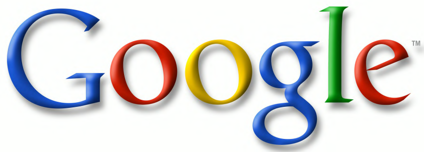
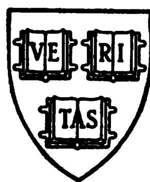

VE RI
TAS

Germany

DE GEZONDHEIDSWET

EN

DE WONINGWET.

DE GEZONDHEIDSWET

EN

DE WONINGWET,

MET INLEIDINGEN, AANTEEKENINGEN EN ALPHABETISCH REGISTER

ONTLEEND AAN DE SCHRIFTELIJKE EN
MONDELINGE GEDACHTENWISSELING TUSSCHEN
REGEERING EN STATEN-GENERAAL.

DOOR

G. OOSTERBAAN,
ARTS.

TE GRONINGEN BIJ J. B. WOLTERS, 1901.

STOOMDRUKKERIJ VAN J. B. WOLTERS.

VOORWOORD.

De invoering van de Gezondheidswet *en van de* Woningwet *schept een geheel nieuwe organisatie, waarbij niet alleen aan de gemeentebesturen, de gemeenteraden en de Gedeputeerde Staten een gewichtige nieuwe taak is opgelegd, maar ook in ruime mate de hulp van de ingezetenen wordt gevraagd. Voor zoover zij deel uitmaken van de gezondheidscommissiën zullen zij verplicht zijn hunne medewerking te verleenen tot de handhaving der wettelijke bepalingen. Bovendien worden alle meerderjarige ingezetenen bevoegd verklaard, mede toe te zien op de handhaving der bepalingen, vastgesteld in de Woningwet.*

Het doel dezer uitgave is hen, die genoodzaakt zullen zijn of zullen wenschen kennis te nemen van den inhoud en de beteekenis dezer wetten, daarbij een leiddraad te verschaffen.

ADUARD, Juni 1901. G. O.

DE GEZONDHEIDSWET.

VERKORTINGEN.

M. v. T.	=	Memorie van Toelichting.
V.	=	Voorloopig Verslag (Tweede Kamer).
M.	=	Memorie van Antwoord (Tweede Kamer).
M O.	=	Mondeling overleg tusschen de Regeering en de Commissie van Voorbereiding (Tweede Kamer).
		(Deze drie stukken zijn gelijktijdig, en samengevoegd tot één *Verslag* met doorloopende pagineering, gepubliceerd).
C. v. V.	=	Commissie van Voorbereiding (Tweede Kamer).
O. O.	=	Oorspronkelijk ontwerp van wet.
G. O.	=	Gewijzigd ontwerp van wet, zooals het in openbare behandeling is gekomen.
V. I.	=	Voorloopig Verslag (Eerste Kamer).
M. I.	=	Memorie van Antwoord (Eerste Kamer).
H. II.	=	Handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, zitting 1900—1901.
H. I.	=	Handelingen van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, zitting 1900–1901.
Minister	=	Minister van Binnenlandsche Zaken.

INLEIDING.

Historisch overzicht.

Na het herstel van onze onafhankelijkheid werden, als voorloopige maatregel, de „departementale commissiën van geneeskundig onderzoek en toeverzigt", die vóór de Fransche overheersching hadden bestaan, hersteld. Hunne werkzaamheden berustten in hoofdzaak op publicaties, van overheidswege in de jaren 1804—1807 uitgevaardigd.

De voorloopige organisatie werd bij de wet van 12 Maart 1818, S. 16, vervangen door een regeling, die, wat betreft het eigenlijk gezegde toezicht op de volksgezondheid, in hoofdzaak onveranderd is gebleven tot 1865.

Bij die wet van 1818 werden in de eerste plaats ingesteld: „provinciale commissiën van geneeskundig onderzoek en toevoorzigt". Deze commissiën hadden een tweeledigen werkkring. Hun hoofdtaak was het examineeren van allen, die in hun gebied (een provincie of een deel van een provincie) eenigen tak van de genees-, heel- of verloskunde wilden uitoefenen. Daarnaast moesten zij toezicht houden op de goede uitoefening der geneeskundige praktijk door reeds gevestigden, op alles wat de gezondheid der ingezetenen raakte, en speciaal werkzaam zijn bij het heerschen van besmettelijke ziekten. Ook was hen de visitatie der apotheken opgedragen.

Daarnaast werden opgericht: „plaatselijke commissiën van geneeskundig toevoorzigt", die belast waren met de handhaving der plaatselijke verordeningen. Zij werden echter alleen ingesteld in steden, waar minstens vier medicinae of chirurgiae doctoren waren gevestigd. De leden werden door de gemeentebesturen benoemd voor hun leven, de kosten kwamen uitsluitend ten laste der gemeentekassen. Van een verplichting der gemeentebesturen om over zaken, de volksgezondheid betreffende, de commissiën te hooren, was geen sprake. Hun werking heeft dan ook niet aan het doel beantwoord.

De zorg voor de volksgezondheid was, in weerwil van het bestaan der provinciale commissiën, geheel aan de gemeentebesturen overgelaten. Deze regeling werd in 1851 gesanctioneerd, toen de Gemeentewet werd uitgevaardigd, waarbij in art. 135 aan den gemeenteraad werd opgedragen het maken van verordeningen, die in het belang der openbare gezondheid noodig mochten zijn.

De wet, regelende het Geneeskundig Staatstoezicht.

Den 1 November 1865 is in werking getreden de wet van 1 Juni 1865, S. 58, regelende het Geneeskundig Staatstoezicht, waarbij een geheel nieuwe organisatie werd ingevoerd, welke, met enkele wijzigingen van ondergeschikt belang, tot nu toe van kracht is gebleven.

Volgens die wet, gecontrasigneerd door den Minister Thorbecke, was het toezicht opgedragen aan: *a.* inspecteurs en adjunct-inspecteurs, en *b.* geneeskundige raden.

Geleidelijk waren de adjunct-inspecteurs verdwenen, en was het aantal inspecteurs geslonken tot zeven, die ieder in hun kring het geneeskundig Staatstoezicht in zijn vollen omvang uitoefenden. Voor elken dienstkring bestond een geneeskundige raad, samengesteld uit den inspecteur, zes tot tien geneeskundigen, twee tot zes apothekers en één rechtsgeleerde als leden, benevens een secretaris. De raden hielden tweemaal per jaar een openbare vergadering, waarin verschillende onderwerpen, de volksgezondheid rakende, werden besproken, en kritiek kon worden uitgeoefend op de handelingen van het Staatstoezicht. De raden waren zuiver adviseerende lichamen. De visitatie der apotheken geschiedde door leden van de geneeskundige raden. Overigens vervulden die raden een tamelijk lijdelijke rol.

De eigenlijke gezondheidszorg bleef overgelaten aan de gemeentebesturen. De wetgever van 1865 meende, dat die besturen, vol ijver om voor die gezondheid te waken, dankbaar gebruik zouden maken van de adviezen der inspecteurs en geen verderen prikkel zouden behoeven.

De plaatselijke commissiën zijn met deze wet verdwenen, zonder dat daarvoor iets in de plaats werd gesteld. Wel bleef de mogelijkheid bestaan voor de gemeentebesturen, dergelijke commissiën in het leven te roepen, maar dat geschiedde slechts in enkele stedelijke gemeenten, en bleven geheel buiten aanraking met de organen van het Staatstoezicht. De meeste van hen hebben slechts een kwijnend bestaan gevoerd.

Pogingen tot reorganisatie van het Staatstoezicht.

Bijna algemeen wordt erkend, dat het geneeskundig Staatstoezicht niet in elk opzicht heeft gegeven, wat men daarvan verwachtte bij de samenstelling van de wet van 1865.

Er zijn dan ook dikwijls pogingen tot reorganisatie beproefd, waarvan twee een eenigszins vasten vorm hebben gekregen.

In 1886 is door den Minister Heemskerk een voorstel tot wijziging der toen geldende wet bij de Staten-Generaal ingediend, welk voorstel echter door de aftreding van het Ministerie in het volgende jaar werd teruggenomen.

In 1895 is, op verzoek der Regeering, door de toen functioneerende geneeskundige inspecteurs een wetsontwerp met memorie van toelichting samengesteld, welk ontwerp de Staten-Generaal echter nooit heeft bereikt.

Beide ontwerpen met de toelichtingen waren in hoofdzaak gelijk, bijna eensluidend. In het ontwerp-Heemskerk werd voorgesteld, het toezicht op te dragen aan „inspecteurs" en „adviseurs". De inspecteurs vormden, onder voorzitterschap van den Minister van Binnenlandsche Zaken een „geneeskundigen raad", die leiding zou geven aan de handelingen der inspecteurs. Uit dien raad werd een „centrale commissie" gevormd, belast met de dagelijksche leiding. De adviseurs zouden worden gekozen uit de practiseerende geneesheeren en apothekers, en moesten de geneeskundige raden vervangen, die zouden worden afgeschaft.

Daarnaast werd voorgesteld, dat in de grootere gemeenten „gezondheidscommissiën" zouden worden ingesteld, zuiver gemeentelijke organen, benoemd door den gemeenteraad, terwijl ook de kosten geheel door de gemeente zouden worden gedragen.

Leest men voor adviseurs „plaatsvervangende inspecteurs" en voor geneeskundige raad „gezondheidsraad", dan heeft men ongeveer het ontwerp van 1895.

Noodzakelijkheid eener reorganisatie van het Staatstoezicht.

De gebreken van de wet van 1 Juni 1865, S. 58, zijn, volgens de Memorie van Toelichting bij het ontwerp-Gezondheidswet, kort saamgevat, de volgende:

1°. dat er wel in de verschillende provinciën organen van het geneeskundig Staatstoezicht worden aangetroffen, maar dat nagenoeg alle centrale leiding ontbreekt;

2°. dat men er te veel op heeft vertrouwd, dat gemeentebesturen en andere autoriteiten het op hoogen prijs zouden stellen de adviezen van deskundigen op dit terrein te kunnen inwinnen en daardoor in gebreke is gebleven die besturen tot het plegen van overleg in vele gevallen te verplichten en aan de organen van het Staatstoezicht voldoende bevoegdheden toe te kennen;

3°. dat te veel uit het oog is verloren, dat Staatstoezicht tot behartiging van de belangen van de volksgezondheid niet behoeft of mag zijn uitsluitend een *geneeskundig* Staatstoezicht;

4°. dat men te veel verwachting heeft gehad van slechts enkele keeren in het jaar bijeenkomende geneeskundige raden;

5°. dat men ten onrechte is uitgegaan van het standpunt, dat over plaatselijke gezondheidsbelangen plaatselijke voorlichting wel kan worden gemist (M. v. T. 1).

Opmerkelijk is het dan ook, dat reeds zeer spoedig na het in werking treden van de wet van 1865 de Regeering bij de behandeling van de meest gewichtige onderwerpen, de volksgezondheid rakende, adviezen inwon niet van de organen van het Staatstoezicht, maar van speciale commissiën, waarin een enkele inspecteur werd opgenomen. Aan minder goede organisatie is het ook waarschijnlijk toe te schrijven, dat voor wetten, in hooge mate de volksgezondheid rakende, het

toezicht niet werd opgedragen aan het geneeskundig Staatstoezicht, maar dat daarvoor een afzonderlijk Staatstoezicht werd in het leven geroepen.

Wijziging van dien toestand mocht dan ook als een algemeene wensch worden beschouwd, in de eerste plaats van hen, die van het geneeskundig Staatstoezicht deel uitmaakten (M. v. T. 2).

Een nieuwe regeling werd vooral noodig, toen een ontwerp-Woningwet werd ingediend. De handhaving van de bepalingen dier wet, die hoofdzakelijk behartiging der volksgezondheid bedoelt, behoort tot de taak van het Staatstoezicht, in het belang der volksgezondheid ingesteld. Het geneeskundig Staatstoezicht was voor die taak niet berekend. Plaatselijke organen, noodig voor het toezicht op de volkshuisvesting, zonder welke de woningwet haar doel zou missen, ontbraken.

Zelfs bij de ruimste beschikbaarstelling van gelden zouden de krachten van het geneeskundig Staatstoezicht, wegens zijn eenzijdige samenstelling en het gemis van de noodige onder centrale leiding werkende organen, met behoorlijk omschreven taak en bevoegdheden, niet toereikende zijn geweest voor een taak, als van een Staatstoezicht op de volkshuisvesting moet gevergd worden.

In stede van ook voor het toezicht op het handhaven van de bepalingen van deze wet weder een nieuwen tak van dienst in het leven te roepen, kwam het der Regeering verkieslijker voor, het geneeskundig Staatstoezicht op zoodanige wijze te reorganiseeren en zijn samenstelling en de taak van zijn verschillende organen op zoodanige wijze te regelen, dat zijn werkkring veilig kon worden uitgebreid met het toezicht, noodig gemaakt door de totstandkoming van de woningwet en van andere belangrijke wetten, de volksgezondheid rakende.

Te meer reden bestond hiertoe, omdat die reorganisatie toch ook reeds noodig was om het geneeskundig Staatstoezicht in staat te stellen geheel te beantwoorden aan de in het algemeen daarvan gevorderde taak en aan het in de natie ontwakende toenemend verlangen naar een richtige behartiging van de belangen der volksgezondheid (M. v. T. 3).

Voorstel tot vervanging van de wet van 1 *Juni* 1865 (*Staatsblad n*^o^. 58) *door een nieuwe wet.*

Als gevolg van de bovengenoemde overwegingen diende de Regeering den 11 September 1899 bij de Staten-Generaal in een „Wetsontwerp tot regeling van het Staatstoezicht op de Volksgezondheid", gelijktijdig met een ontwerp, inhoudende „Wettelijke bepalingen betreffende de Volkshuisvesting."

De strekking van het ontwerp is, een organisatie in het leven te roepen, vormende een krachtige, deskundige centrale leiding door een zelfstandig college, welks samenstelling een veelzijdige beschouwing der hygiënische vraagstukken en een juiste waardeering van de nieuwere inzichten in de toegepaste gezondheidsleer waarborgt, toegerust met de werkkrachten en hulpmiddelen, noodig voor onderzoek, voorberei-

ding en uitwerking, en onder zich hebbende een tal van over het geheele land verspreide, deels technische, deels veelzijdig samengestelde organen, geroepen tot doeltreffend onderzoek en een krachtig plaatselijk mede-arbeiden aan de belangen der volksgezondheid, zoodat zij aan het leidende centrale college geven wat dit noodig heeft om het Staatstoezicht op de volksgezondheid tot een levende kracht te maken en voor een Regeering, die de belangen der volksgezondheid wil behartigen, tot een daadwerkelijken steun en raad te zijn (M. v. T. 3).

Daartoe zullen worden ingesteld:

Een centrale gezondheidsraad, die de bovenbedoelde centrale leiding zal geven.

Inspecteurs, voor het meer directe en deskundige toezicht, zoo noodig beperkt tot een of meer bijzondere takken van gezondheidszorg of ook tot een gedeelte van het Rijk.

Gezondheidscommissiën, welke zullen zijn de plaatselijke organen, die, met nauwkeurige kennis van plaatselijke toestanden toegerust en nauwkeurig op de hoogte gehouden van de wijze, waarop de plaatselijke besturen de belangen der volksgezondheid behartigen, voor die belangen waken en alles wat uit dit oogpunt voorziening eischt, overwegen en aan het licht brengen (M. v. T. 3).

Bij deze organisatie vervallen, evenals bij de vroeger voorgestelde wijzigingen, de *geneeskundige raden.* De Regeering verklaarde, dat ook die colleges niet hebben gegeven, wat men er van had verwacht. Het is mogelijk, dat van de hulp dier raden op meer doeltreffende wijze gebruik had kunnen worden gemaakt, maar te loochenen is het toch niet, dat reeds van den beginne af de geneeskundige raden èn door de organisatie èn door de opvatting hunner taak slechts een vrij lijdelijke rol hebben vervuld. Hunne halfjaarlijksche vergaderingen gaven aanleiding tot besprekingen en bespiegelingen, dikwijls niet van belang ontbloot, maar krachtig arbeidende en invloedrijke organen van het geneeskundig Staatstoezicht zijn zij nooit geworden (M. v. T. 2).

Noch bij de schriftelijke, noch bij de openbare behandeling werd een enkele opmerking gemaakt over die organen van het geneeskundig Staatstoezicht.

Loop der behandeling in de Tweede Kamer.

In de vergadering van de Tweede Kamer van 22 December 1899 werd besloten voor de behandeling een Commissie van Voorbereiding te benoemen, waarvoor door den Voorzitter werden aangewezen de Heeren Drucker, voorzitter, Kolkman, Goekoop, van Alphen en Heldt (H. II, 1899—1900, blz. 996 en 997).

Het wetsontwerp werd den 27 Maart 1900 in de afdeelingen onderzocht. Het naar aanleiding van dit onderzoek opgemaakte verslag werd den 13 Juli d. a. v. toegezonden aan den heer Goeman Borgesius, Minister van Binnenlandsche Zaken, die daarop den 11 October 1900

een Memorie van Antwoord met een daarbij behoorende Nota van Wijzigingen en een gewijzigd wetsontwerp inzond.

Den 15 December 1900 had een mondeling overleg plaats tusschen de Commissie van Voorbereiding en den Minister omtrent verschillende punten. Naar aanleiding van dat overleg zond de Minister aan de Kamer een nadere Nota van Wijzigingen in.

Na kennisneming van die nota stelde de Commissie den 25 Januari 1901 haar eindverslag vast, en verklaarde daarbij, van oordeel te zijn, dat de openbare behandeling van het wetsontwerp voldoende was voorbereid.

Openbare behandeling in de Tweede Kamer.

In overleg met de Regeering stelde de Voorzitter van de Tweede Kamer in de vergadering van 12 Februari 1901 voor, eerst de legerwetten te behandelen, en daarna de gezondheids- en woningwet in behandeling te nemen. Hiertegen kwam de heer Schaper in verzet, die de volgorde wenschte om te keeren, welk voorstel ondersteund werd door den heer Kerdijk. Tegen dat voorstel verzetten zich de Voorzitter, de Minister van Oorlog en de heer de Savornin Lohman, welke laatste opmerkte, dat de leden niet waren voorbereid op de behandeling dier ontwerpen.

Het voorstel van den heer Schaper werd daarop verworpen met 50 tegen 21 stemmen (H. II, 933, 934).

Dientengevolge werd de behandeling verschoven tot na de schorsing in de behandeling der legerwetten, en wel tot 14 Maart 1901.

De Gezondheidswet werd op dien dag in één zitting afgehandeld.

Het ontwerp werd bijna ongewijzigd aangenomen. De eenige wijziging van belang is een incidenteele regeling van de eedskwestie (bij art. 3), terwijl bovendien nog een beperking werd aangebracht in het recht van de gezondheidscommissiën tot het binnentreden van particuliere woningen (art. 4).

Eindstemming in de Tweede Kamer.

In de vergadering van 20 Maart 1901 werd de wet zonder hoofdelijke stemming aangenomen (H. II, 1263).

Loop der behandeling in de Eerste Kamer.

De ontwerpen Gezondheidswet en Woningwet werden 24 April 1901 in de afdeelingen onderzocht. Rapporteurs waren de heeren Pijnacker Hordijk, 's Jacob, Rutgers van Rozenburg, Kist en Godin de Beaufort.

De voorloopige verslagen werden vastgesteld den 18 Mei 1901, de eindverslagen, bevattende de Regeeringsantwoorden den 29 Mei 1901 [1]).

Openbare behandeling in de Eerste Kamer.

Deze had plaats op 18 Juni. Het debat ging buiten de Gezondheids-

---

[1]) Het Voorloopig Verslag komt voor in de Handelingen der Eerste Kamer op blz. 380—382, de Memorie van Antwoord op blz. 425—426.

wet om, en beperkte zich tot opmerkingen over de eedskwestie (zie art. 8) (H. I, 480—482).

De wet werd aangenomen met 33 tegen 9 stemmen. *Voor* hebben gestemd de heeren Rahusen, Nijsingh, Nebbens Sterling, Rutgers van Rozenburg, van Lier, de Jong, Breebaart, Geertsema, van Welderen Rengers, Schimmelpenninck van der Oije, Bultman, van Heek, Fennema, Viruly, van Swinderen, van Asch van Wijck, Melvil van Lynden, van Nispen, Kist, Vening Meinesz, Pijnacker Hordijk, van Nierop, Gleichman, Laan, Fransen van der Putte, Röell, Godin de Beaufort, Dijckmeester, van Boneval Faure, 's Jacob, Alberda van Ekenstein, van Alphen en de Voorzitter, van Naamen van Eemnes.

Tegen hebben gestemd de heeren Prinzen, van der Does de Willebois, van Wijck, Regout, Reekers, van Zinnicq Bergmann, Cremers, van den Biesen en van Pallandt van Waardenburg en Neerijnen. (H. I, 482).

Gelijktijdige indiening van de ontwerpen Gezondheidswet en Woningwet.

Deze gelijktijdige indiening ontmoette bij het afdeelingsonderzoek van verschillende zijden bezwaren. De totstandkoming eener woningwet werd algemeen verlangd, terwijl tegen het ontwerp-Gezondheidswet verschillende ernstige bezwaren bestonden. Daarom werd het nauwe verband tusschen beide ontwerpen betreurd, en wenschte men dien band los te maken, opdat door eventueele verwerping van de Gezondheidswet het tot stand komen eener woningwet voorshands niet zou worden verijdeld.

Het toezicht op woningtoestanden zou worden opgedragen aan gezondheidscommissiën, organen, ingesteld bij de Gezondheidswet. Een aantal leden der Tweede Kamer wenschte dat de bepalingen tot organisatie van die commissiën werden toegevoegd aan het ontwerp-Woningwet, terwijl tevens bij dat ontwerp konden worden ingesteld de inspecteurs, noodig voor de handhaving van de bepalingen dier wet (V. 1, 2).

De Regeering stemde toe, dat het tot stand komen der Woningwet niet geheel onmogelijk zou zijn, ook zonder aanneming eener nieuwe wettelijke regeling van het Staatstoezicht op de volksgezondheid. Een beslissing in dien geest zou echter een verre strekking hebben, waarvan men zich wel rekenschap diende te geven.

Reeds in het algemeen kan het instellen van een afzonderlijk toezicht voor elke nieuwe regeling van een onderwerp van Staatszorg niet geacht worden bevorderlijk te zijn aan een regelmatige, beginselvaste uitvoering der Staatstaak. Te meer spreekt dit, wanneer men een kring van onderwerpen in het oog vat als die, welke de volksgezondheid raken, ten opzichte waarvan het in het algemeen volksbelang noodig is, dat de Regeering haar gedragslijn bepaalt naar één leidende gedachte, naar vaste, zooveel mogelijk op wetenschappelijken grondslag berustende beginselen.

Nu de belangen der volksgezondheid telkens zullen vragen om

DE GEZONDHEIDSWET.

wetten. Van deze wetten werden er in 1865 drie vastgesteld, tegelijk met die op het geneeskundig Staatstoezicht, waaraan later nog wettelijke bepalingen betreffende bestrijding van besmettelijke ziekten, quarantaine enz., werden toegevoegd.

Thans is een ontwerp-woningwet in behandeling en zijn wettelijke bepalingen tegen de voor de volksgezondheid schadelijke verontreiniging van openbare wateren en tegen den verkoop van schadelijke levensmiddelen in het vooruitzicht gesteld.

Om de handhaving van dergelijke wetten onder het geneeskundig Staatstoezicht te brengen, is een reorganisatie daarvan beslist noodig. Al is het juist, dat veel afhangt van de personen, die de uitvoering der wetten in handen zullen hebben, is het toch meer dan een kwestie van vorm. De Regeering meent dan ook, dat het doel niet bereikt kan worden door eenvoudig, met handhaving van het bestaande geneeskundig Staatstoezicht, meer gelden ter beschikking daarvan te stellen." (M. 4).

In de afdeelingen der Eerste Kamer vonden vele leden de vervanging van de wet van 1865 door een nieuwe wet wenschelijk, terwijl de richting, waarin de nieuwe regeling zich bewoog, bijval vond (V. I, 1; H. I, 380).

Omvang van de taak van het sanitair Staatstoezicht.

Sommige leden wenschten bij het afdeelingsonderzoek dezen tak van dienst zoo ingericht te zien, dat niet enkel ten aanzien van zaken van medischen aard en van de volkshuisvesting, maar ook van de vervalsching van levensmiddelen, de verontreiniging van openbare wateren, de inrichting der rioleering in de steden, de maatregelen tot desinfectie in geval van besmettelijke ziekten, een werkdadig en doeltreffend toezicht gehouden kunne worden. Ten aanzien van verschillende van de genoemde onderwerpen, welker regeling thans aan de gemeentebesturen is overgelaten, kon vaststelling van wettelijke bepalingen op den duur niet uitblijven en men diende dus naar het inzien dezer leden bij de reorganisatie van het toezicht bedacht te zijn op de vermeerdering van werkzaamheden, die uit zulke regelingen zal voortvloeien.

Enkele leden gingen verder en wenschten het Staatstoezicht zoo ingericht te zien, dat daaraan, zoo niet dadelijk, dan toch later, ook het toezicht op de uitvoering der veiligheidswet, arbeidswet, hinderwet en ongevallenwet en in het algemeen van alle wetten, die op de sociale hygiëne betrekking hebben, opgedragen kan worden (V. 4).

De Regeering antwoordde op die opmerkingen, dat het hoofddoel van het ontwerp is, het Staatstoezicht op de volksgezondheid zoo in te richten, dat daaraan de handhaving van wettelijke bepalingen, rakende verschillende onderwerpen van gezondheidszorg als hierbedoeld, kan worden toevertrouwd. Al blijft ook de zorg voor de openbare gezondheid in het algemeen tot de taak der gemeentebestu-

ren behooren, zal, ook naar de meening der Regeering, wettelijke regeling ook op andere punten dan de volkshuisvesting niet uit kunnen blijven.

In hoever er in de toekomst aanleiding en mogelijkheid zullen bestaan om ook het toezicht op de uitvoering der veiligheidswet, der arbeidswet en der hinderwet aan het Staatstoezicht op de volksgezondheid op te dragen, zal eerst na volledige reorganisatie van dat Staatstoezicht een punt van onderzoek kunnen uitmaken (M. 5).

Het gewijzigd wetsontwerp.

Naar aanleiding van het afdeelingsonderzoek en de besprekingen met de C. v. V. werd het oorspronkelijk ontwerp belangrijk gewijzigd.

De voorgestelde organisatie in haar geheel bleef behouden; de werkkring der verschillende organen, benevens het aantal aan te stellen ambtenaren (aanstelling van hoofdinspecteurs, en uitbreiding van het aantal inspecteurs), en het aantal en de inrichting der in te stellen gezondheidscommissiën ondergingen ingrijpende veranderingen. Voor de beschrijving hiervan wordt verwezen naar de aanteekeningen bij de artikelen.

Hierbij moet worden opgemerkt, dat tot het aanbrengen van de voorgedragen wijzigingen in het wetsontwerp te meer aanleiding was, omdat de daartoe leidende bedenkingen in het Verslag in hoofdzaak overeenkwamen met de, ook in adressen aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal neergelegde, adviezen van de Vereeniging van Burgerlijke Ingenieurs, de Nederlandsche Maatschappij tot bevordering der geneeskunst en de Vereeniging „Nederlandsch Congres voor openbare gezondheidsregeling" welke vereenigingen een uitvoerige studie van de zaak onder deskundige voorlichting bleken gemaakt te hebben (M. 16).

Naam van het Staatstoezicht.

De wet van 1 Juni 1865, S. 58, regelt het „geneeskundig" Staatstoezicht. Reeds is opgemerkt, dat volgens de Memorie van Toelichting een der gebreken dier wet is, dat het Staatstoezicht op de volksgezondheid niet behoeft te zijn, zelfs niet mag zijn, uitsluitend een *geneeskundig* Staatstoezicht (blz. 3). Die uitdrukking heeft men dan ook opzettelijk, als te eng en te eenzijdig, laten varen, en vervangen door: „Staatstoezicht op de Volksgezondheid" (M. v. T. 3).

Bij het afdeelingsonderzoek bleek, dat vele leden de min gunstige werking der wet van 1865 vooral weten aan de onjuiste meening, dat het Staatstoezicht door geneeskundigen behoort te worden uitgeoefend (V. 3).

De bedoeling is, de eenzijdigheid van het oude Staatstoezicht bij de uitvoering der nieuwe wet te vermijden, door van den aanvang af de ambtenaren niet uitsluitend te kiezen uit geneeskundigen (M. v. T. 6).

Bij de algemeene beraadslaging in de Tweede Kamer werd alleen

het woord gevoerd door den heer Kuyper, die zijn sympathie betuigde met de algemeene strekking, en vooral met het voornemen van de Regeering om aan het nieuwe Staatstoezicht niet een exclusief-medisch karakter toe te kennen. Als reden daarvoor gat hij op de ongeschiktheid der medici wegens hun autoritair optreden (H. II, 1194, 1195.). De Minister verwierp echter die reden en verklaarde het geheel met den heer Kuyper eens te zijn, dat reeds daarom een nieuwe regeling van het Staatstoezicht op de volksgezondheid wenschelijk is, omdat volgens de (op dat oogenblik) bestaande wet dat Staatstoezicht uitsluitend wordt uitgeoefend door geneeskundigen.

Dit neemt niet weg, dat ook bij het nieuwe Staatstoezicht de geneeskundigen uitstekende diensten daarbij zullen kunnen bewijzen.

Of, zooals de heer Kuyper beweerde, autoritair optreden beschouwd moet worden als een standsgebrek, bij uitstek aan medici eigen, meent de Minister te mogen betwijfelen. Niet alleen onder medici, maar in elken rang en stand en in alle betrekkingen vindt men mannen, wien autoritair optreden in het bloed zit.

De hoofdreden, waarom het toezicht op de volksgezondheid niet uitsluitend mag worden gesteld in handen van geneeskundigen, is een geheel andere; ze is zijns inziens hierin gelegen, dat uit den aard der zaak bij een regeling zooals die nu bestaat, de adviezen en rapporten eenzijdig moeten zijn, terwijl juist aan veelzijdige beschouwing van dit zoo hoogst gewichtige volksbelang groote behoefte bestaat (H. II, 1195).

Ook in het voorloopig verslag der Eerste Kamer werd de ingenomenheid betuigd met het voornemen, ook aan niet-geneeskundigen eenigen invloed toe te kennen (V. I, 1; H. I, 380).

Kosten van het Staatstoezicht.

Op Hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1901 is uitgetrokken voor de kosten van het Geneeskundig Staatstoezicht de som van *f* 60900,00.

Oorspronkelijk was de bedoeling der Regeering, den centralen gezondheidsraad te doen bestaan uit drie leden, in het geheel zeven inspecteurs te benoemen, en voor elke groep van ongeveer 15000 inwoners één gezondheidscommissie in te stellen, waardoor een aantal van ongeveer 260 van die commissiën zou ontstaan. Voor elke commissie zou de helft van het salaris van den secretaris tot een maximum van *f* 200 worden vergoed.

De begrooting van uitgaven werd dan:

Jaarwedden van de leden van den centralen gezondheidsraad (3 ad *f* 4500)	*f* 13 500
Jaarwedde van den secretaris van dien raad	- 3 000
Verdere kosten van dien raad (met inbegrip van reis- en verblijfkosten, lokaalhuur en inrichting van bureaux) . . .	- 10 000
Jaarwedden van de inspecteurs (7 ad *f* 4000)	- 28 000

Reis-, verblijf- en bureaukosten van de inspecteurs (7 ad *f* 1500)	*f* 10 500
De helft van de toelagen van de secretarissen der gezondheidscommissiën (260 ad: stel gemiddeld 200)	- 52 000
Totaal	*f* 117 000

(M. v. T. 4)

Hoewel aan den centralen raad het doen of laten doen van de noodige onderzoekingen werd (en is) opgedragen, lag het oorspronkelijk niet in de bedoeling om een eigen laboratorium ter beschikking van dien raad te stellen. Zoolang de noodzakelijkheid daarvan niet was gebleken, zouden de onderzoekingen kunnen geschieden, hetzij in gemeentelijke of particuliere laboratoria, hetzij, overeenkomstig dienaangaande te stellen regelen, in de laboratoria der Rijks-universiteiten (M. v. T. 4).

Terwijl in de afdeelingen eenerzijds de opmerking was gemaakt, dat het voorgestelde bedrag te laag was, wilde men niet, dat de werking der wet even onbevredigend zou zijn als van die van 1865, werd anderzijds de vrees geuit, dat het ontwerp de kiem bevat van een uitbreiding van het toezicht, die groote kosten met zich zal brengen. De opdrijving van de kosten, ook zonder verdere wettelijke maatregelen, zou wel niet zijn te keeren. Bij de fabrieksinspectie toch is gebleken, hoe gemakkelijk dergelijke organisatiën kunnen worden uitgebreid (V. 5).

De geuite vrees werd evenwel niet nader gemotiveerd, en de Regeering bleef van oordeel, dat met het genoemd bedrag inderdaad een goed georganiseerd Staatstoezicht op de volksgezondheid zou zijn te verkrijgen (M. 6).

De voorgestelde wijzigingen, waarbij het aantal leden van den centralen raad wordt uitgebreid met de aan te stellen hoofdinspecteurs, een laboratorium wordt opgericht, speciaal ten behoeve van den raad, het aantal inspecteurs wordt vergroot, terwijl het Rijksaandeel in de toelagen van de secretarissen der gezondheidscommissiën wordt verhoogd, maakten dat ook de begrooting der onkosten moest worden gewijzigd.

Als globale opgave der kosten, die zijn te voorzien, voegde de Regeering bij haar Memorie van Antwoord de volgende specificatie:

Jaarwedden van de leden van den centralen gezondheidsraad:

een lid, tevens voorzitter	*f* 5 000,—
een lid, tevens secretaris	- 4 500,—
drie leden, tevens hoofdinspecteurs, ad *f* 4 500 . . .	- 13 500,—
twee leden, waarvan één tevens directeur van het eventueel op te richten laboratorium en aanvankelijk belast met het toezicht op de in andere laboratoria voor den raad te doene onderzoekingen, ad *f* 4 500 . .	- 9 000,—

Reis- en verblijfkosten van de leden en de buitengewone leden en vacatiegelden van de buitengewone leden van den centralen gezondheidsraad	*f*	3 000,—
Jaarwedden van de ambtenaren en de bedienden van den centralen gezondheidsraad (stel: een adjunct-commies ad *f* 1 200,—; een klerk ad *f* 800,—; een bode-conciërge ad *f* 500,—)	-	2 500,—
Verdere kosten van den centralen gezondheidsraad (lokaalhuur en inrichting van bureaux, bureelbehoeften enz., ook reis- en verblijfkosten en vacatiegelden voor eventueel te raadplegen deskundigen)	-	5 000,—
Reis- en verblijfkosten en bureaukosten van de hoofdinspecteurs	-	4 500,—
Jaarwedden van de inspecteurs (stel een twaalftal, namelijk: *drie* voor besmettelijke ziekten, tevens te belasten met de zaken betreffende hygiëne van bodem, water en lucht; *drie* voor de handhaving van de artsenijbereidkundige wet, tevens te belasten met de zaken, rakende het toezicht op levensmiddelen; *zes* voor de woningwet), ad *f* 4000,—	-	48 000,—
Reis- en verblijfkosten en bureaukosten van de inspecteurs, ad *f* 1500,—	-	18 000,—
Aandeel in de toelagen van de secretarissen der gezondheidscommissiën (stel een honderdtal commissiën, namelijk één in elke gemeente van meer dan 20 000 zielen, en voorts één voor elken complex van gemeenten van ± 40 000 zielen), ad *f* 400,—	-	40 000,—
Totaal	*f*	153 000,—

(M. 15)

Benoembaarheid van vrouwen.

Bij het afdeelingsonderzoek werd herhaalde malen aangedrongen op opname van bepalingen, die zouden inhouden de benoembaarheid van vrouwen tot de verschillende betrekkingen (V. 24, 26, 28).

De Regeering antwoordde, het niet wenschelijk te achten dergelijke bepalingen op te nemen, omdat vrouwen niet zijn uitgesloten. Nam men de bepaling hier op, dan zou men ten opzichte van andere wetten, waarin de bepaling niet voorkwam, ten onrechte kunnen concludeeren tot de niet-benoembaarheid van vrouwen (M. 25, 26, 28).

WET VAN 21 JUNI 1901 (STAATSBLAD N^{0}. 157)

TOT REGELING VAN HET STAATSTOEZICHT OP DE VOLKSGEZONDHEID.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat het noodzakelijk is, met intrekking der wet van 1 Juni 1865 (*Staatsblad* n^{0}. 58), gewijzigd bij de wetten van 16 April 1867 (*Staatsblad* n^{0}. 28), 15 April 1886 (*Staatsblad* n^{0}. 64) en 15 April 1891 (*Staatsblad* n^{0} 81), het Staatstoezicht op de volksgezondheid nader bij de wet te regelen;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

§ 1. *Algemeene bepalingen.*

Artikel 1.

Het Staatstoezicht op de volksgezondheid omvat:

a. het onderzoek naar den staat der volksgezondheid en, waar noodig, de aanwijzing en bevordering van middelen ter verbetering;

b. de handhaving der wetten en verordeningen in verband daarmede vastgesteld, voor zoover te dien aanzien geen andere wettelijke regeling is gemaakt.

Artikel 2.

Het is, onder Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, opgedragen aan:

a. den centralen gezondheidsraad;

b. hoofdinspecteurs van de volksgezondheid;

c. inspecteurs van de volksgezondheid; en

d. gezondheidscommissiën.

Artikel 3.

Alvorens hunne betrekking te aanvaarden leggen de leden en de buitengewone leden van den centralen gezondheidsraad, de hoofdinspecteurs en de inspecteurs in handen van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, en de leden en de secretarissen van de gezondheidscommissiën in handen van den burgemeester van de gemeente waarin hunne commissie haren zetel heeft, de belofte af, dat zij de verplichtingen verbonden aan hunne betrekking naar behooren en getrouw vervullen zullen.

Deze belofte wordt geacht te zijn afgelegd voor den geheelen tijd, gedurende welken de betrekking, ook na herbenoeming, vervuld wordt.

De belofte mag ook worden afgelegd bij eigenhandig geschreven en onderteekende verklaring, die vóór de aanvaarding der betrekking moet worden ingediend hetzij aan Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, hetzij aan den burgemeester, naar de onderscheiding in het eerste lid van dit artikel gemaakt.

Deze belofte treedt voor den ambtseed in de plaats.

Artikel 4.

De leden en de buitengewone leden van den centralen gezondheidsraad zijn in het geheele Rijk, de inspecteurs en de leden van de gezondheidscommissiën zijn binnen hun ambtsgebied bevoegd, alle openbare gebouwen, alle scholen en andere tot het geven van onderwijs bestemde lokalen, kinderbewaarplaatsen, gestichten van liefdadigheid, weeshuizen, herbergen, logementen, slaapsteden, fabrieken, werkplaatsen, magazijnen, winkels, gevangenissen, ziekeninrichtingen, badhuizen en — voor zoover dit noodig is voor de handhaving van de wetten en verordeningen betreffende de volkshuisvesting — alle woningen binnen te treden ten einde zich zooveel mogelijk bekend te maken met den toestand en de inrichting dier gebouwen of woningen. Van deze bevoegdheid wordt op Zon- en algemeen erkende Christelijke feestdagen geen gebruik gemaakt.

Wanneer tot het in het eerste lid van dit artikel omschreven doeleinde eene woning moet worden binnengetreden tegen den wil van den bewoner, kan de aldaar bedoelde bevoegdheid slechts worden uitgeoefend op vertoon van eenen schriftelijken bijzonderen of algemeenen last van den kantonrechter of van den burgemeester en in bijzijn van den kantonrechter, den burgemeester, eenen wethouder der gemeente of eenen commissaris van politie.

Van dit binnentreden en van de redenen die daartoe geleid hebben, wordt door dengene, die deze handeling heeft verricht,

proces-verbaal opgemaakt en binnen tweemaal 24 uren aan den ingezetene wiens woning is binnengetreden, in afschrift medegedeeld.

De in het tweede lid van dit artikel bedoelde last houdt in voor hoe langen tijd hij geldig is en mag niet tusschen zonsondergang en zonsopgang worden uitgevoerd, tenzij hij inhoudt, dat de uitvoering daarvan te allen tijde mag plaats hebben. De bepaling, dat de uitvoering te allen tijde mag plaats hebben, kan alleen in een bijzonderen last worden opgenomen.

Artikel 5.

De in het eerste lid van het voorgaand artikel genoemde personen, alsmede de secretarissen van de gezondheidscomissiën, zijn bevoegd van overtreding der wetten en algemeene, provinciale of gemeentelijke verordeningen, in artikel 1 dezer wet genoemd, procesverbaal op te maken.

Zij zenden die processen-verbaal aan het openbaar ministerie, wat de leden en de secretarissen van de gezondheidscommissiën betreft, door tusschenkomst van den voorzitter van hunne commissie.

Aan die processen-verbaal wordt gelijke bewijskracht toegekend als aan de bescheiden bedoeld in artikel 401 van het Wetboek van Strafvordering, indien zij zijn opgemaakt op de belofte vóór de aanvaarding der betrekking afgelegd.

Artikel 6.

De besluiten en verordeningen van de gemeenteraden betreffende: de volkshuisvesting; de verwijdering en den afvoer van vuil; de reinheid van wegen en wateren; voorkoming, wering of beteugeling van besmettelijke ziekten; drinkwaterleidingen of andere voorzieningen tot verkrijging van drinkwater; gezondheidstoezicht op levensmiddelen, en alle overige besluiten en verordeningen dier raden in het belang der volksgezondheid, worden niet vastgesteld, aangevuld, gewijzigd of ingetrokken dan na ingewonnen advies van de gezondheidscommissie, voor de gemeente ingesteld.

In de besluiten, waarbij verordeningen, als in het eerste lid van dit artikel genoemd, worden vastgesteld, aangevuld, gewijzigd of ingetrokken, alsmede in de overige daar bedoelde besluiten wordt het daarop betrekking hebbend advies van de gezondheidscommissie aangehaald.

Indien in een spoedeischend geval het advies van de gezondheidscommissie niet is uitgebracht binnen den door burgemeester en wethouders daarvoor bepaalden tijd, kan de gemeenteraad zonder dat advies een besluit of verordening, als in het eerste lid van dit artikel bedoeld, vaststellen, aanvullen, wijzigen of intrekken, maar wordt daarin van die omstandigheid melding gemaakt.

Artikel 7.

Burgemeester en wethouders zenden aan de gezondheidscommissie, voor hunne gemeente ingesteld, een afschrift of afdruk van elk der verordeningen of besluiten, de volksgezondheid rakende, en van de daarin gemaakte aanvullingen of wijzigingen.

Zij zijn verplicht aan den centralen gezondheidsraad, aan den hoofdinspecteur en de inspecteurs, binnen wier ambtsgebied hunne gemeente ligt, en aan de gezondheidscommissie, voor hunne gemeente ingesteld, alle door dezen verlangde inlichtingen betreffende de naleving der wetten of verordeningen, in artikel 1 dezer wet genoemd, te geven.

Artikel 8.

Burgemeester en wethouders zenden aan den hoofdinspecteur, binnen wiens ambtsgebied hunne gemeente ligt, maandelijks en, bij meer dan gewone sterfte, op zijn verzoek, wekelijks eene opgave van de in hunne gemeente overledenen, volgens eene daartoe door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken voorgeschreven model.

Zij geven aan den hoofdinspecteur kennis van de vestiging, het vertrek, het overlijden en, voor zooveel hun bekend is, van het neerleggen der praktijk door een geneeskundige, een tandmeester, een apotheker of eene vroedvrouw in hunne gemeente.

§ 2. *Van den centralen gezondheidsraad.*

Artikel 9.

De centrale gezondheidsraad heeft zijn zetel te Utrecht.

Hij bestaat met inbegrip van de hoofdinspecteurs van de volksgezondheid, die ambtshalve lid zijn, uit zeven leden, die door Ons worden benoemd, geschorst en ontslagen.

Door Ons wordt een der leden als voorzitter en een ander der leden als secretaris aangewezen; dezen zijn gevestigd te Utrecht.

De leden genieten eene vaste bezoldiging en vergoeding van reis- en verblijfkosten.

Zonder Onze toestemming bekleeden zij geen ander ambt of bediening en oefenen zij geen beroep uit.

Met het einde van het kalenderjaar, waarin een lid den ouderdom van zeventig jaar bereikt, wordt hem ontslag verleend.

Aan den raad kunnen buitengewone leden worden toegevoegd. Dezen worden door Ons benoemd, geschorst en ontslagen en genieten vergoeding voor reis- en verblijfkosten benevens eene door Ons te

bepalen vergoeding voor het bijwonen van vergaderingen en het verrichten van andere werkzaamheden ten behoeve van den raad.

De buitengewone leden zijn bevoegd, met raadgevende stem aan de bijeenkomsten van den raad deel te nemen.

Bij ongesteldheid, afwezigheid of ontstentenis van een lid van den raad kan de voorzitter ter tijdelijke vervanging van dat lid, een buitengewoon lid tot deelneming aan de werkzaamheden en de bijeenkomsten van den raad uitnoodigen. Deze heeft alsdan in de bijeenkomsten eene beslissende stem.

Artikel 10.

De centrale gezondheidsraad is bevoegd, de inspecteurs of andere deskundigen tot deelneming aan de bijeenkomsten van den raad uit te noodigen. Dezen hebben eene raadgevende stem.

Deze deskundigen genieten vergoeding voor reis- en verblijfkosten benevens, voor zoover zij geen inspecteur zijn, eene door Ons te bepalen vergoeding voor het bijwonen van vergaderingen.

Artikel 11.

De voorzitter en de secretaris van den centralen gezondheidsraad zijn belast met de uitvoering van de besluiten van den raad en met de dagelijksche leiding der zaken. Zij teekenen alle stukken die van den raad uitgaan.

Onder den raad zijn de ambtenaren en de bedienden werkzaam, die de raad voor de uitvoering van zijne taak behoeft. Dezen worden door Ons of, krachtens Onze machtiging, door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken benoemd, geschorst en ontslagen.

De raad voert het beheer over de hulpmiddelen die, ten behoeve van de uitvoering van zijne taak, te zijner beschikking zijn gesteld.

Artikel 12.

De centrale gezondheidsraad:

a. dient aan de Regeering desgevraagd van bericht en raad in alle zaken, de volksgezondheid betreffende;

b. houdt zich op de hoogte van den staat der volksgezondheid;

c. vestigt de aandacht van de Regeering op maatregelen die naar zijn oordeel zijn te nemen in het belang der volksgezondheid;

d. doet door een of meer zijner leden of buitengewone leden of een inspecteur verrichten de onderzoekingen die hem noodig voorkomen;

e. zendt jaarlijks vóór 1 Juli aan Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken een verslag van de bevindingen en handelingen van het Staatstoezicht op de volksgezondheid en over de toepassing van de in artikel 1 dezer wet genoemde wetten en verordeningen in het afgeloopen kalenderjaar, ingericht naar een door genoemden Minister vast te stellen model, welk verslag aan de Staten-Generaal wordt medegedeeld;

f. verricht overigens de werkzaamheden, die hem, behalve de bovengenoemde, krachtens de wet of door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken worden opgedragen.

§ 3. *Van de hoofdinspecteurs van de volksgezondheid.*

Artikel 13.

De hoofdinspecteurs van de volksgezondheid worden door Ons benoemd, geschorst en ontslagen en zijn gevestigd in de gemeente, door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken aan te wijzen.

Zij genieten eene vaste bezoldiging benevens vergoeding van bureau-, reis- en verblijfkosten.

Artikel 14.

Het ambtsgebied van een hoofdinspecteur is een door Ons aangewezen gedeelte van het Rijk.

Binnen dat gebied oefent hij, in overeenstemming met de beslissingen van den centralen gezondheidsraad, het in artikel 1 dezer wet omschreven Staatstoezicht op de volksgezondheid uit of heeft hij, voor zoover de uitoefening van dat toezicht door inspecteurs geschiedt, de leiding daarvan.

Artikel 15.

De hoofdinspecteurs:

a. dienen aan de Regeering, aan den centralen gezondheidsraad, aan de Gedeputeerde Staten of Onzen Commissaris in de provinciën en aan den raad of het college van burgemeester en wethouders in de gemeenten, in hun ambtsgebied gelegen, desgevraagd van bericht en raad in alle zaken, de volksgezondheid betreffende;

b. houden zich op de hoogte van den staat der volksgezondheid in hun ambtsgebied;

c. overwegen alle klachten, ter zake van benadeeling der volksgezondheid tot hen gekomen en vestigen de aandacht van den centralen gezondheidsraad of van het bestuur van eene in hun ambtsgebied

gelegen provincie of gemeente op maatregelen die naar hun oordeel van overheidswege zijn te nemen in het belang der volksgezondheid;

d. verrichten de onderzoekingen die hun noodig voorkomen en die, welke hun door den centralen gezondheidsraad zijn opgedragen, en kunnen onderzoekingen opdragen aan de inspecteurs en aan de gezondheidscommissiën in hun ambtsgebied;

e. geven van het voorkomen van besmettelijke ziekten ten spoedigste bericht aan den centralen gezondheidsraad en aan den inspecteur en de gezondheidscommissie wien het aangaat;

f. houden een register van de geneeskundigen, tandmeesters, apothekers, apothekersbedienden, vroedvrouwen en leerling-vroedvrouwen, gevestigd in elke gemeente van hun ambtsgebied en wier bewijs van bevoegdheid door hen is geviseerd of die, wat den leerling-vroedvrouwen betreft, bij hen zijn ingeschreven; dit register is ingericht naar een daarvoor door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken vast te stellen model; van dit register berust, voor zooveel het den apothekers en apothekersbedienden betreft, een duplicaat bij den inspecteur, wien het aangaat;

g. zenden vóór 1 April aan den centralen gezondheidsraad een verslag van hunne bevindingen en handelingen in het afgeloopen kalenderjaar, ingericht naar een door dien raad vast te stellen model, met bijvoeging van de verslagen van de inspecteurs in hun ambtsgebied;

h. verrichten overigens de werkzaamheden, die hun, behalve de bovengenoemde, krachtens de wet of door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken of door den centralen gezondsheidsraad worden opgedragen.

Artikel 16.

De hoofdinspecteurs zijn in hun ambtsgebied belast met de leiding van en het toezicht op de werkzaamheden der inspecteurs.

Zij zijn bevoegd die inspecteurs of enkelen van hen tot eene bespreking bijeen te roepen.

Artikel 17.

De hoofdinspecteurs houden toezicht op de werkzaamheden van de gezondheidscommissiën in hun ambtsgebied.

Zij zijn bevoegd de vergadering van eene gezondheidscommissie in hun ambtsgebied bij te wonen; telkens wanneer zij dit verlangen is de voorzitter van eene gezondheidscommissie verplicht deze tot eene vergadering bijeen te roepen.

Zij zijn bevoegd de voorzitters van de gezondheidscommissiën in hun ambtsgebied of enkelen van hen tot eene bespreking bijeen te roepen.

Een hoofdinspecteur, van eene gezondheidscommissie in zijn ambtsgebied een verzoek om voorlichting of medewerking betreffende een onderwerp, dat tot zijnen werkkring behoort, ontvangende, is verplicht daaraan zooveel mogelijk gevolg te geven.

§ 4. *Van de inspecteurs van de volksgezondheid.*

Artikel 18.

De inspecteurs, voor een bepaalden tijd of voor vast aan te stellen, worden door Ons benoemd, geschorst en ontslagen en zijn gevestigd in de gemeente door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken aan te wijzen.

Zij genieten eene vaste bezoldiging benevens vergoeding van bureau-, reis- en verblijfkosten.

Zonder Onze toestemming bekleeden zij geen ander ambt of bediening en oefenen zij geen beroep uit.

Artikel 19.

Als ambtsgebied van een inspecteur wordt door Ons aangewezen het Rijk of een gedeelte van het Rijk.

Binnen dat gebied oefent hij het in artikel 1 dezer wet omschreven Staatstoezicht uit ten aanzien van een of meer door Ons aangewezen bijzondere takken van gezondheidszorg.

Artikel 20.

De inspecteurs:

a. dienen aan den volgens artikel 14 dezer wet bevoegden hoofdinspecteur, aan de Gedeputeerde Staten of Onzen Commissaris in de provinciën en aan den raad of het college van burgemeester en wethouders in de gemeenten, in hun ambtsgebied gelegen, desgevraagd van bericht en raad in alle zaken, hunnen werkkring betreffende;

b. houden zich op de hoogte van de toepassing van de wetten welker handhaving aan hun toezicht is onderworpen, in elke gemeente van hun ambtsgebied, en houden aanteekening van de provinciale en gemeentelijke verordeningen te dezer zake in hun ambtsgebied bestaande;

c. overwegen alle klachten ter zake van de toepassing van de onder *b* bedoelde wetten en verordeningen tot hen gekomen en vestigen de aandacht van den hoofdinspecteur of van het bestuur van eene in

hun ambtsgebied gelegen provincie of gemeente op maatregelen die naar hun oordeel van overheidswege zijn te nemen tot verbetering dier toepassing;

d. verrichten de onderzoekingen die hun noodig voorkomen en die, welke hun door den hoofdinspecteur zijn opgedragen, en zijn verplicht, ingevolge opdracht van dien hoofdinspecteur, bij onderzoekingen behulpzaam te zijn;

e. zenden vóór 1 Maart aan den hoofdinspecteur een verslag van hunne bevindingen en handelingen in het afgeloopen kalenderjaar, ingericht naar een door den centralen gezondheidsraad vast te stellen model;

f. verrichten overigens de werkzaamheden, die hun, behalve de bovengenoemde, krachtens de wet of door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken of den hoofdinspecteur worden opgedragen.

Artikel 21.

De inspecteurs zijn bevoegd de vergadering van eene gezondheidscommissie in hun ambtsgebied bij te wonen.

Een inspecteur, van eene gezondheidscommissie binnen zijn ambtsgebied een verzoek om voorlichting of medewerking betreffende een onderwerp, dat tot zijn werkkring behoort, ontvangende, is verplicht daaraan zooveel mogelijk gevolg te geven.

Artikel 22.

De inspecteurs gedragen zich bij het volvoeren van hunne taak naar de aanwijzingen te dien aanzien door den volgens artikel 14 dezer wet bevoegden hoofdinspecteur gegeven.

§ 5. *Van de gezondheidscommissiën.*

Artikel 23.

Eene gezondheidscommissie wordt ingesteld voor elke gemeente, die meer dan 18 000 inwoners heeft; voorts — wat de overige gemeenten betreft — voor elke gemeente, waarvoor dit door Ons wegens bijzondere in Ons besluit te vermelden omstandigheden wenschelijk wordt geoordeeld, en overigens voor elke door ons nader aan te wijzen vereeniging van twee of meer in ééne provincie gelegen gemeenten, gezamenlijk niet meer dan 40 000 inwoners hebbende. In eene dienovereenkomstig vastgestelde regeling wordt op grond van wijziging in de bevolkingscijfers geen verandering gebracht voordat die regeling gedurende vijf jaren van kracht is geweest.

Eene gezondheidscommissie, voor twee of meer gemeenten gezamenlijk ingesteld, heeft haren zetel in de door Ons aan te wijzen gemeente.

Artikel 24.

Elke gezondheidscommissie bestaat uit ten minste vijf leden; het aantal wordt nader bepaald door Onzen Commissaris in de provincie.

De leden worden door Onzen Commissaris in de provincie benoemd, geschorst en ontslagen. De benoeming geschiedt voor een bepaalden tijd, met dien verstande, dat jaarlijks zooveel mogelijk een vijfde gedeelte van het aantal leden aftreedt.

Voor iedere benoeming wordt eene voordracht, zooveel mogelijk van ten minste twee personen, aan Onzen Commissaris ingediend door den centralen gezondheidsraad, die vooraf burgemeester en wethouders der gemeente of — indien het betreft eene gezondheidscommissie voor meer dan ééne gemeente ingesteld — burgemeester en wethouders dier gemeenten in de gelegenheid stelt hem daarvoor, binnen een door den raad te bepalen termijn, eene aanbeveling te doen toekomen en deze aanbeveling of aanbevelingen bij de voordracht aan Onzen Commissaris overlegt.

Een der leden wordt door Onzen Commissaris als voorzitter aangewezen.

Artikel 25.

De gezondheidscommissiën zijn bevoegd deskundigen, met raadgevende stem, tot deelneming aan hare bijeenkomsten uit te noodigen.

Zij geven van het houden eener vergadering, zooveel mogelijk met opgave van de te behandelen onderwerpen, tijdig kennis aan den hoofdinspecteur en aan de inspecteurs binnen wier ambtsgebied de gemeente of gemeenten, waarvoor zij zijn ingesteld, gelegen zijn.

Artikel 26.

Elke gezondheidscommissie wordt bijgestaan door een secretaris, die door Onzen Commissaris in de provincie wordt benoemd, geschorst en ontslagen, gevestigd is in de gemeente waar de commissie haren zetel heeft en eene vaste toelage geniet, waarvan het bedrag wordt bepaald door de Gedeputeerde Staten der provincie. Zijne benoeming geschiedt voor vijf jaar.

Bij aftreding, ontslag of overlijden van den secretaris zendt de commissie, ter vervulling van de plaats, eene aanbeveling aan Onzen Commissaris.

Het ambt van secretaris is vereenigbaar met dat van lid der commissie.

Artikel 27.

De gezondheidscommissiën:

a. dienen aan den hoofdinspecteur, aan de inspecteurs, aan de Gedeputeerde Staten of Onzen Commissaris in de provincie en aan den raad of het college van burgemeester en wethouders van eene gemeente, waarvoor zij zijn ingesteld, desgevraagd van bericht en raad in alle zaken, de volksgezondheid betreffende;

b. houden zich op de hoogte van den staat der volksgezondheid in elke gemeente waarvoor zij zijn ingesteld en houden aanteekening van de verordeningen in het belang der volksgezondheid in die gemeente vastgesteld;

c. overwegen alle klachten, ter zake van benadeeling der volksgezondheid tot haar gekomen en vestigen de aandacht van den hoofdinspecteur, van den inspecteur wien het aangaat, of van het bestuur van de provincie of van eene gemeente waarvoor zij zijn ingesteld, op maatregelen die naar haar oordeel van overheidswege zijn te nemen in het belang der volksgezondheid;

d. doen door een of meer harer leden of deskundigen verrichten de onderzoekingen die haar noodig voorkomen en voor zooveel mogelijk die, welke haar door den hoofdinspecteur zijn opgedragen, en zijn voor zooveel mogelijk verplicht, ingevolge opdracht van dien hoofdinspecteur, bij onderzoekingen behulpzaam te zijn;

e. zenden vóór 1 Maart aan den hoofdinspecteur een verslag van hare bevindingen en handelingen in het afgeloopen kalenderjaar, ingericht naar een door den centralen gezondheidsraad vast te stellen model, welk verslag in openbare vergadering behandeld en vastgesteld wordt; een afschrift daarvan zenden zij aan de gemeentebesturen, wien het aangaat;

f. verrichten overigens de werkzaamheden, die haar, behalve de bovengenoemde, krachtens de wet worden opgedragen.

Artikel 28.

Aan de gezondheidscommissiën wordt door de gemeente of de gemeenten waarvoor zij zijn ingesteld, jaarlijks eene som toegekend ter bestrijding van hare uitgaven, uit welke som ook de reis- en verblijfkosten van de leden, van den secretaris en van de in het eerste lid van artikel 25 bedoelde deskundigen worden voldaan.

Indien eene gezondheidscommissie voor meer dan éêne gemeente is ingesteld, draagt elk dier gemeenten tot de bestrijding harer uitgaven bij naar evenredigheid van het cijfer der bevolking. In het geval dat tusschen die gemeenten geene overeenstemming wordt verkregen

omtrent de bepaling van de aan de gezondheidscommissie toe te kennen som, wordt het bedrag daarvan door de Gedeputeerde Staten der provincie vastgesteld.

Op dezelfde wijze komt ook de toelage van den secretaris ten laste van de gemeente of van de gemeenten, waarvoor de gezondheidscommissie is ingesteld, met dien verstande evenwel dat voor elke toelage vierhonderd gulden per jaar uit 's Rijks kas zal worden betaald.

Artikel 29.

Op het verzoek van den raad van eene gemeente, waarin eene van gemeentewege behoorlijk ingerichte commissie voor het toezicht op de volksgezondheid of voor eene of meer bijzondere takken van gezondheidszorg bestaat, kan door Ons worden bepaald, dat die commissie voor een door Ons te bepalen tijd in die gemeente voor het toezicht op de volksgezondheid in zijn geheelen omvang of voor een of meer bijzondere takken van gezondheidszorg, in de plaats van eene volgens deze wet in te stellen gezondheidscommissie zal treden.

In dat geval rusten op die commissie de verplichtingen en de bevoegdheden die volgens deze en andere wetten en verordeningen, in artikel 1 dezer wet genoemd, aan de gezondheidscommissiën zijn opgelegd.

De bepalingen dezer wet betreffende de vaste toelage, te genieten door den secretaris eener gezondheidscommissie, zijn niet op de in het eerste lid van dit artikel bedoelde gemeentelijke commissiën toepasselijk.

Onze besluiten, krachtens dit artikel te nemen, worden in de *Nederlandsche Staatscourant* geplaatst.

§ 6. *Slot- en overgangsbepalingen.*

Artikel 30.

Voor zoover daarin niet bij deze wet of bij andere wetten is voorzien, worden bij algemeenen maatregel van bestuur, voor zooveel noodig, regelen gesteld omtrent de werkzaamheden van den centralen gezondheidsraad, van de hoofdinspecteurs, van de inspecteurs en van de gezondheidscommissiën en de door deze commissiën af te leggen rekening en verantwoording van de te harer beschikking gestelde gelden; omtrent de werkzaamheden en de plaatsvervanging van den voorzitter, de leden en den secretaris van den centralen gezondheidsraad; omtrent de werkzaamheden en de plaatsvervanging van de voorzitters en de secretarissen van de gezondheidscomissiën; omtrent den diensttijd en de aftreding van de leden van die commissiën; omtrent het beheer en het gebruik van de hulpmiddelen van den centralen gezondheids-

raad; en omtrent de archieven en — voor zoover die er zijn — de bibliotheken van den raad, van de hoofdinspecteurs, van de inspecteurs en van de commissiën.

Artikel 31.

In de wet van 1 Juni 1865 (*Staatsblad* n°. 60), regelende de uitoefening der geneeskunst, gewijzigd bij de wet van 23 April 1880 (*Staatsblad* n°. 65) en 15 April 1886 (*Staatsblad* n°. 64), worden de volgende wijzigingen gebracht:

	voor:	*wordt gelezen:*
Artikel 4,	eerste lid: „door den inspecteur der provincie",	„door den hoofdinspecteur van de volksgezondheid van het district"
Artikel 4,	derde lid: „door den inspecteur der provincie",	„door den hoofdinspecteur van de volksgezondheid van het district",
Artikel 6,	„den inspecteur hunner provincie"	„den hoofdinspecteur van hun district",
Artikel 9,	derde lid: „den geneeskundigen raad"	„den hoofdinspecteur"
Artikel 9,	vierde lid: „door den inspecteur"	„door den inspecteur, krachtens de gezondheidswet belast met het toezigt op de handhaving der wettelijke bepalingen op de uitoefening der artsenijbereidkunst",
Artikel 9,	vijfde lid: „door de commissie van toezigt en den inspecteur"	„door den inspecteur"
Artikel 12,	eerste lid: „door den inspecteur der provincie".	„door den hoofdinspecteur van het district".
Artikel 13,	„door den inspecteur"	„door den hoofdinspecteur"
Artikel 14,	tweede lid: „aan den inspecteur der provincie".	„aan den hoofdinspecteur van het district".
Artikel 15,	derde lid: „aan den inspecteur"	„aan den hoofdinspecteur"
Artikel 17,	„de geneeskundige ambtenaren"	„aan de ambtenaren van het Staatstoezigt op de volksgezondheid"
Artikel 19,	eerste lid: „aan den inspecteur"	„aan den hoofdinspecteur"

Artikel 32.

In de wet van 1 Juni 1865 (*Staatsblad* n°. 61), regelende de uitoefening der artsenijbereidkunst, gewijzigd bij de wet van 15 April 1886 (*Staatsblad* n°. 64), worden de volgende wijzigingen gebracht:

	voor:	*wordt gelezen:*
Artikel 2,	eerste lid: „door den inspecteur der provincie",	„door den hoofdinspecteur van de volksgezondheid van het district",
Artikel 4,	tweede lid: Eene commissie uit den geneeskundigen raad"	„De inspecteur, krachtens de gezondheidswet belast met het toezigt op de handhaving der wettelijke bepalingen op de uitoefening der artsenijbereidkunst"
Artikel 4,	derde lid: „de inspecteur".	„de hoofdinspecteur."
Artikel 4,	vierde lid: „door de commissie of den inspecteur"	„door den inspecteur of den hoofdinspecteur"
Artikel 12,	eerste lid: „regterlijke of geneeskundige ambtenaren",	„regterlijke ambtenaren of de ambtenaren van het Staatstoezigt op de volksgezondheid",
Artikel 16,	aan de geneeskundige ambtenaren en de commissiën uit den geneeskundigen raad"	„aan de ambtenaren van het Staatstoezigt op de volksgezondheid"
Artikel 19,	eerste lid: „door den inspecteur"	„door den hoofdinspecteur"
Artikel 22,	tweede lid: „door den inspecteur".	„door den hoofdinspecteur"
Artikel 22,	derde lid: „aan den inspecteur"	„aan den hoofdinspecteur"
Artikel 24,	door commissiën uit den geneeskundigen raad".	„door den inspecteur".
Artikel 25,	eerste lid: „de in het vorig artikel genoemde commissiën, den inspecteur en den adjunct-inspecteur".	„den hoofdinspecteur en den inspecteur".
Artikel 26,	eerste lid: „dan maken zij die het onderzoek doen"	„dan maakt de inspecteur"

voor:		wordt gelezen.
Artikel 26,	tweede lid: „door hen”	„door hem”
Artikel 26,	derde lid: „den inspecteur”,	„den hoofdinspecteur”,
	„hen die het onderzoek deden”,	„den inspecteur”
Artikel 26,	vierde lid: „den inspecteur”.	„den hoofdinspecteur”.
Artikel 27,	eerste lid: „door eene commissie uit den geneeskundigen raad”.	„door of van wege den hoofdinspecteur”.
Artikel 27,	derde lid: „de commissie”	„degene, die het onderzoek verrichtte”,
	„geeft zij”	„geeft hij”
Artikel 31,	eerste lid: „regterlijke of geneeskundige ambtenaren”	„regterlijke ambtenaren of ambtenaren van het Staatstoezigt op de volksgezondheid”

Artikel 33.

In de wet van 10 April 1869 (*Staatsblad* n°. 65), tot vaststelling van bepalingen betrekkelijk het begraven van lijken, de begraafplaatsen en de begrafenisrechten, gewijzigd bij de wet van 15 April 1886 (*Staatsblad* n°. 64), wordt de volgende wijziging gebracht:

voor:		wordt gelezen:
Artikel 16,	derde lid: „van den geneeskundigen inspecteur in de provincie”.	„van den hoofdinspecteur van de volksgezondheid in het district”.

Artikel 34.

In de wet van 20 Juli 1870 (*Staatsblad* n°. 131), tot regeling van het veeartsenijkundig Staatstoezicht en de veeartsenijkundige politie, aangevuld bij de wet van 1 Augustus 1880 (*Staatsblad* n°. 123) en gewijzigd bij de wetten van 15 April 1886 (*Staatsblad* n°. 64) en 15 April 1896 (*Staatsblad* n°. 68), wordt de volgende wijziging gebracht:

voor:		wordt gelezen:
Artikel 10,	tweede lid: „den geneeskundigen inspecteur in den kring waarin zij gevestigd zijn”	„den inspecteur, krachtens de gezondheidswet belast met het toezigt op de handhaving van de wettelijke bepalingen betreffende besmettelijke ziekten”,

Artikel 35.

In de wet van 4 December 1872 (*Staatsblad* n°. 134), tot voorziening tegen besmettelijke ziekten, gewijzigd bij de wetten van 3 December 1874 (*Staatsblad* n°. 188), 28 Maart 1877 (*Staatsblad* n°. 36), 15 April 1886 (*Staatsblad* n°. 64), 8 April 1893 (*Staatsblad* n°. 64) en 21 Juli 1899 (*Staatsblad* n°. 166), worden de volgende wijzigingen gebracht:

	voor:	*wordt gelezen:*
Artikel 3,	eerste lid: „van den geneeskundigen ambtenaar",	„van den inspecteur, krachtens de gezondheidswet belast met het toezigt op de handhaving van de wettelijke bepalingen betreffende besmettelijke ziekten",
Artikel 3,	tweede lid: „van den geneeskundigen ambtenaar",	„van den inspecteur",
Artikel 16,	eerste lid: „aan den geneeskundigen inspecteur"	„aan den hoofdinspecteur"
Artikel 16,	tweede lid: „aan den geneeskundigen ambtenaar".	„aan den inspecteur".
Artikel 21,	„den geneeskundigen ambtenaar"	„den inspecteur"
Artikel 26,	eerste lid: „den geneeskundigen ambtenaar".	„den inspecteur".
Artikel 26,	tweede lid: „den geneeskundigen ambtenaar"	„den inspecteur"
	„de geneeskundige ambtenaar"	„de inspecteur"
	„door den geneeskundigen ambtenaar"	„door den inspecteur"
	„van den geneeskundigen ambtenaar"	„van den inspecteur"
	„aan den geneeskundigen ambtenaar".	„aan den inspecteur".

Artikel 27 wordt gelezen als volgt:

„Bij het verschijnen van besmettelijke ziekten zijn de leden en de

buitengewone leden van den centralen gezondheidsraad in het geheele Rijk, de inspecteurs en de leden van de gezondheidscommissiën binnen hun ambtsgebied bevoegd de woningen der ingezetenen binnen te treden.

Wanneer in het in het eerste lid van dit artikel omschreven geval eene woning moet worden binnengetreden tegen den wil van den bewoner, kan de aldaar bedoelde bevoegdheid slechts worden uitgeoefend op vertoon van eenen schriftelijken bijzonderen of algemeenen last van den kantonregter of van den burgemeester en in bijzijn van den kantonregter, den burgemeester, eenen wethouder der gemeente of eenen commissaris van politie.

Van dit binnentreden en van de redenen die daartoe geleid hebben, wordt door dengene, die deze handeling heeft verrigt, proces-verbaal opgemaakt en binnen tweemaal 24 uren aan den ingezetene wiens woning is binnengetreden, in afschrift medegedeeld.

De in het tweede lid van dit artikel bedoelde last houdt in voor hoe langen tijd hij geldig is en mag niet tusschen zonsondergang en zonsopgang worden uitgevoerd, tenzij hij inhoudt, dat de uitvoering daarvan te allen tijde mag plaats hebben. De bepaling, dat de uitvoering te allen tijde mag plaats hebben, kan alleen in een bijzonderen last worden opgenomen."

Artikel 36.

In de wet van 24 Juni 1876 (*Staatsblad* n°. 117), houdende regeling van de voorwaarden tot verkrijging der afzonderlijke bevoegdheid tot uitoefening der tandheelkunst en van de uitoefening dier kunst, gewijzigd bij de wetten van 25 December 1878 (*Staatsblad* n°. 222) en 15 April 1886 (*Staatsblad* n°. 64), worden de volgende wijzigingen gebracht:

	voor:	*wordt gelezen:*
Artikel 8,	eerste lid: „door den geneeskundigen inspecteur der provincie",	„door den hoofdinspecteur van de volksgezondheid van het district",
Artikel 8,	derde lid: „aan den geneeskundigen inspecteur"	„aan den hoofdinspecteur"
Artikel 8,	vierde lid: „door den inspecteur voor de provincie",	„door den hoofdinspecteur voor het district",

Artikel 37.

In de wet van 28 Maart 1877 (*Staatsblad* n°. 35), tot wering van besmetting door uit zee aankomende schepen, gewijzigd bij de wetten

van 15 April 1886 (*Staatsblad* n°. 64) en 8 April 1893 (*Staatsblad* n°. 63), worden de volgende wijzigingen gebracht:

	voor:	*wordt gelezen:*
Artikel 7,	eerste lid: „door de ambtenaren van het geneeskundig Staatstoezigt of, onder hun opzigt",	„door den inspecteur, krachtens de gezondheidswet belast met het toezigt op de handhaving der wettelijke bepalingen betreffende besmettelijke ziekten of, onder zijn opzigt",
Artikel 14,	zevende lid: „door den geneeskundigen ambtenaar"	„door den inspecteur"

Artikel 38.

In de wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), houdende herziening der wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103) tot regeling van het lager onderwijs, gewijzigd bij de wetten van 27 Juli 1882 (*Staatsblad* n°. 117), 3 Januari 1884 (*Staatsblad* n°. 2), 11 Juli 1884 (*Staatsblad* n°. 123), 15 April 1886 (*Staatsblad* n°. 64), 8 December 1889 (*Staatsblad* n°. 175), 13 September 1895 (*Staatsblad* n°. 159), 28 December 1896 (*Staatsblad* n°. 230) en 7 Juli 1900 (*Staatsblad* n°. 111), worden de volgende wijzigingen gebracht:

	voor:	*wordt gelezen:*
Artikel 4,	eerste lid: „Art. 5 der wet van 1 Juni 1865 (*Staatsblad* n°. 58)"	„Artikel 4 der gezondheidswet"
Artikel 5,	eerste lid: „door den inspecteur van het geneeskundig Staatstoezigt"	„door den hoofdinspecteur van de volksgezondheid",
Artikel 5,	tweede lid: „inspecteur"	„hoofdinspecteur"
Artikel 5,	derde lid: „inspecteur"	„hoofdinspecteur"
Artikel 5,	vierde lid: „inspecteur"	„hoofdinspecteur".
Artikel 5,	achtste lid: „de inspecteur van het geneeskundig Staatstoezigt"	„de hoofdinspecteur van de volksgezondheid"

	voor:	*wordt gelezen:*
Artikel 5,	negende lid: „de inspecteur van het geneeskundig Staatstoezigt"	„de hoofdinspecteur"

Artikel 39.

In de wet van 25 December 1878 (*Staatsblad* n°. 222), houdende regeling der voorwaarden tot verkrijging der bevoegdheid van arts, tandmeester, apotheker, vroedvrouw en apothekersbediende, gewijzigd bij de wetten van 28 Juni 1881 (*Staatsblad* n°. 103), 26 October 1889 (*Staatsblad* n°. 137) en 12 December 1892 (*Staatsblad* n°. 261), worden de volgende wijzigingen gebracht:

	voor:	*wordt gelezen:*
Artikel 16,	tweede lid: „bij een geneeskundigen inspecteur"	„bij een hoofdinspecteur van de volksgezondheid"
Artikel 20,	tweede lid: „wijst den geneeskundigen inspecteur of adjunct-inspecteur, binnen wiens dienstkring het examen wordt afgenomen, of een lid of plaatsvervangend lid van den geneeskundigen raad als voorzitter der commissie aan en benoemt"	„benoemt den voorzitter en"
Artikel 20,	derde lid: „Het lid of plaatsvervangend lid van den geneeskundigen raad, als voorzitter fungeerende, en"	„De voorzitter en"

Artikel 40.

In de wet van 27 April 1884 (*Staatsblad* n°. 96), tot regeling van het Staatstoezicht op krankzinnigen, gewijzigd bij de wetten van 15 April 1886 (*Staatsblad* n°. 64) en 7 December 1896 (*Staatsblad* n°. 191), wordt de volgende wijziging gebracht:

	voor:	*wordt gelezen:*
Artikel 6,	eerste lid: „van den geneeskundigen in-	„van den hoofdinspecteur van de volksgezondheid of, zoo deze

specteur of adjunct-inspecteur, of zoo deze verhinderd zijn, van een door dien inspecteur aan te wijzen niet met den geneeskundigen dienst van eenig gesticht belast lid of plaatsvervangend lid van den geneeskundigen raad",

verhinderd is, van een door hem aan te wijzen inspecteur of niet met den geneeskundigen dienst van eenig gesticht belast lid van de voor de gemeente ingestelde gezondheidscommissie",

Artikel 41.

Deze wet kan worden aangehaald onder den titel van: „Gezondheidswet".

Artikel 42.

Deze wet treedt in werking op een nader door Ons te bepalen tijdstip.

Alsdan vervalt de wet van 1 Juni 1865 (*Staatsblad* n°. 58), regelende het geneeskundig Staatstoezicht, gewijzigd bij de wetten van 16 April 1867 (*Staatsblad* n°. 28), 15 April 1886 (*Staatsblad* n°. 64) en 15 April 1891 (*Staatsblad* n°. 81).

De op dat tijdstip in functie zijnde inspecteurs voor het geneeskundig Staatstoezicht worden eervol ontslagen en de geneeskundige raden houden op te bestaan.

De bestemming van de archieven van de inspecteurs voor het geneeskundig Staatstoezicht en van de archieven, bibliotheken, gelden en andere voorwerpen, die onder het beheer van de geneeskundige raden zijn, wordt door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken geregeld.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wien zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven op het Loo, den 21sten Juni 1901.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

H. GOEMAN BORGESIUS.

AANTEEKENINGEN.

§ 1. *Algemeene bepalingen.*

Artikel 1.

Het Staatstoezicht op de volksgezondheid omvat:

a. het onderzoek naar den staat der volksgezondheid en, waar noodig, de aanwijzing en bevordering van middelen ter verbetering;

b. de handhaving der wetten en verordeningen in verband daarmede vastgesteld, voor zoover te dien aanzien geen andere wettelijke regeling is gemaakt.

Art. 1: De uitdrukking „geneeskundig Staatstoezicht" heeft men opzettelijk, als te eng en te eenzijdig, laten varen en vervangen door *„Staatstoezicht op de volksgezondheid"* (M. v. T. 3).

De omschrijving van hetgeen het Staatstoezicht op de volksgezondheid omvat, is overgenomen uit art. 1 van de wet van 1 Juni 1865 (*Staatsblad* n°. 58), regelende het geneeskundig Staatstoezicht, behoudens een beperking in het bepaalde sub *b*.

Niettegenstaande de zeer algemeene bepaling, dat het geneeskundig Staatstoezicht ook „de handhaving der wetten en verordeningen in het belang der volksgezondheid vastgesteld" omvat, is het toezicht op de handhaving van enkele wetten, die ook in het belang der volksgezondheid zijn vastgesteld, bepaaldelijk betreffende de arbeidswetgeving, aan andere ambtenaren dan die van het geneeskundig Staatstoezicht opgedragen.

Hoewel het nu niet in de bedoeling ligt, dergelijke bijzondere diensttakken, meer dan noodig is, in het leven te roepen, wordt het toch noodig geacht, in overeenstemming met den feitelijken toestand, in de wet thans uit te drukken, dat het Staatstoezicht op de volksgezondheid, nevens „het onderzoek naar den staat der volksgezondheid en, waar noodig, de aanwijzing en bevordering van middelen ter verbetering", omvat: „de handhaving der wetten en verordeningen in verband daarmede vastgesteld, voor zoover te dien aanzien geen andere wettelijke regeling is gemaakt" (M. v. T. 4).

Artikel 2.

Het is, onder Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, opgedragen aan:

a. den centralen gezondheidsraad;
b. hoofdinspecteurs van de volksgezondheid;
c. inspecteurs van de volksgezondheid; en
d. gezondheidscommissiën.

Artikel 3.

1. Alvorens hunne betrekking te aanvaarden leggen de leden en de buitengewone leden van den centralen gezondheidsraad, de hoofdinspecteurs en de inspecteurs in handen van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, en de leden en de secretarissen van de gezondheidscommissiën in handen van den burgemeester van de gemeente waarin hunne commissie haren zetel heeft, de belofte af, dat zij de verplichtingen verbonden aan hunne betrekking naar behooren en getrouw vervullen zullen.

2. Deze belofte wordt geacht te zijn afgelegd voor den geheelen tijd, gedurende welken de betrekking, ook na herbenoeming, vervuld wordt.

3. De belofte mag ook worden afgelegd bij eigenhandig geschreven en onderteekende verklaring, die vóór de aanvaarding der betrekking moet worden ingediend hetzij aan Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, hetzij aan den burgemeester, naar de onderscheiding in het eerste lid van dit artikel gemaakt.

4. Deze belofte treedt voor den ambtseed in de plaats.

Art. 3: In het o. o. was eenvoudig bepaald, dat de in het artikel genoemde personen bij de aanvaarding hunner betrekking een eed of belofte moesten afleggen, welke eed, aangezien daaromtrent niets was voorgeschreven, bij elke herbenoeming opnieuw zou worden afgelegd. Een dergelijke uitbreiding van het aantal ambtseeden achtten verscheidene leden niet wenschelijk. Niemand zou, meenden zij, van gevoelen zijn, dat de leden der commissiën hun taak beter zullen waarnemen, indien zij wèl, dan indien zij niet beëedigd worden (V. 18).

Aangezien echter de bedoelde personen processen-verbaal moeten kunnen opmaken, kan met het oog op art. 401 van het Wetboek van Strafvordering (zie de noot bij art. 5) de beëediging niet worden gemist. Wel werd naar aanleiding hiervan bij het g. o. een tweede lid aan het artikel toegevoegd, waarbij werd bepaald, dat bij herbenoeming de eisch van nieuwe beëediging zou vervallen.

Tevens werd een derde lid toegevoegd, luidende:

„Zij, die niet wonen in de plaats waar de eed of belofte mondeling zou moeten worden afgelegd, mogen dien afleggen bij eigenhandig geschreven en onderteekende verklaring".

De C. v. V. vroeg, waarom die vrijheid beperkt was tot hen, die niet wonen in de plaats, waar de eed moet worden afgelegd,

wat den Minister aanleiding gaf, bij nadere nota van wijziging het derde lid te doen luiden:

„De eed of belofte mag ook worden afgelegd bij eigenhandig geschreven en onderteekende verklaring, die vóór de aanvaarding der betrekking moet worden ingediend hetzij aan Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, hetzij aan den burgemeester, naar de onderscheiding in het eerste lid van dit artikel gemaakt" (M. O. 19).

Bij de openbare behandeling werden de bezwaren der voorgestelde regeling nog weer te berde gebracht. De heer Roessingh stelde als amendement voor, de woorden „eed of belofte" te vervangen door „verklaring", met toevoeging van een nieuw lid, luidende:

„Deze verklaring geeft aan de ambtenaren hier bedoeld en aan de leden der gezondheidscommissiën de bevoegdheid tot het opmaken van proces-verbaal met bewijskracht" (H. II, 1196 en 1198).

De heer van de Velde wilde het aantal eeden verminderen, door van die verplichting tot eedsaflegging de leden en secretarissen der gezondheidscommissiën vrij te stellen (H. II, 1198).

Vooral de mogelijkheid van schriftelijke eedsaflegging stond den heer Roessingh niet aan, bij welke opvatting zich de heeren de Waal Malefijt (H. II, 1197) en de Savornin Lohman aansloten.

De Regeering meende echter niet verder te kunnen gaan, ten einde het verwijt te ontloopen, incidenteel de eedskwestie te willen oplossen. Toen echter de heer de Savornin Lohman amendementen indiende op art. 3, en in verband daarmede op art. 5, waarbij zijnerzijds werd voorgesteld om den eed te doen vervangen door een belofte (H. II, 1202), en die amendementen zóó redigeerde, dat met het oog op de strafrechtspleging en op de bewijskracht van processen-verbaal, ook naar de meening van den Minister van Justitie geen bezwaren overbleven, verklaarde de Regeering, nadat ook de C. v. V. zich met die amendementen vereenigde, ze over te nemen (H. II, 1203). Na de indiening van die amendementen trokken de heeren Roessingh en van de Velde de hunne in.

In de afdeelingen der Eerste Kamer werd over deze bepalingen van art. 3, j° art. 5, 3e lid, uitvoerig beraadslaagd. Eenerzijds werd ingenomenheid betuigd met de aangebrachte wijzigingen, welke tot opruiming der eedskwestie zouden kunnen leiden, terwijl anderzijds uiting werd gegeven aan de vrees, dat deze bepalingen aanleiding zouden geven tot algeheele afschaffing van den eed bij de strafprocedure, wat een ramp werd geacht (V. I, 2, 3; H. I, 380, 381). De Minister merkte op, dat onderscheid moet worden gemaakt tusschen den ambtseed en den justitieelen eed. Daarom ook zal het feit, dat een verklaring, door een ambtenaar van het Staatstoezicht op de volksgezondheid voor den

rechter afgelegd met eede moet worden bevestigd, ook al heeft hij nu geen eed meer af te leggen bij de aanvaarding zijner bediening, niet, zooals door sommige leden der werd gevreesd, leiden tot een onhoudbaren toestand (M. I, 2, 3; H. I, 426).

Bij de openbare behandeling in de Eerste Kamer betuigde de heer van Boneval Faure zijn ingenomenheid met de aangenomen regeling (H. I, 480), terwijl de heer van Zinnicq Bergman daarin een motief zag om tegen de wet te stemmen (H. I., 481).

Art. 3, 4e lid: Art. 207 van het Wetboek van Strafrecht, handelende over meineed, bedreigt straf tegen dengene, die valschelijk zweert, en het derde lid van dat artikel zegt: „Met den eed staat gelijk de belofte of bevestiging die krachtens de wet voor den eed in de plaats treedt."

De wet moet dus duidelijk doen uitkomen, dat de hier voorgeschreven belofte in de plaats treedt van den eed, zoodat, wanneer iemand een proces-verbaal opmaakt in strijd met de belofte afgelegd bij de aanvaarding zijner bediening, hij gestraft zal kunnen worden volgens art. 207 van het Wetboek van Strafrecht (opmerking van den heer de Savornin Lohman, H. II, 1203).

Artikel 4.

1. De leden en de buitengewone leden van den centralen gezondheidsraad zijn in het geheele Rijk, de inspecteurs en de leden van de gezondheidscommissiën zijn binnen hun ambtsgebied bevoegd, alle openbare gebouwen, alle scholen en andere tot het geven van onderwijs bestemde lokalen, kinderbewaarplaatsen, gestichten van liefdadigheid, weeshuizen, herbergen, logementen, slaapsteden, fabrieken, werkplaatsen, magazijnen, winkels, gevangenissen, ziekeninrichtingen, badhuizen en — voor zoover dit noodig is voor de handhaving van de wetten en verordeningen betreffende de volkshuisvesting — alle woningen binnen te treden ten einde zich zooveel mogelijk bekend te maken met den toestand en de inrichting dier gebouwen of woningen. Van deze bevoegdheid wordt op Zon- en algemeen erkende Christelijke feestdagen geen gebruik gemaakt.

2. Wanneer tot het in het eerste lid van dit artikel omschreven doeleinde eene woning moet worden binnengetreden tegen den wil van den bewoner, kan de aldaar bedoelde bevoegdheid slechts worden uitgeoefend op vertoon van eenen schriftelijken bijzonderen of algemeenen last van den kantonrechter of van den burgemeester en in bijzijn van den kantonrechter, den burgemeester, eenen wethouder der gemeente of eenen commissaris van politie.

3. Van dit binnentreden en van de redenen die daartoe geleid hebben, wordt door dengene, die deze handeling heeft verricht, proces-verbaal opgemaakt en binnen tweemaal 24 uren aan den

ingezetene wiens woning is binnengetreden, in afschrift medegedeeld.

4. De in het tweede lid van dit artikel bedoelde last houdt in voor hoe langen tijd hij geldig is en mag niet tusschen zonsondergang en zonsopgang worden uitgevoerd, tenzij hij inhoudt, dat de uitvoering daarvan te allen tijde mag plaats hebben. De bepaling, dat de uitvoering te allen tijde mag plaats hebben, kan alleen in een bijzonderen last worden opgenomen.

Art. 4: Dit artikel regelt de bevoegdheid tot het binnentreden van woningen en andere gebouwen in overeenstemming met art. 158 der Grondwet [1]) en voor zoover die noodig is om aan het Staatstoezicht de uitvoering van zijn taak mogelijk te maken (M. 19).

Art. 4, 1e lid: **de leden van de gezondheidscommissiën.**

In het o. o. waren ook genoemd de secretarissen dier commissiën, opdat die de leden konden vergezellen tot het opmaken van rapport. Bij de openbare behandeling stelde de heer de Waal Malefijt een amendement voor, om den toegang aan de secretarissen, niet-leden, te ontzeggen. Hij vreesde, dat voor die betrekking meestal jongelieden zouden worden gekozen, die met het schrijfwerk werden belast, en wilde hen niet de bevoegdheid tot het binnentreden van woningen geven (H. II, 1199, 1200). De Minister meende dat de secretaris, ook al is hij geen lid, in den regel de ziel en de stuwkracht der commissie zal zijn. Hij zal waarschijnlijk den meesten tijd aan de goede zaak besteden, en daarom zou het niet wenschelijk zijn, het hem onmogelijk te maken om zelf een persoonlijk onderzoek naar den toestand van woningen, enz. in te stellen (H. II, 1200). Den heer de Waal Malefijt overtuigde dit niet. Hij meende dat, wilde men een zekeren secretaris die bevoegdheid geven, men dit steeds zou kunnen doen, door hem tevens tot lid der commissie te benoemen (H. II, 1201). Zijn amendement werd aangenomen met 35 tegen 33 stemmen (H. II., 1202).

alle scholen en andere tot het geven van onderwijs bestemde inrichtingen.

In het o. o. stond alleen *scholen*, wat aanleiding gaf tot de vraag, of daaronder begrepen waren de scholen, behoorende tot het hooger en middelbaar onderwijs (V. 20). Daar dat wel de bedoeling was, is de redactie verduidelijkt, door toevoeging van de aangehaalde woorden (M. 20).

---

[1]) Art. 158 Grondwet: Het binnentreden in eene woning tegen den wil van den bewoner is alleen geoorloofd in de gevallen bij de wet bepaald, krachtens eenen bijzonderen of algemeenen last van eene magt door de wet aangewezen.

De wet regelt de vormen, waaraan de uitoefening van deze bevoegdheid gebonden is.

fabrieken, werkplaatsen.

De opname hiervan is noodig, omdat de inspecteurs van den arbeid alleen te letten hebben op toestanden, in verband staande met de uitoefening van bedrijven (V. 20).

ziekeninrichtingen.

In het o. o. werd gesproken van „burgerlijke ziekeninrichtingen", wat aanleiding gaf tot de vraag of hier „*burgerlijk*" was gebruikt in tegenstelling met „*militair*" (V. 20). De Regeering stemde dat toe, en gaf te kennen, dat het haar bij nadere overweging zelfs wenschelijk was voorgekomen alle militaire en maritieme inrichtingen uitdrukkelijk uit te sluiten, waarom dan ook een vijfde lid in dien zin aan het artikel was toegevoegd. Inmenging van tweeërlei toezicht van Rijkswege zou wel eens tot moeilijkheden aanleiding kunnen geven, die men beter zou doen te voorkomen, terwijl het gemis van bevoegdheid tot binnentreden een doeltreffend samenwerken, waar dit noodig is, geenszins zou uitsluiten (M. 20).

De C. v. V. gaf den Minister te kennen, dat naar haar eenstemmig gevoelen de militaire en maritieme inrichtingen onder dit artikel behooren te vallen. Het constateeren van sanitaire gebreken in zoodanige inrichtingen kan toch van groot belang zijn voor de volksgezondheid; zoo kunnen o. a. in kazernes toestanden worden aangetroffen, die uit een sanitair oogpunt verbetering behoeven. Het bezwaar, dat in de Memorie van Antwoord tegen het onderwerpen van deze inrichtingen aan het sanitaire toezicht wordt ingebracht, kwam der Commissie niet overwegend voor en heeft den Minister ook niet weerhouden, in het eerste lid van het artikel ook gevangenissen te vermelden.

De Minister antwoordde, dat hij naar aanleiding van de door de Commissie ingebrachte bedenkingen dit punt nader zou overwegen, en heeft daarna te kennen gegeven, dat die overweging hem er toe geleid heeft het laatste lid van het artikel weder te doen vervallen, zoodat het artikel dus ook op militaire en maritime inrichtingen toepasselijk zal zijn (M. O. 21).

woningen.

Hieronder vallen ook voer- en vaartuigen, voor zoover zij woningen zijn, en eveneens bordeelen (M. 20).

De bevoegdheid tot het binnentreden van de verschillende hier genoemde inrichtingen en woningen hebben de in dit artikel genoemde personen individueel. Die bevoegdheid afhankelijk te maken van een door den centralen raad of een gezondheidscommissie bepaaldelijk gegeven opdracht, zou niet anders dan zéér belemmerend werken. Ook de wet van 1865 gaf een dergelijke bevoegd-

heid aan de leden en de plaatsvervangende leden der geneeskundige raden (M. I, 3; H. I, 426).

De bevoegdheid tot het binnentreden van woningen bij het verschijnen van besmettelijke ziekten wordt geregeld in art. 27 der wet van 4 December 1872 (*Staatsblad* n°. 134)[1].

Van deze bevoegdheid wordt op Zon- en algemeen erkende Christelijke feestdagen geen gebruik gemaakt.

Deze bepaling is ingelascht, tengevolge van de aanneming van een amendement, voorgesteld door den heer Kuyper (H. II, 1200). De C. v. V. verklaarde zich daartegen, omdat geen rekening was gehouden met de Israëlieten, die eveneens hechten aan hun Sabbath, en niet met de Katholieken, die evenzeer prijs stellen op de viering van verschillende feestdagen, al zijn deze ook niet algemeen erkend Christelijke. Bovendien was de C. v. V. overtuigd, dat slechts bij hooge uitzondering de Zondag of een Christelijke feestdag zou worden gebruikt tot het houden van dergelijke inspectiën (H. II, 1200). De Minister echter had sympathie voor het amendement, dat z. i. in de praktijk geen moeilijkheden zou geven, te meer daar onder dit artikel niet valt het binnentreden van woningen bij het verschijnen van besmettelijke ziekten (H. II, 1201). Het amendement werd aangenomen met 34 tegen 33 stemmen (H. II, 1202).

De heer Kuyper wenschte nog dat, ook wanneer er geen bezwaar wordt gemaakt door den bewoner tegen het binnentreden der daartoe bevoegde autoriteiten, van het te brengen bezoek toch altijd van te voren kennis zal moeten worden gegeven, en wel met inachtneming van een zekeren termijn (H. II, 1199). De Minister betoogde, dat dit geen verbetering zou zijn. Volgens alinea 1 van art. 4 behooren tot de inrichtingen, die de ambtenaren van het Staatstoezicht zullen mogen binnentreden o. a. weeshuizen, herbergen, logementen, slaapsteden enz. En nu spreekt het toch van zelf dat, wanneer men daar nooit mag binnenkomen zonder voorafgaande schriftelijke aanmelding, het doel in zeer vele gevallen niet zal worden bereikt. Men zal er dan voor zorgen tegen den tijd van het bezoek alles zoo goed mogelijk in orde te maken, en om misstanden te ontdekken moet men onverwachts kunnen komen, als de bewoners er niet op zijn voorbereid.

Maar ook met beperking tot particuliere woningen bleef hij bezwaar maken tegen de aanbevolen wijziging. Particuliere woningen zullen volgens deze wet alleen kunnen worden binnengetreden,

---

[1] Art. 27, Wet v. 4 Dec. 1872 S. 134: zie blz. 30.

wanneer het noodig is tot handhaving van wetten en verordeningen op de volkshuisvesting. Wil men met het oog daarop den toestand der woningen onderzoeken, dan moet men ze zien onder normale omstandigheden, en niet als ze vooraf zijn schoongemaakt en opgeknapt (H. II, 1199).

De opmerking van den heer Kuyper leidde niet tot de indiening van een amendement.

Art. 4, 2e lid: Bij het binnentreden van woningen meende de Regeering het bijzijn van den kantonrechter, den burgemeester, eenen wethouder der gemeente of eenen commissaris van politie te moeten blijven eischen als waarborg zoowel voor dengene, wiens woning wordt binnengetreden, als voor den binnentredende (M. 21).

eene woning.

Onder de uitdrukking „woning" moeten hier worden begrepen niet alleen alle aan het slot van het eerste lid bedoelde woningen, die men mag binnentreden wanneer dit noodig is voor de handhaving der Woningwet, maar ook de woningen, die men moet binnentreden om toegang te krijgen tot de in het eerste lid genoemde soorten van gebouwen. Krachtens deze bepaling zal men dus ook den toegang kunnen krijgen tot een ziekeninrichting, die tevens voor bewoning wordt gebezigd (M. I, 3; H. I, 426).

Art. 4, 3e lid: **Van dit binnentreden.**

Het woordje „dit" slaat alleen op het bepaalde in het tweede lid. Proces-verbaal behoeft dus alleen te worden opgemaakt bij het binnentreden tegen den wil van den bewoner (H. II, 1200).

dengene, die deze handeling heeft verricht.

Proces-verbaal wordt slechts opgemaakt door hen, die krachtens een machtiging binnentreden, niet door den hen vergezellenden kantonrechter, enz. (M. 21).

Art. 4, 4e lid: Dit lid is ingevoegd om te waarborgen tegen het gebruik maken van een machtiging, waarvan de geldigheidsduur is verstreken (M. 21).

De bepaling dat de uitvoering te allen tijde mag plaats hebben, kan alleen in een bijzonderen last worden opgenomen.

De bedoeling van deze bepaling, ingelascht tengevolge van het aannemen van een daartoe strekkend amendement van den heer Pijnappel (H. II, 1200), is, het binnentreden bij nacht iets meer te beperken. Hij vreesde, dat uit gemakzucht steeds een algemeene last zou worden gegeven, waar tot het verstrekken van een bijzonderen last steeds eenig onderzoek der zaak noodig is (H. II,

1200). De Minister achtte dat aanneming van het amendement wel eenige meerdere last zou veroorzaken, maar toch niet zooveel, dat hij tegen een wijziging in bedoelden zin overwegend bezwaar zou hebben (H. II, 1200). De heer Pijnappel beschouwde een last, waarin de houder gemachtigd werd, bijv. alle slaapsteden in eenige gemeente te onderzoeken, als een „bijzondere" last (H. II, 1200). De Minister bleef echter, met het oog op de praktijk zulk een last een „algemeene" noemen, en wilde slechts spreken van een bijzonderen last, wanneer de perceelen, die mochten worden binnengetreden, met name waren genoemd (H. II, 1201). De heer Pijnappel maakte daarop zijn amendement los van de door hem gegeven interpretatie (H. II, 1201). Nadat ook de C. v. V. had verklaard dat, waar het betreft een zóó buitengewone bevoegdheid als het binnentreden 's nachts, wel eenige sterkere waarborg in de wet raadzaam zou zijn (H. II, 1200), werd het amendement zonder hoofdelijke stemming aangenomen (H. II, 1202).

In de Memorie van Antwoord op het verslag der Eerste Kamer verklaarde de Minister nog: „met een bijzonderen last wordt hier bedoeld een last, die uitdrukkelijk het bepaalde perceel aanwijst, dat mag worden binnengetreden (M. I, 3; H. I, 426).

Artikel 5.

1. De in het eerste lid van het voorgaand artikel genoemde personen, alsmede de secretarissen van de gezondheidscommissiën, zijn bevoegd van overtreding der wetten en algemeene, provinciale of gemeentelijke verordeningen, in artikel 1 dezer wet genoemd, procesverbaal op te maken.

2. Zij zenden die processen-verbaal aan het openbaar ministerie, wat de leden en de secretarissen van de gezondheidscommissiën betreft, door tusschenkomst van den voorzitter van hunne commissie.

3. Aan die processen-verbaal wordt gelijke bewijskracht toegekend als aan de bescheiden bedoeld in art. 401 van het Wetboek van Strafvordering [1]), indien zij zijn opgemaakt op de belofte vóór de aanvaarding der betrekking afgelegd.

Art. 5, 2e lid: **door tusschenkomst van den voorzitter van hunne commissie.**

De bepaling is noodig, omdat de voorzitter der commissie daardoor kennis zal bekomen van alle in het ambtsgebied der

---

[1]) Art. 401 Wetb. van Strafvordering:
De verklaringen, verbalen of relazen van hen, die in eenige openbare posten, ambten of bedieningen gesteld zijn, moeten, om als schriftelijke bescheiden te gelden, door hen afgelegd zijn op den eed bij den aanvang hunner bediening gedaan, of wel daarna met eede bevestigd worden.

commissie geconstateerde overtredingen en hij tevens gelegenheid verkrijgt, waar noodig, het lid, dat verbaliseerde, in overweging te geven inhoud of vorm van het verbaal te verbeteren (V. 22).

Art. 5, 3e lid: Dit lid is ingevoegd bij amendement van den heer de Savornin Lohman in verband met de door hem voorgestelde, en door de Regeering overgenomen wijziging van art. 3. Zonder deze toevoeging zouden de verklaringen der in art. 3 genoemde personen geen wettelijke bewijskracht hebben (H. II, 1202, 1203).

indien zij zijn opgemaakt op de belofte vóór de aanvaarding der betrekking afgelegd.

Deze toevoeging is noodig, omdat anders elk stukje papier van een ambtenaar zou kunnen gelden voor een proces-verbaal (opmerking van den heer de Savornin Lohman, H. II, 1202, 1203).

Artikel 6.

1. De besluiten en verordeningen van de gemeenteraden betreffende: de volkshuisvesting; de verwijdering en den afvoer van vuil; de reinheid van wegen en wateren; voorkoming, wering of beteugeling van besmettelijke ziekten; drinkwaterleidingen of andere voorzieningen tot verkrijging van drinkwater; gezondheidstoezicht op levensmiddelen, en alle overige besluiten en verordeningen dier raden in het belang der volksgezondheid, worden niet vastgesteld, aangevuld, gewijzigd of ingetrokken dan na ingewonnen advies van de gezondheidscommissie, voor de gemeente ingesteld.

2. In de besluiten, waarbij verordeningen, als in het eerste lid van dit artikel genoemd, worden vastgesteld, aangevuld, gewijzigd of ingetrokken, alsmede in de overige daar bedoelde besluiten wordt het daarop betrekking hebbend advies van de gezondheidscommissie aangehaald.

3. Indien in een spoedeischend geval het advies van de gezondheidscommissie niet is uitgebracht binnen den door burgemeester en wethouders daarvoor bepaalden tijd, kan de gemeenteraad zonder dat advies een besluit of verordening, als in het eerste lid van dit artikel bedoeld, vaststellen, aanvullen, wijzigen of intrekken, maar wordt daarin van die omstandigheid melding gemaakt.

Art. 6: Bij art. 14 van de wet van 1 Juni 1865, S. 58, was aan de gemeentebesturen opgedragen, met de inspecteurs van het geneeskundig Staatstoezicht in overleg te treden omtrent alles, wat tot de volksgezondheid betrekking had. Deze bepaling heeft het gewenschte gevolg niet gehad. Daarom is nu gebiedend voorgeschreven, dat in de bedoelde gevallen steeds de adviezen der gezondheidscommissie moeten worden gevraagd, en dus èn bur-

gemeester en wethouders, èn de gemeenteraad worden voorgelicht omtrent de beste wijze, waarop zij de belangen der volksgezondheid kunnen behartigen (M. v. T. 5).

Art. 6, 1e lid: De verplichting, aan de gemeenteraden opgelegd, om het advies van de gezondheidscommissie in te winnen alvorens een verordening, als bedoeld in art. 6 van de wet, vast te stellen, te wijzigen of in te trekken, doet hoegenaamd niet te kort aan art. 144 der Grondwet[1]). De bevoegdheid van den gemeenteraad tot het regelen en besturen van de huishouding der gemeente en tot het maken van de verordeningen, die hij in het belang der gemeente noodig oordeelt, blijft onverlet.

De uitvoering van dit artikel zal men zich aldus moeten voorstellen, dat in den regel burgemeester en wethouders het advies van de gezondheidscommissie vragen over een door hen in te dienen ontwerp-verordening, en dat zij dan tegelijk met dit ontwerp het advies van de commissie aan den raad overleggen.

De gemeenteraden te verplichten het advies van de gezondheidscommissie te volgen, zou in strijd met de Grondwet zijn (M. 23).

Art. 6, 3e lid: **binnen den door burgemeester en wethouhouders daarvoor bepaalden tijd.**

Het is niet doenlijk in de wet zelve een bepaalden termijn te stellen. Deze zal verschillend moeten zijn, daar hij afhangt eenerzijds van de beteekenis der voorgestelde bepalingen, en aan den anderen kant van den spoed, welke betracht moet worden. De bepaling van dien termijn moet daarom aan burgemeester en wethouders worden overgelaten (V. 23).

Artikel 7.

1. Burgemeester en wethouders zenden aan de gezondheidscommissie, voor hunne gemeente ingesteld, een afschrift of afdruk van elk der verordeningen of besluiten, de volksgezondheid rakende, en van de daarin gemaakte aanvullingen of wijzigingen.

2. Zij zijn verplicht aan den centralen gezondheidsraad, aan den hoofdinspecteur en de inspecteurs, binnen wier ambtsgebied hunne gemeente ligt, en aan de gezondheidscommissie, voor hunne gemeente ingesteld, alle door dezen verlangde inlichtingen betreffende de naleving der wetten of verordeningen, in artikel 1 dezer wet genoemd, te geven.

---

[1]) Art. 144 Grondwet, 1e en 2e lid:

Aan den raad wordt de regeling en het bestuur van de huishouding der gemeente overgelaten.

Hij maakt de verordeningen, die hij in het belang der gemeente noodig oordeelt.

Art. 7, 1e *lid:* De hier genoemde verplichting behoeft niet te worden opgelegd aan de besturen van waterschappen. De besluiten dier besturen kunnen wel meermalen de belangen der volksgezondheid raken, maar die belangen zijn niet het motief dier besluiten. De vraag, over welke besluiten het verstandig ware het gevoelen van het Staatstoezicht op de volksgezondheid in te winnen, kan ter beoordeeling blijven van de provinciale besturen, die het toezicht op de waterschappen hebben (M. 24).

Art. 7, 2e *lid:* De verlangde inlichtingen moeten betreffen de naleving der wetten of verordeningen in art. 1 der wet genoemd. Vallen zij buiten dat kader, dan kunnen zij geweigerd worden (M. 24).

Artikel 8.

1. Burgemeester en wethouders zenden aan den hoofdinspecteur, binnen wiens ambtsgebied hunne gemeente ligt, maandelijks en, bij meer dan gewone sterfte, op zijn verzoek, wekelijks eene opgave van de in hunne gemeente overledenen, volgens een daartoe door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken voorgeschreven model.

2. Zij geven aan den hoofdinspecteur kennis van de vestiging, het vertrek, het overlijden en, voor zooveel hun bekend is, van het neerleggen der praktijk door een geneeskundige, een tandmeester, een apotheker of eene vroedvrouw in hunne gemeente.

Art. 8: Dit artikel komt overeen met hetgeen in art. 15 van de wet van 1 Juni 1865 (*Staatsblad* n°. 58) was voorgeschreven. In het o. o. was bepaald, dat deze opgaven moesten worden gezonden aan de gezondheidscommissiën, waarvoor later in de plaats is gesteld de hoofdinspecteur.

§ 2. *Van den centralen gezondheidsraad.*

De instelling van een centralen gezondheidsraad werd bij het afdeelingsonderzoek door sommige leden onnoodig geacht. Zij meenden, dat, voor zoover behoefte bestaat aan centrale leiding, hierin kan worden voorzien door het houden van vergaderingen van de inspecteurs onder leiding van den Minister of den door hem aangewezen ambtenaar. Desnoods zou, indien dit niet voldoende wordt geacht, een hoofdinspecteur benoemd kunnen worden (V. 11).

De instelling van een centralen gezondheidsraad maakt evenwel een integreerend deel van de wet uit. Vooral de behoefte aan krachtige, deskundige, centrale leiding deed den drang naar wetsherziening ontstaan. De vergadering van inspecteurs, volgens de vroegere wet gehouden, waarin de inspecteurs bijeenkwamen om over enkele aangelegenheden, aan het geneeskundig Staatstoezicht

onderworpen, met hunne ambtgenooten van gedachten te wisselen, kon daarin slechts gebrekkig voorzien. Een permanent college, dat voortdurend het geheel overziet, is daartoe noodig. Het gezag in handen van één persoon, een hoofdinspecteur, te leggen, zou de eenzijdigheid, die men juist uit het Staatstoezicht wil verwijderen, nog bevorderen (M. 12).

In het o. o. was voorgesteld den centralen raad te doen bestaan uit drie tot vijf leden en een secretaris, terwijl, volgens de M. v. T., de bedoeling was, aanvankelijk niet meer dan drie leden te benoemen (M. v. T. 4). Dit aantal werd echter te gering gerekend om de gewenschte veelzijdige beschouwing der hygiënische vraagstukken te waarborgen (V. 11).

Aan die bezwaren is tegemoet gekomen, door het aantal leden te brengen op zeven, waarvan één als voorzitter en één als secretaris zal worden aangewezen.

Ambtshalve lid van den raad zullen zijn de aan te stellen hoofdinspecteurs, die, in verschillende deelen des lands gevestigd, aldaar in overeenstemming met de beslissingen van den raad, het Staatstoezicht op de volksgezondheid uitoefenen. Hun lidmaatschap van den raad zal een waarborg zijn, dat aldaar ook de stem der praktische ervaring zal worden gehoord en de raad op de hoogte blijft van de verschillende toestanden en behoeften in de verschillende deelen des lands. Tevens zullen deze hoofdinspecteurs den band vormen tusschen den raad en de speciale inspecteurs en de gezondheidscommissiën.

De voorzitter en de secretaris zullen de dagelijksche leiding van zaken hebben.

Lid van den raad zal ook moeten zijn de directeur van het aan den raad te verbinden laboratorium.

Wordt daarbij de gelegenheid gegeven tot een ruime keuze van buitengewone leden, die bevoegd zullen zijn de vergaderingen, met raadgevende stem, bij te wonen en vergoeding zullen ontvangen voor het bijwonen van vergaderingen en het verrichten van andere werkzaamheden, dan is zeker een veelzijdige beschouwing der hygiënische vraagstukken gewaarborgd en kan een krachtige, deskundige, centrale leiding van den raad verwacht worden.

De raad zal zijn een geheel zelfstandig college, welks zelfstandigheid alleen begrensd wordt door de verantwoordelijkheid van den Minister voor daden van regeering of bestuur (M. 12).

In tegenstelling met de oorspronkelijke bedoeling zal dadelijk begonnen worden met een eigen laboratorium ten dienste van den centralen raad voor te bereiden. Wel was reeds bij de M. v. T. opgemerkt de mogelijkheid, dat de ervaring de noodzakelijkheid van een dergelijk laboratorium zou aantoonen, maar de

dadelijke oprichting lag niet in de bedoeling der Regeering (M. v. T. 4).

Het is niet noodig, een bepaling omtrent dat laboratorium in de wet op te nemen, daar het zal behooren onder de hulpmiddelen, die ter beschikking van den centralen gezondheidsraad zullen worden gesteld en waarover de raad, ingevolge het derde lid van art. 11, het beheer zal hebben te voeren.

De inrichting van het laboratorium zal eenvoudig kunnen zijn (M. 13).

Artikel 9.

1. De centrale gezondheidsraad heeft zijn zetel te Utrecht.

2. Hij bestaat met inbegrip van de hoofdinspecteurs van de volksgezondheid, die ambtshalve lid zijn, uit zeven leden, die door Ons worden benoemd, geschorst en ontslagen.

3. Door Ons wordt een der leden als voorzitter en een ander der leden als secretaris aangewezen; dezen zijn gevestigd te Utrecht.

4. De leden genieten eene vaste bezoldiging en vergoeding van reis- en verblijfkosten.

5. Zonder Onze toestemming bekleeden zij geen ander ambt of bediening en oefenen zij geen beroep uit.

6. Met het einde van het kalenderjaar, waarin een lid den ouderdom van zeventig jaren bereikt, wordt hem ontslag verleend.

7. Aan den raad kunnen buitengewone leden worden toegevoegd. Dezen worden door Ons benoemd, geschorst en ontslagen en genieten vergoeding voor reis- en verblijfkosten benevens eene door Ons te bepalen vergoeding voor het bijwonen van vergaderingen en het verrichten van andere werkzaamheden ten behoeve van den raad.

8. De buitengewone leden zijn bevoegd, met raadgevende stem aan de bijeenkomsten van den raad deel te nemen.

9. Bij ongesteldheid, afwezigheid of ontstentenis van een lid van den raad kan de voorzitter ter tijdelijke vervanging van dat lid, een buitengewoon lid tot deelneming aan de werkzaamheden en de bijeenkomsten van den raad uitnoodigen. Deze heeft alsdan in de bijeenkomsten eene beslissende stem.

Art. 9, 1e lid: **Utrecht.**

In het o.o. was de zetel van den gezondheidsraad niet genoemd, maar werd voorgesteld de bepaling van die plaats aan een Koninklijk Besluit over te laten (M. v. T. 5). Vrij algemeen wenschte men echter in de wet te bepalen, in welke gemeente de centrale raad zijn zetel zou hebben (V. 24). De Regeering vereenigde zich met het denkbeeld, daarvoor Utrecht aan te wijzen, vooral nu door de instelling van hoofdinspecteurs, die geregeld de vergaderingen van den raad zullen moeten bijwonen, die zetel in het centrum des lands zal moeten gelegen zijn (M 24).

Art. 9, 2e lid: In de wet is bepaald, dat elk hoofdinspecteur per se zitting zal hebben in den centralen raad, en dat het aantal leden van den raad zeven zal zijn, zoodat de Regeering bevoegd zal zijn om, indien er twee hoofdinspecteurs benoemd worden, behalve den voorzitter nog vier leden van den centralen raad te benoemen en slechts drie, indien er in plaats van twee, drie hoofdinspecteurs worden aangesteld.

Er wordt dus aan de Regeering in deze eenige ruimte gelaten. De omstandigheden kunnen veranderen en het noodig maken één hoofdinspecteur meer of minder aan te stellen dan eerst in het plan lag (H. II, 1204).

Art. 9, 6e lid: Verplichte aftreding op bepaalden leeftijd is opgenomen in overeenstemming met de desbetreffende bepaling in de wet op het Hooger Onderwijs (M. 24).

Art. 9, 7e lid: De tegenwoordigheid van buitengewone leden zal bij de behandeling van bepaalde onderwerpen of bij ontstentenis van een gewoon lid ongetwijfeld van groot belang kunnen zijn, en bevordert de kans op een veelzijdige beschouwing der aan de orde zijnde vraagstukken. Aan den wensch, door eenige leden geuit, om de benoeming van buitengewone leden verplicht te stellen is, als overbodig, geen gevolg gegeven (M. 25).

Art. 9, 8e lid: **raadgevende stem.**

Van hoe groot belang de tegenwoordigheid der buitengewone leden in de vergaderingen ook moge zijn, hun kan niet meer dan een raadgevende stem worden gegeven, omdat de verantwoordelijkheid voor de beslissingen van den raad alleen op de gewone leden kan rusten (M. 25).

De buitengewone leden zullen voor elke vergadering een oproeping ontvangen. Zij zijn bevoegd, niet verplicht, de vergaderingen bij te wonen (M. 25).

Art. 9, 9e lid: **eene beslissende stem.**

De heer Pijnappel wilde deze uitdrukking gewijzigd hebben, omdat zij verschillende beteekenissen kan hebben (H. II, 1204).

Bij de schriftelijke gedachtenwisseling en bij het mondeling debat is duidelijk uiteengezet, wat hier de bedoeling is van het woord „beslissend", en dat daaronder alleen verstaan wordt, dat de persoon in kwestie niet alleen advies mag geven, maar ook aan de stemming mag deelnemen (H. II, 1204).

Deze interpretatie is nog eens herhaald in de Memorie van Antwoord aan de Eerste Kamer (M. I, 3; H. I, 426).

Artikel 10.

1. De centrale gezondheidsraad is bevoegd, de inspecteurs of andere deskundigen tot deelneming aan de bijeenkomsten van den raad uit te noodigen. Dezen hebben eene raadgevende stem.

2. Deze deskundigen genieten vergoeding voor reis- en verblijfkosten benevens, voor zoover zij geen inspecteur zijn, eene door Ons te bepalen vergoeding voor het bijwonen van vergaderingen.

Art. 10, 1e lid: **de inspecteurs.**

Aan het o. o. was een lid toegevoegd, waarbij de voorzitter bevoegd was verklaard, de inspecteurs of enkelen van hen tot een bespreking bijeen te roepen. Het doel daarvan was de eenheid te bevorderen. Door de instelling van hoofdinspecteurs is de reden hiervan vervallen (M. 26).

andere deskundigen.

Het raadplegen van andere deskundigen moet bovendien voor den centralen raad mogelijk zijn, daar hem dit van groot nut kan zijn, bepaaldelijk waar de leden bij de behandeling van vraagpunten van specialen of lokalen aard aan de voorlichting van vakkundigen, ook buiten de buitengewone leden, behoefte zullen gevoelen (M. v. T. 6).

Artikel 11.

1. De voorzitter en de secretaris van den centralen gezondheidsraad zijn belast met de uitvoering van de besluiten van den raad en met de dagelijksche leiding der zaken. Zij teekenen alle stukken die van den raad uitgaan.

2. Onder den raad zijn de ambtenaren en de bedienden werkzaam, die de raad voor de uitvoering van zijne taak behoeft. Dezen worden door Ons of, krachtens Onze machtiging, door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken benoemd, geschorst en ontslagen.

3. De raad voert het beheer over de hulpmiddelen die, ten behoeve van de uitvoering van zijne taak, te zijner beschikking zijn gesteld.

Art. 11: Volgens het o. o. zou aan den centralen raad een secretaris worden toegevoegd, die niet tevens lid zou zijn, en aan wien in de vergaderingen een raadgevende stem zou worden toegekend. Deze bepaling is, in verband met de uitbreiding van het aantal leden, vervallen, terwijl is vastgesteld, dat aan één der (zeven) leden het secretariaat wordt opgedragen.

Art. 11, 2e lid: **door Ons, of krachtens Onze machtiging, door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken.**

Naar aanleiding van een opmerking in het verslag (V. 26) is bepaald, dat ambtenaren van ondergeschikten rang of wel bedienden, kunnen worden benoemd door den Minister.

Art. 11, 3e lid: Deze bepaling is bij de nota van wijziging ingelascht, ook met het oog op het oprichten van een laboratorium. Hierdoor wordt het onnoodig, omtrent dat laboratorium afzonderlijke bepalingen in de wet op te nemen.

Artikel 12.

De centrale gezondheidsraad:

a. dient aan de Regeering desgevraagd van bericht en raad in alle zaken, de volksgezondheid betreffende;

b. houdt zich op de hoogte van den staat der volksgezondheid;

c. vestigt de aandacht van de Regeering op maatregelen die naar zijn oordeel zijn te nemen in het belang der volksgezondheid;

d. doet door een of meer zijner leden of buitengewone leden of een inspecteur verrichten de onderzoekingen die hem noodig voorkomen;

e. zendt jaarlijks vóór 1 Juli aan Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken een verslag van de bevindingen en handelingen van het Staatstoezicht op de volksgezondheid en over de toepassing van de in artikel 1 dezer wet genoemde wetten en verordeningen in het afgeloopen kalenderjaar, ingericht naar een door genoemden Minister vast te stellen model, welk verslag aan de Staten-Generaal wordt medegedeeld;

f. verricht overigens de werkzaamheden, die hem, behalve de bovengenoemde, krachtens de wet of door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken worden opgedragen.

Art. 12, a: **aan de Regeering.**

In het o. o. was genoemd de Minister van Binnenlandsche Zaken. In het verslag werd opgemerkt, dat daarvan een onnoodige omslag het gevolg was, indien andere Ministers de voorlichting van den raad wenschten (V 26). Het ontwerp werd daarop in dien zin gewijzigd.

Art. 12, c: **naar zijn oordeel.**

Deze woorden kwamen niet voor in het o. o., waardoor de indruk kon worden gevestigd, dat de Regeering verplicht zou zijn de door den raad aanbevolen maatregelen te nemen. Voor de verduidelijking zijn daarop die woorden ingelascht (V. 26, 27).

Art. 12, d: Nadere bepaling is onnoodig, daar opdrijving van onkosten niet is te vreezen, omdat in de Staatsbegrooting voor deze onderzoekingen een bepaalde som zal worden uitgetrokken, en de raad zal behooren te zorgen, dat voor de onderzoekingen niet meer wordt besteed (M. O. 27).

Art. 12, e: **vóór 1 Juli.**

Vervroeging van den termijn van 1 Juli verdient geen aanbeveling. Wanneer men bedenkt, dat voor de samenstelling van dit verslag

de verslagen van de inspecteurs en van de gezondheidscommissiën als bouwstof moeten dienen, dan kan die termijn niet te ruim geacht worden. Men bedenke ook, dat dit verslag geen nadere bewerking meer aan het Departement van Binnenlandsche Zaken behoeft te ondergaan, maar het definitieve jaarverslag van het Staatstoezicht op de volksgezondheid vormt, dat terstond aan de Staten-Generaal kan worden medegedeeld (M. 27).

Art. 12, f: Een gewichtig deel van de taak van den centralen raad, dat in deze wet betreffende de organisatie in het algemeen van het Staatstoezicht niet nader kan worden aangeduid, zal bestaan niet alleen uit hetgeen krachtens het bepaalde sub *e* aan den raad door de Regeering zal kunnen worden opgedragen, maar ook vooral uit de werkzaamheden, waarmede de wetten, die bepaalde onderwerpen van sanitairen aard regelen of zullen regelen, den raad zullen belasten. Men zie dienaangaande de overgangsbepalingen in deze wet, en voorts de woningwet (M. v. T. 6).

§ 3. *Van de hoofdinspecteurs van de volksgezondheid.*

In het o. o. kwamen geen hoofdinspecteurs voor, alleen inspecteurs, terwijl het de bedoeling was speciale inspecteurs voor een of meer bepaalde onderdeelen van den gezondheidsdienst aan te stellen, en bovendien een of meer inspecteurs in algemeenen dienst, in tegenstelling met de inspecteurs van de wet van 1865, die, ieder in hun ambtsgebied, het toezicht in hun vollen omvang uitoefenden. In de vereenigingen, die studie hebben gemaakt van het ingediende wetsontwerp, werd vrij algemeen een afkeurend oordeel uitgesproken over dat plan, omdat men meende, dat op die wijze de eenheid van handelen verloren zou gaan.

Ook in de afdeelingen werd de opmerking gemaakt, dat territoriale indeeling der inspectiën de voorkeur verdient, omdat dan de inspecteurs, als zij hun taak naar behooren vervullen, bekend kunnen worden met de sanitaire toestanden en belangen in hun district, en in staat zijn het vertrouwen der plaatselijke autoriteiten te winnen.

Anderen voerden hier tegen aan, dat benoeming van inspecteurs voor een bepaald onderdeel gelegenheid geeft tot aanstelling van personen, met dat onderdeel in het bijzonder bekend, terwijl niet te vergen is, dat een inspecteur van alle onderdeelen der gezondheidszorg op de hoogte is. In het bijzonder geldt dit naar de meening van sommige leden voor het toezicht op de volkshuisvesting. Wie verstand heeft van woningtoestanden is daarom nog niet bevoegd te oordeelen over de inrichting van apotheken of over de maatregelen bij besmettelijke ziekten te nemen, en omgekeerd.

Enkelen waren van meening, dat, vooral indien aan territoriale indeeling der inspectiën de voorkeur wordt gegeven, men niet kan volstaan met toekenning van bureaukosten aan de inspecteurs, maar hun deskundig personeel behoort te worden toegevoegd. In deze behoefte ware te voorzien door de aanstelling van adjunct-inspecteurs en opzichters (V. 13, 14).

De Regeering bleef evenwel de benoeming van inspecteurs voor een of meer bijzondere takken van gezondheidszorg noodig achten. Voor het uitoefenen van een steeds voortdurend toezicht en voor onderzoekingen met betrekking tot een onderdeel van de gezondheidszorg, heeft men personen noodig, die daarvan de vereischte kennis hebben opgedaan en de daarvoor in het bijzonder noodige geschiktheid bezitten. Het laat zich ook voorzien, dat de handhaving van wettelijke bepalingen, bijzondere takken van gezondheidszorg betreffende — men denke hierbij aan de woningwet — zooveel tijd en arbeid zal vorderen, dat de daarmede belaste inspecteurs niet zonder groot nadeel voor de zaak ook nog met andere werkzaamheden zouden kunnen worden belast.

Waar echter met nadruk gewezen wordt op het nut van zoogenaamde territoriale inspecteurs, wil de Regeering daarvoor de oogen niet sluiten. Mits dezen van den centralen raad deel uitmaken en in overeenstemming met den raad het algemeen toezicht in een gedeelte des lands uitoefenen, passen zij zeer goed in het voorgedragen stelsel en kunnen zij tot de goede werking daarvan bijdragen. Zij zijn in het g. o. opgenomen onder den titel van „hoofdinspecteurs van de volksgezondheid", ambtshalve leden van den centralen gezondheidsraad.

Binnen het hun aangewezen ambtsgebied oefenen zij het Staatstoezicht op de volksgezondheid in zijn geheelen omvang uit of hebben, voor zoover die uitoefening door inspecteurs geschiedt, de leiding daarvan. Hun worden opgedragen de zoogenaamde administratieve werkzaamheden, in het oorspronkelijk wetsontwerp aan de gezondheidscommissiën toegedacht. Zij hebben het toezicht op de werkzaamheden der gezondheidscommissiën binnen hun district. Zij vormen de verbinding tusschen de gezondheidscommissiën en de inspecteurs eenerzijds en den centralen gezondheidsraad anderzijds en lichten den centralen raad vóór met hunne kennis van de sanitaire toestanden en belangen in hun district.

Door toekenning van vergoeding voor bureaukosten kunnen de inspecteurs en de hoofdinspecteurs zich de hulp verzekeren, die zij voor de uitoefening van hun taak behoeven. Tegen instelling bij de wet van adjunct-inspecteurs en opzichters bestaan verschillende bezwaren (zie blz. 60—62). De wet verzet er zich echter niet tegen om, wanneer de genoemde ambtenaren bij het uitoefenen hunner functiën de behoefte gevoelen aan de hulp ook van

eenig technisch personeel (voor het verrichten van opnemingen, het maken van plannen of teekeningen en dergelijke werkzaamheden), dit te hunner beschikking te stellen (M. 14).

Artikel 13.

1. De hoofdinspecteurs van de volksgezondheid worden door Ons benoemd, geschorst en ontslagen en zijn gevestigd in de gemeente, door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken aan te wijzen.

2. Zij genieten eene vaste bezoldiging benevens vergoeding van bureau-, reis- en verblijfkosten.

Art. 13, 1e lid: De bepaling, dat de hoofdinspecteurs bij Kon. Besl. worden benoemd, geschorst en ontslagen, komt tweemaal in de wet voor, n.l. in art. 9, waar zij zijn genoemd als leden van den centralen raad, en in art. 13. Zij krijgen dan ook tweeërlei benoeming, èn als hoofdinspecteur èn als leden van den centralen raad. Dit is trouwens reeds implicite uitgemaakt door art. 3, want zij zullen ook tweemaal de belofte moeten afleggen. Dit is met opzet zóó geregeld, omdat zij in hun functie van hoofdinspecteur processen-verbaal zullen hebben op te maken op hun belofte, en het moet natuurlijk niet twijfelachtig zijn, dat zij daartoe werkelijk bevoegd zijn (H. II, 1204).

Artikel 14.

1. Het ambtsgebied van een hoofdinspecteur is een door Ons aangewezen gedeelte van het Rijk.

2. Binnen dat gebied oefent hij, in overeenstemming met de beslissingen van den centralen gezondheidsraad, het in artikel 1 dezer wet omschreven Staatstoezicht op de volksgezondheid uit of heeft hij, voor zoover de uitoefening van dat toezicht door inspecteurs geschiedt, de leiding daarvan.

Artikel 15.

De hoofdinspecteurs:

a. dienen aan de Regeering, aan den centralen gezondheidsraad, aan de Gedeputeerde Staten of Onzen Commissaris in de provinciën en aan den raad of het college van burgemeester en wethouders in de gemeenten, in hun ambtsgebied gelegen, desgevraagd van bericht en raad in alle zaken, de volksgezondheid betreffende;

b. houden zich op de hoogte van den staat der volksgezondheid in hun ambtsgebied;

c. overwegen alle klachten, ter zake van benadeeling der volksgezondheid tot hen gekomen en vestigen de aandacht van den centralen gezondheidsraad of van het bestuur van eene in hun ambtsgebied

gelegen provincie of gemeente op maatregelen die naar hun oordeel van overheidswege zijn te nemen in het belang der volksgezondheid;

d. verrichten de onderzoekingen die hun noodig voorkomen en die, welke hun door den centralen gezondheidsraad zijn opgedragen, en kunnen onderzoekingen opdragen aan de inspecteurs en aan de gezondheidscommissiën in hun ambtsgebied;

e. geven van het voorkomen van besmettelijke ziekten ten spoedigste bericht aan den centralen gezondheidsraad en aan den inspecteur en de gezondheidscommissie wien het aangaat:

f. houden een register van de geneeskundigen, tandmeesters, apothekers, apothekersbedienden, vroedvrouwen en leerling-vroedvrouwen, gevestigd in elke gemeente van hun ambtsgebied en wier bewijs van bevoegdheid door hen is geviseerd of die, wat den leerling-vroedvrouwen betreft, bij hen zijn ingeschreven; dit register is ingericht naar een daarvoor door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken vast te stellen model; van dit register berust, voor zooveel het den apothekers en apothekersbedienden betreft, een duplicaat bij den inspecteur, wien het aangaat;

g. zenden vóór 1 April aan den centralen gezondheidsraad een verslag van hunne bevindingen en handelingen in het afgeloopen kalenderjaar, ingericht naar een door dien raad vast te stellen model, met bijvoeging van de verslagen van de inspecteurs in hun ambtsgebied;

h. verrichten overigens de werkzaamheden, die hun, behalve de bovengenoemde, krachtens de wet of door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken of door den centralen gezondheidsraad worden opgedragen.

Art. 15, a: **aan den centralen gezondheidsraad.**

Ofschoon de hoofdinspecteurs lid zijn van den gezondsheidsraad, is het toch wenschelijk in de wet te doen uitkomen, dat zij als zoodanig verplicht zijn den raad van bericht en raad te dienen (M. O. 27).

Art. 15, e, f: Volgens het o. o. waren deze werkzaamheden opgedragen aan de gezondheidscommissiën (zie blz. 62).

Artikel 16.

1. De hoofdinspecteurs zijn in hun ambtsgebied belast met de leiding van en het toezicht op de werkzaamheden der inspecteurs.

2. Zij zijn bevoegd die inspecteurs of enkelen van hen tot eene bespreking bijeen te roepen.

Art. 16: **der inspecteurs.**

De Regeering had eerst voorgesteld de redactie: „van de inspecteurs in hun ambtsgebied." Met het oog op de mogelijkheid, dat het ambtsgebied van een inspecteur grooter is dan dat van

den hoofdinspecteur werden de woorden „in hun ambtsgebied" geschrapt (M. O. 28).

Artikel 17.

1. De hoofdinspecteurs houden toezicht op de werkzaamheden van de gezondheidscommissiën in hun ambtsgebied.

2. Zij zijn bevoegd de vergadering van eene gezondheidscommissie in hun ambtsgebied bij te wonen; telkens wanneer zij dit verlangen is de voorzitter van eene gezondheidscommissie verplicht deze tot eene vergadering bijeen te roepen.

3. Zij zijn bevoegd de voorzitters van de gezondheidscommissiën in hun ambtsgebied of enkelen van hen tot eene bespreking bijeen te roepen.

4. Een hoofdinspecteur, van eene gezondheidscommissie in zijn ambtsgebied een verzoek om voorlichting of medewerking betreffende een onderwerp, dat tot zijnen werkkring behoort, ontvangende, is verplicht daaraan zooveel mogelijk gevolg te geven.

Art. 17, 2e lid: In het o.o. was de bevoegdheid tot het bijwonen van de vergaderingen der gezondheidscommissiën verleend aan de leden van den centralen raad, waarvoor later de hoofdinspecteurs in de plaats zijn gesteld.

Art. 17, 3e lid: In het verslag werd de wenschelijkheid geuit van verplichte samenkomsten eens of meermalen per jaar van de voorzitters der gezondheidscommissiën met de inspecteurs, ter bespreking van de belangen der volksgezondheid (V. 10). Door de aanstelling van hoofdinspecteurs is eenheid van handelen, ook zonder die samenkomsten, voldoende gewaarborgd. Toch is het wenschelijk de bevoegdheid tot het bijeenroepen van dergelijke bijeenkomsten aan de hoofdinspecteurs te verleenen, omdat samenspreking in bepaalde gevallen nuttig kan zijn (M. 10, 11).

§ 4. *Van de inspecteurs van de volksgezondheid.*

De uitdrukking „inspecteurs", voorkomende in het o.o., is vervangen door „inspecteurs van de volksgezondheid", ter onderscheiding van de inspecteurs van den arbeid en andere dergelijke ambtenaren (M. 28).

Artikel 18.

1. De inspecteurs, voor een bepaalden tijd of voor vast aan te stellen, worden door Ons benoemd, geschorst en ontslagen en zijn gevestigd in de gemeente door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken aan te wijzen.

2. Zij genieten eene vaste bezoldiging benevens vergoeding van bureau-, reis- en verblijfkosten.

3. Zonder Onze toestemming bekleeden zij geen ander ambt of bediening en oefenen zij geen beroep uit.

Art. 18: In de wet te bepalen, hoeveel inspecteurs ten hoogste zullen worden aangesteld, is niet wel mogelijk. Hun aantal zal afhankelijk moeten zijn van den aard en het aantal der wettelijke regelingen, die aanstelling van inspecteurs zullen vorderen (M. 28).

Volgens de M. v. T. was oorspronkelijk de bedoeling, voorloopig niet meer dan zeven inspecteurs (blz. 13) aan te stellen, waarvan drie zouden worden belast met het toezicht op de handhaving der woningwet (M. v. T. 7), zoodat er voor den algemeenen dienst en voor andere speciale onderdeelen van den gezondheidsdienst ten hoogste vier zouden overblijven. Dit aantal werd algemeen te gering geacht (V. 13). Volgens de globale begrooting van onkosten, overgelegd bij het g. o., is de Regeering nu voornemens dat aantal te vergrooten (zie blz. 14).

Art. 18, 1e lid: **voor een bepaalden tijd.**

In tijden, waarin werkzaamheden van buitengewonen omvang zijn te verrichten, of wel wanneer buitengewone omstandigheden, b.v. ernstige epidemieën, zich voordoen, kan het noodig zijn, het personeel der inspecteurs tijdelijk te versterken (M. v. T. 7).

Art. 18, 2e lid: **vergoeding van bureaukosten.**

Uit de voor bureaukosten toegestane gelden zullen de inspecteurs hun eventueel noodig hulppersoneel moeten bekostigen (M. 14).

Artikel 19.

1. Als ambtsgebied van een inspecteur wordt door Ons aangewezen het Rijk of een gedeelte van het Rijk.

2. Binnen dat gebied oefent hij het in artikel 1 dezer wet omschreven Staatstoezicht uit ten aanzien van een of meer door Ons aangewezen bijzondere takken van gezondheidszorg.

Art. 19: De vraag, of territoriale, dan wel speciale inspecteurs de voorkeur verdienen, is besproken bij § 3 (zie blz. 52). Volgens het o. o. „kon" de werkkring van een inspecteur beperkt worden tot een of meer bijzondere takken van gezondheidszorg. Nadat besloten was, hoofdinspecteurs aan te stellen voor het algemeene toezicht met territoriale indeeling, is bepaald, dat de inspecteurs uitsluitend zullen worden aangesteld voor een of meer hun aan te wijzen bijzondere takken van gezondheidszorg (M. 29).

Art. 19, 2e lid: In het g. o. was bepaald, dat de inspecteur binnen zijn ambtsgebied het toezicht uitoefent, „onder de leiding van den hoofdinspecteur onder wien dat gebied ressorteert." Daar echter de verhouding tusschen hoofdinspecteurs en inspecteurs

reeds geregeld wordt in art. 16, werden die woorden geschrapt (M. O. 29).

Artikel 20.

De inspecteurs:

a. dienen aan den volgens artikel 14 dezer wet bevoegden hoofdinspecteur, aan de Gedeputeerde Staten of Onzen Commissaris in de provinciën en aan den raad of het college van burgemeester en wethouders in de gemeenten, in hun ambtsgebied gelegen, desgevraagd van bericht en raad in alle zaken, hunnen werkkring betreffende;

b. houden zich op de hoogte van de toepassing van de wetten welker handhaving aan hun toezicht is onderworpen, in elke gemeente van hun ambtsgebied, en houden aanteekening van de provinciale en gemeentelijke verordeningen te dezer zake in hun ambtsgebied bestaande;

c. overwegen alle klachten ter zake van de toepassing van de onder *b* bedoelde wetten en verordeningen tot hen gekomen en vestigen de aandacht van den hoofdinspecteur of van het bestuur van eene in hun ambtsgebied gelegen provincie of gemeente op maatregelen die naar hun oordeel van overheidswege zijn te nemen tot verbetering dier toepassing;

d. verrichten de onderzoekingen die hun noodig voorkomen en die, welke hun door den hoofdinspecteur zijn opgedragen, en zijn verplicht, ingevolge opdracht van dien hoofdinspecteur, bij onderzoekingen behulpzaam te zijn;

e. zenden vóór 1 Maart aan den hoofdinspecteur een verslag van hunne bevindingen en handelingen in het afgeloopen kalenderjaar, ingericht naar een door den centralen gezondheidsraad vast te stellen model;

f. verrichten overigens de werkzaamheden, die hun, behalve de bovengenoemde, krachtens de wet of door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken of den hoofdinspecteur worden opgedragen.

Art. 20, a: In het o. o. werd den inspecteurs opgedragen van bericht en raad te dienen o.a. aan den Minister van Binnenlandsche Zaken en aan den centralen raad. Hiervan is nu geen gewag gemaakt, omdat, nu de inspecteurs werkzaam zullen zijn onder de leiding van de hoofdinspecteurs, het beter is, deze adviezen door tusschenkomst van de hoofdinspecteurs uit te brengen (M. 29).

Art. 20, b: **provinciale verordeningen.**

Provinciale verordeningen, de belangen der volksgezondheid betreffende, zullen wel steeds zeldzaam blijven, doch zijn volledigheidshalve vermeld (M. 29).

Art. 20, d: Wat de kosten der te verrichten onderzoekingen

betreft, zullen de inspecteurs steeds gebonden zijn aan de voor dat doel te hunner beschikking gestelde gelden (M. 29).

Artikel 21.

1. De inspecteurs zijn bevoegd de vergadering van eene gezondheidscommissie in hun ambtsgebied bij te wonen.

2. Een inspecteur, van eene gezondheidscommissie binnen zijn ambtsgebied een verzoek om voorlichting of medewerking betreffende een onderwerp, dat tot zijn werkkring behoort, ontvangende, is verplicht daaraan zooveel mogelijk gevolg te geven.

Art. 21, 2e lid: Een gezondheidscommissie kan bij de behandeling van zaken of het doen van onderzoekingen, den werkkring van een inspecteur rakende, behoefte gevoelen aan diens voorlichting of medewerking. Het zal stellig in vele gevallen van belang zijn, dat die voorlichting of medewerking worde verleend. Het zou echter moeilijkheid en verwarring kunnen stichten, indien een gezondheidscommissie onbegrensde macht had om over de diensten van een inspecteur te beschikken. Daarom kan aan de inspecteurs slechts worden opgedragen, aan een verzoek van een gezondheidscommissie als hierbedoeld „zooveel mogelijk" gevolg te geven. De bepaling, dat een inspecteur aan een gezondheidscommissie desgevraagd zooveel mogelijk zijn medewerking moet verleenen, sluit niet uit, dat hij zijn medewerking kan weigeren, indien die gevraagd wordt voor zaken, die naar zijn oordeel verkeerd of van geen genoegzaam belang zijn.

Ongemotiveerde weigering, om aan een dergelijk verzoek te voldoen, behoort te worden tegengegaan door toepassing van art. 22 (M. v. T. 7 en M. 30).

Artikel 22.

De inspecteurs gedragen zich bij het volvoeren van hunne taak naar de aanwijzingen te dien aanzien door den volgens artikel 14 dezer wet bevoegden hoofdinspecteur gegeven.

Art. 22: De hoofdinspecteur (volgens het o. o. de centrale gezondheidsraad) behoort aanwijzingen te kunnen geven aan de inspecteurs ten aanzien van het volvoeren hunner taak, opdat er waarborg zij voor eenheid van handelen en voor een optreden als het meest ten nutte zal zijn van een richtige toepassing der wetten (M. v. T. 7).

Wanneer een inspecteur een onderzoek moet instellen in verschillende plaatsen, die niet alle behooren tot het ressort van één

hoofdinspecteur, dan zal hij, wanneer hij machtiging noodig heeft, die machtiging moeten ontvangen niet van één, maar van twee hoofdinspecteurs, namelijk ieder in zijn ressort (H. II, 1204).

§ 5. *Van de gezondheidscommissiën.*

Bij de bespreking van de hoofdlijnen der voorgestelde organisatie openbaarde zich een diepgaand verschil van gevoelen omtrent de instelling van plaatselijke gezondheidscommissiën. Volgens het o. o. was de bedoeling, dat er ongeveer 260 commissiën, elk bestaande uit vijf tot vijftien leden, zouden worden gevormd (blz. 12).

Vele leden, waaronder er waren die met betrekking tot andere onderwerpen hoogen prijs stelden op het inroepen der medewerking van de burgerij tot uitoefening der Staatstaak, hadden tegen de instelling van deze commissiën overwegend bezwaar.

Betoogd werd, dat het onmogelijk zou zijn een zoo groot aantal personen te vinden, bereid en geschikt, zonder bezoldiging, het zeer omvangrijke en moeilijke werk, aan de commissiën toebedacht, te aanvaarden. Hoe omvangrijk die taak zal zijn, blijkt duidelijk uit de artt. 6 en 27 der wet. Men vreesde, dat den leden der commissiën de noodige kennis van zaken zou ontbreken en dat zij geen voldoende belangstelling in de belangen der volksgezondheid zouden betoonen. Goed werk kon naar de meening van sommige leden alleen gevergd en verwacht worden van personen, die voor dat werk behoorlijk worden gesalarieerd. Anderen zagen vooral bezwaar in de benoeming der commissiën, omdat het personen, die met dit eere-ambt worden bekleed, aan den noodigen tijd zou ontbreken om nevens hun eigen zaken ook die der commissie behoorlijk te behartigen. In verband met een en ander werd gewezen op hetgeen de ondervinding geleerd heeft ten aanzien van de plaatselijke schoolcommissiën; naar men meende is het vaak zeer lastig de leden dier commissiën te bewegen aan haar vergaderingen deel te nemen. Ook werd de vrees geuit, dat de instelling der commissiën tot onophoudelijke conflicten tusschen die lichamen en de gemeentebesturen aanleiding zou geven, althans indien daarin — gelijk toch vóór alles noodig is — mannen zitting verkrijgen, die tegenover het gemeentebestuur de vereischte zelfstandigheid weten te bewaren.

Ter bestrijding van de instelling van gezondheidscommissiën werd betoogd, dat het Staatstoezicht geheel opgedragen behoort te worden aan uit 's Rijks kas bezoldigde ambtenaren. Men wenschte een aantal adjunct-inspecteurs en opzichters aangesteld te zien, die onder de inspecteurs werkzaam zouden zijn voor de uitoefening van het toezicht in de verschillende gemeenten der inspectiën. Men wees op de zeer goed werkende organisatie der

arbeidsinspectie, waarbij den inspecteurs ook ondergeschikte ambtenaren zijn toegevoegd voor het vervullen van werkzaamheden van ondergeschikt belang. Op die wijze kon men verkrijgen een deskundig personeel, dat beter dan een leger van voldoende hygiënische kennis missende commissieleden in staat zou zijn de belangen der volksgezondheid krachtig te bevorderen. In het den inspecteurs toegevoegd personeel zou men bovendien de noodige krachten kunnen aankweeken voor de benoeming van kundige en practische inspecteurs en adjunct-inspecteurs, zoodat men bij de keuze van deze ambtenaren nooit zijn toevlucht zou behoeven te nemen tot geneeskundigen zonder praktijk. Zulk een organisatie zal ook hierom veel krachtiger zijn dan de voorgestelde, omdat er volgens het wetsontwerp tusschen de inspecteurs en de commissiën geen verband zou bestaan en dientengevolge geen samenwerking tusschen beide elementen van het Staatstoezicht verkregen zou worden.

Ook bij hen, die overigens zeer waren ingenomen met de instelling van gezondheidscommissiën, bestonden groote bezwaren tegen het opdragen daaraan van tal van administratieve werkzaamheden, zooals oorspronkelijk in de bedoeling der Regeering lag. Bedoeld werden de werkzaamheden genoemd in art. 15, *e* en *f*. De mogelijkheid van het ontstaan van conflicten tusschen de commissiën en de gemeentebesturen was wel niet uitgesloten, maar dit geval pleit niet tegen de gezondheidscommissiën, want zij zullen juist geroepen zijn, krachtig op te treden tegenover gemeentebesturen, die nalatig zijn in de behartiging van de belangen der volksgezondheid (V. 6, 7).

De Regeering kon niet inzien, dat de instelling van een korps inspecteurs, adjunct-inspecteurs, hoofdopzichters en welke ambtenaren men zich in die richting meer kan denken, de goede oplossing zou zijn. Niet alleen zou dit, zooals ook in het verslag wordt opgemerkt, veel geld kosten, omdat men veel ambtenaren zal noodig hebben, wil men dezen op de hoogte achten van plaatselijke toestanden; maar ook zou een centraliseerende ambtenaarsinmenging op de spits worden gedreven.

Wat echter bovenal dit stelsel moet doen veroordeelen, is, dat het niet past bij den aard der Staatsbemoeiing op het gebied der volksgezondheid. Het stelsel zou bruikbaar zijn, wanneer er een gezondheidsdienst te organiseeren viel, die de overheidszorg voor de openbare gezondheid in haren geheelen omvang moest omvatten en ingrijpende maatregelen moest toepassen. Maar zij, die dat stelsel verdedigen, vergeten, dat ook na het tot stand komen van deze wet, de zorg voor de openbare gezondheid blijft bij de gemeentelijke overheid, voor zoover daarvan niet bij de wet uitdrukkelijk wordt afgeweken. Zelfs waar de Rijkswetgever voor

enkele onderwerpen van gezondheidszorg bijzondere regelingen heeft gemaakt, is daarbij nog in verreweg de meeste gevallen de uitvoering aan de plaatselijke overheid opgedragen onder meer bepaald toezicht van het Rijksgezag.

Voor een meer ingrijpend optreden van Staatswege met een korps ambtenaren, groot genoeg om alles zelf na te sporen en te gelasten, is dus geen plaats; wel ligt het op den weg van de centrale Regeering om inspecteurs te belasten met het van Staatswege uitoefenen van een deskundig en wetenschappelijk toezicht op de richtige behartiging van de belangen der volksgezondheid, aan welke ambtenaren natuurlijk de gelegenheid kan worden gegeven over eenig daarbij benoodigd hulppersoneel te beschikken.

Dat goed werk alleen gevergd en verwacht kan worden van personen, die voor dat werk behoorlijk worden gesalarieerd, zooals volgens het verslag door sommigen is gezegd, is eene stelling, die, zoo algemeen gesteld, niet zoo voetstoots kan worden aanvaard. Dikwijls zal de invloed van personen, die uit zuivere belangstelling zich voor een goede zaak interesseeren, grooter zijn dan die van hen, die adviezen of bezwaren inbrengen omdat zij krachtens hun bezoldigd ambt daartoe verplicht zijn, en uit het ingrijpen van dezen zullen allicht eerder conflicten ontstaan dan uit het optreden van genen. Het is niet aan te nemen, dat geen voldoend aantal personen zoude zijn te vinden, die voldoende kennis en belangstelling bezitten en voldoenden tijd beschikbaar hebben om de belangen der volksgezondheid, en meer in het bijzonder der volkshuisvesting, in hun omgeving te behartigen.

Toch erkende de Regeering, dat zij misschien te optimistisch was geweest, en trachtte zij daarom tegemoet te komen aan verschillende bezwaren. Daarom wijzigde zij haar ontwerp, en met die wijzigingen werden de betrokken bepalingen onveranderd aangenomen, door de administratieve werkzaamheden op te dragen aan de hoofdinspecteurs, door de toelage van rijkswege aan de secretarissen der commissiën te verhoogen, en door het aantal commissiën van ongeveer 260 te verminderen tot ongeveer 100 (M. 8, 9).

Bij het mondeling overleg met de C. v. V. kwam ook nog de vraag: ambtenaren of gezondheidscommissiën, ter sprake. De Minister zette nader uiteen, dat, ook na aanneming der voorgedragen wetsontwerpen (gezondheids- en woningwet) de volksgezondheid in de eerste plaats beschouwd zal moeten worden als een zaak van gemeentezorg, en dat het hiermee overeenstemt, voor de uitvoering van sanitaire wetten de medewerking der burgerij in te roepen. Commissiën, ingesteld op de door de Regeering bedoelde wijze, zouden naar de meening des Ministers alleszins geschikt zijn, tot de uitvoering der sanitaire wetten mede te werken. In onderscheiden gemeenten bestaan nu reeds commissiën,

wier werkzaamheid van groote belangstelling en zorg voor de volksgezondheid getuigt. De Minister meende te mogen verwachten, dat juist met betrekking tot de uitvoering der Woningwet plaatselijke commissiën krachtig werkzaam zullen zijn, aangezien voor de verbetering der volkshuisvesting tegenwoordig op de belangstelling van velen gerekend kan worden.

De Commissie erkende eenparig, dat zij tegenover het stelsel der Regeering betreffende de instelling van gezondheidscommissiën geen beter stelsel wist aan te geven, en dat, wanneer men tot instelling van zulke commissiën wil overgaan, het aanbeveling verdient dit punt te regelen in de wet betreffende de ook door haar wenschelijk geachte reorganisatie van het sanitaire Staatstoezicht (M. O. 16, 17).

Nog werd de vrees geuit, dat de samenstelling van één gezondheidscommissie voor verschillende gemeenten, zou leiden tot de vorming van corporaties, die de geschiktheid tot het uitoefenen van sanitair toezicht missen. Als grond daarvoor werd aangevoerd het dikwijls totaal ontbreken van verkeer tusschen zulke gemeenten onderling, of door plaatselijk antagonisme (V 9). Door het instellen van een kleiner aantal commissiën, elk dus met een grooter ambtsgebied, en door een verstandige indeeling van de gemeenten onder de onderscheiden commissiën, zullen deze bezwaren worden ondervangen (M. 9).

Artikel 23.

1. Eene gezondheidscommissie wordt ingesteld voor elke gemeente, die meer dan 18 000 inwoners heeft; voorts — wat de overige gemeenten betreft — voor elke gemeente, waarvoor dit door Ons wegens bijzondere in Ons besluit te vermelden omstandigheden wenschelijk wordt geoordeeld, en overigens voor elke door Ons nader aan te wijzen vereeniging van twee of meer in éene provincie gelegen gemeenten, gezamenlijk niet meer dan 40 000 inwoners hebbende. In eene dienovereenkomstig vastgestelde regeling wordt op grond van wijziging in de bevolkingscijfers geen verandering gebracht voordat die regeling gedurende vijf jaren van kracht is geweest.

2. Eene gezondheidscommissie, voor twee of meer gemeenten gezamenlijk ingesteld, heeft haren zetel in de door Ons aan te wijzen gemeente.

Art. 23, 1e lid: Het gebied, waarvoor een gezondheidscommissie wordt ingesteld, moet aldus worden bepaald, dat bij degenen die tot het lidmaatschap dier commissie worden geroepen, mag worden gerekend op kennis van de binnen dat gebied voorkomende toestanden en omstandigheden en op warme belangstelling in het welvaren van hunne in dat gebied gevestigde mede-ingezetenen,

terwijl er tevens tegen dient gewaakt te worden, dat te veel werkzaamheden zouden worden gelegd op de schouders van hen, die dit eereambt op zich nemen (M. v. T. 7, 8).

In het o. o. was omtrent de grenzen van zulk een gebied niets naders bepaald, slechts was bij de begrooting van kosten aangegeven, dat het voornemen bestond, om voor elke groep van 15 000 inwoners één commissie samen te stellen (zie blz. 12), waartegen verschillende, reeds genoemde bezwaren werden geopperd.

In de Memorie van Antwoord gaf de Minister aan, dat hij ongeveer 100 gezondheidscommissiën ingesteld wenschte te zien, in dien zin, dat er één commissie zou zijn in elke gemeente van meer dan 20 000 zielen en verder één voor elk complex van gemeenten van pl.m. 40 000 zielen. De C. v. V. opperde tegen dit plan verschillende bedenkingen. Indien afzonderlijke commissiën enkel worden ingesteld voor gemeenten van meer dan 20 000 zielen, zou zulk een commissie gemist worden in verscheidene stedelijke gemeenten, zooals bijv. Middelburg, Vlissingen, Zutphen, Oldenzaal, waar samenstelling eener afzonderlijke commissie wenschelijk schijnt. Gemeenten als de genoemde zouden dan begrepen worden in één complex met plattelandsgemeenten, waar geheel andere toestanden bestaan, en in zulke gevallen zou het allicht moeilijk vallen, tusschen de leden uit de stedelijke gemeente en die uit de plattelandsgemeenten een gewenschte samenwerking te verkrijgen. Voorts betwijfelde de Commissie, of bij vorming van complexen van ongeveer 40 000 zielen wel verwacht kon worden, dat in den boezem der gezondheidscommissie genoegzame bekendheid zou worden aangetroffen met de sanitaire toestanden in elke der samengevoegde gemeenten. Voor zoover een bepaald bevolkingscijfer voor de wijze van vorming der commissiën als beslissend wordt aangenomen, behoorde verder naar de meening der Commissie gezorgd te worden, dat niet een betrekkelijk geringe vermeerdering of vermindering van dat cijfer wijziging van de organisatie noodig make, maar zij achtte het aan den anderen kant niet wenschelijk de cijfers der laatste volkstelling als beslissend aan te nemen, aangezien het bevolkingscijfer eener gemeente in den loop van tien jaren zeer aanmerkelijke wijziging kan ondergaan. Overigens meende de Commissie, dat de regeling van het aantal en het ambtsgebied der gezondheidscommissiën van zooveel belang is, dat enkele bepalingen daaromtrent in de wet niet mogen ontbreken.

De Minister gaf dit laatste gereedelijk toe en verklaarde zich bereid, het artikel te wijzigen, zoo als het nu luidt.

Naar deze regeling zullen de gemeenten Zutphen, Alkmaar, Middelburg, Vlissingen en Kampen, die wel 18 000, maar geen 20 000 inwoners hebben, een afzonderlijke commissie erlangen.

Voor gemeenten met minder dan 18 000 inwoners, waar dit om bijzondere redenen wenschelijk blijkt, zal een afzonderlijke commissie ingesteld *kunnen* worden.

Ten aanzien van de vraag, of in commissiën voor complexen van ongeveer 40 000 zielen genoegzame bekendheid met de sanitaire toestanden gevonden zal worden, merkte de Minister in de eerste plaats op, dat hierin in den regel voorzien kan worden door benoeming van de leden der commissie uit de verschillende deelen van het complex, terwijl bovendien het cijfer van 40 000 enkel een maximum is en de voorgestelde bepaling vrijheid laat, om, waar het pas geeft, kleinere complexen te vormen (M. O. 17).

Nog werd in het o. o. de mogelijkheid geopend een gezondheidscommissie te benoemen „voor een deel van een gemeente". Daartegen werd aangevoerd, dat het uitbrengen van adviezen door verschillende gezondheidscommissiën aan het gemeentebestuur aan gelijkmatige en behoorlijke behandeling van zaken niet bevorderlijk zou zijn (V. 10). Aan die bezwaren is tegemoet gekomen, door in het gewijzigd wetsontwerp de gelegenheid daartoe niet meer op te nemen. Ook voor gemeenten, die uit verschillende dorpen bestaan, wordt één commissie, waarin die verschillende dorpen kunnen vertegenwoordigd worden, voldoende geacht. Splitsing van een gezondheidscommissie in subcommissiën voor de behandeling van de zaken in verschillende deelen van een gemeente, wordt door de wet niet uitgesloten (M. 10).

Artikel 24.

1. Elke gezondheidscommissie bestaat uit ten minste vijf leden; het aantal wordt nader bepaald door Onzen Commissaris in de provincie.

2. De leden worden door Onzen Commissaris in de provincie benoemd, geschorst en ontslagen. De benoeming geschiedt voor een bepaalden tijd, met dien verstande, dat jaarlijks zooveel mogelijk een vijfde gedeelte van het aantal leden aftreedt.

3. Voor iedere benoeming wordt eene voordracht, zooveel mogelijk van ten minste twee personen, aan Onzen Commissaris ingediend door den centralen gezondheidsraad, die vooraf burgemeester en wethouders der gemeente of — indien het betreft eene gezondheidscommissie voor meer dan ééne gemeente ingesteld — burgemeester en wethouders dier gemeenten in de gelegenheid stelt hem daarvoor, binnen een door den raad te bepalen termijn, eene aanbeveling te doen toekomen en deze aanbeveling of aanbevelingen bij de voordracht aan Onzen Commissaris overlegt.

4. Een der leden wordt door Onzen Commissaris als voorzitter aangewezen.

Art. 24, 1e lid: **ten minste vijf leden.**

In het o. o. was daaraan toegevoegd „en ten hoogste vijftien." Door de wijziging in art. 23, tengevolge waarvan in elke gemeente slechts één commissie wordt ingesteld, werd het beter geoordeeld geen maximum aantal leden te bepalen, vooral omdat toch de bepaling van het aantal blijft overgelaten aan den Commissaris der Koningin (M. 30).

Art. 24, 2e lid: **door Onzen Commissaris in de provincie benoemd.**

De Regeering motiveerde deze bepaling als volgt:

Die benoeming aan de Regeering op te dragen zou geen aanbeveling verdienen, omdat de Regeering, wegens niet voldoende kennis van personen, toch geheel op de adviezen van andere autoriteiten zou moeten afgaan. Aan de gemeentebesturen kan die benoeming bezwaarlijk worden overgelaten, omdat zulks schade zou kunnen doen aan de zelfstandigheid, waarmede de commissiën ook tegenover de gemeentebesturen haar taak zullen hebben te vervullen. Dat de gemeentebesturen bij een vacature een aanbeveling voor de vervulling daarvan doen, kan van goeden invloed zijn op het prestige, waarmede een commissie in een gemeente werkzaam zal zijn. De benoeming zelve kan echter het best worden toevertrouwd aan den Commissaris der Koningin, die door kennis van personen en toestanden in zijn provincie in staat zal zijn tot een onafhankelijke benoeming van de meest geschikte personen (M. v. T. 8).

Ook na de bezwaren daartegen in het verslag geopperd (V. 30, 31), handhaafde de Regeering haar meening (M. 31). De heer de Waal Malefijt was daarvan niet overtuigd, en diende een amendement in, ten doel hebbende de benoeming op te dragen aan Gedeputeerde Staten (H. II, 1207). Hij motiveerde dat voorstel door aan te voeren, dat de Commissaris der Koningin is een ambtenaar, die door de Kroon wordt aangesteld, die wel een inwoner der provincie kan zijn, maar in zeer vele gevallen van buiten de provincie komt, terwijl Gedeputeerde Staten mogen geacht worden het vertrouwen van de verschillende gemeentebesturen in de provincie te hebben en uit den aard der zaak van de verschillende lokale toestanden geheel op de hoogte zijn, gekozen als zij zijn uit en door de leden van de Provinciale Staten (H. II, 1205).

Nadat èn door den Minister (H. II, 1206), èn door den heer Drucker, voorzitter van de C. v. V., nader op de reeds genoemde gronden dit amendement was bestreden (H. II, 1207), werd het verworpen met 43 tegen 24 stemmen (H. II, 1207).

De benoeming geschiedt in den regel voor vijf jaar, maar

de leden, die benoemd worden in een door overlijden of ontslag ontstane vacature, treden af op het tijdstip waarop hij, in wiens plaats zij benoemd worden, volgens den rooster zou moeten aftreden en hebben dus een diensttijd van minder dan vijf jaar.

In hoever leden van gemeenteraden en geneeskundigen, die door de gemeente bezoldigd worden, in aanmerking moeten komen om tot lid eener gezondheidscommissie te worden benoemd, kan aan het beleid van den Commissaris der Koningin worden overgelaten. Hen bij de wet uit te sluiten komt onnoodig voor en minder wenschelijk, omdat daardoor in sommige gevallen een goede keuze onnoodig zou kunnen worden bemoeilijkt. Het opnemen van leden van gemeenteraden in de gezondheidscommissiën zal soms juist gunstig kunnen werken (M. 31).

Herbenoeming is steeds geoorloofd, wanneer zij niet uitdrukkelijk is verboden (M. 31).

Van Regeeringswege moet gezorgd worden, dat ambtenaren, die fabrieken, werkplaatsen, enz. binnentreden, van alles wat zij niet hebben te constateeren en te publiceeren in hun ambtelijke functie, geheimhouding moeten bewaren. Bij het ontwerpen van de noodige instructies enz. zal daarmee rekening worden gehouden (H. II, 1206).

Art. 24, 3e lid: Volgens het o. o. stelde de Commissaris der Koningin burgemeester en wethouders der gemeente of der gemeenten in de gelegenheid hem voor elke benoeming een aanbeveling te doen toekomen. Bij het afdeelingsonderzoek werd de wensch geuit, dat de benoeming van de leden en van den secretaris zou geschieden op de voordracht van burgemeester en wethouders of van den gemeenteraad. Indien de benoeming geschiedt, zonder dat de keuze beperkt wordt tot personen, tegen wie het gemeentebestuur geen bezwaar heeft, vreesde men, dat botsingen tusschen dat bestuur en de commissie niet zouden uitblijven. Andere leden meenden echter, dat op deze wijze het gemeentebestuur te grooten invloed zou verkrijgen op de samenstelling van de commissie en dat personen, die tegenover dat bestuur een onafhankelijke houding zouden aannemen, allicht uit de commissie geweerd zouden worden. Bovendien zou de benoeming uit een voordracht tot moeilijkheden aanleiding geven, indien voor vele gemeenten te zamen één commissie wordt ingesteld (V. 31).

Hierop antwoordde de Regeering, dat de Commissaris der Koningin bij het doen der benoeming gesteund moet worden door een aanbeveling van de betrokken gemeentebesturen, maar daarbij niet gebonden moet zijn aan een voordracht van burgemeester

en wethouders of van den gemeenteraad. Hij moet vrijheid behouden tot het op zoodanige wijze samenstellen der commissiën, dat een verstandig optreden in het belang der volksgezondheid en de noodige onafhankelijkheid gewaarborgd zijn (M. 31, 32).

De C. v. V. betoogde, dat, wanneer ter zake van de benoeming van de leden der gezondheidscommissiën geen nadere regelen werden gesteld, benoeming door den verantwoordelijken Minister boven benoeming door de Commissarissen der Koningin de voorkeur zou verdienen.

De Minister verklaarde zich daarop bereid het derde lid van het artikel te vervangen door de bepaling, zooals zij nu luidt (M. O. 32). De bedoeling is, dat elk gemeentebestuur, indien het dat wenscht, een aanbeveling zal kunnen inzenden voor de benoeming van *alle* commissieleden (M. 32). De Commissaris benoemt uit de voordracht van den centralen raad (H. II, 1206). Tegen deze wijze van benoeming werden bij de openbare behandeling nog enkele bezwaren geopperd door den heer de Waal Malefijt (H. II, 1205), maar deze gaven geen verdere aanleiding tot de indiening van een amendement of tot hoofdelijke stemming.

Art. 24, 4e lid: Het is niet wenschelijk de benoeming van den voorzitter te binden aan een voordracht der commissie, daar daardoor de keuze van den meest geschikten persoon niet altijd gewaarborgd zou zijn (M. 32).

Artikel 25.

1. De gezondheidscommissiën zijn bevoegd deskundigen, met raadgevende stem, tot deelneming aan hare bijeenkomsten uit te noodigen.
2. Zij geven van het houden eener vergadering, zooveel mogelijk met opgave van de te behandelen onderwerpen, tijdig kennis aan den hoofdinspecteur en aan de inspecteurs binnen wier ambtsgebied de gemeente of gemeenten, waarvoor zij zijn ingesteld, gelegen zijn.

Art. 25, 1e lid: Ook een gezondheidscommissie moet in staat zijn door raadpleging van andere deskundigen zich de voorlichting te verzekeren, die zij bij de uitvoering harer taak behoeft (M. v. T. 8).

In het o. o. werd „de Voorzitter, daartoe door de Commissie gemachtigd", bevoegd verklaard, tot het doen van die uitnoodigingen. De redactie is verduidelijkt om te doen uitkomen, dat de beslissing, welke deskundigen zullen worden uitgenoodigd, aan de gezondheidscommissie zelve zal zijn voorbehouden (M. 32).

Art. 25, 2e lid: Deze bepaling is aan het artikel toegevoegd, om te verzekeren, dat de hoofdinspecteurs en de inspecteurs hunne

bevoegdheid tot het bijwonen dier vergaderingen (artt. 17 en 21) kunnen uitoefenen (M. 32, M. O. 32).

Artikel 26.

1. Elke gezondheidscommissie wordt bijgestaan door een secretaris, die door Onzen Commissaris in de provincie wordt benoemd, geschorst en ontslagen, gevestigd is in de gemeente waar de commissie haren zetel heeft en eene vaste toelage geniet, waarvan het bedrag wordt bepaald door de Gedeputeerde Staten der provincie. Zijne benoeming geschiedt voor vijf jaar.

2. Bij aftreding, ontslag of overlijden van den secretaris zendt de commissie, ter vervulling van de plaats, eene aanbeveling aan Onzen Commissaris.

3. Het ambt van secretaris is vereenigbaar met dat van lid der commissie.

Art. 26, 1e lid: De werkzaamheden eener gezondheidscommissie vorderen, indien men een goeden en vluggen gang van zaken wil verzekeren, een secretaris die, met eenige administratieve ontwikkeling en kennis van zaken toegerust, daarvoor den noodigen tijd beschikbaar kan stellen. Daarom is bepaald, dat de secretaris, die ook door den Commissaris der Koningin zal benoemd worden, een vaste toelage zal genieten, waarvan het bedrag is te bepalen door Gedeputeerde Staten (M. v. T. 8).

De benoeming van den secretaris door den Commissaris der Koningin verdient, om dezelfde reden als de benoeming der leden, de voorkeur boven een benoeming door Gedeputeerde Staten.

Daarentegen is het beter de vaststelling van de toelage van den secretaris aan Gedeputeerde Staten op te dragen, omdat dit College de beslissing heeft over de begrootingen der gemeenten, waarop deze toelage is uitgetrokken (M. 33).

De secretaris kan steeds voor vijf jaar benoemd worden, omdat de duur van zijn betrekking niet afhankelijk is van een rooster van aftreding, zooals met de leden het geval is (M. 33).

Art. 26, 2e lid: In de Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer schreef de Minister: „Ook voor de eerste benoeming van den secretaris een aanbeveling van de commissie voor te schrijven, zou bezwaarlijk gaan, daar dadelijk bij het in functie treden der commissiën deze een secretaris zullen moeten hebben" (M. 33).

Op een desbetreffende vraag in het voorloopig verslag der Eerste Kamer antwoordde de Minister daarentegen:

„De gezondheidscommissiën zullen niet tot stand kunnen komen,

voordat de centrale gezondheidsraad in functie is getreden, en ingevolge art. 24 de noodige voordrachten aan de Commissarissen der Koningin zal hebben aangeboden. Er is geen reden, om de eerste benoeming van de secretarissen der gezondheidscommissiën eerder te doen geschieden. Dadelijk na hare infunctietreding kan elke commissie een aanbeveling voor de benoeming van haren secretaris aan den Commissaris der Koningin aanbieden" (M. I, 4; H. I, 426).

Artikel 27.

De gezondheidscommissiën:

a. dienen aan den hoofdinspecteur, aan de inspecteurs, aan de Gedeputeerde Staten of Onzen Commissaris in de provincie en aan den raad of het college van burgemeester en wethouders van eene gemeente, waarvoor zij zijn ingesteld, desgevraagd van bericht en raad in alle zaken, de volksgezondheid betreffende;

b. houden zich op de hoogte van den staat der volksgezondheid in elke gemeente waarvoor zij zijn ingesteld en houden aanteekening van de verordeningen in het belang der volksgezondheid in die gemeente vastgesteld;

c. overwegen alle klachten, ter zake van benadeeling der volksgezondheid tot haar gekomen en vestigen de aandacht van den hoofdinspecteur, van den inspecteur wien het aangaat, of van het bestuur van de provincie of van eene gemeente waarvoor zij zijn ingesteld, op maatregelen die naar haar oordeel van overheidswege zijn te nemen in het belang der volksgezondheid;

d. doen door een of meer harer leden of deskundigen verrichten de onderzoekingen die haar noodig voorkomen en voor zooveel mogelijk die, welke haar door den hoofdinspecteur zijn opgedragen, en zijn voor zooveel mogelijk verplicht, ingevolge opdracht van dien hoofdinspecteur, bij onderzoekingen behulpzaam te zijn;

e. zenden vóór 1 Maart aan den hoofdinspecteur een verslag van hare bevindingen en handelingen in het afgeloopen kalenderjaar, ingericht naar een door den centralen gezondheidsraad vast te stellen model, welk verslag in openbare vergadering behandeld en vastgesteld wordt; een afschrift daarvan zenden zij aan de gemeentebesturen, wien het aangaat;

f. verrichten overigens de werkzaamheden, die haar, behalve de bovengenoemde, krachtens de wet worden opgedragen.

Art. 27, a: Hierbij is, in tegenstelling met het o. o. geen gewag meer gemaakt van adviezen aan de Regeering of aan den centralen gezondheidsraad, omdat deze adviezen door tusschenkomst van den hoofdinspecteur behooren te worden uitgebracht (M. 33).

Art. 27, b: **in die gemeente.**

Het woordje „die” slaat terug op „elke” gemeente, welke uitdrukking in het begin van hetzelfde lid is gebruikt, zoodat niet noodig is het woord gemeente in het meervoud te noemen (H. II, 1208).

Art. 27, c: **naar hun oordeel.**

De woorden zijn ingelascht om dezelfde reden als is geschied in art. 12, *c* (zie blz. 51).

Art. 27, d: Het binnentreden van woningen kan niet uitsluitend krachtens deze bepaling plaats hebben, maar moet geschieden met inachtneming van het bepaalde in art. 4 (M. 33).

Tot onderzoekingen aan den lijve kan aan deze wet de bevoegdheid niet worden ontleend (M. 33).

Art. 27: e: In het o. o. was bepaald, dat de gezondheidscommissiën hun verslag moesten zenden aan den centralen gezondheidsraad (waarvoor later in de plaats werd gesteld de hoofdinspecteur), en dat een uittreksel uit dit verslag moest worden gezonden aan den inspecteur, wien het aangaat. Deze bepaling is vervallen, omdat het bezwaar op kon leveren om aan de gezondheidscommissie de beoordeeling over te laten, wat aan den inspecteur zou moeten worden medegedeeld. Dat zal beter beoordeeld kunnen worden door den hoofdinspecteur, die aan elken inspecteur inzage kan geven van de verslagen der gezondheidscommissiën, voor zoover dit voor dezen ambtenaar van belang is (M. 34).

een afschrift aan de gemeentebesturen.

Dit voorschrift is bij de nota van wijziging ingelascht (M. 34). In plaats van afschrift zal ook een afdruk mogen gezonden worden (H. II, 1208). De heer Bastert stelde bij de openbare behandeling voor de commissiën te veroorloven, den gemeentebesturen een uittreksel van het verslag te doen toekomen, elk voor zoover hem aangaat, ten einde het werk dier commissiën te verminderen. Het amendement werd bestreden door den Minister en den Voorzitter van de C. v. V. en verworpen met 54 tegen 10 stemmen (H. II, 1208).

in openbare vergadering behandeld en vastgesteld.

Door enkele leden werd bij het afdeelingsonderzoek aangedrongen op de bepaling, dat de vergaderingen der gezondheidscommissiën, behoudens het geval dat sluiting der deuren gewenscht was, openbaar zouden zijn (V. 10). De Regeering was het eens met die leden, welke vreesden, dat die bepaling zou leiden tot lange debatten, en de praktische werkzaamheid der commissiën niet zou bevorderen.

Naar aanleiding van die opmerkingen is echter een bepaling opgenomen, dat het jaarverslag der commissie in openbare vergadering moet worden behandeld en vastgesteld. Daardoor kan het publiek kennis krijgen van de werkzaamheden der commissie en kan deze daarvan in het openbaar rekenschap geven (M. 10).

Artikel 28.

1. Aan de gezondheidscommissiën wordt door de gemeente of de gemeenten waarvoor zij zijn ingesteld, jaarlijks eene som toegekend ter bestrijding van hare uitgaven, uit welke som ook de reis- en verblijfkosten van de leden, van den secretaris en van de in het eerste lid van artikel 25 bedoelde deskundigen worden voldaan.

2. Indien eene gezondheidscommissie voor meer dan ééne gemeente is ingesteld, draagt elk dier gemeenten tot de bestrijding harer uitgaven bij naar evenredigheid van het cijfer der bevolking. In het geval dat tusschen die gemeenten geene overeenstemming wordt verkregen omtrent de bepaling van de aan de gezondheidscommissie toe te kennen som, wordt het bedrag daarvan door de Gedeputeerde Staten der provincie vastgesteld.

3. Op dezelfde wijze komt ook de toelage van den secretaris ten laste van de gemeente of van de gemeenten, waarvoor de gezondheidscommissie is ingesteld, met dien verstande evenwel dat voor elke toelage vierhonderd gulden per jaar uit 's Rijks kas zal worden betaald.

Art. 28, 1e lid: Wel zullen de gezondheidscommissiën organen van het Staatstoezicht zijn en wordt haar werkkring bij de wet geregeld, maar daaruit volgt niet, dat de gemeenten niet, evenals bij meer dergelijke instellingen het geval is, voor een deel de kosten daarvan kunnen dragen.

Daargelaten dat voor gemeenten, waar deze zaak reeds nu behoorlijk geregeld is, de nieuw in te stellen gezondheidscommissiën niet meer kosten zullen veroorzaken dan thans reeds voor dergelijke commissiën worden uitgegeven, mag niet uit het oog worden verloren, dat de gezondheidscommissiën als plaatselijke organen zullen werken tot voorlichting van het Staatstoezicht en voornamelijk zullen werkzaam zijn in het belang van de gemeente of de gemeenten, waarvoor zij zijn ingesteld. Ongetwijfeld zullen de werkzaamheden van deze commissiën van overgroot nut zijn voor de behartiging van de gezondheidsbelangen in de verschillende gemeenten. Het komt dan ook volstrekt niet onbillijk of onregelmatig voor, dat de gemeenten voor een deel de kosten daarvan dragen. Dat dit minder waarborg zou geven voor een zelfstandig optreden van de commissiën tegenover de gemeentebesturen,

blijkt niet uit de ervaring met dergelijke ook uit de gemeentekassen bekostigde instellingen opgedaan.

Daarenboven zal de onafhankelijkheid van deze commissiën nog verhoogd worden door de benoeming harer leden aan de gemeentebesturen te onttrekken (M. 6).

Wanneer de gemeentebesturen op hunne begrootingen geen voldoend bedrag uittrekken voor de kosten der gezondheidscommissie, moet daarin voorzien worden op de wijze, aangegeven in art. 212 der Gemeentewet[1] (M. 34).

Bij de openbare beraadslaging werd door den heer van de Velde de wensch geuit, dat aan de gezondheidscommissie zou worden opgelegd de verplichting, om aan de betrokken gemeenteraden een ontwerp-begrooting in te dienen (H. II, 1208). In het mondeling overleg met de C. v. V. was deze vraag ook te berde gebracht, maar luidde het oordeel, dat aanvulling van de bepaling niet noodig was (M. O. 35). De Regeering gaf als haar meening te kennen, dat de gemeentebesturen van de commissie een raming van onkosten zullen vragen, zonder verplicht te zijn, die raming precies over te nemen. Natuurlijk moeten de kosten op de gemeentebegrooting worden uitgetrokken (H. II, 1209).

Art. 28, 2e lid: Het zou in strijd zijn met het budgetrecht der gemeentebesturen, indien aan dezen niet werd overgelaten te bepalen, welk bedrag zij voor kosten der gezondheidscommissiën willen beschikbaar stellen. Alleen wanneer een gemeentebestuur weigert een voldoend bedrag beschikbaar te stellen, of wanneer twee of meer gemeentebesturen geschil hebben over elks aandeel in de kosten eener gemeenschappelijke gezondheidscommissie, behooren Gedeputeerde Staten tusschen beide te treden (M. 34).

Er schijnt geen gegronde reden te bestaan, om te vreezen, dat de gemeenten het in de hier bedoelde gevallen nooit eens zouden worden over de bepaling van de aan een gezondheidscommissie toe te leggen som. De gemeentebesturen behooren althans in de gelegenheid te worden gesteld, die som zelve te bepalen (M. 35).

naar evenredigheid van het cijfer der bevolking:
In het o. o. waren daaraan toegevoegd de woorden: „naar de laatst gehouden volkstelling." De C. v. V. merkte op, dat binnen het tijdsverloop van tien jaren de bevolking eener gemeente aanmerkelijke wijziging kan ondergaan, en dat het daarom beter scheen hier niet met de cijfers der volkstelling, maar met de

---

[1]) Art. 212, 1e lid der Gemeentewet: Wanneer de Raad weigert, de door de wet aan de gemeente opgelegde uitgaven op de begrooting van uitgaven te brengen, geschiedt zulks door Gedeputeerde Staten.

jaarlijksche bevolkingscijfers rekening te houden. Daarop schrapte de Minister de genoemde woorden (M. O. 35).

De heer Fokker merkte bij de openbare behandeling op, dat volgens de nieuwe redactie toch onzekerheid bleef bestaan, omdat niet duidelijk was, of bedoeld werd het cijfer, genoemd in art. 3 der Gemeentewet[1]), dan wel het bevolkingscijfer op 31 December. Hij gaf daarom in overweging de woorden „op 31 December van elk jaar" te stellen in de plaats van de door de Regeering geschrapte woorden (H. II, 1208, 1209).

De Minister antwoordde, dat, terwijl vroeger de vraag, hoe groot in een zekere gemeente het bevolkingscijfer is, nog al eens moeilijkheden opleverde, die moeilijkheden tegenwoordig geheel zijn verdwenen nu elk jaar, met het oog op de financiën, officieel dat cijfer wordt vastgesteld. Daarom achtte hij het beter om in dit artikel ook geen bepaalden datum voor de berekening van het bevolkingscijfer te noemen. Zoodra een nieuw cijfer officieel is vastgesteld, moet ook dat nieuwe cijfer gelden. Maar zoolang men daarmede nog niet gereed is, moet het cijfer van het vorige jaar gelden. Blijft men aan dien regel vasthouden, dan heeft men een vaste en zekere basis, die ook dienst doet voor de uitkeeringen aan de gemeenten (H. II, 1209).

Art. 28, 3e lid: **dat voor elke toelage vier honderd gulden per jaar uit 's Rijks kas zal worden betaald.**

Ten einde de gemeenten in de kosten der gezondheidscommissiën tegemoet te komen, is bepaald, dat het Rijk een deel van de toelage aan den secretaris voor zijn rekening neemt. Oorspronkelijk was voorgesteld, dat die vergoeding zou bedragen de helft van de toelage aan den secretaris, tot een maximum van 200 gulden. In verband met de bezwaren tegen de organisatie der gezondheidscommissiën aangevoerd, voor zoover die waren gegrond op de vele werkzaamheden en de geringe belooning, werd het ontwerp gewijzigd in dien zin, dat het aandeel van het Rijk werd vergroot, en, onafhankelijk van het door den gemeenteraad vast te stellen salaris, werd bepaald op 400 gulden (M. 9).

Artikel 29.

1. Op het verzoek van den raad van eene gemeente, waarin eene van gemeentewege behoorlijk ingerichte commissie voor het toezicht op de volksgezondheid of voor een of meer bijzondere takken van gezondheidszorg bestaat, kan door Ons worden bepaald, dat die com-

---

[1]) Art. 3, 2e lid der Gemeentewet: De bevolking eener gemeente wordt geacht te bestaan uit het door de laatste openbare volkstelling daarin aangewezen getal inwoners.

missie voor een door Ons te bepalen tijd in die gemeente voor het toezicht op de volksgezondheid in zijn geheelen omvang of voor een of meer bijzondere takken van gezondheidszorg, in de plaats van eene volgens deze wet in te stellen gezondheidscommissie zal treden.

2. In dat geval rusten op die commissie de verplichtingen en de bevoegdheden die volgens deze en andere wetten en verordeningen, in artikel 1 dezer wet genoemd, aan de gezondheidscommissiën zijn opgelegd.

3. De bepalingen dezer wet betreffende de vaste toelage, te genieten door den secretaris eener gezondheidscommissie, zijn niet op de in het eerste lid van dit artikel bedoelde gemeentelijke commissiën toepasselijk.

4. Onze besluiten, krachtens dit artikel te nemen, worden in de *Nederlandsche Staatscourant* geplaatst.

Art. 29, 1e lid: **eene van gemeentewege behoorlijk ingerichte commissie.**

Het o. o. bevatte in dit artikel een uitzonderingsbepaling voor die gemeenten, waar een behoorlijk ingerichte gezondheidsdienst bestaat, en bepaalde, dat in zulk een geval de directeur, of de commissie, aan het hoofd van dien gezondheidsdienst staande, in de plaats van de volgens deze wet in te stellen gezondheidscommissie zou treden.

Deze regeling werd voorgesteld, omdat in enkele gemeenten de gezondheidsdienst reeds op zoodanige wijze is ingericht, dat een goede behartiging der gezondheidsbelangen verzekerd is, en dat het slechts, ten nadeele der zaak, verwarring zou stichten, indien men in die gemeenten het Staatstoezicht organiseerde, zonder met de bestaande gemeentelijke inrichting rekening te houden.

De wet dient daarom aan de uitvoerende macht de vrijheid te laten om, op verzoek van een gemeente waar zulk een gezondheidsdienst bestaat, te bepalen dat de directeur of de commissie, aan het hoofd van dien gezondheidsdienst staande, in de plaats van de in deze wet bedoelde gezondheidscommissie zal treden (M. v. T. 9).

Op dit oogenblik zou feitelijk alleen de gemeente Amsterdam voor de uitzondering in aanmerking komen, maar het bestuur van die gemeente opperde in een adres tegen de voorgestelde redactie verschillende bezwaren, welke weerklank vonden bij het afdeelingsonderzoek.

Men meende met dit adres, dat, wanneer de taak eener gezondheidscommissie wordt overgedragen aan een gezondheidsdienst, aan den directeur van dien dienst bevoegdheden zouden toekomen, welke niet passen bij de verhouding, waarin hij als gemeenteambtenaar staat tegenover den raad en het college van burgemeester en wethouders. Ook achtte men het met den Amster-

damschen raad wenschelijk, gelegenheid te laten tot een regeling, waarbij de dagelijksche werkzaamheden worden verricht door ambtenaren van den gezondheidsdienst onder toezicht der gezondheidscommissie, die dan verder als adviseerend lichaam zou optreden en ten aanzien van besluiten van burgemeester en wethouders en van den raad omtrent de volkshuisvesting het recht van beroep zou hebben uit te oefenen (V. 35).

De wenschelijkheid van de inrichting van een gezondheidsdienst in alle groote gemeenten, door sommige leden geuit, werd door de Regeering beaamd, maar daarom kon de Regeering nog niet meegaan met hen, die wenschten, een desbetreffende verplichting in de wet op te nemen. Daardoor zou op de autonomie der gemeenten een niet te rechtvaardigen inbreuk worden gemaakt.

Aan de in het verslag genoemde bezwaren, ook opgenomen in het adres van den gemeenteraad van Amsterdam, werd tegemoetgekomen door het vervangen van een gezondheidscommissie volgens deze wet alleen te doen geschieden door een gemeentelijke gezondheidscommissie en niet door een gemeentelijken gezondheidsdienst, welks directeur daardoor in botsing zou kunnen worden gebracht met zijn eigen superieuren. Hoewel de Regeering aanvankelijk gemeend had, dat dergelijke botsingen wel zouden zijn te voorkomen door de bepalingen, te maken bij de toepassing van dit artikel, wilde zij gaarne het gevaar geheel voorkomen door wijziging in bovenvermelden zin van het artikel (M. 36).

kan door Ons worden bepaald.

Er is geen reden om een degelijk ingerichte gemeentelijke gezondheidscommissie, zooals er in verscheiden gemeenten reeds bestaan en in verloop van tijd ingesteld zouden kunnen worden, niet te doen treden in de plaats van een gezondheidscommissie, als bij deze wet wordt bedoeld. Aan de gemeenten, die zich bereid en in staat toonen de behartiging van de belangen der volksgezondheid harerzijds behoorlijk te regelen, kan dit met vertrouwen worden overgelaten. Het oordeel over de voldoendheid der regeling moet uit den aard der zaak aan de Regeering blijven (M. 36).

in zijn geheelen omvang of voor een of meer bijzondere takken van gezondheidszorg.

De mogelijkheid bestaat, dat de gemeentelijke commissie slechts een beperkte taak heeft, bijv. woningtoezicht. Dan kan dat deel aan de gemeentelijke commissie worden overgelaten, en voor het verdere deel een gezondheidscommissie volgens deze wet worden ingesteld (M. v. T. 9).

Art. 29, 3e lid: De kosten van een gemeentelijke gezondheidscommissie, waarop dit artikel is toegepast, behooren geheel ten

laste van de gemeente te komen, in verband waarmede de bepalingen betreffende de verplichte toelage aan den secretaris en het bijdragen daarin van rijkswege, niet toepasselijk zijn verklaard (M. 36).

Art. 29, 4e lid: **in de Nederlandsche Staatscourant geplaatst.** Deze bepaling heeft ten doel, het optreden van een gemeentelijke commissie in de plaats van een commissie volgens deze wet algemeen bekend te maken (M. v. T. 9).

§ 6. *Slot- en overgangsbepalingen.*

Artikel 30.

Voor zoover daarin niet bij deze wet of bij andere wetten is voorzien, worden bij algemeenen maatregel van bestuur, voor zooveel noodig, regelen gesteld omtrent de werkzaamheden van den centralen gezondheidsraad, van de hoofdinspecteurs, van de inspecteurs en van de gezondheidscommissiën en de door deze commissiën af te leggen rekening en verantwoording van de te harer beschikking gestelde gelden; omtrent de werkzaamheden en de plaatsvervanging van den voorzitter, de leden en den secretaris van den centralen gezondheidsraad; omtrent de werkzaamheden en de plaatsvervanging van de voorzitters en de secretarissen van de gezondheidscommissiën; omtrent den diensttijd en de aftreding van de leden van die commissiën, omtrent het beheer en het gebruik van de hulpmiddelen van den centralen gezondheidsraad; en omtrent de archieven en — voor zoover die er zijn — de bibliotheken van den raad, van de hoofdinspecteurs, van de inspecteurs en van de commissiën.

Art. 30: In dit artikel zijn détailpunten die, als betreffende meer de uitvoering, niet in de wet zelve op hunne plaats zouden zijn, aan regeling bij algemeenen maatregel van bestuur voorbehouden (M. v. T. 9).

en de door deze commissiën af te leggen rekening en verantwoording van de te harer beschikking gestelde gelden. De C. v. V. vroeg, naar aanleiding van de opmerking in de Memorie van Antwoord dat de gezondheidscommissiën van de beschikbaar gestelde gelden verantwoording moeten doen (M. 35), of het niet beter zou zijn zulk een verantwoording niet te vorderen, maar het beheer en de beschikking over die gelden aan de commissie over te laten. De Minister bleef van meening, dat de commissiën rekening en verantwoording behooren te doen, maar verklaarde zich genegen, ten aanzien van die rekening en verantwoording regelen te stellen bij algemeenen maatregel van bestuur (M. O. 35).

Artikelen 31—40.

(Zie de tekst dezer artikelen op blz. 27—34.)

Artt. 31—40: In deze artikelen zijn de veranderingen opgenomen, die tengevolge van het in werking treden van deze wet dadelijk in andere wetten noodig zullen zijn, en daarom als overgangsbepalingen hier thuis behooren.

Als uitvloeisels van de gewijzigde inrichting van het Staatstoezicht op de volksgezondheid zijn de wijzigingen eenvoudig. Zij betreffen overbrenging van werkzaamheden, vroeger aan de inspecteurs of geneeskundige raden opgedragen, op de organen van het nieuwe Staatstoezicht.

Artikel 41.

Deze wet kan worden aangehaald onder den titel van: „Gezondneidswet".

Artikel 42.

1. Deze wet treedt in werking op een nader door Ons te bepalen tijdstip.

2. Alsdan vervalt de wet van 1 Juni 1865 (*Staatsblad* n⁰. 58), regelende het geneeskundig Staatstoezicht, gewijzigd bij de wetten van 16 April 1867 (*Staatsblad* n⁰. 28), 15 April 1886 (*Staatsblad* n⁰. 64) en 15 April 1891 (*Staatsblad* n⁰. 81).

3. De op dat tijdstip in functie zijnde inspecteurs voor het geneeskundig Staatstoezicht worden eervol ontslagen en de geneeskundige raden houden op te bestaan.

4. De bestemming van de archieven van de inspecteurs voor het geneeskundig Staatstoezicht en van de archieven, bibliotheken, gelden en andere voorwerpen, die onder het beheer van de geneeskundige raden zijn, wordt door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken geregeld.

Art. 42, 1e lid: Met het oog op de vele noodige uitvoeringsmaatregelen, zal de bepaling van het tijdstip van in werking treden van de wet aan een Koninklijk Besluit moeten worden overgelaten (M. v. T. 11).

Art. 42, 3e lid: Aan de volgens dit artikel aftredende inspecteurs voor het geneeskundig Staatstoezicht (adjunct-inspecteurs zijn er op dit oogenblik niet) is wachtgeld verzekerd, overeenkomstig de bepalingen van het Koninklijk Besluit van 24 Juli 1869 (*Staatsblad* n⁰. 142), voor zoover zij niet tot een betrekking in het nieuwe Staatstoezicht op de volksgezondheid of tot een andere Staatsbetrekking worden benoemd (M. v. T. 11).

DE WONINGWET.

VERKORTINGEN.

M. v. T. = Memorie van Toelichting.

V. = Voorloopig Verslag (Tweede Kamer).

M. = Memorie van Antwoord (Tweede Kamer).

M. O. = Mondeling overleg tusschen de Regeering en de Commissie van Voorbereiding (Tweede Kamer).

(Deze drie stukken zijn gelijktijdig, en samengevoegd tot één *Verslag* met doorloopende pagineering, gepubliceerd).

C. v. V. = Commissie van Voorbereiding (Tweede Kamer).

O. O. = Oorspronkelijk ontwerp van wet.

G. O. = Gewijzigd ontwerp van wet, zooals het in openbare behandeling is gekomen.

V. I. = Voorloopig Verslag (Eerste Kamer).

M. I. = Memorie van Antwoord (Eerste Kamer).

H. II. = Handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, zitting 1900—1901.

H. I. = Handelingen van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, zitting 1900—1901.

Minister = Minister van Binnenlandsche Zaken.

INLEIDING.

Noodzakelijkheid eener wettelijke regeling.

„Nadat velerlei onderzoek aan het licht had gebracht, dat in tal van gemeenten en vooral, maar geenszins uitsluitend in groote steden, nog treurige woningtoestanden worden aangetroffen en de ervaring had geleerd, dat zonder ingrijpen van het centraal gezag afdoende genezing niet te wachten is, ontstond allengs naar staatsbemoeiing met betrekking tot dit onderwerp een drang, welke bijval vond ook bij hen, die ten aanzien van menige andere aangelegenheid althans voorloopig onthouding voorstaan" (M. v. T. 1).

Met deze woorden motiveerde de Regeering de indiening van haar ontwerp-woningwet.

Meer dan één oorzaak heeft er ongetwijfeld toe medegewerkt, dat ook in Nederland op het gebied der sociale politiek door alle partijen aan het woningvraagstuk een voorname, zoo niet een eerste plaats werd toegewezen.

Allereerst het belang der zaak zelve, omdat, zooals thans algemeen wordt erkend, de volksgezondheid, het zedelijk peil en de materieele levensstandaard met de volkshuisvesting nauw samenhangen, terwijl het klimaat en de gesteldheid van ons land de groote beteekenis der woning bij ons nog verhoogen.

In de tweede plaats doet wellicht op geen ander terrein het nadeel van uitstel zich zoo sterk gevoelen, dan op dat, hetwelk deze wet omvat. Menig euvel heeft lange jaren voortgewoekerd, vóór dat de wetgever de eerste stappen deed tot bestrijding. Doch het kwaad, daardoor gesticht, is geleden; nieuwe geslachten konden beproeven vroeg of laat nieuwe toestanden in het leven te roepen. Anders staat het met het onheil, door slechte woningtoestanden aangericht. Zij blijven van geslacht tot geslacht bestaan en bij stijgenden aanwas van bevolking wordt niet alleen het voortbestaan van oude krotten bestendigd, maar verrijzen telkens nieuwe gebouwen, die, hoewel na kort of lang tijdsverloop tot behoorlijke huisvesting ongeschikt, op hunne beurt wederom gedurende meer dan één menschenleeftijd de minst bevoorrechte lagen der bevolking tot zich trekken. Tenzij alsnog van hoogerhand krachtig wordt ingegrepen, breidt het aantal wonin-

gen, door onvoldoende hoedanigheid of door overbevolking voor hare bestemming niet berekend, zich jaarlijks uit.

Een derde overweging, welke staatsbemoeiing met de onderhavige materie op den voorgrond brengt, ligt in de omstandigheid, dat hier geenszins een geheel nieuw terrein, tot dusverre aan bestuurszorg onttrokken, wordt betreden. Integendeel, hier wordt voortgebouwd op bestaande grondslagen. Ook bij de bestaande wetgeving is b.v. in beginsel wel de bevoegdheid der overheid om toezicht uit te oefenen op woningen en om te waken tegen misbruiken, erkend, maar van die bevoegdheid wordt tot heden, ook omdat zij onvoldoende is geregeld en uitgewerkt, te weinig gebruik gemaakt. Vóór alles moeten de gemeentebesturen, reeds lang tot behartiging van dit volksbelang geroepen, tot krachtiger optreden worden geprikkeld, desnoods gedwongen; moet het particulier initiatief worden aangemoedigd en moet hetgeen de werkzaamheid van plaatselijke besturen en van particulieren belemmert uit den weg worden geruimd.

Ten vierde: de hier beoogde hervorming kan worden verwezenlijkt zonder te groote offers van de schatkist te vergen. Zelfs is meer dan één doeltreffende maatregel aan te wijzen, die geenerlei onkosten na zich sleept. Wel wordt ook bij deze wet het verleenen van geldelijken steun niet uitgesloten, ja wordt zelfs het verleenen van dien steun in een afzonderlijke afdeeling geregeld, maar deze wet gaat uit van de grondgedachte, dat met betrekkelijk geringe lasten een resultaat kan worden bereikt, dat in de toekomst voor Staat en gemeenten zelfs financieel voordeelig zal blijken te zijn (M. v. T. 1, 2).

Oorzaken van slechte woningtoestanden.

Ter beantwoording van de vraag: „Wat kan van overheidswege tot verbetering der volkshuisvesting worden gedaan?" somde de Regeering als de voornaamste oorzaken van slechte toestanden op woninggebied op:

1°. de mogelijkheid om slecht ingerichte, voor de gezondheid schadelijke woningen bij voortduring te verhuren;

2°. de weinige geneigdheid om aan woningen, welke dreigen onbewoonbaar te worden, de noodige verbeteringen aan te brengen;

3°. de aanbouw van insolide, aan de matigste eischen niet voldoende woningen, welke zoo niet terstond, dan toch na eenige jaren het aantal krotten zullen vermeerderen;

4°. onvoldoende aanbouw van goede woningen;

5°. financieel onvermogen, waardoor velen genoodzaakt zijn, zich met een slechte woning te behelpen (M. v. T. 2).

Daarna betoogde zij:

„Het streven moet zijn, deze oorzaken zooveel mogelijk weg te nemen. Geheel gelukken zal dit natuurlijk nimmer; zelfs niet indien particuliere krachten en overheid zoo krachtig mogelijk samenwerken.

„De armoede zal uit de maatschappij niet verdwijnen, en zoolang

er armen zijn, zullen er ook zijn, die slechts weinige stuivers weekhuur voor een woning kunnen betalen, zullen er zijn zelfs, die zonder steun van anderen dakloos zouden wezen. Hier echter betreedt men het pad der armenzorg, liggende buiten het terrein van deze wet. Hen, die te arm zijn om een slechts aan zeer gematigde eischen voldoende woning te betalen, moet de liefdadigheid ter hulp komen. Zelfs al ware het mogelijk met één slag alle krotten op te ruimen en goede en gezonde woningen daarvoor in de plaats te stellen, zoo zou toch de liefdadigheid niet kunnen worden gemist.

„Daarmede is echter niet gezegd dat allen, die klagen: „wij kunnen een betere woning niet betalen", inderdaad daartoe geheel onmachtig zijn.

„Vooreerst zijn de slechte woningen niet altijd de goedkoopste. Niet schaarsch zijn de voorbeelden, dat gezinnen, die jaren lang in een ongezond krot nestelden, niet of slechts met veel moeite waren te bewegen die woning voor een betere in de buurt te verwisselen, al werd hun ook de gelegenheid aangeboden beter te wonen zonder iets meer te betalen. Ook aan slechte toestanden geraakt men gewend. Tegen verhuizen wordt opgezien. De huisheer heeft hen altijd goed behandeld en zag het door de vingers als zij eens een enkelen keer een week huur ten achteren waren!

„Intusschen, dit alles is geen regel. Vooral in de groote steden zijn verhuizingen zoo talrijk, dat men geen tijd heeft om aan een bepaald plekje gehecht te worden. Veel meer komt het voor, dat men zich met een slechte woning blijft behelpen, omdat men in de oude buurten, in het centrum wil blijven wonen en in die buurten geen betere woningen tegen matigen prijs beschikbaar zijn. Men wil daar blijven wonen, omdat men wil blijven in de buurt van de fabriek waar men werkzaam is, van de inrichting waaraan men is verbonden, van de klanten die men moet bedienen. Niet altijd is dat bezwaar voorgewend. Soms moge het slechts gemakzucht zijn, die de gezondheid van vrouw en kinderen doet opofferen aan de besparing van een vrij onbeteekenende wandeling, zeer dikwijls zijn de werkuren zoo lang en is de arbeid zoo zwaar, dat men geen recht heeft den huisvader hard te vallen, die staande voor het dilemma: òf een slechte woning, òf een lange afstand tusschen werkplaats en huis, aan het eerste de voorkeur geeft.

„Er zijn er ook, die te goeder trouw onwaarheid spreken als zij zeggen: wij kunnen onmogelijk meer voor huisvesting uitgeven dan wij nu doen. Het is geen regel van drieën, dat een werkman wat hij meer voor woning uitgeeft, moet bezuinigen op voedsel, kleeding en wat dies meer zij. Wel is waar kan hetzelfde geld niet tweemaal voor twee verschillende doeleinden worden besteed, maar het is een erkende waarheid, dat de welstand van een gezin niet uitsluitend afhangt van het bedrag van het weekgeld; in niet mindere mate komt daarbij in aanmerking de wijze van huishouden, de mate van netheid

en overleg. Welnu — een goede, gezonde woning is bevorderlijk aan huishoudelijkheid en zindelijkheid; een slechte woning daarentegen bevordert onordelijkheid en verkwisting. Het moge waar zijn, dat vele vrouwen, in welke omgeving ook geplaatst, altijd slordig en onpraktisch blijven, daar staat tegenover, dat vele anderen, ofschoon met de beste voornemens bezield, den strijd opgaven, omdat zij moesten huizen in een krot, schier zonder licht en lucht, waar de stank niet was te verdragen en waar ook met de meeste zorg het steeds grooter wordend gezin niet meer behoorlijk kon worden gehuisvest. Tien tegen één, dat die vrouwen, in een betere omgeving geplaatst, ook betere huismoeders zullen worden. Ook nog op een anderen factor behoort te worden gelet. Er zijn helaas vele huisvaders, die een groot deel van hun weekgeld buitenshuis zoek maken. Ongerijmd zou het zijn te willen beweren, dat dit niet meer zal voorkomen, indien slechts voor betere woningen wordt gezorgd, maar even ongerijmd zou het zijn te willen volhouden, dat uithuizigheid niet door slechte huisvesting wordt bevorderd, dat gemis van een gezelligen huiselijken haard den man nooit naar de kroeg jaagt" (M. v. T. 2, 3).

Middelen tot wegneming dier oorzaken.

Onder de slechte, geheel ongeschikte woningen zijn er vele, die vroeger vrij goed, misschien zelfs zeer goed zijn geweest, maar er zijn ook niet weinige, die reeds van den beginne af de kiem van verderf in zich hebben gehad en waarvan het was te voorzien, dat zij door bouw en inrichting bestemd waren om reeds spoedig op de lijst van afgekeurde woningen te worden ingeschreven.

Het eerste middel dus, om althans in de toekomst betere woningen te krijgen, is streng toezicht op den aanbouw. Bij gemeenteverordening behoort te worden bepaald, aan welke eischen en voorschriften daarbij moet worden voldaan. Aanbouw of verbouw, met die voorschriften in strijd, moet zijn verboden.

Op zich zelf is dit niets nieuws, want ook onder de bestaande wetgeving zijn bouwverordeningen niet slechts geoorloofd, maar ook voor eenigszins groote gemeenten regel. Dat daaronder zeer goede verordeningen voorkomen, moet dankbaar worden erkend. Toch is nadere wettelijke regeling gewenscht. Vooreerst omdat niet in alle gemeenten, waar het noodig is, voorschriften bestaan, in de tweede plaats omdat tal van verordeningen voor het beoogde doel geheel onvoldoende moeten worden geacht (M. v. T. 3).

Nevens streng toezicht op aanbouw, moet ook worden gewaakt, dat bestaande woningen niet volstrekt onvoldoende zijn, en dat de mogelijkheid bestaat, bepalingen te maken omtrent de grootte der woning in verband met het aantal bewoners.

De verplichting tot het vaststellen van eischen, waaraan woningen, wat hoedanigheid betreft, moeten voldoen, alsmede de bevoegdheid om overbevolking binnen zekere grenzen tegen te gaan, waarborgen

intusschen allerminst blijvenden vooruitgang. Daartoe zijn bovendien noodig voortdurend toezicht, benevens ingrijpende maatregelen tegenover nalatigheid of onwil van eigenaars en bewoners (M. v. T. 4).

De ervaring leert, dat het dikwijls zeer bezwaarlijk is, zonder onteigening de beschikking te krijgen over geschikt gelegen terrein voor den bouw van arbeiderswoningen, maar vooral dat het bijna ondoenlijk is, zonder onteigening vuile en ongezonde wijken in overbevolkte centra in ruime, frissche buurten met doelmatige woningen te herscheppen.

Onteigening volgens de bepalingen der wet van 28 Augustus 1851, S. 125, regelende de onteigening ten algemeenen nutte, is echter voor dit doel, zoo al niet geheel onmogelijk, dan toch zeer bezwarend. Daarom is een aanvulling van de onteigeningswet, voor zoover de onteigening geschiedt ten bate der volkshuisvesting, een krachtig hulpmiddel (M. v. T. 5).

De aangegeven maatregelen zullen door wegneming van oorzaken, welke slechte woningtoestanden in het leven roepen, der volkshuisvesting in hooge mate ten goede komen, maar eerst dan uitzicht openen op afdoende verbetering, wanneer haar werking wordt geschraagd door financieelen steun van gemeentewege, alsook uit 's Rijks schatkist. Vaak schieten particuliere krachten te kort, waar zij met eenigen bijstand haar nuttig streven hadden kunnen voltooien en niet zelden ook houdt de zekerheid, dat op aanmoediging in geenen deele te rekenen valt, van lofwaardig pogen terug (M. v. T. 5).

Wettelijke bepalingen betreffende de volkshuisvesting.

De boven beschreven middelen heeft de Regeering belichaamd in een ontwerp-Woningwet, den 10 September 1899 ingediend bij de Tweede Kamer.

De Woningwet behandelt in § 1 de *voorschriften*, *betreffende aan woningen te stellen eischen.* Daarbij wordt aan de gemeenteraden de verplichting opgelegd bouwverordeningen en bewoningsverordeningen vast te stellen, terwijl nader wordt aangegeven, welke onderdeelen zij *moeten*, en welke zij *mogen* bevatten. Deze verordeningen zijn onderworpen aan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten, die, wanneer de raden in dezen niet of niet voldoende hun plicht betrachten, zelf de voorschriften vaststellen (artt. 1—8).

Ten einde een overzicht te verkrijgen omtrent mogelijke overbevolking wordt in § 2 geregeld de *aangifte omtrent het aantal bewoners.* Aan de verhuurders van kleine woningen wordt de verplichting opgelegd opgave te doen van de eigenschappen dier woningen en van het aantal bewoners (artt. 9, 10).

De naleving der voorschriften wordt verzekerd door het bepaalde in § 3, waar wordt voorgeschreven, wat kan worden gelast omtrent

de *verbetering van woningen*, die niet aan de gestelde eischen voldoen, en hoe *overbevolking* kan worden tegengegaan.

Burgemeester en Wethouders, benevens de gezondheidscommissie zijn verplicht, de ingezetenen der gemeente bevoegd, na te gaan, welke woningen ongeschikt ter bewoning zijn, verbetering behoeven of overbevolkt zijn. Tevens is vastgesteld, welke maatregelen tot herstel der aangetoonde gebreken kunnen of moeten worden genomen (artt. 11—17).

Voor het geval, dat een woning ongeschikt ter bewoning is, en niet kan worden hersteld, of, terwijl herstel wel mogelijk is, de eigenaar nalaat dat ten uitvoer te brengen, zijn in § 4 een reeks van vier, in klimmende mate ingrijpende maatregelen aangegeven, die achtereenvolgens kunnen worden toegepast, en wel *onbewoonbaarverklaring*, *ontruiming*, *sluiting* en *afbraak*. De gemeenteraad is in het gestelde geval verplicht, de onbewoonbaarverklaring uit te spreken. Laat hij dat na, of wil de eigenaar van de onbewoonbaar verklaarde woning niet in het besluit berusten, dan is hooger beroep toegelaten op Gedeputeerde Staten.

Bij het besluit tot onbewoonbaarverklaring wordt tevens een termijn bepaald, waarbinnen de woning moet worden ontruimd. Duurt aan het einde van dien termijn de bewoning voort, dan gelasten Burgemeester en Wethouders onverwijlde ontruiming, en kunnen zij overgaan tot sluiting. Op Burgemeester en Wethouders rust vervolgens de plicht een onbewoonbaar verklaarde woning, die gevaar of overwegenden hinder veroorzaakt, te doen afbreken (artt. 18—25).

De bezwaren, gegrond op de moeilijkheid, door onteigening de beschikking te verkrijgen over voldoend bouwterrein, worden ondervangen door in § 5 een afzonderlijke regeling te maken ten behoeve der *onteigening* in het belang der volkshuisvesting. In één artikel wordt daarbij een nieuwe Titel toegevoegd aan de onteigeningswet van 28 Augustus 1851, S. n⁰. 125 (art. 26).

Verbetering van de toestanden op woninggebied wordt dikwijls moeilijk gemaakt door de onmogelijkheid van het verkrijgen van bouwterrein en door de onoordeelkundige wijze, waarop de beschikbare ruimte wordt volgebouwd. Aan de *uitbreiding van bebouwde kommen* is daarom een paragraaf (§ 6) gewijd, waarin aan de gemeenteraden de bevoegdheid wordt toegekend te verbieden, dat wordt gebouwd op grond, in de naaste toekomst voor den aanleg van straten, grachten of pleinen bestemd, terwijl alle gemeenteraden bevoegd en die van groote, of zich sterk uitbreidende gemeenten verplicht zijn, een plan tot uitbreiding vast te stellen (artt. 27, 28).

Vervolgens worden in § 7 (*Geldelijke steun van gemeentewege*) de gemeentebesturen nadrukkelijk gemachtigd voorschotten te verleenen aan hen, die een aanschrijving krijgen om hun woning te

verbeteren, en voorschotten en bijdragen te verleenen aan vereenigingen, vennootschappen en stichtingen, uitsluitend in het belang van verbetering der volkshuisvesting werkzaam. Eindelijk kan de gemeente gronden en gebouwen, reeds aan haar toebehoorende, of daartoe aangekocht, overdragen aan dergelijke vereenigingen, of, wanneer het noodig is voor de richtige uitvoering der wet, zelve overgaan tot woningbouw (artt. 29—32).

In § 8 wordt nader geregeld de wijze, waarop ook *geldelijke steun van Rijkswege* aan gemeenten, ter tegemoetkoming in de bovengenoemde uitgaven, kan worden verleend (artt. 33—36).

Loop der behandeling in de Tweede Kamer.

De behandeling geschiedde gelijktijdig met die van het ontwerp Gezondheidswet. De voorbereiding werd aan dezelfde commissie opgedragen (zie blz. 5).

Het wetsontwerp werd 27 Maart 1900 in de afdeelingen onderzocht; het naar aanleiding van dat onderzoek opgemaakte verslag werd den 13 Juli d.a.v. aan de Regeering gezonden, die daarop den 11 October 1900 een Memorie van Antwoord inzond met een daarbij behoorende Nota van Wijzigingen.

De C. v. V. vond in dat antwoord aanleiding de Ministers van Binnenlandsche Zaken, van Justitie en van Financiën uit te noodigen tot het houden van een mondeling overleg aangaande verschillende punten. Dit overleg had plaats den 3 en 4 Januari 1901. Het gaf der Regeering aanleiding tot het brengen van verschillende nadere wijzigingen in het wetsontwerp.

Na kennisneming van die nadere Nota van Wijzigingen stelde de C. v. V. den 25 Januari 1901 haar eindverslag vast en verklaarde daarbij van oordeel te zijn, dat de openbare behandeling van het wetsontwerp voldoende was voorbereid[1]).

Openbare behandeling in de Tweede Kamer[2]).

Nadat de Gezondheidswet in de zitting van Donderdag 14 Maart 1901 was afgehandeld, werd dadelijk met de openbare beraadslaging over het ontwerp-Woningwet aangevangen, nadat het voorstel van den heer de Waal Malefijt om daarmee tot den volgenden Dinsdag te wachten, was verworpen met 38 tegen 30 stemmen (H. II, 1210).

De heer Drucker, voorzitter van de Commissie van Voorbereiding, opende de algemeene beraadslagingen met de mededeeling, dat de Commissie aan de Regeering haar dank bracht voor de welwillende

---

1) Over het gelijktijdig indienen van dit ontwerp met het *ontwerp-Gezondheidswet*, en de wenschelijkheid van een nieuwe organisatie van het Staatstoezicht op de volksgezondheid boven het instellen van een afzonderlijke woninginspectie, zie blz. 7.

2) Zie ook blz. 6.

houding, betoond tegenover voorstellen van de Commissie. Voor een deel had de Regeering zich vereenigd met de denkbeelden der Commissie, en voor zoover dat niet het geval was, had de Commissie besloten, zich neer te leggen bij hetgeen door de Regeering was voorgesteld. De Commissie achtte het dan ook niet noodig van haar kant wijzigingen in het wetsontwerp aan de Kamer voor te stellen (H. II, 1210).

Behalve tot het houden van algemeene beschouwingen over het geheele wetsontwerp, welke alleen de zitting van 15 Maart in beslag namen, werd ook gelegenheid gegeven tot het houden van algemeene beraadslagingen over de afzonderlijke paragrafen. De geheele behandeling der wet heeft geduurd van 15 Maart tot 30 Maart.

Over het algemeen werd het ontwerp met sympathie ontvangen. Hoewel tegen sommige onderdeelen hevige oppositie werd gevoerd, werden wijzigingen van ingrijpenden aard, die òf in de techniek, òf in de beginselen van het ontwerp verandering brachten, niet aangenomen.

Eindstemming in de Tweede Kamer.

De tweede lezing van het ontwerp had plaats den 19 April 1901. Het ontwerp, op verzoek van den heer de Savornin Lohman in stemming gebracht, werd aangenomen met 72 tegen 4 stemmen (H. II, 1474).

Voor hebben gestemd de heeren Merckelbach, de Bieberstein, van de Velde, Bolsius, van Dedem, de Boer, Schaper, van der Borch van Verwolde, van Kol, Zijlma, Meesters, Rink, Knijff, Drucker, Lieftinck, Schaafsma, Jansen, de Klerk, van Vlijmen, de Ras, Smeenge, de Ram, Nolting, Ketelaar, Mees, de Visser, Roessingh, Pijnappel, Geertsema, Schepel, van Alphen, Ferf, van Deinse, den Hertog, Pijnacker Hordijk, Travaglino, Nolens, Goekoop, Conrad, Michiels van Verduynen, Vermeulen, Verhey, van Bylandt (Gouda), Dobbelmann, van Gilse, van Gijn, van Heemstra, Goeman Borgesius, van Kerkwijk, Lely, van den Berch van Heemstede, Passtoors, Marchant, Brummelkamp, Kerdijk, van Karnebeek, Fokker, Kolkman, Heldt, Kuyper, Tydeman, Groen van Waarder, Veegens, Tijdens, Mackay, Houwing, Mutsaers, Kool, Troelstra, van den Heuvel, de Waal Malefijt en de Voorzitter, de heer Gleichman.

Tegen hebben gestemd de heeren van Bylandt (Apeldoorn), Schimmelpenninck, de Savornin Lohman en van Limburg Stirum (H. II, 1475).

Loop der behandeling in de Eerste Kamer.

Het afdeelingsonderzoek en de schriftelijke behandeling [1]) geschiedden gelijktijdig met de behandeling van het Ontwerp-Gezondheidswet (zie blz. 6).

Daarbij bleek, dat de wenschelijkheid eener wettelijke regeling in zake de verbetering der woningtoestanden vrij algemeen werd erkend.

---

[1]) Het Voorloopig Verslag komt voor in de Handelingen der Eerste Kamer op blz. 373—380, de Memorie van Antwoord op blz. 415—425.

Naast groote onverschilligheid bij sommige gemeentebesturen omtrent woningtoestanden, bestaat toch bij anderen, waar belangstelling niet ontbreekt, dikwijls onmacht. Het in het leven roepen van goede gemeente-verordeningen en vooral de toepassing daarvan leveren dikwijls groote moeielijkheden op. Door een wet kan den gemeentebesturen een zeer noodige, krachtige hulp gegeven worden (V. I, 1; H. I, 373).

Echter bestonden verschillende bezwaren tegen onderdeelen der regeling (zie de aanteekeningen).

Openbare behandeling in de Eerste Kamer.

Nadat in de vergadering van 18 Juni, na de behandeling der Gezondheidswet, een aanvang was gemaakt met de openbare behandeling van de Woningwet, werd deze in de zitting van 19 Juni afgehandeld. Het debat bewoog zich hoofdzakelijk om de gemeentelijke autonomie, de uitbreiding der bebouwde kommen en de aanvulling van de Onteigeningswet. De bezwaren tegen de hier voorgestelde bepalingen wogen bij een deel der leden zóó zwaar, dat zij hun stem aan de wet moesten onthouden, terwijl anderen meenden hun stem aan de wet te mogen geven, daar de voordeelen, die de Woningwet geeft, hen over die bezwaren deden heenstappen.

De wet werd aangenomen met 25 tegen 19 stemmen.

Voor hebben gestemd de heeren: van Lier, De Jong, van Welderen Rengers, Alberda van Ekenstein, Vening Meinesz, van Asch van Wijck, Viruly, Gleichman, Dijckmeester, Breebaart, Fennema, Welt, van Heek, Prinzen, van Nierop, van Swinderen, Röell, van der Does de Willebois, Geertsema, van Wijck, Rahusen, Nebbens Sterling, 's Jacob, van Alphen en Nijsingh.

Tegen hebben gestemd de heeren: Reekers, Regout, Laan, van Pallandt van Waardenburg en Neerijnen, Melvil van Lynden, Rutgers van Rozenburg, Vlielander Hein, Merkelbach, van Nispen, Kist, Godin de Beaufort, 't Hooft, van Boneval Faure, Cremers, van Zinnicq Bergmann, Pijnacker Hordijk, van den Biesen, Schimmelpenninck van der Oije en de Voorzitter, van Naamen van Eemnes (H. I, 511).

Beteekenis van den naam „volkshuisvesting".

In de beweegreden, en in vele artikelen der wet wordt de uitdrukking „volkshuisvesting" gebezigd, in tegenstelling met de terminologie in analoge buitenlandsche wetten. Zoo heeft men in Engeland de „Housing of the working classes act", terwijl in de Fransche wet wordt gesproken van „habitations à bon marché" (V. 14). Het woord „volk" heeft taalkundig een ruimere beteekenis, en het woord „volkshuisvesting" behoort dan ook in ruimeren zin te worden opgevat. Zij staat ten deze geheel op één lijn met den term „volksgezondheid".

Het ligt voor de hand, dat feitelijk de bepalingen der Woningwet in verreweg de meeste gevallen alleen op woningen van mingegoeden zullen worden toegepast. Doch, afgescheiden van het overwegende bezwaar, dat grenzen hier niet kunnen worden getrokken, zou het

geen zin hebben wegens de positie van den bewoner of wegens de waarde der woning de voorschriften der wet buiten toepassing te laten. Terwijl scherpe onderscheiding hier niet mogelijk is, en misstanden ook worden aangetroffen in woningen van niet-werklieden, in woningen van de meest uiteenloopende grootte en waarde, moet aan de praktijk de noodige speelruimte worden gelaten om te beslissen, of inderdaad voor toepassing der Woningwet termen bestaan in een bepaald geval. Op de naleving van voorschriften omtrent de inrichting van slaapplaatsen bijvoorbeeld zal uit den aard der zaak moeten worden toegezien in vele woningen, die overigens zonder nader onderzoek geacht kunnen worden aan sommige eischen eener bouwverordening te voldoen (M. 14.).

Grondwettelijke bezwaren. Autonomie der gemeenten.

Een aantal leden gaven bij het afdeelingsonderzoek als hun meening te kennen, dat het wetsontwerp met de Grondwet niet is overeen te brengen. Dit bezwaar gold bepaaldelijk de regeling, vervat in § 1 der wet.

Herinnerd werd, dat volgens het eerste lid van art. 144 der Grondwet[1]) aan den raad de regeling en het bestuur van de huishouding der gemeente wordt overgelaten, en in het tweede lid van het artikel de raad bevoegd verklaard wordt de verordeningen te maken, die hij in het belang der gemeente noodig oordeelt. Het wetsontwerp (en deze bepalingen zijn in de wet blijven staan) zet de bevoegdheid van den gemeenteraad tot het vaststellen van voorschriften betreffende de bouwpolitie om in een verplichting en kent aan Gedeputeerde Staten en aan de Kroon een beslissenden invloed op het stellen dier voorschriften toe.

Wanneer de vraag, of de bouwpolitie een zaak is, welke tot de gemeentelijke huishouding behoort, bevestigend beantwoord wordt, dan is de voorgestelde regeling met de Grondwet in strijd (V. 15).

Deze opvatting was gegrond op de eerste paragraaf van het oorspronkelijk ontwerp, welke paragraaf één artikel bevatte, luidende: *De volkshuisvesting is een voorwerp van de aanhoudende zorg der ge-*

---

[1]) Art. 144 Grondwet: Aan den raad wordt de regeling en het bestuur van de huishouding der gemeente overgelaten.

Hij maakt de verordeningen, die hij in het belang der gemeente noodig oordeelt.

Wanneer de wetten, algemeene maatregelen van bestuur of provinciale verordeningen het vorderen, verleenen de gemeentebesturen hunne medewerking tot uitvoering daarvan.

Wanneer de regeling en het bestuur van de huishouding eener gemeente door den gemeenteraad grovelijk worden verwaarloosd, kan eene wet de wijze bepalen, waarop in het bestuur dier gemeente, met afwijking van de beide eerste zinsneden van dit artikel, wordt voorzien.

De wet bepaalt, welk gezag het gemeentebestuur vervangt, wanneer dit in gebreke blijft in de uitvoering der wetten, der algemeene maatregelen van bestuur of der provinciale verordeningen te voorzien.

meentebesturen (art. 1, o. o.). Toch bedoelde de Regeering met dat artikel allerminst de verklaring af te leggen, als zou de woningzorg betreffen de behartiging van uitsluitend huishoudelijke gemeentelijke belangen, zooals blijkt uit de toelichting, waar wij lezen:

„Inderdaad wordt bij de aanhangige wetsvoordracht geenszins gebroken met de bedoeling, waarmede de wetgever de artikelen 134 en 135 der Gemeentewet [1]) neerschreef. Slechts worden de gemeentebesturen, nu jarenlange ondervinding heeft aangetoond, dat niet allerwege, noch op afdoende wijze, recht is wedervaren aan hetgeen reeds wettelijk een uiterst belangrijk terrein der gemeentelijke werkzaanheid uitmaakt, met klem herinnerd aan de verplichting, die ten deze op hen rust. Het gronddenkbeeld, dat de drijvende kracht van die besturen behoort uit te gaan, wordt bevestigd, maar in tal van bepalingen nader uitgewerkt. Met beperking van hun *jus non-utendi* worden de plaatselijke besturen tot meerder krachtsbetoon niet alleen opgewekt, maar ook verplicht. Het principe, volgens hetwelk uitvaardiging van voorschriften en van maatregelen ten behoeve van behoorlijke huisvesting in hoofdzaak tot de lokale overheid behoort en van deze moet uitgaan, wordt daarbij niet aangetast. Door wettelijke voorschriften, welke de gemeenten binden en haar beletten de haar opgedragen zorg voor verbetering van woningtoestanden, in het belang van gezondheid, zedelijkheid en veiligheid, te verwaarloozen, wordt op de gemeentelijke autonomie evenmin inbreuk gemaakt als bijv. door de bepalingen van de wet op het lager onderwijs, die tusschenkomst van het hooger gezag verzekeren zoodra het blijkt, dat een gemeentebestuur zijn verplichting tot het verstrekken van voldoend onderwijs niet nakomt. Alleen dan zou er voor den Staat geen reden zijn om bindende voorschriften te geven noch om op de wijze waarop de gemeentebesturen zich van woningzorg kwijten, voortdurend toezicht te houden, indien het hier, zooals boven reeds werd opgemerkt, betrof de behartiging van uitsluitend huishoudelijke gemeentelijke belangen. Maar tegenwoordig is er bijna niemand meer, die dat standpunt verdedigt. Al zijn de gemeentebesturen de meest geschikte organen om dit belang naar eisch te behartigen, omtrent de wijze, waarop dit belang wordt behartigd of allicht niet behartigd, kan de Staat niet onverschillig blijven, omdat waar gemeentebesturen dit belang verwaarloozen, de treurige gevolgen zich in veel ruimer kring dan in deze of die bepaalde gemeente doen gevoelen" (M. v. T. 6, 7).

---

[1]) Art. 134 Gemeentewet: Aan den Raad behoort, met betrekking tot de regeling en het bestuur van de huishouding der gemeente, alle bevoegdheid die niet bij deze of eenige andere wet aan den Burgemeester, of aan Burgemeester en Wethouders is opgedragen.

Art. 135 Gemeentewet: Aan hem behoort het maken van de verordeningen, die in het belang der openbare orde, zedelijkheid en gezondheid worden vereischt en van andere, betreffende de huishouding der gemeente.

Het artikel met de toelichting maakte op die leden den indruk, alof de Regeering op twee gedachten hinkte.

Uit de in art. 1 van het ontwerp vervatte verklaring, dat de volkshuisvesting een voorwerp is van de aanhoudende zorg der gemeentebesturen, zou zijn af te leiden, dat de vraag in bevestigenden zin beantwoord moet worden; en met die verklaring snijdt de Regeering zich zelve den weg af om regelend op te treden. Volgens de toelichting van dat artikel is er echter niemand meer die meent, dat de woningzorg is te beschouwen als een uitsluitend huishoudelijk gemeentelijk belang.

Wil men de regeling der bouwpolitie als een Rijksbelang beschouwen, dan zou in de eerste plaats art. 1 uit het wetsontwerp dienen te vervallen, maar bovendien had dan uit de wet moeten blijken, dat de bouwpolitie inderdaad als een Rijkszaak wordt aangemerkt, in welk geval ingevolge het derde lid van art. 144 der Grondwet de medewerking der gemeentebesturen tot uitvoering der wet gevorderd had kunnen worden. De inhoud van de wet levert echter het bewijs, dat het ondoenlijk is de bouwpolitie als een zaak van Rijksbelang te regelen. De wet geeft geen regels, maar draagt aan de gemeenteraden de vaststelling der bouwverordeningen op. Daarbij wordt het recht der gemeenteraden om te beslissen, of en zoo ja welke voorschriften zullen gesteld worden, evenwel op ingrijpende wijze beperkt door de bevoegdheden, aan de Kroon en aan Gedeputeerde Staten toegekend. Zulk een regeling is niet met de Grondwet overeen te brengen; men kan de bouwpolitie als een Rijkszaak beschouwen, maar dan moet de wet regelen van bouwpolitie inhouden. Geschiedt dit laatste niet, dan behoort men volgens het eerste lid van art. 144 der Grondwet de gemeenteraden ook vrij te laten in de beslissing der vraag, of en zoo ja welke bepalingen van bouwpolitie zullen worden vastgesteld. Sommigen wezen hierbij op art. 150 der Gemeentewet[1]). Ook uit dit artikel blijkt, dat het niet aangaat de regeling der bouwpolitie als een Rijksbelang te beschouwen en dan tevens de vaststelling der bouwverordeningen aan de gemeenteraden op te dragen. In het artikel wordt toch uitdrukkelijk gezegd, dat plaatselijke verordeningen niet treden in hetgeen van Rijksbelang is (V. 15).

Ook zij, die de grondwettigheid van het ontwerp verdedigden, waren algemeen van oordeel, dat, waar aangenomen wordt, dat de volkshuisvesting een Rijksbelang is, art. 1 behoort te vervallen. Bovendien werd door sommigen aangevoerd, dat een verklaring, als in dat artikel is vervat, enkel past in een wet tot vaststelling van beginselen,

---

[1]) Art. 150, eerste lid Gemeentewet: De plaatselijke verordeningen, waaronder alle voorschriften en beschikkingen van den Raad en van Burgemeester en Wethouders worden verstaan, treden niet in hetgeen van algemeen Rijks- of provinciaal belang is.

zooals de Grondwet, maar in een gewone wet misplaatst is (V 17).

De Regeering antwoordde op de genoemde bezwaren, dat art. 1 niet is een essentieel deel van het wetsontwerp. „Door het artikel te doen vervallen, verandert er niets aan de strekking en den inhoud van het voorstel. Het is niets anders dan een sententia declaratoria, waarbij de gemeentebesturen er op worden gewezen, dat zij niet zullen kunnen volstaan met te voldoen aan de wettelijk gestelde regelen en voorschriften, maar de verbetering der volkshuisvesting voortaan moeten beschouwen als een onderwerp van hunne voortdurende zorg.

„Nu echter uit het Verslag blijkt, dat dit artikel aangaande de bedoeling van den wetgever misvatting kan doen ontstaan, en den indruk zou kunnen geven, dat de volkshuisvesting ook in het vervolg niet zal zijn rijkszaak maar gemeentezaak, meent de Regeering het best te doen aan den wensch van de Kamer gevolg te geven en deze bepaling terug te nemen. Zoodra toch dit wetsontwerp tot wet zal zijn verheven, zal het zijn uitgemaakt, dat de volkshuisvesting is een rijkszaak, een zaak van algemeen rijksbelang, om geen andere reden dan omdat het Rijk door een wettelijke regeling de zaak aan zich heeft getrokken. In abstracto is niet aan te geven wat rijks-, wat provinciaal- en wat gemeentebelang is. Zoolang een hooger bestuur zich een belang niet heeft aangetrokken en dienaangaande geen regelen heeft gesteld, staat niets een gemeente in den weg om zelve aangaande dat belang voorschriften te geven, voorzoover bij de zaak belangen van de gemeente zijn betrokken. Is echter eenmaal een wettelijke regeling tot stand gekomen, dan kan — afgescheiden van de vraag of wel het geheele gebied wettelijk is geregeld en wat ter regeling voor de gemeente is overgelaten — de gemeente alleen optreden ter uitvoering van een haar door het Rijk opgedragen taak.

„De meening, dat een zaak eerst dan een zaak zou zijn geworden van algemeen rijksbelang, indien in de wet dienaangaande een uitdrukkelijke verklaring voorkomt, indien de wet met name de zaak stempelt tot een zaak van rijksbelang, berust op een misverstand. Iets dergelijks pleegt men niet in een wet neer te schrijven, maar volgt uit den inhoud van de wet zelve. Zoo ook hier. Maar het Rijk, een zaak aan zich trekkende, is geenszins verplicht om de bevordering van dat — sit venia verbo — nieuwe rijksbelang uitsluitend of althans voor het grootste deel op te dragen aan Rijksambtenaren. Bij de wet kunnen daarvoor die organen worden aangewezen, die daarvoor het meest geschikt worden geacht. En het strijdt in geen enkel opzicht met den geest van ons Staatsrecht in medewerking der gemeentebesturen den waarborg te zoeken, dat een rijksbelang naar eisch zal worden bevorderd.

„Ook kan niet worden toegegeven, dat het Rijk, eenmaal een zeker belang aan zich getrokken en daardoor tot rijksbelang gestempeld hebbende, nu ook de medewerking der gemeentebesturen zou moeten

beperken tot de uitvoering van bindende voorschriften, en niets van hetgeen tot het gebied van dit rijksbelang behoort, onder hooger toezicht aan de algemeene zorg der gemeentebesturen mag overlaten. Dat de wetgever, om een door hem behartigd rijksbelang tot zijn recht te doen komen, in de eerste plaats de hulp der gemeentebesturen daarvoor inroept en hen daarbij in sommige gevallen bindt en in andere vrijlaat, is niets ongewoons.

„Zij, die de bepalingen van dit ontwerp, voor zoover zij betrekking hebben op de bevoegdheden en verplichtingen der gemeentebesturen, in strijd achten met den geest onzer Staatsinstellingen, zien blijkbaar over het hoofd het verschil tusschen rijks*zaak* en rijks*zorg*, gemeente*zaak* en gemeente*zorg*. Als men dat verschil in het oog houdt, is er zelfs geen plaats meer voor misverstand. Zal — om een voorbeeld te noemen — door iemand worden ontkend, dat de bestrijding van de besmettelijke ziekten, geregeld bij de wet van 4 December 1872 (*Staatsblad* n⁰. 134) een rijkszaak is? De wijze, waarop die bestrijding moet plaats vinden, is in die wet uitvoerig geregeld, maar dit belet niet, dat in die wet tevens is bepaald, dat provinciën en gemeentebesturen de bevoegdheid behouden tot het vaststellen van reglementen of verordeningen tot voorkoming, wering of beteugeling van besmettelijke ziekten, voor zoover deze niet in strijd komen met bepalingen der wet. De wetgever zag zeer te recht in, dat de door hem voorgeschreven en uitdrukkelijk toegelaten maatregelen onmogelijk zóó volledig konden zijn, dat niet hier en daar, met het oog op bijzondere toestanden, nog andere maatregelen wenschelijk of noodig konden zijn, zou het groote algemeene belang, hetwelk gelegen is in bestrijding van besmettelijke ziekten, voldoende tot zijn recht komen. Geheel dezelfde gedachtengang is in dit wetsontwerp terug te vinden. Wat overal noodig wordt geacht, wordt gebiedend voorgeschreven. Waar gemeentebesturen in gebreke blijven om datgene te doen wat volgens de uitdrukkelijke voorschriften der wet hun plicht is, wordt een hooger bestuur aangewezen om handelend op te treden en te zorgen, dat ondanks dien onwil of nalatigheid het rijksbelang geen schade lijde. Maar naast die bindende voorschriften, naast de verplichtingen, den gemeentebesturen opgelegd, maakt de wet ook melding van tal van bevoegdheden, waarvan de gemeentebesturen kunnen, maar niet behoeven gebruik te maken. Met zoovele woorden zegt de wetgever tot de plaatselijke besturen: De zorg, die wij u opdragen voor de bevordering van de volkshuisvesting, eindigt geenszins met het voldoen aan de verplichtingen die de wet u oplegt. Uw zorg zal zich veel verder uitstrekken. Tal van maatregelen zijn hoogst nuttig en gewenscht in vele gemeenten, maar niet overal uitvoerbaar. Daarom bepalen wij er ons toe, u tot die maatregelen bevoegd te verklaren. Sommige van die bevoegdheden hadt gij reeds, maar misschien is de reden, dat er tot heden zoo weinig gebruik van werd gemaakt, hierin gelegen,

dat wel uw algemeene bevoegdheid in de gemeentewet was omschreven, maar niet uitdrukkelijk was bepaald, wat gij in het bijzonder voor de volkshuisvesting mocht doen. Voor een deel echter is naar alle waarschijnlijkheid uw onthouding op dit gebied ook hieraan toe te schrijven, dat gij in twijfel verkeerdet op welke wijze gij praktisch van uw bevoegdheden zoudt gebruik maken. Daarom zijn nu ook regelen voorgeschreven, waaraan gij u zult moeten houden, indien gij besluit tot maatregelen, die nu volgens de wet uitdrukkelijk tot uw machtsgebied behooren. Maar bovendien worden u thans bevoegdheden toegekend, die gij vroeger niet bezat of waarvan het althans twijfelachtig was of gij wel zoover mocht gaan, zoodat de tusschenkomst der wet noodig was om dienaangaande alle onzekerheid op te heffen.

„Als de meest geschikte organen ter bevordering van de volkshuisvesting hebben wij, onder hoogere contrôle, u de zorg voor dit Rijksbelang in den ruimsten zin willen opdragen. Zelfs zult gij u, indien gij in die zorg te kort schiet, in het vervolg niet meer kunnen verontschuldigen met de uitvlucht: Aan het weinige, waartoe volgens de wet alle gemeentebesturen verplicht zijn, hebben wij stipt voldaan, maar vele van de maatregelen, waartoe wij bevoegd zijn verklaard, komen ons voor onzen kring minder geschikt voor, en tot andere maatregelen, die wij gaarne zouden genomen hebben, konden wij niet overgaan, omdat de Woningwet er niet van spreekt. Tot dergelijke redeneering zult gij niet het recht hebben, want uitdrukkelijk wordt in de wet bepaald, dat uw bevoegdheid niet is beperkt tot hetgeen in de Woningwet is voorgeschreven of geregeld, maar dat gij in het belang der volkshuisvesting ook nog andere verordeningen kunt maken, indien gij daarmee slechts niet in strijd komt met de bepalingen der wet. Altijd echter werkt gij onder contrôle van hooger bestuur, volgens regelen bij de wet vastgesteld" (M. 4—6).

Bij de beoordeeling heeft men voortdurend in het oog te houden het verschil tusschen rijkszaak en rijkszorg, gemeentezaak en gemeentezorg. Trouwens, onze Grondwet laat niet alleen toe, dat in de wetgeving daartusschen scherp wordt onderscheiden, zij geeft ook zelve een vingerwijzing, dat het wenschelijk kan zijn zich te bewegen in de richting, bij deze wet ingeslagen. Het derde lid van art. 144 der Grondwet bepaalt, dat de gemeentebesturen hunne medewerking verleenen tot de uitvoering van de wetten, algemeene maatregelen van bestuur of provinciale verordeningen, wanneer die het vorderen. Maar voor welke doeleinden en op welke wijze die medewerking zal worden gevorderd, wordt geheel aan den wetgever overgelaten.

De gemeentelijke autonomie bestaat niet hierin, dat de Staat zich onthoudt regelen te stellen omtrent onderwerpen, die wegens de algemeene belangen, welke er bij betrokken zijn, uit hun aard veel meer rijksbelang dan gemeentebelang zijn, en dat hij de bevordering of niet-bevordering van dergelijke belangen geheel naar vrijheid aan

de gemeentebesturen overlaat, maar wel hierin, dat 1o. de regeling van het bestuur van de huishouding der gemeente aan den raad is toevertrouwd, 2o. de gemeenteraad ten behoeve van die belangen, welke als gemeentelijke belangen worden aangemerkt, al die verordeningen kan maken en besluiten kan nemen, die hij in het belang van de gemeente noodig oordeelt.

Het gemeentebestuur heeft volgens de Grondwet tweeërlei taak: 1o. bestuur der gemeentelijke huishouding en regeling of bevordering van gemeentelijke belangen, 2o. het verleenen van medewerking tot uitvoering van wetten enz. Wat heden was regeling van een gemeentelijk belang, kan morgen worden medewerking tot uitvoering van wetten, indien de wet het onderwerp tot rijkszaak heeft gemaakt en aan de gemeenten opdraagt de daarbij betrokken belangen volgens regelen, bij de wet gesteld, te behartigen. Omgekeerd kan wat vroeger viel onder de tweede rubriek van bemoeiingen, later weder onder de eerste rubriek vallen, indien de wettelijke regeling omtrent zeker onderwerp wordt afgeschaft en daardoor weder aan de vrije regeling der gemeentebesturen wordt overgelaten.

Of het ééne of het andere wenschelijk is, hangt af èn van het onderwerp in kwestie èn van de bijzondere omstandigheden en toestanden.

Nu kan zeer zeker de rijkswetgever, wiens bevoegdheid, voor zoover hij niet in strijd komt met de Grondwet, onbeperkt is, van die bevoegheid misbruik maken, maar is dat in deze het geval? De geheele kwestie komt eigenlijk neer op de vraag: is er al of niet afdoende reden om voor de volkshuisvesting een afzonderlijk wettelijke regeling in het leven te roepen en dientengevolge dat belang tot rijkszaak te maken? De Regeering meent, dat die vraag beslist bevestigend moet worden beantwoord. In de Memorie van Toelichting (zie het begin van deze Inleiding) is de noodzakelijkheid van een algemeene woningwet duidelijk aangetoond. Trouwens die noodzakelijkheid schijnt zelfs te worden erkend door hen, die toch tegen het wetsontwerp overwegend bezwaar hebben, omdat zij daarin zien een aanslag op de autonomie der gemeenten. Maar die leden verliezen uit het oog, dat het niet mogelijk is, een of ander groot belang te maken tot onderwerp van een rijkswet en te gelijker tijd aan de gemeente de vrijheid te laten, dat onderwerp te behartigen en te regelen krachtens de gemeentelijke autonomie, haar bij de Grondwet toegekend, evenals of het nog altijd een huishoudelijk gemeentebelang gold. Het eene sluit het andere uit. Wil men een woningwet, dan is daardoor uitgesloten de behartiging en de bevordering der volkshuisvesting als zuiver gemeentebelang. De onderwerpen, reeds bij rijkswet geregeld, vallen buiten de bemoeiing der gemeentebesturen, voor zoover niet uitdrukkelijk de medewerking dier besturen wordt ingeroepen overeenkomstig het bepaalde bij de derde zinsnede van art. 144 der Grondwet (M. 6, 7).

Bij de openbare behandeling in de Tweede Kamer kwam het vraag-

stuk van de gemeentelijke autonomie nog weer ter sprake. De heer de Savornin Lohman ontwikkelde bij de algemeene beschouwingen zijn bezwaren (H. II, 1217, 1218), waarop door den heer Goeman Borgesius, Minister van Binnenlandsche Zaken, werd geantwoord (H. II, 1223). De bezwaren golden vooral het bij de artt. 7 en 8 voorgestelde, en werden dan ook daar nog eens weer behandeld naar aanleiding van de door den heer de Savornin Lohman en door den heer Kuyper op die artikelen voorgestelde amendementen (zie blz. 160).

Ook in de Eerste Kamer liepen de meeningen uiteen over de vraag, of de volkshuisvesting is een Rijkszaak dan wel behoort tot de gemeentelijke huishouding, en in verband daarmee over de vraag, of door deze wet inbreuk wordt gemaakt op de grondwettelijk gewaarborgde autonomie der gemeenten (V. I, 2, 3; H. I, 373). Daarop werd door de Regeering nog eens haar meening uiteengezet, dat er alleszins reden was, om de zaak der volkshuisvesting te maken tot een Rijkszaak, en aan de gemeentebesturen de verplichting op te leggen, dit Rijksbelang naar eisch te behartigen. Indien de gemeentebesturen, in strijd met de hem bij de wet opgelegde verplichtingen dit Rijksbelang niet of niet naar eisch behartigen, komt, volgens in de wet gestelde regelen, het hooger gezag tusschen beide of treedt het zelf op. Wel wordt daardoor de vrijheid der gemeentebesturen eenigermate beperkt; maar de op die besturen uitgeoefende dwang blijft toch tot het strikt noodige beperkt (M. I, 2, 3; H. I, 415, 416).

Bij de openbare behandeling werd het vraagstuk der gemeentelijke autonomie nog aangeroerd door den heer Schimmelpenninck van der Oije (H. I, 482) en den heer Melvil van Lynden (H. I, 493, 494), op welke bezwaren de Minister van Binnenlandsche Zaken antwoordde, dat hier geen sprake is van aanranding der autonomie, omdat onze Grondwet en onze Gemeentewet die alleen kennen voor gemeentezaken, voor zaken van gemeentehuishouding en gemeentelijk belang, terwijl de zaak der volkshuisvesting niet is en niet mag zijn een zaak van huishoudelijk gemeentelijk belang, en in elk geval bij deze wet uitdrukkelijk tot Rijkszaak wordt gemaakt. Maar bovendien, stond men voor de keuze: òf goede volkshuisvesting, òf volledige handhaving van de autonomie der gemeenten (zooals in de Tweede Kamer de heer Drucker de vraag stelde), dan zou het groote belang der volkshuisvesting nog wel een kleine beperking van die autonomie waard zijn. Men overdrijft, als men het doet voorkomen, dat die autonomie in geen geval voor een hooger belang mag wijken (H. I, 507).

Centralisatie tengevolge van de wet.

Afgescheiden van de vraag, of de bepalingen dezer wet overeenstemmen met de Grondwet, werd als bezwaar genoemd, dat ze heeft een afkeurenswaardige centraliseerende strekking (V. 15, 16). Dit werd door de Regeering niet toegegeven. Wel is waar wordt aan de gemeentebesturen niet vergund om òf de van hen gevorderde medewer-

king niet te verleenen, òf wel hunne taak zoo te vervullen, dat slechts in schijn van behartiging der volkshuisvesting sprake kan zijn. Alleen toch door het geven van wenken of zelfs door het stellen van enkele regelen, die gevolgd moeten worden, *indien* de gemeenten zich de zaak der volkshuisvesting willen aantrekken, kan het woningvraagstuk niet tot een bevredigende oplossing worden gebracht. Een enkel voorbeeld. De noodzakelijkheid van gemeentelijke bouwverordeningen is onbetwist. Zelfs onder hen, die in de bres springen voor de grootst mogelijke vrijheid voor de gemeentebesturen, zullen er weinigen zijn, die beweren, dat de wet te ver gaat door dergelijke verordeningen voor alle gemeenten verplicht voor te schrijven. Maar het behoeft geen betoog, dat die verplichting weinig zou beteekenen, indien ook niet een hooger bestuur werd aangewezen, dat op moet treden als het gemeentebestuur in gebreke blijft. Deze wet gaat echter iets verder en wijst ook sommige punten aan, die bij verordening geregeld moeten worden. Dit was echter onvermijdelijk, tenzij men wil toelaten, dat de wettelijke voorschriften tot een bespotting kunnen worden gemaakt. Immers, het is niet te doen om verordeningen in naam, maar om verordeningen waarin de onderwerpen, welke regeling behoeven, ook behoorlijk geregeld worden. Ten einde echter zelfs den schijn te vermijden, dat er te veel zou worden gecentraliseerd, is niet bij de wet aangegeven wat aangaande de verschillende onderwerpen of punten moet worden voorgeschreven (minimum-eischen), en is tevens aan Gedeputeerde Staten de bevoegdheid gegeven om op ruime schaal aan gemeentebesturen van bedoelde voorschriften dispensatie te verleenen.

Uit den aard der zaak kan tot elk wetsontwerp, waarbij een voorheen door den wetgever vrijgelaten terrein wordt betreden, het verwijt van centralisatie worden gericht. Dat verwijt mist echter allen grond, indien, zooals in casu het geval is, kan worden aangetoond, dat, behoudens onmisbare tusschenkomst bij klaarblijkelijk verzuim, de wetgever zich van het aanleggen van knellende banden ten eenenmale onthoudt, weinig in details treedt en de taak der gemeentebesturen eerder door verruiming van bevoegdheid verlicht, dan door beperkingen of hinderlijken dwang verzwaart. Bij de indiening van het wetsontwerp is er reeds aan herinnerd, dat voor die gemeentebesturen, welke een juist besef betoonden van hetgeen op dit gebied redelijkerwijze van hen mocht worden verwacht, de omzetting van *bevoegdheid* in *plicht* metterdaad geen verandering van beteekenis zal brengen (M. 8, 9).

Het kan wel niet anders, of, wanneer wettelijke regelen worden vastgesteld betreffende een onderwerp, waaraan de Wetgevende Macht zich tot dusverre niet gelegen liet liggen, daardoor altijd min of meer een stap wordt gedaan in de richting van centralisatie. Maar indien te gelijker tijd zelfstandige werkzaamheid van de gemeentebesturen in ruime mate bewaard blijft en de zoozeer afgekeurde centralisatie voor-

namelijk slechts hierop neerkomt, dat ontstentenis van werkzaamheid niet langer wordt gedoogd, kan toch van strijd met den geest onzer staatsinstellingen bezwaarlijk sprake zijn. De gemeentebesturen zijn allengs geroepen tal van Rijksbelangen te dienen, waaraan zij voorheen vreemd bleven. Behartiging van die belangen door de gemeentebesturen ligt veeleer in de lijn, waarin zich onze instellingen hebben ontwikkeld, dan dat ze daarmede strijdig zou wezen (M. 18).

Verband met artikel 135 der Gemeentewet[1]).

Art. 135 der Gemeentewet geeft aan den gemeenteraad de bevoegdheid verordeningen te maken „in het belang der openbare orde, zedelijkheid en gezondheid." De Woningwet verscherpt voor een deel deze bevoegdheid tot een verplichting. Maar daar die verplichting beperkt wordt tot het allernoodzakelijkste, en dus niet de geheele materie der volkshuisvesting door deze wet wordt geregeld, kan die bevoegdheid van art. 135 niet worden ontbeerd. Daarom is in de wet opgenomen een artikel (art. 45), waarbij wordt vastgesteld, dat de aan art. 135 der Gemeentewet te ontleenen bevoegdheid van den gemeenteraad onverkort blijft bestaan. Verordeningen, die meer regelen dan volgens deze wet verplicht is voorgeschreven, zijn dus niet alleen op grond daarvan ongeldig, slechts mogen zij niets bevatten, wat in strijd is met de bepalingen dezer wet.

Blijkens de jurisprudentie is er groot verschil van gevoelen over de vraag, hoever een aanvullende bevoegdheid van gemeenteraden in het algemeen gaat, en wat als geoorloofde, wat als ongeoorloofde aanvulling moet worden beschouwd. Vast staat alleen: 1º. dat geen gemeentelijke verordening in strijd mag zijn met de bepalingen eener wet, en 2º. dat een punt, reeds in de Rijkswet geregeld, daardoor per se aan de bemoeiing van den gemeentewetgever als zoodanig is onttrokken, maar niet gemakkelijk is het in elk speciaal geval uit te maken, of een punt, dat de gemeente zich wil aantrekken, geacht moet worden al of niet reeds in de algemeene wettelijke regeling te zijn begrepen, al of niet aan de bemoeiing der gemeentebesturen te zijn onttrokken.

Ten einde twistgeschillen en uiteenloopende beslissingen te voorkomen, is in deze wet een artikel opgenomen, dat de nog aan de gemeentebesturen overblijvende taak aanwijst. Uitdrukkelijk is bepaald, dat de raad bevoegd blijft, in zake de volkshuisvesting verordeningen te maken en aanvullende bepalingen vast te stellen, mits zij slechts niet in strijd komen met de bepalingen dezer wet (M. 98, 99).

---

1) Zie de noot op blz. 91.

WET VAN 22 JUNI 1901 (STAATSBLAD N°. 158).

HOUDENDE WETTELIJKE BEPALINGEN BETREFFENDE DE VOLKSHUISVESTING.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat het wenschelijk is bepalingen vast te stellen betreffende de volkshuisvesting;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

§ 1. *Voorschriften betreffende aan woningen te stellen eischen.*

Artikel 1.

De gemeenteraad stelt voorschriften vast betreffende de eischen, waaraan moet worden voldaan:

a. bij het bouwen van woningen,

b. bij het geheel of voor een gedeelte vernieuwen van woningen,

c. met betrekking tot bestaande niet onder *b* begrepen woningen.

De gemeenteraad stelt voorschriften vast nopens behoorlijke bewoning.

Artikel 2.

De voorschriften, in artikel 1 bedoeld, kunnen verschillend zijn naar gelang van den aard en de bestemming der woningen, alsmede van hare ligging.

Bij die voorschriften kunnen eischen worden gesteld omtrent de zuivering van ongedierte, de afscheiding van slaapplaatsen, het aantal woningen in een zelfde gebouw in verband met de inrichting van dat gebouw, alsmede omtrent het aantal bewoners in verband met de ruimte der vertrekken.

De eischen omtrent het aantal bewoners in verband met de ruimte der vertrekken blijven buiten toepassing ten aanzien van woningen, waarin:

a. geene andere personen wonen dan die haar reeds bewoonden bij het indienen van de verordening, waarbij de eischen worden gesteld;

b. de overschrijding het gevolg is van vermeerdering van het gezin door geboorte of door wederopneming van tijdelijk elders gevestigde leden na het tijdstip, waarop de woning door het gezin betrokken werd.

Onder gezin zijn begrepen de bloed- en aanverwanten, die volgens de artikelen 376—378 en artikel 383 van het Burgerlijk Wetboek in de termen kunnen vallen om op onderhoud aanspraak te maken.

Artikel 3.

Ten aanzien van geheel of voor een gedeelte te vernieuwen of nieuw te bouwen woningen of als woning in gebruik te nemen gebouwen of gedeelten van gebouwen worden door den gemeenteraad voorschriften vastgesteld betreffende:

a. de plaatsing van de gebouwen ten opzichte van den openbaren weg en van elkander,

b. het hoogtepeil van den vloer der beneden-woonvertrekken en de hoogte van de gebouwen,

c. de afmetingen der ter bewoning in te richten vertrekken en van trappen en portalen,

d. privaten,

e. beschikbaarheid van drinkwater,

f. voorkoming van brandgevaar,

g. voorkoming van vochtigheid,

h. hechtheid van fundamenten, muren, vloeren, trappen, zolderingen en dak,

i. verwijdering van rook, water en vuil,

j. toevoer van licht en lucht.

Ten aanzien van de vernieuwing van een gedeelte eener woning

worden alleen die voorschriften van toepassing verklaard, die met het te vernieuwen gedeelte verband houden.

Ten aanzien van bestaande niet onder het eerste lid begrepen woningen worden door den gemeenteraad voorschriften vastgesteld betreffende de in het eerste lid onder *e—j* vermelde punten.

Artikel 4.

Met betrekking tot een of meer der in artikel 3, vermelde punten kan door Gedeputeerde Staten, den inspecteur, belast met het toezicht op de handhaving van de wettelijke bepalingen betreffende de volkshuisvesting, gehoord, bij een met redenen omkleed besluit vrijstelling worden verleend, hetzij voor alle woningen, hetzij naar gelang van haren aard, bestemming of ligging voor sommige.

Door Gedeputeerde Staten kan, den inspecteur gehoord, bij een met redenen omkleed besluit vrijstelling worden verleend van de verplichting tot het vaststellen van voorschriften nopens behoorlijke bewoning.

De vrijstelling, bedoeld in het eerste en in het tweede lid, wordt voor niet langer dan vijf jaren verleend op aanvrage van den gemeenteraad en kan, den inspecteur gehoord, op aanvrage van den gemeenteraad, bij een met redenen omkleed besluit worden verlengd, telkens voor een bepaalden tijd, vijf jaren niet te boven gaande.

Gedeputeerde Staten deelen, met overlegging van het raadsbesluit en van het advies van den inspecteur, hunne beslissing mede aan den centralen gezondheidsraad. Deze brengt daaromtrent, zoo hij termen tot vernietiging dezer beslissing aanwezig acht, een met redenen omkleed advies uit aan Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken.

Wordt door Ons het besluit van Gedeputeerde Staten vernietigd, dan hebben deze opnieuw uitspraak te doen met inachtneming van Onze beslissing.

De artikelen 166 en 169—173 der Provinciale wet zijn ten deze van toepassing.

Artikel 5.

Het is verboden zonder schriftelijke vergunning van Burgemeester en Wethouders:

a. een gebouw op te richten of geheel of voor een gedeelte te vernieuwen,

b. krachtens eenig zakelijk recht tot woning in gebruik te nemen

of als eigenaar of in eenige andere hoedanigheid tot woning in gebruik te geven een gebouw of een gedeelte van een gebouw, laatstelijk niet als woning gebezigd.

In gemeenten, waar voorschriften met betrekking tot gebouwen zijn vastgesteld, wordt de vergunning, behoudens het bepaalde bij het eerste lid van artikel 6, alléén geweigerd op grond, dat aan die voorschriften niet wordt voldaan.

Een besluit tot het verleenen van voorwaardelijke vergunning of tot weigering der vergunning is altijd met redenen omkleed.

Van het besluit, bedoeld in het voorgaande lid, is beroep op den gemeenteraad toegelaten, volgens regelen, bij plaatselijke verordening vast te stellen.

Artikel 6.

Voorzoover eene verordening met betrekking tot gebouwen Burgemeester en Wethouders daartoe uitdrukkelijk bevoegd verklaart, kunnen zij:

a. nadere eischen vaststellen ten opzichte van in die verordening bepaaldelijk aangewezen punten;

b. vrijstelling verleenen van het voldoen aan in die verordening bepaaldelijk omschreven eischen.

In het geval, omschreven sub *a* van het voorgaand lid, is beroep op den gemeenteraad toegelaten, volgens regelen, bij plaatselijke verordening vast te stellen.

Van het besluit van den gemeenteraad wordt door Burgemeester en Wethouders onverwijld kennis gegeven aan hem, die het beroep heeft ingesteld.

Wijkt het besluit van den gemeenteraad van dat van Burgemeester en Wethouders af, dan geldt bedoelde kennisgeving als eene door Burgemeester en Wethouders verleende vergunning.

Artikel 7.

De besluiten tot vaststelling, aanvulling, wijziging of intrekking van de in artikel 1 bedoelde voorschriften zijn aan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten aan wie zij binnen tweemaal 24 uren na de vaststelling worden toegezonden onderworpen. De goedkeuring betreft, zoo zij aan eene verordening in haar geheel wordt verleend, alleen die voorschriften, welke aan goedkeuring onderworpen zijn. De artikelen 196 en 197 der Gemeentewet zijn ten deze van toepassing, met dien verstande, dat de daar genoemde termijn wordt gesteld op twee maanden.

Alvorens te beslissen winnen Gedeputeerde Staten het advies van den inspecteur in.

Het besluit van Gedeputeerde Staten, waarbij de goedkeuring wordt geweigerd, is altijd met redenen omkleed. Van dit besluit kan de gemeenteraad binnen 30 dagen, te rekenen van de dagteekening der beslissing van Gedeputeerde Staten, bij Ons voorziening vragen. Artikel 201 der Gemeentewet is ten deze van toepassing.

Gedeputeerde Staten deelen, met overlegging van het raadsbesluit en van het advies van den inspecteur, hunne beslissing mede aan den centralen gezondheidsraad. Deze brengt daaromtrent, zoo hij termen tot vernietiging dezer beslissing aanwezig acht, een met redenen omkleed advies uit aan Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken.

Wordt, buiten het geval van voorziening bedoeld in het derde lid, door Ons het besluit van Gedeputeerde Staten vernietigd, dan hebben deze opnieuw uitspraak te doen met inachtneming van Onze beslissing.

De artikelen 166 en 169—173 der Provinciale weten de artikelen 166, 168, 172 en 174—177 der Gemeentewet zijn ten deze van toepassing, met dien verstande, dat de afkondiging geschiedt binnen veertien dagen na dagteekening van het besluit, waarbij de goedkeuring wordt verleend en dat het formulier van afkondiging bij algemeenen maatregel van bestuur wordt vastgesteld.

Artikel 8.

Indien binnen twee jaren na het in werking treden dezer wet geene voorschriften, als bedoeld in artikel 1 en goedgekeurd overeenkomstig artikel 7, tot stand zijn gekomen, noodigen Gedeputeerde Staten Burgemeester en Wethouders uit zoodanige voorschriften te ontwerpen en binnen een bepaalden termijn bij hen in te zenden.

Over het ingediend ontwerp winnen Gedeputeerde Staten het advies van den inspecteur in en stellen daarna zoodanige voorschriften vast, als zij tot uitvoering van de bepalingen dezer wet noodig achten.

Wordt door Burgemeester en Wethouders binnen den bepaalden termijn geen ontwerp ingediend, dan gaan Gedeputeerde Staten, den inspecteur gehoord, zelfstandig tot vaststelling van de voorschriften over.

De besluiten, door Gedeputeerde Staten ingevolge het tweede en derde lid vastgesteld, zijn aan Onze goedkeuring onderworpen.

Bij de toezending van de vastgestelde en door Ons goedgekeurde voorschriften leggen Gedeputeerde Staten aan den gemeenteraad over

het advies van den inspecteur, alsmede het ontwerp van Burgemeester en Wethouders, indien dit binnen den gestelden termijn is ingekomen.

De door Ons goedgekeurde voorschriften worden door Burgemeester en Wethouders binnen veertien dagen, nadat zij die van Gedeputeerde Staten hebben ontvangen, afgekondigd, met inachtneming van het bij algemeenen maatregel van bestuur vastgestelde formulier. De artikelen 172, 174, 175, eerste lid, en 176 der Gemeentewet zijn ten deze van toepassing.

De gemeenteraad is bevoegd de door Gedeputeerde Staten vastgestelde voorschriften aan te vullen, te wijzigen of in te trekken. De bepalingen van artikel 7 zijn daarbij van toepassing.

Zijn Gedeputeerde Staten, den inspecteur gehoord, van oordeel, dat aanvulling, wijziging of intrekking van voorschriften, als bedoeld in artikel 1, noodzakelijk is, zoo noodigen zij, met overlegging van het advies van den inspecteur, den gemeenteraad uit tot die aanvulling, wijziging of intrekking over te gaan.

Voor zoover medewerking hiertoe door den raad wordt geweigerd kunnen Gedeputeerde Staten, Burgemeester en Wethouders gehoord, na verloop van zes maanden sedert de in het voorgaande lid vermelde uitnoodiging, met Onze goedkeuring die voorschriften aanvullen, wijzigen of intrekken.

§ 2. *Aangifte omtrent het aantal bewoners.*

Artikel 9.

Verhuurders van woningen, welke drie of minder ter bewoning bestemde vertrekken bevatten, zijn, onverschillig of de woning op zich zelve een gebouw vormt dan wel van een gebouw deel uitmaakt, verplicht bij het bestuur der gemeente, waarin de woning is gelegen, binnen een door het gemeentebestuur vast te stellen termijn, aangifte te doen van:

a. hunnen naam, hunne voornamen en woonplaats;

b. de ligging, zoo mogelijk met aanduiding van straat en nummer, van het gebouw, waarin zich de woning bevindt;

c. het aantal vertrekken der woning;

d. het aantal der bewoners met vermelding van naam en beroep.

Onder verhuurders worden verstaan de personen, die hetzij voor zich zelven hetzij in eenige hoedanigheid eene woning schriftelijk of mondeling verhuren.

De eerste aangiften geschieden binnen den door het gemeentebestuur vastgestelden termijn, uiterlijk twee jaren na het in werking treden dezer wet.

Verhuurders, in het eerste lid vermeld, zijn voorts verplicht nieuwe aangifte te doen binnen eene maand nadat de woning door een nieuwen huurder is betrokken tenzij deze inmiddels de bewoning heeft gestaakt.

Binnen vier jaren na het in werking treden dezer wet wordt bij algemeenen maatregel van bestuur, volgens daarbij vast te stellen regelen, met betrekking tot kostgangers en daarmede gelijkgestelden verplichting tot aangifte opgelegd aan hen, bij wie bedoelde personen inwonen.

De modellen voor de aangiften worden vastgesteld door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken.

De formulieren van aangifte worden ter gemeente-secretarie kosteloos verkrijgbaar gesteld.

Geene andere formulieren dan bedoeld in het voorgaand lid mogen worden gebezigd.

Bij algemeenen maatregel van bestuur worden nadere voorschriften vastgesteld betreffende de inrichting van registers van aangifte.

Artikel 10.

Burgemeester en Wethouders brengen vóór den 15den van elke maand de opgaven, in de afgeloopen maand ontvangen, ter kennis van de gezondheidscommissie.

§ 3. *Verbetering van woningen; overbevolking.*

Artikel 11.

De gezondheidscommissie wijst bij met redenen omkleed advies het gemeentebestuur de woningen aan:

a. die wegens niet-inachtneming van de voorschriften, bedoeld bij artikel 1, of uit ànderen hoofde ongeschikt ter bewoning zijn, met bijvoeging van eene omschrijving der noodzakelijke verbeteringen, indien de commissie van oordeel is, dat de woning alsnog in bewoonbaren staat kan worden gebracht;

b. waarbij, ofschoon zij niet ter bewoning ongeschikt zijn, het aanbrengen van bepaaldelijk aangeduide verbeteringen noodzakelijk is;

c. waarin meer personen zijn gehuisvest dan volgens plaatselijke verordening geoorloofd is.

Artikel 12.

Indien drie of meer meerderjarige ingezetenen eener gemeente bij het gemeentebestuur een met redenen omkleed bezwaarschrift indienen betreffende een of meer woningen, die, blijkens persoonlijk onderzoek hetzij wegens niet-inachtneming van de voorschriften, bedoeld bij artikel 1, hetzij uit anderen hoofde ongeschikt ter bewoning zijn, of waarbij het aanbrengen van bepaaldelijk aangeduide verbeteringen noodzakelijk is, of wel waarin meer personen zijn gehuisvest dan volgens plaatselijke verordening geoorloofd is, wint het gemeentebestuur, met overlegging van het ingediende bezwaarschrift, onverwijld het advies van de gezondheidscommissie in.

Hetzelfde geldt, indien het hoofd van een gezin of een afzonderlijk levend persoon zoodanig bezwaarschrift indient betreffende de door hem bewoonde woning.

De zakelijke inhoud van het bezwaarschrift wordt door het gemeentebestuur medegedeeld aan den eigenaar der woning of aan dengene, die tot het aanbrengen der vereischte verbeteringen bevoegd is; ingeval het bezwaarschrift betreft woningen waarin meer personen zijn gehuisvest dan volgens plaatselijke verordening geoorloofd is, tevens aan den bewoner, hoofd van het gezin.

De gezondheidscommissie geeft bij met redenen omkleed advies en met inachtneming van het voorgaand artikel, binnen eene maand kennis aan het gemeentebestuur, of zij het bezwaarschrift geheel of ten deele gegrond dan wel ongegrond oordeelt.

Afschrift van dit advies wordt onverwijld door Burgemeester en Wethouders gezonden aan den eersten of den eenigen onderteekenaar van het bezwaarschrift.

Artikel 13.

Burgemeester en Wethouders nemen, naar aanleiding van het bij de artikelen 11 en 12 bedoeld advies binnen eene maand na de dagteekening daarvan, een met redenen omkleed besluit.

Ingeval het advies der gezondheidscommissie strekt tot onbewoonbaarverklaring, zijn Burgemeester en Wethouders verplicht eene beslissing van den gemeenteraad omtrent het al of niet onbewoonbaar verklaren uit te lokken.

Burgemeester en Wethouders zenden binnen acht dagen een afschrift van elk ingevolge dit artikel genomen besluit aan de gezondheidscommissie en aan den eersten of den eenigen onderteekenaar van het bezwaarschrift.

Artikel 14.

Indien Burgemeester en Wethouders beslissen dat het aanbrengen van verbeteringen noodzakelijk is, schrijven zij te gelijker tijd, met overlegging van een afschrift van het advies der gezondheidscommissie, den eigenaar der woning of dengene, die tot het aanbrengen der vereischte verbeteringen bevoegd is, aan om de noodig bevonden verbeteringen aan te brengen, of, zoo hij daaraan de voorkeur geeft, de bewoning te staken of te doen staken, een en ander binnen een door Burgemeester en Wethouders vast te stellen termijn van ten minste eene maand en ten hoogste een jaar.

Van de in het eerste lid bedoelde aanschrijving wordt door Burgemeester en Wethouders te gelijker tijd schriftelijk kennis gegeven aan hen, die in de daartoe bestemde registers als hypothecaire schuldeischers zijn ingeschreven. Deze kennisgeving geschiedt aan de bij die inschrijving gekozen woonplaats.

Artikel 15.

Indien aan Burgemeester en Wethouders blijkt, dat in de woning meer personen zijn gehuisvest dan volgens plaatselijke verordening geoorloofd is, schrijven zij te gelijker tijd, met overlegging van een afschrift van het advies der gezondheidscommissie, den bewoner, hoofd van het gezin, aan, de overschrijding te doen ophouden binnen een door Burgemeester en Wethouders vast te stellen termijn van ten minste eene maand en ten hoogste een jaar.

Artikel 16.

Burgemeester en Wethouders zijn evenals de gezondheidscommissie verplicht na te gaan, welke woningen ongeschikt ter bewoning zijn, verbeteringen behoeven of overbevolkt zijn, invoege als omschreven bij artikel 11. Zij doen, ook indien geene aanwijzing overeenkomstig artikel 11 en geen bezwaarschrift overeenkomstig artikel 12 is ingekomen, zelfstandig aanschrijvingen, als vermeld in de artikelen 14 en 15, uitgaan, maar zijn daarbij gehouden vooraf het advies der gezondheidscommissie in te winnen. Bij de aanschrijving wordt een afschrift van dat advies overgelegd.

Artikel 17.

De gezondheidscommissie en in de gevallen, bij artikel 12 omschreven, eveneens zij, die het bezwaarschrift hebben ingediend, kunnen binnen veertien dagen na het verstrijken van den termijn,

gesteld bij artikel 13, eerste lid, bij den gemeenteraad voorziening vragen, indien in het advies der commissie is verklaard, dat het aanbrengen van bepaaldelijk aangeduide verbeteringen noodzakelijk is of wel, dat in de woning meer personen zijn gehuisvest dan volgens plaatselijke verordening geoorloofd is, en Burgemeester en Wethouders geene beslissing overeenkomstig dat advies hebben genomen.

Gelijke voorziening kan worden gevraagd door hen, tot wie eene aanschrijving, als vermeld in de artikelen 14—16 wordt gericht; in dit geval binnen dertig dagen na dagteekening der aanschrijving.

De gemeenteraad beslist binnen zes weken na den dag, waarop de voorziening is gevraagd.

Hangende de termijnen tot en de behandeling der voorziening, blijft de aanschrijving buiten werking.

§ 4. *Onbewoonbaarverklaring*, *ontruiming*, *sluiting en afbraak.*

Artikel 18.

Indien eene woning ongeschikt is ter bewoning en niet door het aanbrengen van verbeteringen in bewoonbaren staat kan worden gebracht, wordt zij bij besluit van den gemeenteraad, de gezondheidscommissie gehoord, onbewoonbaar verklaard.

Gelijke verklaring wordt uitgesproken, indien na het verstrijken van den ingevolge artikel 14 gestelden termijn de geëischte verbeteringen niet zijn aangebracht en de woning dientengevolge ongeschikt ter bewoning is.

Het besluit tot onbewoonbaarverklaring houdt tevens in den last tot ontruiming binnen een daarbij bepaalden termijn te rekenen van den dag, waarop de tijd tot voorziening is verstreken of het besluit tot onbewoonbaarverklaring is gehandhaafd.

De termijn, in het voorgaand lid bedoeld, wordt gesteld op ten hoogste zes maanden, behoudens in geval:

a. eene woning onbewoonbaar wordt verklaard, zonder dat blijkt van niet-inachtneming van de eischen, omschreven bij krachtens artikel 1 vastgestelde voorschriften;

b. Gedeputeerde Staten, den inspecteur gehoord, goedkeuring hebben verleend aan een door den gemeenteraad vastgesteld plan, waarin de woning is opgenomen en dat de geleidelijke ontruiming verzekert, binnen een bij dat plan bepaalden tijd, van de in de gemeente of in een bepaaldelijk aangewezen deel der gemeente gelegen woningen,

welke ongeschikt ter bewoning zijn en niet door het aanbrengen van verbeteringen in bewoonbaren staat kunnen worden gebracht;

c. de woning is opgenomen in een door den gemeenteraad vastgestelde plan van onteigening, als bedoeld bij artikel 26.

De termijn van ontruiming kan door den gemeenteraad telkens voor ten hoogste zes maanden worden verlengd onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten, aan wie het advies der gezondheidscommissie wordt overgelegd.

Het besluit tot onbewoonbaarverklaring wordt onverwijld met overlegging van een afschrift van het advies der commissie ter kennis gebracht van den bewoner, hoofd van het gezin of afzonderlijk levend persoon en van den eigenaar der woning of dengene, die bevoegd is de woning alsnog in bewoonbaren staat te brengen.

Aan de onbewoonbaar verklaarde woning wordt, binnen veertien dagen nadat de termijn van voorziening is verstreken of het besluit tot onbewoonbaarverklaring is gehandhaafd, door of van wege Burgemeester en Wethouders, op de wijze, bij plaatselijke verordening te bepalen, een kenteeken bevestigd, waarop met duidelijke letters te lezen is: onbewoonbaar verklaarde woning.

Na den dag, waarop het kenteeken in het voorgaand lid vermeld, aan de woning is bevestigd, mogen, behoudens de bepaling van artikel 25, personen, die de woning op dien dag niet bewoonden, daarin geen intrek nemen, met uitzondering van de leden van het gezin, dat daarin sedert dien dag gevestigd is gebleven.

Artikel 2, vierde lid, is ten aanzien van het bepaalde in het voorgaand lid van toepassing.

Artikel 19.

Indien aan een advies der gezondheidscommissie tot onbewoonbaarverklaring binnen drie maanden na dagteekening van dat advies geen gevolg is gegeven door den gemeenteraad, kunnen de commissie en in de gevallen, bij artikel 12 omschreven, eveneens zij, die het bezwaarschrift hebben ingediend, bij Gedeputeerde Staten gedurende zes weken voorziening vragen.

Voorziening bij Gedeputeerde Staten kan ook worden gevraagd door de commissie en in de gevallen, bij artikel 12 omschreven, mede door hen, die het bezwaarschrift hebben ingediend, indien de verklaring, bedoeld bij het tweede lid van het voorgaand artikel, niet binnen twee maanden na het verstrijken van den voor het aanbrengen van verbeteringen gestelden termijn is uitgesproken.

Binnen dertig dagen na dagteekening van het besluit tot onbewoonbaarverklaring, kan bij Gedeputeerde Staten voorziening worden gevraagd door den bewoner, hoofd van het gezin of afzonderlijk levend persoon en door den eigenaar der woning of dengene, die bevoegd is de woning alsnog in bewoonbaren staat te brengen.

Gedeputeerde Staten beslissen, den inspecteur gehoord, binnen zes weken na den dag, waarop de voorziening is gevraagd.

Hangende de termijnen tot en de behandeling van de voorziening blijft het besluit tot onbewoonbaarverklaring buiten werking.

Wordt door Ons het besluit van Gedeputeerde Staten vernietigd, dan doen deze opnieuw uitspraak met inachtneming van Onze beslissing.

Artikel 20.

Bij besluit van Burgemeester en Wethouders wordt onverwijlde ontruiming van eene onbewoonbaar verklaarde woning gelast, ingeval na verloop van den volgens artikel 18 gestelden termijn de bewoning voortduurt of, in strijd met het bepaalde bij het achtste lid van dat artikel, opnieuw aanvangt.

Tevens kan bij gebleken noodzakelijkheid door hen tot sluiting, voor zoolang noodig, worden overgegaan.

Artikel 21.

De ontruiming en de sluiting geschieden op vertoon van den daartoe strekkenden last, in tegenwoordigheid hetzij van den kantonrechter, hetzij van den burgemeester of eenen wethouder der gemeente, hetzij van een commissaris van politie.

Artikel 22.

Indien eene onbewoonbaar verklaarde woning na verloop van den voor ontruiming gestelden termijn blijkt gevaar of overwegenden hinder te veroorzaken voor de bewoning van andere woningen, besluiten Burgemeester en Wethouders, de gezondheidscommissie gehoord, tot afbraak van het gebouw, of van het gedeelte van het gebouw, waarin zich die woning bevindt, of wel tot andere maatregelen, waardoor het gevaar of de hinder worden weggenomen.

Artikel 23.

Van het bevel tot sluiting alsmede van elk besluit, bedoeld in het voorgaande artikel, wordt onverwijld kennis gegeven aan den eigenaar der woning of aan dengene, die bevoegd is de woning alsnog in bewoonbaren staat te brengen.

Artikel 24.

In geval van afbraak worden de bouwmaterialen in het openbaar verkocht en wordt de opbrengst na aftrek der kosten van afbraak en verkoop den rechthebbende ter hand gesteld.

Artikel 25.

Opheffing der onbewoonbaarverklaring kan, mits voldoende blijkt dat de woning alsnog in bewoonbaren staat is gebracht, geschieden bij besluit van den gemeenteraad, de gezondheidscommissie gehoord; in geval de onbewoonbaarverklaring niet is uitgesproken door den gemeenteraad, bij besluit van Gedeputeerde Staten, den inspecteur gehoord.

Bij opheffing der onbewoonbaarverklaring wordt het kenteeken, in artikel 18 bedoeld, verwijderd.

§ 5. *Onteigening.*

Artikel 26.

I.

Aan de wet van den 28 Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 125) laatstelijk gewijzigd bij de wet van 15 April 1886 (*Staatsblad* n°. 64) wordt toegevoegd een IVde Titel „Over onteigening in het belang der volkshuisvesting."

Deze Titel bevat de volgende bepalingen:

Artikel 77.

Zonder voorafgaande verklaring bij de wet, dat het algemeen nut de onteigening vordert, kan in het belang der volkshuisvesting onteigening plaats vinden:

1°. ter ontruiming van oppervlakten, waarop ten gevolge van gebrekkigen toevoer van licht of lucht of gemis van andere voor bewoonbaarheid noodzakelijke vereischten in verband met den onderlingen zamenhang of met de ligging der gebouwen, afdoende verbetering der woningen langs anderen weg bezwaarlijk uitvoerbaar is;

2°. ter verwijdering van één of meer woningen, waarvan afdoende verbetering in verband met hare ligging, onderling of ten opzigte van andere woningen of perceelen, bezwaarlijk uitvoerbaar is;

3°. ter verwijdering van één of meer woningen of perceelen die, al of niet geschikt ter bewoning of niet ter bewoning bestemd, beletten, dat aangrenzende of nabijgelegen woningen in bewoonbaren staat kunnen worden gebragt;

4°. ter verkrijging van de beschikking over ongebouwde of gebouwde eigendommen, ten einde uitvoering te kunnen geven aan een in het belang der volkshuisvesting vastgesteld bouwplan of aan een plan van uitbreiding, vastgesteld in verband met § 6 der Woningwet.

In de genoemde gevallen geschiedt de onteigening overeenkomstig de volgende artikelen.

Artikel 78.

De onteigening geschiedt ten name der gemeente of van vereenigingen, vennootschappen of stichtingen, uitsluitend in het belang van verbetering der volkshuisvesting werkzaam en als zoodanig, door Ons, Gedeputeerde Staten gehoord, toegelaten.

De vereischten voor toelating worden nader bij algemeenen maatregel van bestuur vastgesteld.

Artikel 79.

Onteigening in het belang der volkshuisvesting heeft, behoudens het geval omschreven in artikel 87, plaats uit kracht van een besluit van den gemeenteraad, door Ons, den Raad van State gehoord, goedgekeurd.

In het geval, omschreven bij artikel 77, 1°., brengt de gezondheidscommissie, ingevolge de Gezondheidswet ingesteld, een beredeneerd verslag uit aangaande den toestand der woningen, met opgaaf van de te onteigenen gebouwen, welke haars inziens alsnog aan voor bewoonbaarheid noodzakelijke vereischten voldoen.

Artikel 80.

Belanghebbenden worden, voordat eene beslissing van den gemeenteraad omtrent de onteigening wordt genomen, in de gelegenheid gesteld hunne bezwaren te doen hooren.

Te dien einde doen Burgemeester en Wethouders, indien onteigening ten name der gemeente wordt beoogd, een uitgewerkt, bij besluit van den gemeenteraad voorloopig goedgekeurd plan, met uitvoerige kaarten en grondteekeningen en met duidelijke aanwijzing van de te onteigenen eigendommen, met hunne kadastrale nummers en de namen hunner in de registers van het kadaster aangeduide eigenaars gedurende ten minste dertig dagen op de gemeentesecretarie ter inzage voor een ieder nederleggen.

Eene vereeniging, vennootschap of stichting, als bedoeld in artikel 78, die onteigening ten haren name verlangt, legt aan Burgemeester en Wethouders over een uitgewerkt plan met verdere bescheiden, als vermeld in het tweede lid. Binnen eene maand, nadat hieraan is voldaan, doen Burgemeester en Wethouders die stukken gedurende

ten minste dertig dagen op de gemeente-secretarie ter inzage voor een ieder nederleggen.

Van elke nederlegging wordt door het hoofd van het gemeentebestuur in een of meer nieuwsbladen der gemeente of, bij het ontbreken daarvan, eener naburige gemeente, onverwijld kennis gegeven. Zij wordt daarenboven door hem op de gebruikelijke wijze aan de ingezetenen bekend gemaakt.

Bij de stukken, die ter inzage worden nedergelegd, voegen Burgemeester en Wethouders in het geval, bedoeld bij artikel 79, tweede lid, het daar genoemde verslag der gezondheidscommissie.

Artikel 81.

De belanghebbenden kunnen uiterlijk veertien dagen na verloop van den termijn voor nederlegging hunne bezwaren schriftelijk aan het gemeentebestuur opgeven. Burgemeester en Wethouders brengen die bezwaren ten spoedigste ter kennis van de gezondheidscommissie, met verzoek om advies.

Artikel 82.

Artikel 9 is ten deze van toepassing, met dien verstande, dat hetgeen daar van den Staat gezegd wordt, van toepassing wordt op de gemeente.

Artikel 83.

Besluit de gemeenteraad tot onteigening ten name der gemeente of van eene vereeniging, vennootschap of stichting, dan worden bij het raadsbesluit tot onteigening de perceelen aangewezen, welke onteigend zullen worden, door aanhaling van de plans of kaarten, waarop die perceelen naauwkeurig zijn aangewezen en vermelding van hunne kadastrale nummers en de namen der in de registers van het kadaster aangeduide eigenaars.

Indien andere perceelen dan die, welke bij het eerste plan vermeld zijn, moeten worden onteigend, worden de bepalingen der vier voorgaande artikelen ten aanzien dier perceelen toegepast.

Artikel 84.

Het raadsbesluit tot onteigening wordt in een of meer nieuwsbladen der gemeente of, bij het ontbreken daarvan, eener naburige gemeente openbaar gemaakt. Het wordt daarenboven door het hoofd van het gemeentebestuur op de gebruikelijke wijze aan de ingezetenen bekend gemaakt.

Artikel 85.

Het raadsbesluit tot onteigening wordt met de plannen, kaarten, grondteekeningen, verslagen, bezwaarschriften en adviezen, in de

artikelen 79—81 vermeld, voorgedragen aan Gedeputeerde Staten, die Ons binnen twee maanden na ontvangst verslag doen.

Gedeputeerde Staten winnen, alvorens verslag te doen, het advies in van den inspecteur, belast met het toezigt op de handhaving van de wettelijke bepalingen betreffende de volkshuisvesting.

Artikel 86.

Onze beslissing, binnen drie maanden nadat Gedeputeerde Staten Ons verslag hebben gedaan, bij een met redenen omkleed besluit te nemen, wordt aan Gedeputeerde Staten medegedeeld en door dezen ter kennis gebragt van het gemeentebestuur en van de onteigenende partij.

Wordt het raadsbesluit door Ons goedgekeurd, zoo wordt Ons daartoe strekkend besluit in de *Staatscourant* opgenomen.

Artikel 87.

Indien de gemeenteraad naar aanleiding van een tot onteigening strekkend verzoek van eene vereeniging, vennootschap of stichting niet tot onteigening besluit, kan door den aanvrager binnen vier maanden na verloop van den termijn, genoemd in artikel 81, maar niet eerder dan eene maand na verloop van dien termijn, voorziening bij Ons worden gevraagd.

Wordt door Ons, Gedeputeerde Staten gehoord, de onteigening toegestaan, zoo zijn de artikelen 83 en 84 van toepassing, met dien verstande, dat hetgeen daar van het raadsbesluit wordt gezegd, van toepassing wordt op Ons besluit.

Ons besluit tot onteigening behoeft bekrachtiging door de wet en vervalt indien deze wet niet binnen zes maanden na dagteekening van Ons besluit is afgekondigd.

Artikel 88.

De artikelen 3 en 4, alsmede de artikelen 17—22, 24, 26—38, 40, 41, 42, 1ste en 2de lid, 43—47, 49—54 zijn ten deze van toepassing behoudens dat, indien de gemeenteraad tot onteigening heeft besloten, hetgeen van Ons besluit gezegd wordt, van toepassing wordt op het besluit van den gemeenteraad en dat, wanneer de onteigening geschiedt ten name van eene vereeniging, vennootschap of stichting, deze als eischende partij optreedt.

Artikel 89.

Ten minste drie dagen vóór de verschijning legt de onteigenende partij tot staving van haren eisch ter griffie van de regtbank over

a. indien de gemeenteraad tot onteigening heeft besloten:

1o. het raadsbesluit, waarbij de te onteigenen perceelen worden aangewezen;

2o. Ons besluit tot goedkeuring daarvan;

3°. een door het hoofd van het gemeentebestuur afgegeven bewijs, dat de artikelen 80 en 84 zijn nageleefd;

b. indien tot onteigening is besloten overeenkomstig het bepaalde in art. 87:

1°. Ons besluit, waarbij de te onteigenen perceelen worden aangewezen;

2°. een nummer van het *Staatsblad*, waarin de wet tot bekrachtiging van Ons besluit is opgenomen.

Artikel 90.

De regtbank kan aan de onteigenende partij haren eisch niet toewijzen:

1°. wanneer de volgens artikel 89 door de onteigenende partij over te leggen bescheiden niet zijn overgelegd;

2°. wanneer het blijken mogt, dat de artikelen 80 en 84 niet zijn nageleefd.

Artikel 91.

Bij de berekening der schadevergoeding wordt niet gelet op nieuwe getimmerten of op veranderingen, gemaakt na de nederlegging ter inzage van het in artikel 80, tweede en derde lid, bedoeld plan.

Artikel 92.

Als de werkelijke waarde, bedoeld in artikel 40, wordt aangemerkt, behoudens het bepaalde in de volgende artikelen, de som, die de goederen in het tijdperk, beginnende achttien maanden en eindigende zes maanden vóór den dag, waarop het plan, bedoeld in artikel 80, tweede en derde lid, ter inzage is nedergelegd, elk in het bijzonder hadden kunnen opbrengen, bijaldien alle goederen, op welke het besluit tot onteigening betrekking had, in het bovengenoemde tijdperk ten verkoop waren aangeboden.

Artikel 93.

Indien het te onteigenen gebouw onbewoonbaar is verklaard, wordt vergoed de waarde van den grond en van de bouwmaterialen, ingeval het gebouw voor geen enkel doeleinde kan worden gebruikt. Ingeval

het gebouw tot eenig ander doeleinde dan bewoning zoude kunnen worden gebruikt, wordt vergoed de waarde van den grond en van de bouwmaterialen, vermeerderd met zoodanig bedrag, als billijk kan worden geacht in verband met de meerdere voordeelen, welke de eigenaar uit bedoeld gebruik zou kunnen trekken. Voor de bepaling van de waarde van den grond is artikel 92 van toepassing.

Indien slechts een gedeelte van het te onteigenen gebouw onbewoonbaar is verklaard, wordt bij de bepaling der waarde van het geheel daarmede rekening gehouden. Daarbij wordt gelet op de geschiktheid of ongeschiktheid van het onbewoonbaar verklaarde deel voor andere doeleinden dan bewoning.

Artikel 94.

Indien eene aanschrijving tot het aanbrengen van verbeteringen volgens artikel 14 der Woningwet is gedaan, zonder dat daaraan gevolg is gegeven, wordt vergoed de waarde, die het gebouw zoude hebben in geval zoodanige verbeteringen waren aangebragt, met aftrek van de kosten van verbetering.

Indien het gebouw door een grooter aantal personen wordt bewoond dan volgens plaatselijke verordening geoorloofd is, wordt bij het bepalen van de werkelijke waarde geene rekening gehouden met de vermeerdering van huurprijs, welke uit die overschrijding voortvloeit.

Artikel 95.

Indien de huurder minder dan een jaar huur had, wordt hem het viervoud van den huurprijs, berekend per tijdperk, waarvoor de huur was aangegaan, tot ten hoogste dien van een jaar, of de waarde der te velde staande vruchten, zoo die meer beloopt, vergoed.

Indien de verhuring of hare verlenging na het tijdstip, in artikel 91 aangewezen, heeft plaats gehad, wordt door de onteigenende partij aan den huurder geene schadeloosstelling betaald, maar heeft deze eene vordering tot schadevergoeding tegen den verhuurder, ten ware anders mogt zijn overeengekomen.

Voortzetting van huur, bij de week aangegaan, wordt niet als verlenging in den zin van het vorige lid beschouwd.

Artikel 96.

Ten aanzien van de betaling der schadeloosstelling gelden de bepalingen van het Vierde Hoofdstuk van den Eersten Titel, behoudens dat, in de gevallen, genoemd bij artikel 61, de onteigende de keuze heeft tusschen terugvordering, als omschreven bij dat artikel, en eene vordering tot uitkeering van eene door den regter naar billijkheid te bepalen schadeloosstelling boven de reeds genotene en dat de daar genoemde termijnen van één jaar worden gesteld op tien jaren.

II.

Artikel 77 der wet van den 28 Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 125), laatstelijk gewijzigd bij de wet van den 15den April 1886 (*Staatsblad* n°. 64) wordt artikel 97; artikel 78 dier wet wordt artikel 98.

§ 6. *Uitbreiding van bebouwde kommen.*

Artikel 27.

De gemeenteraad is bevoegd in het belang van stelselmatige bebouwing te verbieden, dat gebouwen worden gebouwd of herbouwd op grond, welke ingevolge een voorafgaand raadsbesluit in de naaste toekomst voor den aanleg van eene straat, eene gracht of een plein bestemd is.

Bij een raadsbesluit, hetwelk een verbod tot aanbouw of herbouw inhoudt, wordt aangegeven, op welk deel van den grond, aan één en denzelfden eigenaar toebehoorende, het verbod betrekking heeft en worden, ingeval het verbod meer dan één derde gedeelte van zijn in het plan begrepen grond betreft, de redenen medegedeeld, waarom niet tot aankoop of onteigening wordt overgegaan.

Op dit raadsbesluit zijn de bepalingen van artikel 7 van toepassing, met dien verstande, dat ook belanghebbenden bij Ons voorziening kunnen vragen tegen het verleenen van goedkeuring door Gedeputeerde Staten.

Het ontwerp van dit raadsbesluit ligt met uitvoerige kaarten en grondteekeningen ten minste gedurende vier weken vóór de vaststelling op de gemeentesecretarie voor een ieder ter inzage.

Het raadsbesluit ligt met uitvoerige kaarten en grondteekeningen op de gemeentesecretarie voor een ieder ter inzage.

Van de nederlegging en van de goedkeuring door Gedeputeerde Staten wordt door het hoofd van het gemeentebestuur in een of meer nieuwsbladen der gemeente of, bij het ontbreken daarvan, eener naburige gemeente, onverwijld kennis gegeven. Zij worden daarenboven door hem op de gebruikelijke wijze aan de ingezetenen bekend gemaakt.

Artikel 28.

In gemeenten, die meer dan 10.000 zielen tellen, alsmede in gemeenten, wier zielental in de laatste vijf jaren met meer dan een vijfde is toegenomen, stelt de raad behoudens vrijstelling van Gede-

puteerde Staten een plan van uitbreiding vast, waarbij de grond wordt aangewezen, die in de naaste toekomst voor den aanleg van straten, grachten en pleinen is bestemd.

Dit plan wordt ten minste eenmaal in de tien jaren herzien.

Het plan van uitbreiding alsmede de plannen tot herziening daarvan zijn aan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten onderworpen. Tegen weigering van de goedkeuring kan door den raad en tegen het verleenen van de goedkeuring door belanghebbenden binnen eene maand beroep bij Ons worden ingesteld.

Het ontwerp van het plan van uitbreiding, alsmede de ontwerpen tot herziening daarvan liggen met uitvoerige kaarten en grondteekeningen ten minste gedurende vier weken vóór de vaststelling op de gemeentesecretarie voor een ieder ter inzage.

Het plan van uitbreiding alsmede de plannen tot herziening daarvan liggen met uitvoerige kaarten en grondteekeningen op de gemeentesecretarie voor een ieder ter inzage.

Van de nederlegging en van de goedkeuring door Gedeputeerde Staten wordt door het hoofd van het gemeentebestuur in een of meer nieuwsbladen der gemeente of, bij het ontbreken daarvan, eener naburige gemeente, onverwijld kennis gegeven. Zij worden daarenboven door hem op de gebruikelijke wijze aan de ingezetenen bekend gemaakt.

Bij algemeenen maatregel van bestuur worden voorschriften gegeven betreffende de inrichting van plannen van uitbreiding overeenkomstig dit artikel.

§ 7. *Geldelijke steun van gemeentewege.*

Artikel 29.

Bij besluit van den gemeenteraad kunnen rentedragende voorschotten worden verleend aan hen, tot wie eene aanschrijving, als bedoeld in artikel 14, is gericht.

Deze voorschotten worden slechts verstrekt onder hypothecair verband van het gebouw met den ondergrond ten behoeve waarvan zij worden verleend.

Deze voorschotten worden alleen verleend onder voorwaarde van aflossing, uiterlijk in twintig jaren, in gelijke jaartermijnen of bij wege van annuïteiten.

Bij ontbinding eener vereeniging, vennootschap of stichting en bij faillissement worden de nog verschuldigde gelden terstond opvorderbaar.

Artikel 30.

Bij besluit van den gemeenteraad kunnen onder nader bij algemeenen maatregel van bestuur te regelen voorwaarden aan vereenigingen, vennootschappen en stichtingen uitsluitend in het belang van verbetering der volkshuisvesting werkzaam en als zoodanig door Ons, Gedeputeerde Staten gehoord, toegelaten, voorschotten en bijdragen worden verleend ter tegemoetkoming in de door die vereenigingen, vennootschappen en stichtingen ten behoeve van de volkshuisvesting aan te wenden kosten.

Dit raadsbesluit wordt aan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten onderworpen.

Wordt door Ons het besluit van Gedeputeerde Staten vernietigd, dan hebben deze opnieuw uitspraak te doen, met inachtneming van Onze beslissing.

De voorschotten en de bijdragen, in dit artikel bedoeld, worden alleen verleend onder voorwaarde, dat het bedrag, hetwelk voor rekening der vereeniging, vennootschap of stichting blijft, uiterlijk in vijftig jaren, in gelijke jaartermijnen of bij wege van annuïteiten, wordt afgelost.

Bij ontbinding en bij faillissement worden de nog verschuldigde gelden terstond opvorderbaar.

Artikel 31.

Bij besluit van den gemeenteraad kunnen gronden en gebouwen, aan de gemeente toebehoorende, aan vereenigingen, vennootschappen of stichtingen, als genoemd in het voorgaand artikel, in eigendom, erfpacht of opstal worden overgedragen tot aanbouw of verbouw van woningen in het belang der volkshuisvesting en kunnen met gelijk doel gronden en gebouwen worden aangekocht.

Artikel 30, tweede en derde lid zijn op de raadsbesluiten bovenvermeld van toepassing.

Artikel 32.

Bij besluit van den gemeenteraad kan een bedrag beschikbaar worden gesteld:

a. ter uitvoering van een onteigeningsplan, als genoemd bij artikel 26;

b. ter tegemoetkoming in de kosten van voorziening in de huisvesting, verhuiskosten hieronder begrepen, der bewoners van na

onbewoonbaarverklaring ontruimde en van overeenkomstig artikel 26 onteigende gebouwen;

c. tot aankoop van gronden en tot aankoop, aanbouw of verbouw van woningen in het belang der volkshuisvesting voor rekening der gemeente, ingeval dit noodzakelijk is voor de richtige uitvoering van deze wet.

Artikel 30, tweede en derde lid zijn op de raadsbesluiten bovenvermeld van toepassing.

§ 8. *Geldelijke steun van Rijkswege.*

Artikel 33.

Aan gemeenten kunnen door Ons voorschotten uit 's Rijks kas worden verstrekt voor de doeleinden, in § 7 omschreven.

De rente en de aflossing dezer voorschotten moeten voldaan worden in ten hoogste vijftig gelijke annuïteiten.

Aan de gemeenten kunnen tot betaling dezer annuïteiten bijdragen worden verzekerd uit 's Rijks kas.

Artikel 34.

Bij algemeenen maatregel van bestuur worden regelen gesteld met betrekking tot de voorwaarden, waaronder geldelijke steun, als bedoeld in het voorgaand artikel, wordt verleend.

Onze besluiten tot het verleenen van zoodanigen geldelijken steun worden, met redenen omkleed, in de *Staatscourant* openbaar gemaakt.

Artikel 35.

Tot bijstand in de uitvoering van het bepaalde in de beide voorgaande artikelen wordt een college ingesteld, hetwelk de aanvragen om voorschotten en bijdragen onderzoekt, toezicht houdt op het richtig gebruik daarvan en overigens de werkzaamheden verricht, waarmede het bij algemeenen maatregel van bestuur wordt belast.

Dit college bestaat uit ten minste drie leden en wordt bijgestaan door een bezoldigden secretaris.

De leden en de secretaris worden door Ons benoemd en ontslagen.

Een der leden wordt door Ons als voorzitter aangewezen.

De leden en de secretaris genieten vergoeding van bureau-, reis- en verblijfkosten. Daarenboven genieten de leden presentiegeld.

Artikel 36.

De bevoegdheid en de werkkring van het college, in het voorgaand artikel bedoeld, worden nader bij algemeenen maatregel van bestuur geregeld.

§ 9. *Strafbepalingen.*

Artikel 37.

Op overtreding van de verordeningen, krachtens de artikelen 1, 8 en 27 vastgesteld, kan hechtenis van ten hoogste twee maanden of geldboete van ten hoogste driehonderd gulden worden gesteld.

Indien tijdens het plegen van de overtreding nog geen jaar is verloopen, sedert eene vroegere veroordeeling van den schuldige wegens gelijke overtreding onherroepelijk is geworden, kan de rechter geldboete of hechtenis tot het dubbel van het voor elke overtreding gesteld maximum uitspreken.

Artikel 38.

Hij, die zonder schriftelijke vergunning van Burgemeester en Wethouders of zonder nadere goedkeuring met afwijking van het bouwplan, overeenkomstig hetwelk de vergunning is verleend, een gebouw opricht of geheel of voor een gedeelte vernieuwt, wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste twee maanden of geldboete van ten hoogste driehonderd gulden.

Met gelijke straf wordt gestraft hij, die zonder schriftelijke vergunning van Burgemeester en Wethouders hetzij krachtens eenig zakelijk recht tot woning in gebruik neemt, hetzij als eigenaar of in eenige andere hoedanigheid tot woning in gebruik geeft een gebouw of een gedeelte van een gebouw, laatstelijk niet als woning gebezigd, of wel eene inrichting, als bedoeld in artikel 49, eerste lid, voor zoover die niet aan het Rijk, de provincie of de gemeente toebehoort of daarbij in gebruik is.

Artikel 39.

Hij, die niet of niet behoorlijk voldoet aan eene der verplichtingen, in artikel 9 of krachtens dat artikel bij algemeenen maatregel van bestuur of bij plaatselijke verordening opgelegd, wordt gestraft met eene geldboete van ten hoogste vijf en twintig gulden.

Artikel 40.

Hij, die niet of niet tijdig gevolg geeft aan eene aanschrijving overeenkomstig artikel 14, wordt, tenzij hij de bewoning heeft gestaakt

of de noodige maatregelen genomen heeft om haar te doen staken vóór den afloop van den termijn, binnen welken de verbeteringen moeten zijn aangebracht, gestraft met eene geldboete van ten hoogste vijf gulden voor elken dag, volgende op dien, waarop gemelde termijn verstrijkt, tot en met dien, waarop hetzij de verbeteringen zijn aangebracht, hetzij de bewoning alsnog is gestaakt, hetzij onbewoonbaarverklaring is uitgesproken.

Artikel 41.

Hij, die na verloop van den in artikel 15 bedoelden termijn geen gevolg geeft aan de aanschrijving, in dat artikel genoemd, wordt gestraft met eene geldboete van ten hoogste drie gulden voor elken dag van verzuim.

Artikel 42.

Hij, die het kenteeken, bedoeld in artikel 18, zevende lid, wegneemt, vernielt of onleesbaar maakt, wordt gestraft met eene geldboete van ten hoogste honderd gulden.

Artikel 43.

De bewoner, hoofd van een gezin of afzonderlijk levend persoon, eener onbewoonbaar verklaarde woning, die na verloop van den gestelden termijn van ontruiming de woning niet verlaat wordt gestraft met eene geldboete van ten hoogste drie gulden voor elken dag van verzuim, tenzij blijkt, dat het hem onmogelijk was andere huisvesting te bekomen.

Hij, die in strijd met artikel 18, achtste lid, eene onbewoonbaar verklaarde woning betrekt en daarin blijft wonen wordt gestraft met eene geldboete van ten hoogste drie gulden voor elken dag van verzuim.

Met gelijke straf wordt gestraft hij, die in de bovenomschreven gevallen de woning ter bewoning afstaat.

Artikel 44.

De in de artikelen 37—43 bedoelde strafbare feiten worden als overtredingen beschouwd.

§ 10. *Slotbepalingen.*

Artikel 45.

De bevoegdheid, den gemeenteraad toekomende ingevolge artikel 135 der Gemeentewet, blijft ten aanzien van het onderwerp, waarin

deze wet voorziet, gehandhaafd, voor zoover de door hem te maken verordeningen niet met de bepalingen dezer wet in strijd zijn.

Artikel 46.

Waar de uitvoering van deze wet en van de krachtens deze wet vastgestelde verordeningen en besluiten aan het gemeentebestuur is opgedragen, behoort onder die uitvoering de bevoegdheid tot het, desnoods ten koste der overtreders, doen wegnemen, beletten of verrichten van hetgeen in strijd met die wet of die verordeningen en besluiten, wordt daargesteld, ondernomen of nagelaten. Spoedeischende gevallen uitgezonderd, geschiedt dit niet, dan nadat de belanghebbende schriftelijk is gewaarschuwd.

De kosten, ingevolge het voorgaand lid aangewend in het belang der volkshuisvesting, zijn bevoorrecht op het gebouw, ten aanzien waarvan zij zijn besteed, en worden nà de kosten tot behoud, bedoeld in artikel 1185, 4°. van het Burgerlijk Wetboek, uit de opbrengst van het goed gekweten.

Artikel 47.

Aan den schuldenaar of aan diens woning wordt door den beambte, daartoe aangewezen door het gemeentebestuur, beteekend eene door het bestuur opgemaakte en geteekende acte, die het bedrag der overeenkomstig het voorgaand artikel gemaakte kosten, zooveel mogelijk door bescheiden gestaafd, vermeldt en de waarschuwing inhoudt het bedrag binnen drie dagen te voldoen ter plaatse, in de acte aan te wijzen.

Indien de schuldenaar hieraan niet voldoet, wordt hij schriftelijk aangemaand binnen drie dagen het verschuldigde te betalen, onder kennisgeving, dat dit anders zal worden ingevorderd bij dwangbevel.

Bij niet-voldoening aan deze aanmaning wordt het verschuldigde ingevorderd bij dwangbevel, uitgevaardigd door den beambte, met de ontvangst der verschuldigde gelden belast en uitvoerbaar verklaard door den kantonrechter, in wiens kanton de invordering geschiedt.

Dit dwangbevel wordt beteekend en ten uitvoer gelegd op de wijze, bij het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering ten aanzien van vonnissen en authentieke akten voorgeschreven.

De tenuitvoerlegging van het dwangbevel wordt geschorst door verzet, binnen veertien dagen na de uitvaardiging bij de arrondissementsrechtbank aanhangig te maken.

Dit verzet, dat met redenen moet zijn omkleed, is toegelaten hetzij op grond, dat de kosten niet zijn aangewend of wel tot een geringer bedrag dan het dwangbevel aangeeft, hetzij op grond van het niet krachtens wet of verordening verschuldigd zijn van het ingevorderd bedrag.

Ten laste van den schuldenaar komen ook de uitgaven, vallende op de invordering der boven vermelde kosten.

Zij worden betaald volgens de berekening en op quitantie van het bestuur, van hetwelk de invordering uitgaat.

Binnen veertien dagen na de aanbieding der quitantie kan de schuldenaar in verzet komen bij de arrondissements-rechtbank. Dit verzet schort de verplichting tot betaling niet op. Wordt het gegrond verklaard, dan wordt het te veel betaalde onverwijld teruggegeven.

Artikel 48.

De in de artikelen 12—20 dezer wet bedoelde bezwaar- en verzoekschriften, beslissingen, aanschrijvingen en kennisgevingen zijn vrij van zegelrecht en van de formaliteit van registratie. Hetzelfde geldt ook ten aanzien van de vergunningen bedoeld in de artikelen 5 en 49 en van de ter verkrijging daarvan in te dienen verzoekschriften.

Alle acten en vonnissen betreffende overdrachten van onroerende zaken krachtens artikel 26, en alle acten van overdracht, alsmede van uitgifte in erfpacht en opstal opgemaakt ingevolge artikel 31, eerste lid, zijn vrijgesteld van de rechten van registratie en van overschrijving.

De aanschrijvingen en kennisgevingen, in de artikelen 14—16 en 18 bedoeld, geschieden bij te adviseeren dienstbrief.

Artikel 49.

De artikelen 1—25 en 27 dezer wet zijn niet van toepassing op ter tijdelijke bewoning bestemde loodsen, keeten, tenten en andere soortgelijke inrichtingen, tenzij de bewoning, zij het door verschillende bewoners, langer dan vijf jaren aanhoudt.

Inrichtingen als bedoeld in het eerste lid van dit artikel mogen, voor zoover zij niet aan het Rijk, de provincie of de gemeente toebehooren, of daarbij in gebruik zijn, alleen met schriftelijke vergunning van Burgemeester en Wethouders ter bewoning worden gebezigd.

Burgemeester en Wethouders verbinden aan het verleenen van die vergunning voorwaarden in het belang van gezondheid, veiligheid en zedelijkheid.

Burgemeester en Wethouders zijn bevoegd op kosten der overtreders te doen wegnemen of te beletten hetgeen zonder de vereischte vergunning of in strijd met de opgelegde voorwaarden wordt daargesteld of ondernomen en te doen verrichten hetgeen in strijd met die voorwaarden wordt nagelaten. Spoedeischende gevallen uitgezonderd, geschiedt dit niet, dan nadat de belanghebbende schriftelijk is gewaarschuwd.

De artikelen 46 en 47 zijn op de in het vierde lid bedoelde kosten van toepassing.

Artikel 50.

De artikelen 11 tot en met 25 dezer wet alsmede de voorschriften in gemeentelijke verordeningen omtrent de afmetingen der ter bewoning in te richten vertrekken, zijn niet van toepassing op gebouwen, aan het Rijk of de provincie toebehoorende of daarbij in gebruik.

Deze wet is niet van toepassing op woonwagens en woonschepen.

Artikel 51.

Alle plaatselijke verordeningen, regelende het onderwerp, waarin deze wet voorziet, vervallen drie jaren na het tijdstip, waarop zij in werking treedt, indien zij niet met inachtneming van de bepalingen dezer wet binnen dien termijn zijn herzien.

Artikel 52.

Jaarlijks doen Burgemeester en Wethouders aan den raad een beredeneerd verslag van hetgeen met betrekking tot verbetering der volkshuisvesting in de gemeente is verricht.

Dit verslag wordt ingericht in den vorm, door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken te bepalen.

Het wordt aan Gedeputeerde Staten en aan het college, bedoeld bij artikel 35, alsmede aan den centralen gezondheidsraad medegedeeld.

Van Regeeringswege wordt jaarlijks een algemeen verslag samengesteld, aan de Staten-Generaal aangeboden en in afdruk tegen betaling der kosten verkrijgbaar gesteld.

Artikel 53.

Deze wet kan worden aangehaald onder den titel van „Woningwet."

Artikel 54.

Deze wet treedt in werking op een nader door Ons te bepalen tijdstip.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven op het Loo den 22sten Juni 1901.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

H. GOEMAN BORGESIUS.

De Minister van Justitie,

CORT V. D. LINDEN.

De Minister van Financiën,

PIERSON.

AANTEEKENINGEN.

§ 1. *Voorschriften betreffende aan woningen te stellen eischen.*

Ter wille van richtige behartiging van het volksbelang, waarop deze wet betrekking heeft, is vóór alles noodig, dat door de gemeentebesturen deugdelijke voorschriften worden uitgevaardigd betreffende de eischen, waaraan zoo nieuwe als bestaande woningen moeten beantwoorden. Reeds thans acht menig gemeentebestuur zich verplicht zijn aan artikel 135 der Gemeentewet [1]) ontleende bevoegdheid op dit stuk in dier voege uit te oefenen, dat althans aanbouw van ergerlijk slechte woningen wordt verhinderd. Sommige gemeenten verheugen zich in het bezit van bouwverordeningen, die door volledigheid en doelmatigheid uitblinken. Omtrent bestaande woningen zijn hier en daar, meest zeer bescheiden, eischen gesteld.

Voor die gemeentebesturen, welke een juist besef betoonden van hetgeen op dit gebied redelijkerwijze van hen mocht worden verwacht, zal het in artikel 1 opgelegd wettelijk gebod, dat tot *plicht* verheft, wat totnutoe slechts *bevoegdheid* was, metterdaad geen verandering brengen. Ook de imperatieve bepalingen, in de artikelen 3 en 4 vervat, bekrachtigen in hoofdzaak slechts hetgeen deze gemeentebesturen reeds zonder wettelijke tusschenkomst verordenen, terwijl eindelijk voor hen het nieuwe voorschrift van artikel 7, waarbij de besluiten, in artikel 1 bedoeld, aan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten worden onderworpen, zich oplost in een weinig bezwarende formaliteit en ook artikel 8, als *ultimum remedium* in de wet te baat genomen, voor hen als niet geschreven kan worden aangemerkt.

Maar het feit, dat voor vele gemeentebesturen de omzetting der thans bestaande bevoegdheid in een plicht overbodig kan worden geacht, mag zeker den wetgever niet terughouden om die besturen, welke thans nog niet of niet voldoende door doelmatige voorschriften het belang der volkshuisvesting bevorderen, door dwingende bepalingen te verplichten in het vervolg doelmatige

[1]) Zie de noot op blz 91

voorschriften in het leven te roepen. Reeds hierom niet, omdat waar het ééne gemeentebestuur al het mogelijke doet om betere toestanden in het leven te roepen, die pogingen door andere besturen, waardoor dit belang niet wordt behartigd, worden tegengewerkt. Tegengewerkt in tweeërlei opzicht. Vooreerst omdat, zoo in de ééne gemeente strenge bouwverordeningen het stichten van goedkoope maar slechte woningen onmogelijk maken en in een naastbijliggende gemeente de vermeerdering van krotten niet wordt tegengegaan, daarvan allicht het gevolg is een kunstmatig in het leven geroepen verhuizing van de eene plaats naar de andere, waardoor het doel, in de ééne gemeente beoogd, niet of slechts onvoldoende wordt bereikt. In de tweede plaats, omdat een gemeentebestuur, dat doelmatige voorschriften maakt, bijv. in het belang der gezondheid en om besmetting zooveel mogelijk te voorkomen, uit den aard der zaak slechts half werk verricht, indien in de buurt in den vorm van vuile krotten, foyers van besmetting welig blijven tieren. Een wet, waarbij die zorg wordt voorgeschreven, moet zóó zijn ingericht, dat geen enkel gemeentebestuur zich kan onttrekken aan den plicht om voor dat belang datgene te doen, wat door hoogere besturen dringend noodig wordt geacht (M. v. T. 7).

Voorschriften.

In deze paragraaf is sprake van *voorschriften*, welke de gemeenteraad heeft vast te stellen, doch vaststelling bij afzonderlijke *verordening* is niet geboden. De voorschriften kunnen een deel uitmaken van eenige verordening, bijv. van een algemeene politieverordening (M. 22).

woningen.

De bepalingen dezer paragraaf hebben uitsluitend betrekking op *woningen*. Terwijl eenerzijds *alle* woningen binnen het kader dezer wet vallen, zou aan den anderen kant dat kader worden overschreden door de *bouwpolitie* als zoodanig geheel en ook buiten verband met de volkshuisvesting in de regeling te betrekken (M. 19).

Daarom echter kunnen de bouwverordeningen voor woningen en voor andere gebouwen wel in één verordening worden opgenomen (M. 19).

Bepalingen omtrent andere gebouwen dan woningen komen alleen voor, voor zoover zij verband houden met de belangen der volkshuisvesting [1]).

Artikel 1.

1. De gemeenteraad stelt voorschriften vast betreffende de eischen, waaraan moet worden voldaan:

---

1) Zie de aanteekening bij art. 5, 1e lid, *a*, blz. 151.

a. bij het bouwen van woningen,
b. bij het geheel of voor een gedeelte vernieuwen van woningen,
c. met betrekking tot bestaande niet onder *b* begrepen woningen.
2. De gemeenteraad stelt voorschriften vast nopens behoorlijke bewoning.

Art. 1: In het o. o. was bepaald, dat de in het eerste lid bedoelde voorschriften moesten worden vastgesteld *in het belang van gezondheid en veiligheid*, en de in het tweede lid bedoelde voorschriften *in het belang van gezondheid en zedelijkheid.* Daarmee was bedoeld een vingerwijzing te geven, welke belangen bij de hier genoemde verordeningen op den voorgrond behooren te staan, en tevens het stellen van overdreven eischen uit te sluiten. Door eischen te stellen in het belang der verfraaiing bijv. zou men kunnen beweren te handelen in het belang der volkshuisvesting, maar het springt in het oog, dat het niet op den weg van den wetgever ligt, tot het stellen van dergelijke eischen te verplichten (M. v. T. 8).

De C. v. V. had tegen de bijvoeging der aangehaalde woorden overwegende bezwaren. Zij stelde de vraag, of niet alle verordeningen op het bouwen en bewonen onder § 1 van het ontwerp behooren te vallen. Naar het ingediende voorstel zal op voorschriften, die voor woningen eischen stellen in het belang van gezondheid en veiligheid of die voor bewoning eischen stellen in het belang van gezondheid en zedelijkheid art. 1 toepasselijk zijn. Daarentegen zullen voorschriften, die voor woningen eischen stellen in het belang van zedelijkheid en welstand en die voor bewoning eischen stellen in het belang van veiligheid buiten § 1 vallen en beheerscht worden door art. 45. Ditzelfde geldt voor voorschriften, die op andere gebouwen dan woningen betrekking hebben. Verschillende behandeling van deze onderscheidene categoriën van voorschriften, welke in nauw verband met elkander staan en in één verordening plegen vervat te zijn, kwam der Commissie zonderling voor en zou haars inziens tot verwarring aanleiding geven.

De Regeering verklaarde daarop, de bijvoeging te zullen schrappen (M. O. 20). Dit was niet naar den zin van den heer van Karnebeek, die bij de openbare behandeling een amendement voorstelde, ten einde de oorspronkelijke redactie te herstellen. Volgens hem wordt in deze paragraaf een nieuw regime geschapen, dat zeer belangrijk afwijkt van het normale, organieke regime in de Gemeentewet neergelegd. Door de aangebrachte wijziging, waarbij de bepalingen op *alle* verordeningen van toepassing werden verklaard, werd dat regime aanmerkelijk uitgebreid. Juist omdat dit regime, voor de verordeningen bedoeld in art. 1, een belang-

rijke beperking van de gemeentelijke autonomie inhoudt, meende hij, dat het goed gezien was van den Minister om den kring waarin deze wet zal werken, niet verder uit te strekken dan bepaald noodzakelijk is (H. II, 1235).

De C. v. V. verdedigde, bij monde van den heer Drucker, de uitlating met op te merken, dat het bij menig voorschrift van de verordeningen eenigszins twijfelachtig zal kunnen zijn, of men te doen heeft met een voorschrift in het belang van gezondheid en veiligheid of met een, hetwelk uit eenigszins andere belangen, bij voorbeeld uit het belang van welstand, voortspruit.

Om dit met een voorbeeld toe te lichten: de bepaling der rooilijn, strekkende om een zekere breedte aan de straat te geven, zal voor een deel zijn in het belang der gezondheid, om nl. straten van voldoende breedte te hebben, maar daarbij komt nu en dan toch ook eenigszins ter sprake het belang van welstand. Nu zou men in dergelijk geval steeds blootstaan aan twijfel en chicanes, of men daar te doen had met een voorschrift in het belang van gezondheid en veiligheid, dan wel met een, hetwelk daar buiten valt.

De C. v. V. adviseerde daarom eenstemmig het amendement niet aan te nemen (H. II, 1236).

De Minister van Binnenlandsche Zaken, de Heer Goeman Borgesius, verklaarde ook nog, en helderde dat met een voorbeeld op, dat, indien men deze bepalingen niet toepasselijk maakte op alle voorschriften betreffende woningen, maar alleen op die voorschriften in zake woningbouw enz., die betrekking hebben op veiligheid en gezondheid of op gezondheid en zedelijkheid, men dan inderdaad verwarring zou stichten en op moeilijkheden zou stuiten.

De Regeering had te minder bezwaar om de woorden, die de heer van Karnebeek wilde herstellen, uit art. 1 weg te laten, omdat de punten van regeling, waarop het in het bijzonder aankomt, uitdrukkelijk in art. 3 met name worden genoemd. Alles wat omtrent die punten in de verordening wordt geregeld, moet toch aan hetzelfde regime worden onderworpen, zonder dat men telkens angstvallig behoeft te vragen, in welk belang die voorschriften betreffende woningen zijn ontworpen. Daarom kon de Minister de Kamer de aanneming van het amendement niet aanraden (H. II, 1236).

De heer van Karnebeek meende echter, dat, wanneer de woorden volgens zijn voorstel hersteld worden, de zaak niet zóó zal staan, dat onder art. 1 zullen vallen alleen de voorschriften, die *uitsluitend* dienen in het belang van gezondheid en veiligheid, maar wel zóó, dat art. 1 geldt, zoodra er een kwestie van gezondheid of veiligheid in het spel komt, ook dan wanneer er

tevens sprake kan zijn van bijv. welstand, verfraaiing of dergelijke (H. II, 1237).

Daarna werd nog eens door den Voorzitter der Commissie en door den Minister er op gewezen, dat door weglating der woorden juist niet een veel verdere strekking aan de zaak wordt gegeven dan volgens de oorspronkelijke redactie het geval was, maar dat het bezwaar eenvoudig van praktischen aard was, omdat chicanes moesten worden voorkomen, en verhinderd moest worden, dat telkens, óók voor den rechter, gepleit zou worden of eenige bepaling wel zou zijn in het belang van gezondheid en veiligheid. Tegenwoordig is er zelfs minder waarborg, dat de gemeenten geen bouwverordeningen zullen maken, waarin onpraktische of te ver strekkende bepalingen voorkomen, omdat Gedeputeerde Staten er niet in worden gekend. Wel kan een verordening, als in strijd met de wet of het algemeen belang worden vernietigd door de Kroon, maar dit gebeurt zelden.

Het amendement werd daarop verworpen met 37 tegen 32 stemmen (H. II, 1239).

Gezondheid.

In het o. o. was wel gesproken van *gezondheid*, doch met opzet niet van *openbare* gezondheid of veiligheid. De grens tusschen openbare en bijzondere gezondheid of veiligheid kan niet met juistheid worden afgebakend; beider gebied vloeit ineen. Moge al in op zichzelf staande, sterk sprekende gevallen, het overheerschend element duidelijk zijn te onderscheiden, het begrip „openbare gezondheid" is te nevelachtig, dan dat het voor scherpe omlijning vatbaar zou wezen. Herhaaldelijk is bij de interpretatie van art. 135 der Gemeentewet gebleken, dat hetgeen naar het oordeel van den een „te ver" gaat, naar de zienswijze van den ander volkomen door die bepaling wordt gedekt. Door onderzoekingen uit lateren tijd is bovendien in het licht gesteld, dat niet zelden daar, waar schijnbaar geenerlei verband bestaat tusschen het belang der maatschappij en dat van het individu, inderdaad innige samenhang valt te constateeren. Een enkel voorbeeld. Vroeger werd beweerd, dat de overheid er zich niet mede had te bemoeien of een gezin door vervuiling en ongedierte de woning, waarin het zich had gevestigd, tot een pesthol maakte. Thans weet men dat — afgescheiden van de individueele gevaren, die ook niet licht mogen worden geteld — een weinig ongedierte dikwijls de overbrenger wordt van smetstof, voldoende om een epidemie te doen uitbreken (M. v. T. 8).

De gemeenten zullen bij het vaststellen van verordeningen overeenkomstig het bepaalde in dit art. niet gebonden zijn aan de regeling in de Gemeentewet, waar uitdrukkelijk van openbare

gezondheid wordt gesproken. De bepalingen dezer wet gaan verder dan de bij de Gemeentewet toegekende bevoegdheden.

Sloopen van woningen.

De wet kan niet verder gaan dan bepaald noodzakelijk moet worden geacht. De gemeenteraden zijn volkomen bevoegd om ook met betrekking tot de genoemde materie voorschriften vast te stellen, maar de verplichting daartoe behoeft hier niet opgelegd te worden (H. II, 1238).

Art. 1, 1e lid: Volgens het artikel moeten eischen worden gesteld, zoowel aangaande bestaande woningen als aangaande geheel of gedeeltelijk te vernieuwen en te bouwen woningen. Natuurlijk dat die voorschriften ten opzichte van de verschillende categoriën zeer kunnen uiteenloopen en dit ook bijna altijd zullen doen. Uit den aard der zaak zal men met betrekking tot reeds bestaande woningen groote beperking in acht moeten nemen. Toch zou het geen aanbeveling verdienen de gemeentebesturen in dezen geheel vrij te laten om niets voor te schrijven. Door ook de bestaande woningen onder het eerste lid van artikel 1 op te nemen, worden de gemeentebesturen verplicht om ook aan dit deel van het vraagstuk hunne aandacht te wijden en na te gaan wat zonder te groot bezwaar aangaande deze woningen kan worden verordend (M. v. T. 8).

Art. 1, 2e lid: Bepalingen in den geest van het tweede lid zijn noodig om te voorkomen, dat ondanks strenge bouwverordeningen toch de toestand van jaar tot jaar weer slechter wordt, zoodat men telkens weer tot het ultimum remedium — onbewoonbaarverklaring — zijn toevlucht moet nemen (M. v. T. 9).

Art. 1, 1e en 2e lid: Het eerste lid heeft betrekking op de *inrichting*, welke nieuw te bouwen, te vernieuwen of bestaande woningen *ingevolge haren bouw* bezitten; het tweede lid op de wijze van inrichting en bewoning, afgescheiden van den bouw (M. 23).

Artikel 2.

1. De voorschriften, in artikel 1 bedoeld, kunnen verschillend zijn naar gelang van den aard en de bestemming der woningen, alsmede van hare ligging.

2. Bij die voorschriften kunnen eischen worden gesteld omtrent de zuivering van ongedierte, de afscheiding van slaapplaatsen, het aantal woningen in een zelfde gebouw in verband met de inrichting van dat gebouw, alsmede omtrent het aantal bewoners in verband met de ruimte der vertrekken.

3. De eischen omtrent het aantal bewoners in verband met de

ruimte der vertrekken blijven buiten toepassing ten aanzien van woningen, waarin:

a. geene andere personen wonen dan die haar reeds bewoonden bij het indienen van de verordening, waarbij de eischen worden gesteld;

b. de overschrijding het gevolg is van vermeerdering van het gezin door geboorte of door wederopneming van tijdelijk elders gevestigde leden na het tijdstip, waarop de woning door het gezin betrokken werd.

4. Onder gezin zijn begrepen de bloed- en aanverwanten, die volgens de artikelen 376—378 en artikel 383 van het Burgerlijk Wetboek in de termen kunnen vallen om op onderhoud aanspraak te maken.

Art. 2, 1e lid: **alsmede naar hare ligging.**

De bepaling van het eerste lid heeft ten doel te bevorderen, dat de vast te stellen voorschriften zonder belemmering aan praktische eischen kunnen worden aangepast (M. v. T. 9).

In het o. o. was te lezen „alsmede naar haar ligging in verschillende deelen der gemeente". De bedoeling was deze bevoegdheid, die onder de bestaande wetgeving wel eens werd betwijfeld, duidelijk vast te stellen. Door de weglating der laatste woorden is de beteekenis niet ingekrompen, maar uitgebreid. De mogelijkheid om voor verschillende woningen verschillende voorschriften te maken bestaat nu ook, al liggen zij in hetzelfde deel der gemeente (bijvoorbeeld voor hofjes, kazernewoningen, enz.) (H. II, 1243).

Op het eerste lid van dit artikel werd voorgesteld een amendement van den heer de Waal Malefijt, strekkende om daaraan toe te voegen: „Ook kan daarbij onderscheid worden gemaakt tusschen woningen, welke worden verhuurd en die, welke uitsluitend door den eigenaar en zijn gezin worden bewoond".

Bij de schriftelijke gedachtenwisseling was reeds opgemerkt, dat deze wet te diep zou ingrijpen in het eigendomsrecht. Mocht al onteigening noodig zijn wegens den slechten toestand, waarin woningen ten gevolge van de nalatigheid van verhuurders verkeeren, daarom was een dergelijke maatregel nog niet gerechtvaardigd tegenover personen, die hun eigen woning bewonen en niet in staat zijn voor het onderhoud daarvan op voldoende wijze te zorgen (V. 2).

Deze opmerking beantwoordde de Regeering als volgt: Daargelaten, dat men in dit geval te doen heeft met armlastigheid, moet de onteigening van ongeschikte woningen onafhankelijk zijn van den rechtstitel, krachtens welken zij worden bewoond. Ook de Engelsche wet huldigt te dezen opzichte het begrip van *public nuisance* en bepaalt zich niet tot het in bescherming nemen van

huurders. En volkomen te recht. Daargelaten nog, dat ook nietverhuurde woningen gevaar voor de gezondheid kunnen doen ontstaan, is het ook daarom schier onvermijdelijk, eveneens de door eigenaars bewoonde huizen onder de wet te brengen, omdat bijv. daar, waar in het belang der volkshuisvesting een geheel complex van woningen moet worden onder handen genomen, het beoogde doel niet bereikt zou worden, indien de overheid tegenover onbruikbare, in het complex begrepen eigen woningen machteloos stond (M. 10).

De voorsteller bleef toch wenschelijk achten, verschil te maken tusschen woningen bewoond door eigenaars en die, bewoond door huurders. Bij een onteigeningsplan moeten natuurlijk alle woningen op dezelfde manier behandeld worden. De bouwverordeningen zullen echter, wanneer dat verschil niet wordt gemaakt, òf te zwak moeten zijn, òf het kleine eigenaars-bewoners zeer lastig maken (H. II, 1240).

Het amendement werd door de C. v. V. en door den Minister sterk bestreden, eensdeels omdat het volgens de redactie ook zou moeten slaan op te stichten woningen, wat praktisch niet uitvoerbaar is (H. II, 1242), anderdeels omdat men hier te doen heeft met toestanden, die telkens veranderen. Vandaag is een woning in gebruik bij den eigenaar zelf, morgen is zij misschien verhuurd. En nu gaat het toch niet aan om een regeling te maken, die meebrengt, dat de eischen, die heden aan een woning worden gesteld, morgen niet meer van toepassing zullen zijn, alleen omdat er een ander gaat wonen. Men mag ook geen oogenblik vergeten, dat, waar het in het belang der gezondheid noodig is om zekere eischen aan bepaalde woningen te stellen, die eischen ook gesteld worden in het belang van alle huisgenooten, onverschillig of het hoofd van het gezin eigenaar of huurder is. Welke reden kan er zijn om die huisgenooten van slechter conditie te maken, alleen omdat de hoofdbewoner geen huurder maar eigenaar is? (H. II, 1243).

Het amendement werd verworpen met 49 tegen 27 stemmen (H. II, 1246).

Art. 2, 2e lid: **kunnen eischen worden gesteld.**

In tegenstelling met het bepaalde in art. 3, wordt hier alleen een bevoegdheid geconstateerd, en geen verplichting opgelegd.

Terwijl tot nu toe de pogingen, om voorschriften als hier bedoeld, uit te vaardigen, schipbreuk leden ten gevolge van de opvatting van het hooger bestuur, dat dit niet zijn maatregelen in het belang van de volksgezondheid, zoo is reeds eene belangrijke schrede voorwaarts gedaan, indien voor het vervolg de bevoegdheid van den raad buiten twijfel wordt gesteld. Maar het wil der

Regeering vooralsnog voorkomen, dat men te ver zou gaan door de bepaling *imperatief* te stellen.

Werd de bevoegdheid tot een verplichting uitgebreid, het zou ook te vreezen zijn dat voorloopig de vrijstellingen zoo talrijk werden, dat er weinig van den regel overbleef. Niet alles wat op zichzelf wenschelijk is, moet terstond verplichtend worden voorgeschreven. Door te veel te eischen loopt men allicht gevaar de wet impopulair te maken (M. 26).

de zuivering van ongedierte.

het aantal bewoners in verband met de ruimte der vertrekken.

Dat hier juist de zuivering van ongedierte en het aantal bewoners in verband met de ruimte der vertrekken met name worden vermeld onder de onderwerpen, waaromtrent eischen mogen worden gesteld, vindt zijn oorsprong in de tegenovergestelde uitspraak, vervat in het Koninklijk Besluit van 12 Juli 1897 (*Staatsblad* n°. 175), waarbij werden vernietigd bepalingen van eene verordening der gemeente Utrecht tegen besmetting met ongedierte en tegen overbevolking gericht.

De overweging, in genoemd Koninklijk Besluit te lezen, dat „al moge bewijsbaar zijn, dat de gezondheid der bewoners onder overbevolking en besmetting met ongedierte lijdt, een en ander in elk geval behoort tot hunne bijzondere gezondheidszorg en hieromtrent noch bij de Gemeentewet, noch bij eenige andere wet, eenige bevoegdheid aan de gemeentebesturen is toegekend", zal — in het midden gelaten, of de motiveering van het Koninklijk Besluit steekhoudend is te achten — in het vervolg niet meer kunnen worden neergeschreven (M. v. T. 10).

het aantal bewoners in verband met de ruimte der vertrekken.

Door de heeren van Kol, Schaper en Troelstra werd op het tweede lid van art. 2 een amendement voorgesteld, ten doel hebbende inperatief voor te schrijven, voorschriften vast te stellen omtrent het aantal bewoners in verband met de ruimte der vertrekken.

De C. v. V. en de Minister achtten beiden hoogst wenschelijk, dat tal van gemeenten gebruik zouden maken van de hier verleende bevoegdheid, maar vreesden te ver te gaan, door reeds nu een gebiedend voorschrift in de wet op te nemen, vooral ook omdat tot nu toe bijna nergens bewoningsverordeningen bestaan (H. II, 1241 en 1244).

Het amendement werd met 65 tegen 12 stemmen verworpen (H. II, 1246).

en het aantal woningen in eenzelfde gebouw in verband met de inrichting van het gebouw.

Deze woorden zijn ingelascht tengevolge van de aanneming met 45 tegen 32 stemmen van een amendement van den heer Passtoors. De voorsteller bedoelde de mogelijkheid te openen, beperkende bepalingen te maken tegen den zoogenaamden kazernebouw (H. II, 1247).

De Minister en de C. v. V. verklaarden beiden dit amendement als overbodig, omdat de bevoegdheid tot het maken van dergelijke voorschriften reeds vast stond, ook zonder uitdrukkelijk te zijn genoemd (H. II, 1244 en 1246).

Art. 2, 2e lid: De opsomming in dit lid is niet limitatief. In de Memorie van Antwoord schreef de Regeering:

„Aan de omstandigheid, dat het tweede lid van art. 2 enkele dubia opheft, mag in geen geval een argument worden ontleend om de bevoegdheid van den raad in zake gelijksoortige, niet genoemde onderwerpen te ontkennen. Alle controversen in deze materie omtrent de toepassing van art. 135 der Gemeentewet bij deze gelegenheid uit den weg te ruimen, ware niet wel doenlijk" (M. 26).

In het mondeling debat antwoordde de Minister aan den heer Fokker op diens vraag, of het niet wenschelijk zou zijn, vóór het woord „gesteld" in te voegen „bepaaldelijk":

„De heer Fokker heeft gevraagd: staat het nu wel vast, dat het verleenen van die uitdrukkelijke bevoegdheid omtrent speciale punten volstrekt niet uitsluit, dat de gemeenteraden ook nog andere punten zullen mogen regelen? Ik kan die vraag beslist bevestigend beantwoorden. Aan de bevoegdheid der gemeenteraden omtrent regeling van andere punten wordt daardoor niets tekort gedaan.

Waar echter de geachte afgevaardigde aan zijn vraag de opmerking toevoegde, dat het misschien wenschelijk zou kunnen zijn om, ten einde dit buiten allen twijfel te stellen, in n°. 2 van art. 2 het woord „bepaaldelijk" op te nemen, daar kan ik die wenschelijkheid niet beamen. Ik zou vreezen, dat juist door de toevoeging van dat woord, ook in verband met het bepaalde in andere alinea's, waar dergelijke uitdrukking niet voorkomt, weer verwarring en misverstand zou kunnen ontstaan, die ik bij de thans voorgestelde redactie geheel uitgesloten acht" (H. II, 1243).

Art. 2, 3e lid: Deze bepaling laat den bestaanden toestand ongemoeid. Geen gemeenteraad zal bevoegd zijn bepalingen tegen overbevolking te maken in dien zin, dat iemand, die reeds bij het indienen der verordening in een woning gevestigd was, er uit zal moeten trekken op grond dat er te veel personen in woonden. Deze

bepaling is noodig om verwarring te voorkomen, welke het gevolg zou zijn van te diep ingrijpen in den bestaanden toestand. Zonder een dergelijke overgangsbepaling zouden allicht door een enkel voorschrift in een verordening honderden kostgangers enz. dakloos worden, zonder dat zij terstond een nieuw verblijf kunnen vinden. Wel is waar zal door deze beperking de overbevolking slechts geleidelijk kunnen worden tegengegaan, maar dat verdient de voorkeur boven het wegnemen van een kwaad zonder waarborg, dat geen nog grooter kwaad zal worden gesticht (M. v. T. 10).

Art. 2, 3e lid, a: **bij het indienen der verordening, waarbij de eischen worden gesteld.**

In het o. o. was de termijn 1 Januari 1900 genoemd. De mogelijkheid bestaat evenwel, dat pas jaren later de desbetreffende verordening wordt vastgesteld. Daarom is de redactie gewijzigd (V. 26).

Art. 2, 3e lid, b: Deze vrijstelling is noodig, om groote moeilijkheden te voorkomen bij geboorte in een gezin, dat reeds uit het maximum personen bestaat, dat in die bepaalde woning mag wonen. Door verhuizingen en sterfgevallen zullen dan allengs verbeteringen intreden, en in een woning, waar reeds het geoorloofde aantal personen gehuisvest is, zal geen kostganger meer zijn intrek mogen nemen (M. v. T. 10).

In de afdeelingen der Eerste Kamer werd de vrees geuit, dat deze vrijstelling de voorschriften nagenoeg illusoir zou maken (V. I, 9; H. I, 377); waarop de Regeering antwoordde, dat 1°. de vrijstelling niet alleen billijk, maar ook natuurlijk is, terwijl 2°. de bepaling bijna uitsluitend toepassing vindt voor woningen van die klassen der maatschappij, waarin verwisseling van woning veelvuldig pleegt voor te komen, en telkens, wanneer een woning door een gezin wordt verlaten, de door den gemeenteraad vastgestelde voorschriften in volle werking treden (M. I, 13; H. I, 421).

na het tijdstip.

De overschrijding van het geoorloofde aantal bewoners geeft slechts vrijstelling van de bepaling, wanneer zij is ingetreden na dat de woning betrokken is (M. 26).

tijdelijk elders gevestigde leden.

Het zal bijvoorbeeld geoorloofd zijn dochters des huizes, die als dienstboden werkzaam waren, doch hare betrekking verliezen, weder in de woning op te nemen, al wordt daardoor de bij de verordening ten aanzien van het aantal bewoners gestelde grens overschreden.

Een zoon, die trouwt, vormt een eigen gezin en is dus geen lid meer van het gezin zijner ouders (M. 26).

Art. 2, 4e lid: Ook met de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek, die een wederzijdsche wettelijke verplichting tot onderhoud scheppen tusschen ouders of grootouders en kinderen en verdere nakomelingen, ware een verbod om, wegens gebrekkige ruimte, zoodanige verwanten in de woning onder eigen dak te brengen, niet wel te rijmen. Het zou een overdreven hardheid zijn hier het hygiënisch belang der volkshuisvesting te stellen boven den natuurlijken band tusschen nabestaanden (M. v. T. 10).

gezin.

Een verwijzing naar de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek [1]) is beter dan het opnemen in deze wet van een zelfstandige definitie van het woord gezin, daar men dan vervalt in een willekeurige grensbepaling (M. 27).

Artikel 3.

1. Ten aanzien van geheel of voor een gedeelte te vernieuwen of nieuw te bouwen woningen of als woning in gebruik te nemen gebouwen of gedeelten van gebouwen worden door den gemeenteraad voorschriften vastgesteld betreffende:

a. de plaatsing van de gebouwen ten opzichte van den openbaren weg en van elkander,

b. het hoogtepeil van den vloer der beneden-woonvertrekken en de hoogte van de gebouwen,

c. de afmetingen der ter bewoning in te richten vertrekken en van trappen en portalen,

d. privaten,

e. beschikbaarheid van drinkwater,

f. voorkoming van brandgevaar,

g. voorkoming van vochtigheid,

---

[1]) Art. 376 B. W.: De kinderen zijn verpligt hunne ouders en andere bloedverwanten in de opgaande linie, wanneer zij behoeftig zijn, te onderhouden.

Art. 377 B. W.: Schoonzoons en schoondochters moeten insgelijks, en in dezelfde gevallen, aan hunne schoonouders onderhoud verschaffen, doch deze verpligting houdt op:

1°. Wanneer de schoonmoeder tot een tweede huwelijk is overgegaan;

2°. Wanneer diegene der echtgenooten, door wien de zwagerschap bestond, en de kinderen, uit deszelfs huwelijks-vereeniging met den anderen echtgenoot gesproten, overleden zijn.

Art. 378 B. W.: De verpligtingen, welke uit de bepalingen der twee voorgaande artikelen voortvloeijen, zijn wederkeerig.

Art. 383 B. W.: Natuurlijke en wettelijk erkende kinderen zijn onderhoud aan hunne ouders verschuldigd.

Deze verpligting is wederkeerig.

h. hechtheid van fundamenten, muren, vloeren, trappen, zolderingen en dak,
i. verwijdering van rook, water en vuil,
j. toevoer van licht en lucht.

2. Ten aanzien van de vernieuwing van een gedeelte eener woning worden alleen die voorschriften van toepassing verklaard, die met het te vernieuwen gedeelte verband houden.

3. Ten aanzien van bestaande niet onder het eerste lid begrepen woningen worden door den gemeenteraad voorschriften vastgesteld betreffende de in het eerste lid onder *e—j* vermelde punten.

Art. 3: De strekking van dit artikel is het aangeven van de punten, die *moeten* worden geregeld in de bouwverordening.

Aan de gemeentebesturen wordt echter niet voorgeschreven, welke minimum-eischen in de verordeningen moeten worden opgenomen. Wel wordt bepaald welke punten, behoudens vrijstelling (zie art. 4), in de verordeningen moeten worden geregeld, maar niet waarin die regeling moet bestaan. Omtrent afmeting van woonvertrekken, hechtheid van muren, toevoer van licht en lucht enz. zullen minimum-eischen moeten worden gesteld, maar aan de gemeenten wordt overgelaten te beslissen, welke die eischen zullen zijn. Ziende dat van verschillende kanten ernstig werd aangedrongen op het stellen van algemeene minimum-eischen bij de wet, heeft de Regeering ernstig overwogen of aan dien wensch kon worden voldaan, maar zij is tot de conclusie gekomen, dat òf die eischen zoo laag zouden moeten zijn, dat ze voor de overgroote meerderheid der gemeenten alle beteekenis zouden missen, òf zoo hoog, dat vele, om niet te zeggen honderden gemeenten er zich onmogelijk aan zouden kunnen houden. Men moet zich ook op dit gebied wachten voor te groote generaliseering. De lokale toestanden loopen zoo ontzaglijk uiteen, dat wat voor de eene gemeente wenschelijk, ja noodzakelijk moet worden geacht, voor andere geheel onuitvoerbaar zou zijn. Twee soorten van minimum-eischen in de wet op te nemen — de eene voor het platteland, de andere voor de steden — dit denkbeeld is ook wel overwogen, maar eveneens spoedig als ongeschikt ter zijde gesteld. De verschillen tusschen de eene stad en de andere, tusschen het eene dorp en het andere zijn ook nog te groot. En er is te minder reden om dergelijke bepalingen voor te dragen, nu aan Gedeputeerde Staten de bevoegdheid wordt verleend te verhinderen, dat geheel onvoldoende voorschriften worden uitgevaardigd (zie art. 7) (M. v. T. 4).

Deze redeneering bevredigde niet alle leden. Er waren, die, hoewel zij erkenden, dat het stellen van minimum-eischen niet gemakkelijk is, toch vreesden, dat zonder die eischen de wet weinig zou baten.

Men vreesde, dat vele gemeentebesturen niet geneigd zullen zijn, voldoende eischen voor de inrichting van woningen te stellen. Wel zullen dan Gedeputeerde Staten mogen en moeten ingrijpen, maar het is twijfelachtig, of die colleges altijd met gepaste gestrengheid zullen optreden. Bovendien rijst de vraag, welke gedragslijn zij ten deze zullen volgen. Zullen zij een soort van schema maken, bevattende algemeene minimum-eischen, waaraan de gemeenteverordeningen zullen moeten voldoen? Als dit mogelijk is, dan is het evenzeer mogelijk en zelfs verkieslijk zoodanige eischen in de wet zelve op te nemen. Of zullen zij in elk bijzonder geval moeten afgaan op de adviezen van den inspecteur? Dan zal de beslissing inderdaad door dezen ambtenaar genomen worden. Maar zal ook de inspecteur, als hem vele adviezen gevraagd worden, wel bij machte zijn te beoordeelen, welke voorschriften voor elke gemeente gegeven moeten worden? Denkelijk zal hij weder moeten afgaan op het advies van anderen, met name van de gezondheidscommissiën. Men vreesde, dat zoowel die commissiën als de inspecteurs tegenover gemeentebesturen, die ongeneigd zijn voldoende maatregelen tot verbetering der woningtoestanden te nemen, niet met de noodige klem zouden optreden. Wilde men die verbetering krachtdadig bevorderen, dan werd het hoogst wenschelijk geacht minimum-eischen in de wet op te nemen (V. 20, 21).

De Regeering voerde tegen die redeneering aan:

„Gemeentebesturen, die niet geneigd zijn *voldoende* eischen voor de inrichting van woningen te stellen, zouden door het opnemen van algemeene *minimum*-eischen in de wet niet tot betere vervulling van hunne taak kunnen worden gedrongen.

Tusschen die minimum-eischen, welke uit den aard der zaak uiterst laag zouden zijn en de eischen, waaraan in een bepaalde gemeente behoefte bestaat ter verkrijging van voldoende woningen, bevindt zich een groote speelruimte, welke niet door de wet, doch alléén door bemiddeling van Gedeputeerde Staten kan worden aangevuld.

Of deze colleges overal met gepaste gestrengheid zullen optreden, is niet bij voorbaat met zekerheid te zeggen. De Regeering koestert dienaangaande, ook om de redenen hierna op te geven, geen vrees. Maar dat ook maar één college tegenover een gemeentebestuur, hetwelk zou weigeren enkele minimum-eischen te stellen, werkeloos zou blijven, is in elk geval zeer onwaarschijnlijk. Veilig mag worden verondersteld, dat de uiterst lage eischen, tot welke de wet zich zou moeten bepalen, ook wel als minimum door Gedeputeerde Staten voor het verleenen hunner goedkeuring zullen worden gevorderd, behoudens misschien enkele bijzondere gevallen, waarin praktische overwegingen zelfs dat minimum nog onbereikbaar maken.

Welke gedragslijn Gedeputeerde Staten ten deze zullen volgen, of zij bijv. een schema van minimum-eischen zullen ontwerpen, moet aan hun beleid worden overgelaten. Doch al geschiedde dit in alle provinciën des Rijks, dan nog is daarmede de mogelijkheid niet bewezen om in de wet zelve zoodanig schema op te nemen. Immers zou ongetwijfeld het schema, voor een provincie als Drenthe te maken, aanmerkelijk verschillen van dat voor een provincie als Zuidholland. Voorts is niet duidelijk, waarom Gedeputeerde Staten, ingeval zij niet tot het vaststellen van een schema overgaan, in elk bijzonder geval zouden moeten afgaan op de adviezen van den inspecteur en deze wederom zich naar de adviezen der gezondheidscommissiën zou moeten gedragen. In dezen gedachtengang cijfert men de plaatselijke bekendheid van Gedeputeerde Staten met vele, zoo niet met alle gemeenten van hun gewest, geheel weg, en vergeet men 1. dat persoonlijk plaatselijk onderzoek, waar dit noodig is, niet is uitgesloten; 2. dat Gedeputeerde Staten juist door de taak, die hun bij de wet wordt opgedragen, op dit gebied rijke ervaring zullen opdoen; 3. dat volgens de bepalingen der wet rechtstreeksche tusschenkomst van Gedeputeerde Staten in dien zin, dat zij zelf in enkele gemeenten, waar het bestuur nalatig blijft, verordeningen moeten vaststellen, eerst vereischt wordt, nadat de wet reeds geruimen tijd zal hebben gewerkt; 4. dat, waar men in deze de onmacht van Gedeputeerde Staten betoogt op grond van gemis aan plaatselijke bekendheid, men daarmee met zoovele woorden die colleges tevens ongeschikt verklaart voor tal van werkzaamheden, die hun nu reeds zijn opgedragen, daar zij reeds thans schier elken dag beslissingen moeten nemen, waarbij bekendheid met plaatselijke toestanden op den voorgrond staat.

Maar aangenomen, dat Gedeputeerde Staten niet met de noodige klem zouden optreden tegenover gemeentebesturen, die ongeneigd zijn voldoende maatregelen te nemen, zoo zou het stellen van enkele minimum-eischen bij de wet toch zeker niet het middel zijn om aan dat euvel te gemoet te komen. Dat die eischen zóó laag zouden moeten zijn, dat ze voor de meeste gemeenten alle beteekenis zouden missen, wordt in het verslag niet tegengesproken, maar zeer te recht wordt de opmerking gemaakt, dat in opneming van minimum-eischen het gevaar schuilt, dat vele gemeentebesturen zich bij die eischen zouden neerleggen, maar dan ook geen stap verder zouden willen gaan. Terwijl thans Gedeputeerde Staten in hun oordeel vrij blijven, zou na opneming van minimum-eischen in de wet hunne inmenging een ander karakter erlangen; met verwijzing naar de wet zoude een onwillig gemeentebestuur allicht het verwijt tot hen richten van veel meer te vorderen dan de wet in het algemeen voldoende acht, en de

bewijslast dat méér noodig is dan de wet eischt, zou in elk bijzonder geval op Gedeputeerde Staten rusten.

Afgescheiden van dit alles, moeten ook bezwaren van praktischen aard van het opnemen van minimum-eischen doen afzien. (M. 21, 22).

Bij de openbare behandeling werd niet nader aangedrongen op het opnemen van bepaalde minimum-eischen in de wet.

Art. 3, 1e lid: **geheel of voor een gedeelte te vernieuwen.**

De oorspronkelijke redactie luidde: „geheel of gedeeltelijk vernieuwen," waartegen door den heer Kuyper en den heer Bastert bezwaren werden ingebracht. Zij vreesden dat volgens die redactie alle mogelijke herstellingen, hoe klein ook, daaronder zouden kunnen worden gebracht, wat blijkbaar niet de bedoeling kan zijn (H. II, 1248). De Regeering wijzigde toen de redactie (H. II, 1252).

De heer Bastert wenschte een definitie in de wet van gedeeltelijke vernieuwing (H. II, 1248). Daarop werd niet nader aangedrongen, toen de Minister verklaarde, dat zulk een definitie niet noodig zou zijn ter voorkoming van misverstand, en dat het ook zeer lastig zou zijn een goede definitie te geven (H. II 1251).

als woning in gebruik te nemen gebouwen of gedeelten van gebouwen.

Deze woorden zijn bijgevoegd om de verordening ook toepasselijk te doen zijn op gebouwen, die oorspronkelijk voor een ander doel werden gebouwd, en daarna als woning in gebruik worden genomen (M. 29).

a. **en van elkander.**

Deze woorden zijn ingelascht na de opmerking in het verslag van het afdeelingsonderzoek, dat ook aan de achterzijde op de plaatsing gelet dient te worden (V. 28).

b. **het hoogtepeil van den vloer der beneden-woonvertrekken.**

Oorspronkelijk luidde litt. *b*: „de hoogte van de gebouwen". In het verslag werd opgemerkt, dat wenschelijk werd geacht, bepalingen vast te stellen betreffende den minimum-afstand tusschen de onderste balklaag en den hoogsten stand van het grondwater. (V. 28).

Daarop voegde de Regeering er aan toe de verplichting, tot het vaststellen van voorschriften betreffende „het hoogtepeil der woningen" (M. 29).

Bij de openbare behandeling merkte de heer Conrad op, dat 1⁰. niet in alle vertrekken balkenlagen zijn aangebracht (vloeren van ijzercement), en dat 2⁰. de grondwaterstand ook niet altijd is vast te stellen (hooge veen- en kleigronden) (H. II, 1247). Hij

stelde bij amendement een andere redactie voor, die door de Regeering werd overgenomen (H. II, 1259).

d. **privaten.**

Oorspronkelijk waren deze niet genoemd. De Regeering had er wel aan gedacht, doch meende dat de aanwezigheid van een privaat wel in stedelijke gemeenten, doch bezwaarlijk allerwege ten platten lande kon worden gevorderd (M. v. T. 11).

Met die redeneering konden verscheiden leden zich niet vereenigen. Betoogd werd, dat ten platten lande gewoonlijk meer ruimte beschikbaar is voor het maken van een privaat dan in sterk bevolkte gedeelten van steden en dat dan ook in vele plattelandsgemeenten elke woning een privaat heeft, al staat dit niet altijd in gemeenschap met de woning. Maar al ware het juist, dat er gemeenten zijn, waarvoor de hier bedoelde eisch niet kan worden gesteld, dan behoorde, naar men meende, toch het stellen van voorschriften omtrent privaten in dit artikel bevolen te worden, aangezien de gelegenheid kan gelaten worden desnoods vrijstelling van het voorschrift te geven (V. 27).

De Regeering stelde daarop bij het gewijzigd ontwerp voor, privaten op te nemen onder de punten, waaromtrent ten aanzien van nieuwe of te vernieuwen woningen voorschriften moeten worden vastgesteld.

De heer Kerdijk wilde die verplichting uitbreiden óók tot bestaande woningen. Vooral omdat vrijstelling van dien eisch kon worden verleend (art. 4), bestond z. i. daartegen geen bezwaar (H. II, 1250). Het daartoe strekkende amendement had de persoonlijke sympathie van den Minister, maar hij voegde er aan toe:

„Er zijn tegenwoordig, vooral in de groote steden, uitstekende bouwverordeningen, maar voorschriften, toepasselijk op de bestaande woningen, vindt men daarin nog zoo goed als niet. Dit is heel jammer, en de voorgestelde regeling zal er ongetwijfeld toe bijdragen om allengs de overtuiging te vestigen, dat althans wel eenige voorschriften ook voor bestaande woningen kunnen worden gemaakt. Maar op dezen weg kan men nog slechts met behoedzaamheid vooruit gaan, en nu reeds voorschriften betreffende privaten ook voor bestaande woningen verplichtend te maken, dat durf ik niet aan. Voor een behoorlijk privaat te zorgen kost geld, en in de kleine woningen, waar het privaat ontbreekt, heerscht maar al te dikwijls armoede en ellende. Wat zeker gewenscht is, kan daarom nog niet altijd verplichtend worden voorgeschreven" (H. II, 1252). De Minister was ook in de verdere verdediging van meening, dat het amendement niet moest worden aangenomen. De C. v. V. was verdeeld. Ten slotte werd het amendement met 44 tegen 33 stemmen verworpen (H. II, 1260).

e. **beschikbaarheid van drinkwater.**

In het o. o. was dit punt opgenomen onder die, welke niet voor bestaande woningen behoefden te worden geregeld, waartegen bij het afdeelingsonderzoek bezwaren werden ingebracht (V. 28). De Regeering verklaarde daarop de verplichting tot het beschikbaar hebben van drinkwater bij nader inzien wel mede tot bestaande woningen te kunnen uitstrekken, te meer daar beschikbaarheid in ruimen zin mag worden opgevat en bij voorbeeld de nabijheid van een bron of put reeds aan den eisch van het artikel beantwoordt (M. 29). Bij het mondeling debat voegde de Minister daar nog aan toe, in antwoord op een opmerking van den heer van de Velde, die vreesde, dat het voorschrift een doode letter zou blijven (H. II, 1249):

Laat ik op den voorgrond stellen, dat men het niet mag doen voorkomen alsof *overal* voorgeschreven moet worden, dat er goed drinkwater aanwezig zij. Ware dit het geval, dan zou deze bepaling werkelijk onuitvoerbaar zijn. Hier en daar zal dispensatie gegeven moeten worden. Nu is echter de vraag: zal men zooveel dispensaties moeten geven, dat de regel, hier gesteld, eigenlijk uitzondering zal worden? Men mag bij deze zaak niet vergeten: 1°. dat jaar op jaar het aantal waterleidingen toeneemt; 2°. dat de methoden tot zuivering van drinkwater niet alleen in aantal toenemen, maar ook verbeteren en goedkooper worden; 3°. dat nortonpompen op vele plaatsen zonder groote kosten kunnen worden aangebracht; 4°. dat het gebruik van regenwater — in elk geval beter dan vuil gracht- of vaartwater — niet per se is uitgesloten; en eindelijk dat ook bronnen in aanmerking kunnen komen.

Langs zeer verschillende wegen kan dus in de behoefte aan drinkwater voorzien worden, en omdat er nog wel plaatsen zullen zijn waar men een non possumus zal moeten laten hooren, dat kan of mag toch geen reden zijn om er nu maar niets van in de wet te bepalen en alle gemeenten vrij te laten (H. II, 1251).

f. **voorkoming van brandgevaar.**

Het *hebben* van rieten daken is nu reeds hier en daar verboden en verbodsbepalingen van deze strekking zijn niet wegens strijd met de wet of het algemeen belang vernietigd (M. 29).

g. **voorkoming van vochtigheid.**

Het spreekt van zelf, dat in bestaande woningen, waarin vochtigheid heerscht, dit euvel niet altijd geheel zal kunnen worden weggenomen. Voorkoming, zooveel doenlijk, van vochtigheid zal zich dan uit den aard der zaak moeten bepalen tot maatregelen om de vochtigheid te doen verminderen (M. 29).

h. **hechtheid van fundamenten, muren, vloeren, trappen, zolderingen en dak.**

De heer van de Velde stelde voor aan het eerste lid toe te voegen: „*k.* de eischen te stellen aan bij den bouw te bezigen materialen." Dit amendement werd door de C. v. V. als overbodig beschouwd, daar reeds bij *g* en *h* bepalingen worden gegeven, waaruit van zelf eischen omtrent materialen voortvloeien. Het werd verworpen met 62 tegen 15 stemmen (H. II, 1260).

i. **verwijdering van water.**

De heer van de Velde vestigde de aandacht op de dikwerf voorkomende conflicten tusschen gemeentebesturen en waterschappen. Hij stelde de mogelijkheid, dat een gemeentebestuur imperatieve voorschriften geeft omtrent den afvoer van vuil water, faecaliën, enz., maar daarbij stuit op een besliste weigering van een waterschapsbestuur, of zelfs op een keur, die even absoluut dien afvoer verbiedt. Hij beschouwde het als een leemte in de wet, dat daaromtrent niets was bepaald (H. II, 1249).

De Minister beaamde het belangrijke van het door den heer van de Velde te berde gebrachte vraagstuk, maar begreep niet, hoe deze kon verwachten, dat de Regeering bij dit artikel een regeling of oplossing van die moeilijke kwestie zou kunnen geven (H. II, 1251).

Daarop stelde de heer van de Velde als amendement voor:

„Bij algemeenen maatregel van bestuur kunnen voorschriften worden vastgesteld omtrent afvoer van water en vuil en beschikbaarheid van drinkwater, zoo die voorschriften meer dan een gemeente betreffen of de medewerking van waterschappen, veenschappen of veenpolders noodig is en door deze geweigerd wordt."

De Minister en de C. v. V. wezen beiden dat amendement af. Het amendement was zóó omvattend, zóó weinig voorbereid en zóó zeer liggende buiten het kader der woningwet, het zou prejudicieeren op het werk der bestaande commissie in zake de verontreiniging van openbare wateren, en zou bovendien onuitvoerbaar zijn, redenen waarom het onaanneembaar werd verklaard. De voorsteller trok het daarop in (H. II, 1260).

j. **verwijdering van vuil.**

Onder „vuil", als verzamelnaam is de soort faecaliën begrepen. Faecaliën afzonderlijk te noemen kwam der Regeering niet wenschelijk voor, daar dan misschien zou kunnen worden beweerd, dat wel faecaliën, maar niet alles wat daarmee eenigermate gelijk staat onder den algemeenen term „vuil" is begrepen (H. II, 1251). De heer Conrad, die een amendement had voorgesteld, om „faecaliën" wel afzonderlijk te noemen, handhaafde zijn voorstel niet (H. II, 1252).

Art. 3, 2e lid: **Ten aanzien van de vernieuwing van een gedeelte eener woning worden alleen die voorschriften van toepassing verklaard, die met het te vernieuwen gedeelte verband houden.**

Dit lid is ingevoegd tengevolge van de opmerking van den heer Kuyper, dat de mogelijkheid bestond de *geheele* bouwverordening toe te passen op elke woning, die slechts voor een gedeelte werd vernieuwd (H. II, 1248). Ook zonder deze bijvoeging behoefde volgens den Minister niet te worden gevreesd, dat nieuwe en voor een deel te vernieuwen woningen zonder onderscheid per se gelijkelijk zouden worden behandeld. Er staat wel in het artikel, dat betreffende alle punten (*e—j*) voorschriften voor beide categorieën van woningen moeten worden vastgesteld, maar er staat *niet* in, dat die voorschriften *dezelfde* moeten zijn (H. II, 1251). Nadat het amendement, door den heer Kuyper voorgesteld, was gewijzigd overeenkomstig de opmerkingen van den Minister en van de C. v. V. (H. II, 1257), werd het door de Regeering overgenomen (H. II, 1259).

j. **toevoer van licht en lucht.**

Voorschriften betreffende het openlaten van ruimte aan de achterzijde der woningen en het oprichten daar ter plaatse van niet tot woning bestemde getimmerten *kunnen* door den raad worden vastgesteld, maar het werd niet raadzaam geacht bij de imperatieve bepalingen in dergelijke détails te treden (M. 29).

Art. 3, 3e lid: De redactie is bij de openbare behandeling gewijzigd, ten einde nog beter te laten uitkomen, wat ook reeds in de bedoeling lag, dat de voorschriften voor bestaande woningen niet gelijk behoeven te zijn aan die betreffende te bouwen woningen (H. II, 1247).

niet onder het eerste lid begrepen woningen.

Het derde lid bedoelt onder bestaande woningen alleen dezulke, die geen vernieuwing ondergaan. Zoodra vernieuwing plaats heeft, geldt het eerste lid (M. 29).

Art. 3, 1e en 3e lid: De in art. 3 gegeven opsomming is niet limitatief. Het art. grijpt niet in, in de sedert jaren uitgeoefende en volstrekt onmisbare bevoegdheid van den gemeenteraad om regelend op te treden ten aanzien van niet in deze wet genoemde punten (M. 29).

Artikel 4.

1. Met betrekking tot een of meer der in artikel 3 vermelde punten kan door Gedeputeerde Staten, den inspecteur, belast met het

toezicht op de handhaving van de wettelijke bepalingen betreffende de volkshuisvesting, gehoord, bij een met redenen omkleed besluit vrijstelling worden verleend, hetzij voor alle woningen, hetzij naar gelang van haren aard, bestemmiug of ligging voor sommige.

2. Door Gedeputeerde Staten kan, den inspecteur gehoord, bij een met redenen omkleed besluit vrijstelling worden verleend van de verplichting tot het vaststellen van voorschriften nopens behoorlijke bewoning.

3. De vrijstelling, bedoeld in het eerste en het tweede lid, wordt voor niet langer dan vijf jaren verleend op aanvrage van den gemeenteraad en kan, den inspecteur gehoord, op aanvrage van den gemeenteraad, bij een met redenen omkleed besluit worden verlengd, telkens voor een bepaalden tijd, vijf jaren niet te boven gaande.

4. Gedeputeerde Staten deelen, met overlegging van het raadsbesluit en van het advies van den inspecteur, hunne beslissing mede aan den centralen gezondheidsraad. Deze brengt daaromtrent, zoo hij termen tot vernietiging dezer beslissing aanwezig acht, een met redenen omkleed advies uit aan Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken.

5. Wordt door Ons het besluit van Gedeputeerde Staten vernietigd, dan hebben deze opnieuw uitspraak te doen met inachtneming van Onze beslissing.

6. De artikelen 166 en 169—173 der Provinciale wet[1]) zijn ten deze van toepassing.

Art. 4, 1e lid: **een of meer punten... vrijstelling verleenen.** Vrijstelling kan gegeven worden van die punten, waarvan regeling overbodig zou zijn, maar de bedoeling is, dat in alle gemeenten een verordening komt, zoodat steeds één of meer punten zullen moeten worden geregeld (H. II, 1262).

In het o. o. was voorgesteld aan Gedeputeerde Staten het recht te geven, geheel of gedeeltelijk vrijstelling te kunnen verleenen van de verplichting, genoemd in art. 1. Volgens de Memorie van Toelichting (9) waren er gemeenten denkbaar, waar verordeningen omtrent de inrichting of de bewoning van woningen overbodig

---

1) Art. 166 Provinciale Wet: De besluiten der Staten en Gedeputeerde Staten, die met de wetten of het algemeen belang strijdig zijn, worden door Ons geschorst of vernietigd.

Art. 169 Provinciale Wet: In alle andere, door de twee vorige artikelen niet bedoelde gevallen, wordt de schorsing of vernietiging van besluiten der Staten en Gedeputeerde Staten door Ons bevolen bij een met redenen omkleed, in het *Staatsblad* te plaatsen besluit, dat ingeval van schorsing, den duur hiervan bepaalt.

Art. 170 Provinciale Wet: Schorsing stuit onmiddellijk de werking van het geschorst besluit.

Zij kan niet langer duren dan een jaar.

Art. 171 Provinciale Wet: Is binnen den voor de schorsing bepaalden tijd de

zouden zijn, wat, blijkens het verslag van het afdeelingsonderzoek, werd betwijfeld (V. 23). De Regeering nam daarom de vrijheid tot geheele vrijstelling terug (M. 24).

De bevoegdheid om vrijstelling te kunnen verleenen van de verplichting tot regeling van bepaalde punten is noodig, om te voorkomen, dat Gedeputeerde Staten er toe zullen moeten komen, aan voorschriften, die zij in het algemeen geheel onvoldoende achten, hunne goedkeuring, zij het noode, te schenken (M. 24, 25).

Die dispensatie om een verordening te maken ontneemt niets aan de hoogere bevoegdheid van het openbaar gezag om die maatregelen te nemen, welke bij de wet zelve zijn voorgeschreven (H. II, 1262).

Gedeputeerde Staten.

De Regeering heeft het vertrouwen, dat Gedeputeerde Staten, met deze nieuwe taak belast wordende, die zeer ernstig ter hand zullen nemen en hun tijd en krachten er aan zullen wijden, om na te gaan in hoeverre dispensatie al of niet moet worden verleend (H. II, 1262).

Het verleenen van vrijstelling op te dragen aan het centraal gezag ware niet praktisch en zou ook niet strooken met het aangenomen stelsel om de vast te stellen voorschriften ter beoordeeling en goedkeuring aan Gedeputeerde Staten in te zenden (zie art. 7) (M. 24).

de inspecteur, belast met het toezicht op de wettelijke bepalingen betreffende de volkshuisvesting.

Zie hiervoor „de Gezondheidswet."

De woorden, „krachtens de Gezondheidswet," in het o. o. gevoegd achter „inspecteur," zijn als overbodig vervallen. Bovendien is men nu geheel vrij met het bedoelde werk den inspecteur te belasten, dien men daarvoor het meest aangewezen acht (H. II, 1262).

bij een met redenen omkleed besluit.

Opdat niet gemakshalve of uit behoudzucht in den blinde vrijstelling zal worden toegestaan, is motiveering van het daartoe strekkend besluit voorgeschreven. Wat bovenal gevorderd

---

vernietiging van het besluit door Ons niet uitgesproken, dan wordt dit geacht geldig te zijn.

Art. 172 Provinciale Wet: Een besluit, dat geschorst is geweest, kan niet op nieuw worden geschorst.

Art. 173 Provinciale Wet: Vernietiging van wege strijd met de wet brengt mede vernietiging van alle de gevolgen van het vernietigd besluit.

Bij vernietiging van wege strijd met het algemeen belang, kunnen die gevolgen, welke niet met dat belang strijden, in stand blijven.

mag worden is dit, dat althans aan dit onderwerp door de verschillende besturen, tot beslissing geroepen, bijzondere aandacht zal worden gewijd (M. v. T. 9).

voor sommige woningen.

Deze woorden zijn ingevoegd, om duidelijk te doen uitkomen, dat de door Gedeputeerde Staten te verleenen vrijstelling zich kan beperken tot eenig punt met betrekking tot bepaalde woningen (M. 24).

Art. 4, 2e lid: De vrijstelling voor zoover aangaat de bewoningsverordening kan zich uitstrekken tot de *geheele* verordening, niet alleen van de in art. 2, 3e lid genoemde punten (M. O. 24).

Art. 4, 3e lid: **op aanvrage van den gemeenteraad.**

Deze woorden zijn bij de tweede lezing ingevoegd, omdat tengevolge van de aanneming van een amendement (zie art. 4, 4e—6e lid) bepaald is, dat, wil men dispensatie verkrijgen, altijd een raadsbesluit moet voorafgaan, en overlegging van dat raadsbesluit wordt vereischt (H. II, 1472).

den inspecteur gehoord.

Op voorstel van den heer Fokker wijzigde de Regeering bij de openbare behandeling dit lid in dien zin, dat ook omtrent de besluiten tot verlenging der vrijstelling de inspecteur moet worden gehoord, en die besluiten met redenen omkleed moeten zijn (H. II, 1260).

Art. 4, 4e—6e lid. Bij de behandeling van art. 7 (waar is voorgeschreven dat de besluiten, genomen krachtens art. 1 door de gemeenteraden, aan de goedkeuring van G. S. zijn onderworpen, terwijl de beslissing van G. S. weer is onderworpen aan het oordeel van den centralen gezondheidsraad, die aan den Minister van Binnenlandsche Zaken adviseert, of er termen aanwezig zijn die beslissing te vernietigen) stelden de heeren van Kol, Schaper en Troelstra voor, die bepalingen van art. 7, 4e en 5e lid ook te doen gelden ten aanzien van door G. S. verleende vrijstellingen, ingevolge art. 4.

De heer Troelstra betoogde bij de toelichting van het amendement, dat, wanneer een gemeente onwillig is om een verordening in den geest dezer wet in het leven te roepen, en G. S. verleenen vrijstelling, de zaak in den regel in den doofpot zal blijven. Wordt de centrale gezondheidsraad met die vrijstelling in kennis gesteld, dan kan die de zaak aan de aandacht der Regeering onderwerpen (H. II, 1271).

De Regeering had het opnemen van zulk een waarborg niet noodig geacht, omdat zij meende de beslissing wel aan G. S. in

overleg met de gemeenteraden te kunnen overlaten, maar bezwaar tegen het amendement had de Minister niet (H. II, 1284).

Ook de meerderheid der C. v. V. had geen overwegende bezwaren, doch wenschte het amendement niet aan te bevelen wegens den grooteren omslag en de meerdere centralisatie, die daarvan het gevolg zouden zijn (H. II, 1286).

Het amendement werd aangenomen met 47 tegen 37 stemmen (H. II, 1298).

Bij de tweede lezing werd het verplaatst naar art. 4, door daaraan een 4e, 5e en 6e lid toe te voegen (H. II, 1472).

Artikel 5.

1. Het is verboden zonder schriftelijke vergunning van Burgemeester en Wethouders:

a. een gebouw op te richten of geheel of voor een gedeelte te vernieuwen,

b. krachtens eenig zakelijk recht tot woning in gebruik te nemen of als eigenaar of in eene andere hoedanigheid tot woning in gebruik te geven een gebouw of een gedeelte van een gebouw, laatstelijk niet als woning gebezigd.

2. In gemeenten, waar voorschriften met betrekking tot gebouwen zijn vastgesteld, wordt de vergunning, behoudens het bepaalde bij het eerste lid van artikel 6, alléén geweigerd op grond, dat aan die voorschriften niet wordt voldaan.

3. Een besluit tot het verleenen van voorwaardelijke vergunning of tot weigering der vergunning is altijd met redenen omkleed.

4. Van het besluit, bedoeld in het voorgaande lid, is beroep op den gemeenteraad toegelaten, volgens regelen, bij plaatselijke verordening vast te stellen.

Art. 5: Dit artikel spreekt een beginsel uit, hetwelk ook zonder wettelijk gebod in goede bouwverordeningen pleegt te worden gehuldigd. Preventief toezicht op den aanbouw en op het betrekken van woningen voorkomt moeilijkheden, die, is eenmaal een woning betrokken, aan handhaving van wet of verordening te haren opzichte zijn verbonden. Zoowel het publiek als het privaat belang worden aldus gebaat (M. v. T. 11).

Als maatregel van orde, en ten einde bijtijds teleurstellingen te voorkomen, kan de bepaling bezwaarlijk worden gemist (M. 30).

Art. 5, 1e lid, a: **een gebouw.**

In het o. o. werd gesproken van „een tot bewoning bestemd gebouw". Het kader dezer wet toch laat niet toe bepalingen te maken, die buiten de belangen der volkshuisvesting vallen, en bovendien zal het na het totstandkomen dezer wet geoorloofd zijn

voorschriften vast te stellen ten aanzien van andere gebouwen, en kunnen die met de woningvoorschriften in één verordening worden opgenomen.

Tegen deze beschouwing merkte de C. v. V. op, dat ook de inrichting van andere gebouwen dan woningen voor de volkshuisvesting van groot belang is. In het na het mondeling overleg ingediende ontwerp had daarom de Regeering de woorden „tot bewoning bestemd" geschrapt. Vooral met het oog op de praktijk, ter voorkoming van moeilijkheden, was het beter, de verplichting tot het vragen van vergunning uit te strekken tot alle gebouwen (M. O. 20).

Hiermede kon zich de heer de Waal Malefijt niet vereenigen, die bij amendement voorstelde de geschrapte woorden weer in te voegen (H. II, 1269). Zijn amendement werd verworpen met 56 tegen 27 stemmen (H. II, 1270).

een gebouw op te richten.

Het artikel spreekt wel van *gebouwen*, maar niet van getimmerten en andere zaken, die geenszins als gebouwen zijn aan te merken. Voor het daarstellen van een kooi, een hok, een bergplaats en dergelijke zaken zal geen schriftelijke vergunning worden vereischt. Wat in de praktijk als *gebouw* moet worden beschouwd, zal het administratief gezag en eventueel de rechter hebben uit te maken (M. I, 13; H. I, 421).

geheel of voor een gedeelte te vernieuwen.

Evenals bij de behandeling van art. 3 werd door de Regeering verklaard, dat hieronder niet begrepen is het doen van kleine herstellingen. In dat geval had moeten worden gesproken van vertimmeringen (H. II, 1266). Waar de grens is tusschen vernieuwing en reparatie, moet door de praktijk worden uitgemaakt. De wet kan wel in hoofdtrekken onderscheidingen aangeven, maar die niet verder definieeren, want hier hangt te veel af van den aard der woning en van andere omstandigheden, die in de wet niet kunnen worden omschreven (M. 30).

Bij de openbare behandeling werd door den heer de Visser de vrees geuit, dat toch moeilijkheden konden voortkomen uit de onbepaaldheid van die uitdrukking „voor een gedeelte vernieuwen", en gaf daarvan voorbeelden (H. II, 1264). Daarop antwoordde de heer Drucker, en bij dat antwoord sloot zich de Minister geheel aan: „Wanneer men het begrip „gedeelte van een gebouw" neemt met de uiterste scherpte, zouden zich inderdaad gevallen kunnen voordoen, waarbij het vragen van schriftelijke vergunning aan burgemeester en wethouders doelloos en misschien zelfs belachelijk zou wezen. In die gevallen evenwel

blijft altijd nog aan de belanghebbenden overgelaten, het er op te wagen. Men kan in menig geval gerust verwachten, dat, wanneer men een lokaal, aanvankelijk voor een ander doel bestemd, bij zijn woning annexeert, de autoriteiten er niet aan zullen denken deswege een vervolging in te stellen. Wie voorzichtig wil zijn, zal natuurlijk verstandig doen in ieder twijfelachtig geval een schriftelijke vergunning te vragen. En men moet zich het vragen van die schriftelijke vergunning niet denken als zoo iets ijzingwekkends, dat het een ontzettende last zou wezen voor de ingezetenen. Reeds volgens bestaande verordeningen moet men soms wegens kleinigheden vergunning vragen op het stadhuis. Ik noem bijv. het leggen van een uitloozing op een gemeenteriool; voor dergelijke kleinigheden, die men op straffe niet mag ondernemen zonder vergunning van burgemeester en wethouders te hebben bekomen, moet men zich ook reeds de geringe moeite eener aanvraag getroosten" (H. II, 1266).

En verder: „Wanneer men een bepaling als deze weglaat, dan is tegenover kwaadwilligen — en die zijn er, helaas, ook onder de burgers — art. 3 en alles wat wij tot nu toe hebben aangenomen, een doode letter. Wanneer men in een verordening schrijft, dat woonvertrekken een zekere hoogte moeten hebben — en dat staat in art. 3 — bijv. van 2½ M., en wij hebben een bouwer die dat lastig vindt, die liever aan de vertrekken slechts 2 M. hoogte zou geven, dan gaat die man naar het stadhuis — of hij gaat niet, zooals dat uitkomt — en zegt: ik wil een pakhuis inrichten. Daarvoor is geen hoogte van lokalen voorgeschreven en hij kan dus die van 2 M. hoog bouwen. Zoodra echter dat pakhuis klaar is, besluit hij in zijn binnenkamer, dat dat gebouw niet als pakhuis maar als woning zal dienen.

Als dat geoorloofd is, maakt men illusoir — ik zou dat kunnen nagaan ten aanzien van verschillende letters — alle bepalingen van art. 3" (H. II, 1266).

Art. 5, 1e lid, b: **krachtens eenig zakelijk recht tot woning in gebruik te nemen of als eigenaar of in eenige andere hoedanigheid tot woning in gebruik te geven.**

In het o. o. werd alleen vergunning geëischt voor het „in gebruik nemen." Dat liet twijfel bestaan omtrent de vraag, wie die vergunning had te vragen, de eigenaar, of hij, die de woning bewonen wil. Daarom werden in het gewijzigd ontwerp aan dit lid toegevoegd de woorden: „als eigenaar of verbruiker." De heer van Styrum merkte op, dat die benaming niet omvat de algemeene categorie van personen, op wie de bepaling toepasselijk zal zijn. Zoo behooren daartoe bijv. geen voogden, curators, bewindvoerders van afwezigen, testamentaire bewindvoerders, enz.

Hij stelde een amendement voor (H. II, 1264), dat door de Regeering werd overgenomen (H. II, 1267).

zakelijk recht.

Naar onze burgerlijke wetgeving wordt huur niet als een zakelijk recht beschouwd, de huurder zal dus geen vergunning hebben te vragen (H. II, 1265).

laatstelijk niet als woning gebezigd.

Bij het afdeelingsonderzoek werden tegen deze woorden bezwaren gemaakt. Sub *a* was toen nog alleen sprake van een „tot bewoning bestemd gebouw." Daaronder viel dan niet bijv. een gebouw, dat als pakhuis was opgericht, en later als woning in gebruik werd genomen. Zulk een woning viel dan ook niet onder het bepaalde sub *b*, omdat het niet laatstelijk als woning was gebezigd (V. 30). Daarom veranderde de Regeering de uitdrukking in: „laatstelijk voor een ander doel bestemd" (M. 30).

Ook daartegen werden bezwaren geopperd, omdat, volgens de letter dezer bepaling, voor elke wijziging in de inrichting van een woning vergunning zou moeten worden gevraagd. Hierop werd door den Heer Drucker geantwoord, dat de bepaling noodzakelijk is teneinde allerlei ontduikingen te voorkomen (H. II, 1266).

De heer de Savornin Lohman stemde toe de bezwaren, die dit artikel kon opleveren, en wees er op, hoe de oorspronkelijke redactie duidelijker de bedoeling aangaf, waartegen de bedenkingen door het vervallen van de woorden „tot bewoning bestemd" waren opgeheven (H. II, 1267). Hij stelde een desbetreffend amendement voor (H. II, 1269).

Hoewel de Minister nog wees op de woorden sub *b* voorkomende „tot woning in gebruik nemen", wat geheel iets anders is dan „ter bewoning in gebruik nemen", en opmerkte, dat op verschil in de discussie niet voldoende was gelet, meende hij ook, dat aanneming van het amendement wenschelijk was (H. II, 1269). Nadat de C. v. V. daarvoor ook gunstig gestemd bleek te zijn, nam de Regeering het amendement over (H. II, 1270).

laatstelijk.

Of een gebouw vroeger al eens tot een ander doel was gebezigd, doet niets ter zake; ingeval het voor het eerst als woning zal worden gebezigd, moet vergunning worden gevraagd. Verwisselt een „woning" van eigenaar, dan behoeft de nieuwe eigenaar geen vergunning te vragen haar als woning in gebruik te nemen (M. 30).

Art. 5, 1e lid: De heeren de Klerk en Nolting stelden een amendement voor, om te bepalen, dat nieuwe of vernieuwde woningen niet dadelijk in gebruik mochten worden genomen (H. II, 1265). Dit amendement werd afgewezen, als regelende een onder-

werp, dat niet thuis behoort in deze wet, maar in een gemeente-verordening en werd verworpen met 69 tegen 14 stemmen (H. II, 1270).

Art. 5, *2e lid*: **waar voorschriften met betrekking tot gebouwen zijn vastgesteld.**

Voor gemeenten, waar geen bouwverordeningen bestaan, is deze beperking natuurlijk niet van toepassing. Dat in een gemeente geheel geen voorschriften van bouwpolitie zullen bestaan, zal echter na enkele jaren niet meer voorkomen (M. 30).

In het o. o. werd gesproken van „woningen of andere gebouwen". Daaar het eerste lid *a* werd gewijzigd in dien zin, dat art. 5 van toepassing is op *alle* gebouwen, werden bij de tweede lezing de woorden „woningen of andere" geschrapt (H. II, 1472).

dat aan die voorschriften niet wordt voldaan.

Het ligt in de rede, dat met de beslissing omtrent het verleenen der vergunning niet kan worden gewacht, totdat de bouw is afgeloopen en aldus is gebleken of de voorschriften der verordening in acht zijn genomen. Mocht bij den bouw worden afgeweken van het plan, waarvoor vergunning is verleend, dan staan verschillende wegen van redres open, en stelt de overtreder zich bloot aan straf, eventueel aan toepassing van art. 180 der Gemeentewet [1]) (M. 30).

Art. 5, *4e lid:* In het o. o. was geen beroep op den gemeenteraad toegelaten. Bij het afdeelingsonderzoek werd de wensch geuit, zulk een beroep wel toe te staan (V. 30), naar aanleiding van welke opmerking de Regeering een nieuw lid inlaschte (M. 30). Tot verdediging daarvan, in antwoord op een opmerking van den heer van Raalte, die het al of niet toelaten van beroep facultatief wilde stellen en wilde overlaten aan de gemeenteraden, gaf de Minister nog te kennen, dat bij deze wet geen oogenblik uit het oog mag worden verloren, dat, waar men in het belang van de volkshuisvesting aan de ingezetenen lasten oplegt, men aan den anderen kant niets moet verzuimen om de rechten en belangen van de ingezetenen die daarbij betrokken zijn, zooveel mogelijk te waarborgen. Deze bepaling zal daarom juist preventief zoo gunstig werken. Wanneer burgemeester en wethouders weten, dat zij bij het weigeren van vergunning waarschijnlijk hun houding

---

[1]) Art. 180 Gemeentewet: Onder de uitvoering der verordeningen van den Raad, behoort de bevoegdheid tot het, des noods ten koste der overtreders, doen wegnemen, beletten of verrigten van hetgeen, in strijd met die verordeningen, wordt daargesteld, ondernomen of nagelaten.

Spoedeischende gevallen uitgezonderd, geschiedt dit niet, dan nadat de belanghebbende schriftelijk is gewaarschuwd.

in den raad zullen moeten verdedigen, zal dit hun een prikkel te meer zijn om accuraat na te gaan, of zij zich wel houden aan de voorschriften, en of zij — want ook in kleine gemeenten werken soms persoonlijke antipathieën — wellicht onbillijk en onrechtvaardig zouden zijn door te weigeren (H. II, 1266, 1267).

Art. 5: Oorspronkelijk was bij dit artikel een lid voorgesteld, luidende:

„Aan het verleenen der vergunning kan als voorwaarde worden verbonden het betalen van eene bijdrage in de kosten van bestrating, rioleering, verlichting en aanleg van waterleiding, ingeval bij plaatselijke verordening dienaangaande bepalingen zijn gesteld en daarbij het bedrag dier bijdrage is geregeld."

Deze bepaling werd gemotiveerd als volgt:

„Door in de wet de verplichting op te nemen, dat bij plaatselijke verordening regelen omtrent de te vorderen bijdrage — ook wat het bedrag betreft — moeten zijn gesteld, voor het geval van betaling dier bijdrage het verleenen van vergunning afhankelijk wordt gemaakt, wordt de mogelijkheid van willekeur buitengesloten. Belanghebbenden weten alsdan van te voren, welke lasten zij hebben te dragen" (M. v. T. 11).

Tegen deze bepaling werden verschillende bezwaren geopperd. Men vroeg of die bijdrage een privaatrechtelijk karakter zou hebben, dan wel een belastingverordening zou zijn, en of het woord „bijdrage" uitsloot de mogelijkheid, dat de bouwondernemer de geheele kosten van bestrating, enz. voor zijn rekening moest nemen. Ook vreesde men, dat een gemeenteraad de bijdragen zóó hoog zou kunnen opvoeren, dat daardoor de bouw van arbeiderswoningen in niet geringe mate zou worden tegengehouden (V. 31).

De Regeering antwoordde, dat aan die bepalingen moeilijk het karakter van belastingverordening kan worden ontzegd, zoodat goedkeuring van de Kroon noodig zou zijn. Het aangaan van contractueele verplichtingen, waarbij de bouwers alle kosten moeten betalen, werd door de voorgestelde bepaling niet uitgesloten, en kon ook bezwaarlijk bij de wet worden verboden (M. 31, 32).

Bij het mondeling overleg betoogde de C. v. V., dat deze bepaling geen doel zal treffen, indien — gelijk in de Memorie van Antwoord erkend wordt — ook na de vaststelling daarvan contractueele regelingen, waarbij de bouwers alle kosten van bestrating, rioleering, enz. op zich nemen, mogelijk blijven. Voorts kwam het der Commissie twijfelachtig voor, of het doenlijk is in een algemeene verordening de grondslagen van de te heffen bijdragen zoo te regelen, dat die grondslagen passen voor de velerlei in de praktijk voorkomende gevallen. Ook rees de vraag, of, wanneer men hier met een belasting te doen heeft, niet

bijzondere bepalingen omtrent de invordering der bijdragen noodig zijn. Verder achtte de Commissie het niet duidelijk, welke de verhouding zal zijn van de hier bedoelde belasting tot de heffing, bedoeld in art. 240 *j* der Gemeentewet[1]), en of laatstgenoemde heffing bestaanbaar zal zijn nevens de heffing van de bijdragen, waarvan hier sprake is.

De mededeeling dezer opmerkingen gaf der Regeering aanleiding de zaak in nadere overweging te nemen. Zij deelde later aan de Commissie mede, dat zij bij nader inzien het niet gewenscht achtte een bepaling in den geest van de voorgestelde in deze wet op te nemen, omdat geen bevredigende oplossing van de verschillende moeilijkheden, welke zich voordoen, is te verkrijgen. Zij liet daarom dit lid van dit artikel vervallen (M. O. 32).

Artikel 6.

1. Voorzoover eene verordening met betrekking tot gebouwen Burgemeester en Wethouders daartoe uitdrukkelijk bevoegd verklaart, kunnen zij:

a. nadere eischen vaststellen ten opzichte van in die verordening bepaaldelijk aangewezen punten;

b. vrijstelling verleenen van het voldoen aan in die verordening bepaaldelijk omschreven eischen.

2. In het geval, omschreven sub *a* van het voorgaand lid, is beroep op den gemeenteraad toegelaten, volgens regelen, bij plaatselijke verordening vast te stellen.

3. Van het besluit van den gemeenteraad wordt door Burgemeester en Wethouders onverwijld kennis gegeven aan hem, die het beroep heeft ingesteld.

4. Wijkt het besluit van den gemeenteraad van dat van Burgemeester en Wethouders af, dan geldt bedoelde kennisgeving als eene door Burgemeester en Wethouders verleende vergunning.

Art. 6: Zonder delegatie van macht, als hier wordt toegelaten, is behoorlijk toezicht van overheidswege onbestaanbaar. Of de opvatting, neergelegd in het bekende arrest van den Hoogen Raad van 28 November 1887 (*Weekblad van het Recht* n°. 5512)

---

[1]) Art. 240 *j* der Gemeentewet: Tot dekking der plaatselijke uitgaven kunnen de gemeente-besturen de volgende belastingen heffen:

j. wegens gebouwde eigendommen en hunne aanhoorigheden, die gelegen zijn in bepaalde gedeelten der gemeente, een en ander naar grondslagen, volgens welke van de belastingschuldigen in billijke evenredigheid eene bijdrage gevorderd wordt in de kosten ten laste der gemeente komende.... ten behoeve van den aanbouw in de aldaar bedoelde gedeelten.

en in andere rechterlijke en administratieve uitspraken van gelijke strekking volkomen juist is te achten, kan hier buiten beschouwing blijven. De praktijk dwingt tot zekere mate van vrijheid in het overdragen van bevoegdheid. Thans wordt daaraan een wettelijke grondslag gegeven. En wel binnen nauwbegrensde perken: de verordening heeft de gevallen, waarin nadere eischen kunnen worden gesteld of vrijstelling kan worden verleend, uitdrukkelijk aan te duiden en de onderwerpen, ten aanzien waarvan zulks mag geschieden, bepaaldelijk aan te wijzen. Bovendien wordt, waar nadere eischen worden gesteld, ten allen tijde beroep op den raad toegelaten (M. v. T. 11).

De omstandigheid, dat ter oplossing van moeilijkheden voor het speciale onderwerp hier genoemd regelen worden gesteld in zake delegatie, sluit natuurlijk niet uit, dat men, waar het andere onderwerpen betreft, zal blijven twisten over de vraag, wat al of niet als geoorloofde delegatie mag worden beschouwd, maar hier wordt ook geen oplossing gegeven van dit ingewikkelde vraagstuk in het algemeen. De vraag, in hoeverre het geven van nadere voorschriften moet worden gerekend onder het begrip van uitvoering te vallen, heeft wel theoretisch belang, maar geen praktische waarde met het oog op de regeling, die hier wordt voorgesteld. Met het oog op het doel, dat met deze bepaling wordt beoogd, schijnt het voldoende, zoo de wetgever door het stellen van een duidelijke omschrijving aan de eischen der praktijk te gemoet komt (M. 32).

Art. 6, 1e lid: **gebouwen.**

Aangezien art. 5 toepasselijk is op alle gebouwen, en niet alleen op woningen, was het noodzakelijk ook ten opzichte van die andere gebouwen delegatie van macht toe te staan (M. O. 20).

Het artikel sprak daarom van „woningen of andere gebouwen", welke uitdrukking bij de tweede lezing nog werd vervangen door „gebouwen" (H. II, 1472).

Art. 6, 2e lid: **beroep op den gemeenteraad.**

De raad zal hebben te beslissen, of de nadere eischen door burgemeester en wethouders vastgesteld, aan de verordening en aan de billijkheid beantwoorden. Zoowel de vraag, of burgemeester en wethouders tot het stellen der opgelegde eischen bevoegd waren, als de vraag, in hoeverre wijziging van die eischen wenschelijk is, kan den raad worden voorgelegd (M. 33).

De raad kan in de verordening termijnen stellen, binnen welke het beroep ingediend en afgedaan zal moeten worden (M. 33).

sub *a.*

De gevallen sub *a* en *b* staan niet gelijk. Er is meer reden om

beroep toe te laten daar waar een last wordt opgelegd, dan daar waar niet gunstig wordt beschikt op een verzoek om vrijstelling. Het lijdt geen twijfel, of, werd ook in het geval sub *b* gelegenheid tot het instellen van beroep gegeven, belanghebbenden altijd bij den raad zouden aankloppen (M. 33).

Artikel 7.

1. De besluiten tot vaststelling, aanvulling, wijziging of intrekking van de in artikel 1 bedoelde voorschriften zijn aan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten aan wie zij binnen tweemaal 24 uren na de vaststelling worden toegezonden onderworpen. De goedkeuring betreft, zoo zij aan eene verordening in haar geheel wordt verleend, alleen die voorschriften, welke aan goedkeuring onderworpen zijn. De artikelen 196 en 197 der Gemeentewet zijn ten deze van toepassing, met dien verstande, dat de daar genoemde termijn wordt gesteld op twee maanden.

2. Alvorens te beslissen winnen Gedeputeerde Staten het advies van den inspecteur in.

3. Het besluit van Gedeputeerde Staten, waarbij de goedkeuring wordt geweigerd, is altijd met redenen omkleed. Van dit besluit kan de gemeenteraad binnen 30 dagen, te rekenen van de dagteekening der beslissingen van Gedeputeerde Staten, bij Ons voorziening vragen. Artikel 201 der Gemeentewet is ten deze van toepassing.

4. Gedeputeerde Staten deelen, met overlegging van het raadsbesluit en van het advies van den inspecteur, hunne beslissing mede aan den centralen gezondheidraad. Deze brengt daaromtrent, zoo hij termen tot vernietiging dezer beslissing aanwezig acht, een met redenen omkleed advies uit aan Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken.

5. Wordt, buiten het geval van voorziening bedoeld in het derde lid, door Ons het besluit van Gedeputeerde Staten vernietigd, dan hebben deze opnieuw uitspraak te doen met inachtneming van Onze beslissing.

6. De artikelen 166 en 169—173 der Provinciale wet en de artikelen 166, 168, 172 en 174—177 der Gemeentewet zijn ten deze van toepassing, met dien verstande, dat de afkondiging geschiedt binnen veertien dagen na dagteekening van het besluit, waarbij de goedkeuring wordt verleend en dat het formulier van afkondiging bij algemeenen maatregel van bestuur wordt vastgesteld.

Artikel 8.

1. Indien binnen twee jaren na het in werking treden dezer wet geene voorschriften, als bedoeld in artikel 1 en goedgekeurd overeenkomstig artikel 7, tot stand zijn gekomen, noodigen Gedeputeerde Staten Burgemeester en Wethouders uit zoodanige voorschriften te ontwerpen en binnen een bepaalden termijn bij hen in te zenden.

2. Over het ingediend ontwerp winnen Gedeputeerde Staten het advies van den inspecteur in en stellen daarna zoodanige voorschriften vast, als zij tot uitvoering van de bepalingen dezer wet noodig achten.

3. Wordt door Burgemeester en Wethouders binnen den bepaalden termijn geen ontwerp ingediend, dan gaan Gedeputeerde Staten, den inspecteur gehoord, zelfstandig tot vaststelling van de voorschriften over.

4. De besluiten, door Gedeputeerde Staten ingevolge het tweede en derde lid vastgesteld, zijn aan Onze goedkeuring onderworpen.

5. Bij de toezending van de vastgestelde en door Ons goedgekeurde voorschriften leggen Gedeputeerde Staten aan den gemeenteraad over het advies van den inspecteur, alsmede het ontwerp van Burgemeester en Wethouders, indien dit binnen den gestelden termijn is ingekomen.

6. De door Ons goedgekeurde voorschriften worden door Burgemeester en Wethouders binnen veertien dagen, nadat zij die van Gedeputeerde Staten hebben ontvangen, afgekondigd, met inachtneming van het bij algemeenen maatregel van bestuur vastgestelde formulier. De artikelen 172, 174, 175, eerste lid, en 176 der Gemeentewet zijn ten deze van toepassing.

7. De gemeenteraad is bevoegd de door Gedeputeerde Staten vastgestelde voorschriften aan te vullen, te wijzigen of in te trekken. De bepalingen van art. 7 zijn daarbij van toepassing.

8. Zijn Gedeputeerde Staten, den inspecteur gehoord, van oordeel, dat aanvulling, wijziging of intrekking van voorschriften, als bedoeld in artikel 1, noodzakelijk is, zoo noodigen zij, met overlegging van het advies van den inspecteur, den gemeenteraad uit tot die aanvulling, wijziging of intrekking over te gaan.

9. Voor zoover medewerking hiertoe door den raad wordt geweigerd kunnen Gedeputeerde Staten, Burgemeester en Wethouders gehoord, na verloop van zes maanden sedert de in het voorgaande lid vermelde uitnoodiging, met Onze goedkeuring die voorschriften aanvullen, wijzigen of intrekken.

Artt. 7 en 8: De strekking van deze artikels is te zorgen, dat geen geheel onvoldoende voorschriften, gemaakt krachtens art. 1, zullen worden uitgevaardigd. Te dien einde zijn de desbetreffende raadsbesluiten onderworpen aan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten (art. 7). Is een dergelijke goedkeuring binnen twee jaren na het in werking treden dezer wet niet verkregen, hetzij omdat de gemeenteraad slechts onvoldoende voorschriften aan het oordeel van Gedeputeerde Staten onderwierp, hetzij omdat hij in het geheel geen voorschriften heeft vastgesteld, dan stellen G. S. zelve de noodige voorschriften vast, welke voor de gemeente bindende kracht hebben (art. 8).

Tegen deze regeling ontstond een hevige oppositie, omdat zij in strijd zou zijn met de door de Grondwet gesanctioneerde autonomie

der gemeenten. Zij werd belichaamd in amendementen. De heer de Savornin Lohman stelde voor om art. 7 te lezen:

„De besluiten tot vaststelling, aanvulling, wijziging of intrekking van de in artikel 1 bedoelde voorschriften worden binnen tweemaal 24 uren na de vaststelling medegedeeld aan Gedeputeerde Staten, en kunnen door Ons, zoover zij met de wetten of het algemeen belang strijden, worden geschorst of vernietigd." (H. II, 1271).

In verband daarmee diende hij een amendement in op art. 8, strekkende om het artikel aldus te lezen:

„1. Indien binnen twee jaren na het in werking treden dezer wet geene voorschriften, als bedoeld in artikel 1, zijn tot stand gekomen, kunnen Gedeputeerde Staten zoodanige voorschriften vaststellen. Deze kunnen door Ons, zoover zij met de wetten of het algemeen belang strijden, worden geschorst of vernietigd.

2. De gemeenteraad is bevoegd de door Gedeputeerde Staten vastgestelde voorschriften te wijzigen of in te trekken." (H. II, 1271).

Op art. 8 diende de heer Kuyper een amendement in, strekkende om het artikel te lezen:

„Indien binnen twee jaren na het in werking treden van deze wet geene voorschriften, als bedoeld in artikel 1, en goedgekeurd overeenkomstig artikel 7, tot stand zijn gekomen, wijst eene wet het gezag aan, dat voor de naleving van deze wet het gemeentebestuur vervangt; regelt, zooveel noodig, de bevoegdheden van dit gezag; en bepaalt hoe uit de gemeentekas de noodige gelden ter zijner beschikking komen." (H. II, 1271).

De verplichte goedkeuring door G. S. zou dus volgens het voorstel van den heer de Savornin Lohman vervallen, en worden vervangen door een kennisgeving aan dat college, evenals het geval is met verschillende andere gemeenteverordeningen. Bleef de gemeenteraad in gebreke, dan hadden G. S. de bevoegdheid, niet de verplichting, zelve over te gaan tot vaststelling. De raad behield de bevoegdheid, die voorschriften weer in te trekken.

Het door hem voorgestelde artikel zou in deze wet feitelijk overbodig zijn, omdat het voorgestelde reeds uit de Gemeentewet volgt (art. 167) [1]), wat ook door den voorsteller werd erkend. Zijn eenig doel was de beide artikelen in hun geheel voor te stellen, omdat dan duidelijker zijn bedoeling werd begrepen. Art. 7 werd dan ook spoedig ingetrokken. Hoofdzaak was het wegnemen

[1]) Art. 167 Gemeentewet: Zij worden binnen tweemaal vier en twintig uren, nadat zij door den Raad zijn vastgesteld, in afschrift, door den Burgemeester en den Secretaris te waarmerken, medegedeeld aan Gedeputeerde Staten.

Gedeputeerde Staten geven aan den Raad berigt van de ontvangst binnen veertien dagen, nadat hun het afschrift is geworden.

van de verplichting, aan G. S. opgelegd, tot vaststelling over te gaan, en vervanging daarvan door een bevoegdheid. Dan konden G. S. in elk speciaal geval nagaan, of onwil dan wel oponthoud de oorzaak was, in welk laatste geval zij nog konden wachten met ingrijpen.

De bedoeling van het laatste lid was vast te stellen, dat, wanneer de verordening er eenmaal is, men een fundament heeft. Daaraan kan niet meer veranderd worden dan volgens de gewone regels van het publiek recht, d. w. z. de gemeenteraad kan veranderen zooals hij goed vindt, maar wanneer hij handelt in strijd met de wet of het algemeen belang, dan kan de Regeering dat besluit vernietigen. Dat zou zijn de weg naar het gewone recht, die door het Regeeringsvoorstel was verlaten.

Volgens dat voorstel was alle waarborg voor het verkrijgen van *goede* verordeningen uit de wet verdwenen, welke waarborg de voorsteller ook niet noodig achtte. Vooral ook het recht der gemeenten, om de door G. S. vastgestelde verordeningen in te trekken, maakte de geheele materie van artt. 7 en 8 tot een schijnvertooning.

Naast de Minister bestreed ook de C. v. V. sterk het amendement, dat artt. 1—3 tot een doode letter zou maken.

Nadat nog weer tusschen den Minister en den heer de Savornin Lohman was gedebatteerd over de vraag of door deze regeling de autonomie der gemeenten al dan niet voldoende werd gerespecteerd, deelde de voorsteller mee, dat hij ook zijn amendement op art. 8 introk (H. II, 1272—1297).

Het voorstel van den heer Kuyper, die zich desnoods met art. 7 kon vereenigen, bedoelde, in overeenstemming met art. 144 der Grondwet [1]), een speciale wet uit te vaardigen, waarin werd bepaald hoe voor elke gemeente afzonderlijk, wanneer zij in gebreke bleef met het vaststellen van voorschriften, de zaak zou worden geregeld.

Volgens den voorsteller was zijn amendement wel, het Regeeringsvoorstel niet in overeenstemming met de Grondwet. Hij erkende intusschen, dat de mogelijkheid, door zijn voorstel geboren, om bijv. een gedelegeerde naar eenige gemeente te zenden, die daar de wetgevende en uitvoerende macht in zake bouwverordeningen zou uitoefenen, en tevens de beschikking zou hebben over de gemeentekas, veel sterker inbreuk maakte op de autonomie dan de door de Regeering voorgestelde redactie. Maar hij sprak daarbij het vermoeden uit, dat die mogelijkheid krachtig preventief zou werken en zou veroorzaken, dat elke gemeente wel zou zorgen aan haar verplichtingen te voldoen.

---

[1]) Zie de noot op blz. 90.

De Minister wees de toepasselijkheid van het vierde lid van art. 144 der Grondwet op deze zaak van de hand, omdat dit verzuim nog geen „grove verwaarloozing" is, en antwoordde op de vraag van den voorsteller, hoe het Regeeringsvoorstel dan met de Grondwet was te rijmen, dat hier gebruik was gemaakt van het vijfde lid van dat artikel, dat voorschrijft, dat de wet bepaalt, welk gezag het gemeentebestuur vervangt, wanneer dit in gebreke blijft in de uitvoering der wetten te voorzien. In casu bepaalde de Woningwet dat Gedeputeerde Staten dat gezag zouden vormen.

De heer Kuyper trok zijn amendement in, omdat hij een onzuivere stemming voorzag, en meende beter te doen, door eenvoudig tegen art. 8 te stemmen (H II, 1274—1296).

Art. 7 werd aangenomen met 77 tegen 7 stemmen, artikel 8 met 65 tegen 17 stemmen (H. II, 1298).

Artikel 7.

Art 7: De bepalingen van dit artikel zijn noodig, om aan het wettelijk gebod van art. 1 daadwerkelijke kracht te verzekeren. Wel zouden voorschriften, met de wet of met het algemeen belang in strijd, door het vernietigingsrecht onschadelijk kunnen worden gemaakt, doch dit recht staat machteloos tegenover niet behoorlijke vervulling eener positieve verplichting. Toepassing van art. 126, 2e lid der Gemeentewet [1]) zou slechts een formeele naleving van de letter der wet waarborgen (M. v. T. 11).

Art. 7, 1e lid: **Gedeputeerde Staten.**

Deze colleges vormen, zoowel door hun stelling tusschen de organen van het centraal gezag en de gemeentebesturen als door hun bemoeiingen met alle takken van inwendig bestuur en hunne gewestelijke bekendheid, het aangewezen lichaam om het vereischte toezicht uit te oefenen (M. 34).

binnen tweemaal 24 uren na de vastelling.

In overeenstemming met het bepaalde bij art. 167 der Gemeentewet [2]), waar bepaald is, dat verordeningen, waartegen straf is bedreigd, binnen tweemaal 24 uren aan G. S. moeten worden meegedeeld, is ook hier die termijn opgenomen (M. 36).

De goedkeuring betreft..... alleen die voorschriften, welke aan goedkeuring onderworpen zijn.

Het is geoorloofd voorschriften, waarop deze wet wel, en voor-

---

[1]) Art. 126, 2e lid Gemeentewet: Vorderen de wetten, maatregelen, bevelen, reglementen of verordeningen eene bepaalde medewerking van den Raad en wordt die door dezen geweigerd, dan voorzien Burgemeester en Wethouders daarin.

[2]) Zie de noot op blz 161.

schriften, waarop zij niet van toepassing is, in één verordening op te nemen. In dat geval zijn alleen die deelen van de verordening, die krachtens artt. 1—3 dezer wet zijn vastgesteld, aan de goedkeuring van G. S. onderworpen (M. O. 20).

De artikelen 196 en 197 der Gemeentewet zijn ten deze van toepassing.

Volgens de Gemeentewet [1]) is voor besluiten van den gemeenteraad, waarvoor goedkeuring van G. S. noodig is, een termijn van 30 dagen gesteld, binnen welke dat college moet beslissen. Is die termijn verloopen zonder bericht, dan worden G. S. geacht het besluit goed te keuren.

Op voorstel van den heer de Waal Malefijt (H. II, 1296) voegde de Regeering de zinsnede in, waarbij die artikelen ook van toepassing werden verklaard, op de besluiten, volgens art. 1 dezer wet genomen (H. II, 1297).

met dien verstande, dat de daar genoemde termijn wordt gesteld op twee maanden.

Deze verlenging van den in artt. 196 en 197 genoemden termijn is bij de tweede lezing aangebracht, omdat de termijn van één maand te kort is, wanneer verscheidene verordeningen te gelijker tijd door Gedeputeerde Staten moeten worden onderzocht, en volgens art. 7, tweede lid, tevens het advies van den inspecteur moet worden ingewonnen (H. II, 1472).

Art. 7, 2e lid: **advies van den inspecteur.**

Gedeputeerde Staten zijn niet gehouden volgens dat advies te beslissen.

Het zou geheel indruischen tegen de beginselen van ons staatsrecht om gemeentelijke verordeningen te onderwerpen aan de goedkeuring van een centralen gezondheidsraad of om de goedkeuring van een hooger bestuur *afhankelijk* te stellen van het advies van dien raad of van een inspecteur. Bovendien is bezwaarlijk te verwachten, dat genoemde raad beter dan de gezamenlijke colleges van Gedeputeerde Staten de veeleischende taak zou kunnen vervullen om met kennis van zaken de bouwverordeningen van vele honderden gemeenten aan de belangen der volkshuisvesting te toetsen (M. 34).

---

1) Art. 196 Gemeentewet: Gedeputeerde Staten beslissen omtrent de in de beide vorige artikelen bedoelde besluiten, binnen dertig dagen na dien, waarop zij hun zijn aangeboden.

Art. 197 Gemeentewet: Zij worden geacht het besluit goed te keuren, waaromtrent zij, binnen den in het vorig artikel gestelden termijn, geene beslissing of geen berigt, de beslissing verdagende, aan het bestuur, dat het besluit nam hebben ingezonden.

Voor het stellen van termijnen voor het uitbrengen van de adviezen der inspecteurs bestaat geen voldoende aanleiding (M 36).

Art 7, 3e lid: **Van dit besluit kan de gemeenteraad binnen 30 dagen.... bij Ons voorziening vragen.**

Volgens het o. o. was geen beroep van het besluit van G. S. toegelaten. Bij het afdeelingsonderzoek werd daarop aangedrongen, vooral ten einde contradictoire behandeling van de tegen het besluit geopperde bezwaren bij de afdeeling van den Raad van State voor de geschillen van bestuur mogelijk te maken (V. 35). De Regeering meende aan dien wensch geen gevolg te moeten geven. Zij voerde in de Memorie van Antwoord daartegen aan:

Het toekennen van hooger beroep tegen de beslissingen van Gedeputeerde Staten, ofschoon natuurlijk niet altijd te vermijden, brengt eigenaardige bezwaren mede. De ondervinding leert, dat bij verschil voor inzicht tusschen Gedeputeerde Staten en den gemeenteraad nagenoeg altijd beroep wordt ingesteld, waar dit open staat. Langs dien weg wordt feitelijk de bevoegdheid tot het verleenen of onthouden van goedkeuring overgebracht bij het centraal gezag, hetwelk zelfstandig geene gegevens bezit of bijeen kan brengen tot het vormen van een juist en billijk oordeel. Terwijl volgens het ontwerp het toezicht op de gemeentebesturen verdeeld blijft over elf colleges, zouden, werd beroep opengesteld, de Regeering en de Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, overstelpt worden met verzoeken om alsnog goedkeuring te verleenen. Te minder schijnt het noodig en wenschelijk al dien administratieven omslag in het leven te roepen, omdat het oppertoezicht toch altijd blijft berusten bij de centrale Regeering. Tegen schending van de wet of van het algemeen belang moet zij blijven waken; het initiatief van den centralen gezondheidsraad zal haar de uitoefening van die taak verlichten, althans voorkomen, dat mogelijkerwijs, bij gebreke van activiteit van besturen of particulieren, een geval van zoodanige schending haar ontgaat. Maar gansch anders zou haar taak worden, als zij zelve de eindbeslissing zou moeten geven zelfs over ondergeschikte détails, over gevallen waarin dikwijls het vóór en tegen vrijwel gelijk staan en beslissing in den eenen of in den anderen zin licht- en schaduwzijden biedt. Dergelijke veelomvattende bemoeiing van de Regeering met de onderdeelen van plaatselijke verordeningen verdient geene aanbeveling (M. 35).

Van de zijde der C. v. V. werd nader aangedrongen op het toelaten van beroep bij de Kroon tegen de beslissingen van Gedeputeerde Staten. Dit moge tot eenigen omslag aanleiding geven, daartegenover staat het groote voordeel, dat in contradictoire be-

handeling bij de afdeeling van den Raad van State voor de geschillen van bestuur gelegen is.

De Regeering bleek niet gezind te zijn het toelaten van zoodanig beroep voor te stellen. Harerzijds werd nader gewezen op de daartegen in de Memorie van Antwoord aangevoerde bedenkingen. Zij voegde hieraan nog toe, dat de samenwerking tusschen Gedeputeerde Staten en gemeentebesturen door het toelaten van beroep zou lijden. Waar gelegenheid tot beroep bestaat, zullen de gemeentebesturen in den regel niet geneigd zijn tot gemeen overleg en tot toegeven aan hetgeen van de zijde van Gedeputeerde Staten wordt verlangd. Voorts vestigde de Regeering de aandacht op de omstandigheid, dat wanneer, wegens verschil van meening tusschen hot gewestelijk bestuur en den gemeenteraad, Gedeputeerde Staten tot vaststelling van voorschriften overgaan, de medewerking der Kroon vereischt wordt, aangezien naar het gewijzigd wetsontwerp alsdan de goedkeuring der Koningin noodig is. Overigens herinnerde de Regeering, dat de besluiten van Gedeputeerde Staten, indien al niet voor beroep, dan toch voor vernietiging vatbaar zijn en dat te dien aanzien in dit artikel speciale bepalingen zijn opgenomen (M. O. 36).

Bij de openbare behandeling stelden de heeren Van Asch van Wijk, De Waal Malefijt en van de Velde bij amendement voor, toch nog beroep mogelijk te maken (H. II, 1271). De eerste onderteekenaar memoreerde, dat in de gemeentewet G. S. fungeeren als college van contrôle, en dat bij verschil van gevoelen de gemeenteraad recht van beroep heeft op de Kroon. Volgens hem zou het gemeen overleg tusschen G. S. en den gemeenteraad door de mogelijkheid van beroep eerder worden bevorderd dan tegengewerkt. Wanneer beide partijen weten, dat ten slotte een hoogere autoriteit zal moeten beslissen wanneer zij het niet eens kunnen worden, dan zal men over en weer meer toegeven om te trachten tot een vergelijk te komen (H. II, 1272).

De Minister verklaarde door de toelichting van het amendement overtuigd te zijn, dat de gelegenheid tot beroep óók kon leiden tot het voorkomen van conflicten. Wel bleef nog één groot bezwaar. Wat toch is het geval? Zelfs Gedeputeerde Staten zullen bij de beoordeeling van verordeningen wel eens verlegen zitten, omdat daarin niet alleen vele zuiver technische kwesties te beslissen zijn, maar ook kwesties, die eigenlijk alleen op de plaats zelf beoordeeld kunnen worden. Dat behoeft echter voor de colleges van Gedeputeerde Staten geen onoverkomelijk bezwaar te zijn. Vooreerst zullen onder de leden van die colleges meestal mannen gevonden worden, die geheel op de hoogte zijn van de verschillende gemeentelijke toestanden, die op de hoogte zijn of allengs komen van bouwverordeningen in hun gewest en die, als het

noodig is, ook plaatselijke opnemingen kunnen gaan doen, iets wat wel meer mocht geschieden dan thans in sommige provinciën het geval is. Maar die moeilijkheden zijn natuurlijk veel grooter als bij beroep ook in den Haag moet worden onderzocht en beslist.

Intusschen, al staan tegenover de voordeelen, die het amendement ontegenzeggelijk aanbiedt, ook nadeelen, de Minister wilde zich tegen de aanneming niet sterk verzetten, want het amendement past in het stelsel der Regeering en geeft een waarborg te meer tegen willekeur van hooger gezag (H. II, 1284).

Het amendement werd daarop zonder hoofdelijke stemming aangenomen (H. II, 1298).

Krachtens art. 23 der Wet op den Raad van State wordt de afdeeling van dien raad voor de geschillen van bestuur gehoord over het verzoek om voorziening (M. I, 13; H. I, 421).

binnen 30 dagen.

Deze termijn is gesteld in overeenstemming met het bepaalde bij art. 200 der Gemeentewet [1]), waar dezelfde termijn is gesteld voor beroep op besluiten, volgens die wet aan de goedkeuring van G. S. onderworpen.

Art. 7, 4e lid: De centrale gezondheidsraad is het aangewezen lichaam om onder den betrokken Minister oppertoezicht te houden op de uitvoering, welke door de lokale besturen aan deze paragraaf zal zijn te geven, weshalve de verordeningen tot vaststelling, wijziging of intrekking van de in artikel 1 bedoelde voorschriften, alsmede de besluiten van Gedeputeerde Staten, waarbij aan die verordeningen goedkeuring wordt verleend of wel onthouden, ter kennis van dien raad zijn te brengen. Tevens behoort van dit college het initiatief tot vernietiging der beslissing van Gedeputeerde Staten uit te gaan. Wel kan ook langs den gewonen weg vernietiging worden aangevraagd, door gemeentebesturen of door belangstellenden (krachtens het bepaalde bij art. 8 der Grondwet) [2]), doch, strekt de beslissing tot goedkeuring, zoo wordt die door het gemeentebestuur natuurlijk gaarne aanvaard, en particulieren plegen, naar de ondervinding leert, meestentijds alleen dan, wanneer persoonlijke belangen in het spel komen, de aan-

[1]) Art. 200 Gemeentewet: In geval Gedeputeerde Staten het besluit van een gemeentebestuur weigeren goed te keuren, kan dit bestuur binnen dertig dagen, te rekenen van de dagteekening der beslissing van Gedeputeerde Staten, bij Ons voorziening vragen.

[2]) Art. 8, eerste lid, Grondwet: Ieder heeft het regt om verzoeken, mits schriftelijk, aan de bevoegde magt in te dienen.

dacht der Regeering op schending van de wet of van het algemeen belang te vestigen (M. v. T. 12).

Het vragen van vernietiging door den gezondheidsraad moet niet aan termijnen gebonden zijn, daar het vernietigingsrecht zelf te allen tijde op korter of langer vigeerende besluiten kan worden toegepast (M. 37).

Art. 7, 5e lid: **buiten het geval van voorziening bedoeld in het derde lid.**

Deze woorden zijn bij de tweede lezing ingevoegd. Daardoor wordt duidelijk uitgemaakt, dat in geval van voorziening of beroep op de Kroon niet Gedeputeerde Staten op nieuw uitspraak hebben te doen met inachtneming van de beslissing van de Kroon, maar dat in dergelijk geval de Kroon zelve uitspraak doet (H. II, 1472).

Art 7, 6e lid: **de artikelen 166 en 169—173 der Provinciale Wet** [1]).

Bij de openbare beraadslaging werd door den heer de Waal Malefijt de vraag gedaan, of de vernietiging, bedoeld in het vierde en vijfde lid, alleen zou kunnen worden uitgesproken in geval van strijd met de wet of met het algemeen belang (H. II, 1285). De Minister gaf daarop een toestemmend antwoord, doch wilde die omschrijving liever niet in de wet plaatsen, om te voorkomen, dat in andere wetten, waar die bijvoeging ontbrak, aan het vernietigingsrecht een ruimere beteekenis kan worden gehecht. Ter nadere aanduiding verklaarde hij echter in dezen art. 153 der Gemeentewet [2]) van toepassing (H. II, 1297).

Bij de tweede lezing stelde de Regeering echter voor niet art. 153 der Gemeentewet, maar, wat juister is, de artt. 166 en 169—173 der Provinciale Wet van toepassing te verklaren. Intusschen merkte de Minister op, dat, al verdwijnt de aanhaling van art. 153 der Gemeentewet uit art. 7, desniettemin dat artikel toch ook van toepassing zal zijn (H. II, 1472).

de artikelen 166, 168, 172 en 174 177 der Gemeentewet [3]).

---

[1]) Zie de noot op blz. 148.

[2]) Art. 153 Gemeentewet: De plaatselijke verordeningen kunnen, zoover zij met de wetten of het algemeen belang strijden, door Ons worden geschorst of vernietigd.

[3]) Art. 166 Gemeentewet: De verordeningen, tegen wier overtreding straf is bedreigd, worden, zooveel mogelijk, ontworpen door eene vaste commissie uit den Raad, waarvan de Burgemeester voorzitter is.

Art. 168 Gemeentewet: Deze verordeningen verbinden niet, dan wanneer zij behoorlijk zijn afgekondigd.

Art. 172 Gemeentewet: De afkondiging geschiedt op de wijze, te bepalen bij eene plaatselijke verordening, die tevens het noodige voorschrift, om van de gedane afkondiging te doen blijken, bevat.

Titel II, § 2 van de Gemeentewet spreekt van de plaatselijke verordeningen, tegen wier overtreding straf is bedreigd. Die bepalingen kunnen op de plaatselijke verordeningen, krachtens art. 1 der Woningwet uitgevaardigd, niet ongewijzigd van toepassing worden verklaard. Daarom zijn hier opgenomen die artikelen, die mutatis mutandis toepasselijk worden verklaard.

Art. 178 der Gemeentewet, waarbij is voorgeschreven, dat eenmaal in de vijf jaren door den gemeenteraad wordt verklaard, welke verordeningen nog gelden, is hier niet van toepassing verklaard. Vermelding van regelingen, die niet kunnen vervallen door den eenzijdigen wil van den gemeenteraad, komt niet te pas in een verordening, waarvan de hoofdstrekking is, niet genoemde verordeningen stilzwijgend buiten werking te stellen (V. 36).

Artikel 8.

Art. 8: Gemis aan overeenstemming tusschen hetgeen de raad meent te moeten verordenen en datgene, wat naar het inzicht van Gedeputeerde Staten de verordening zou moeten behelzen, mag in geen geval leiden tot de negatieve slotsom, dat regeling achterwege blijft. Voor minder diligente gemeentebesturen zou dan eene premie worden gesteld op het aanbieden van voorschriften, waarvan goedkeuring niet ware te wachten. De veiligheidsklep, hier aangebracht, moge slechts bij hooge uitzondering dienst behoeven te doen, zij kan niet worden prijsgegeven of de goede werking van het aangenomen stelsel loopt groot gevaar. Wanneer tusschen den gemeenteraad en hooger gezag verschil van meening bestaat omtrent de deugdelijkheid eener ter goedkeuring voorgedragen belastingverordening, geeft meestal de raad ten slotte

---

Art. 174 Gemeentewet: De verordeningen treden, indien zij geen ander tijdstip daartoe aanwijzen, in werking op den derden dag na dien, waarop zij zijn afgekondigd.

Art. 175 Gemeentewet: De afgekondigde verordeningen worden, gedurende drie maanden, op de secretarie der gemeente voor een ieder ter lezing nedergelegd. Zij worden, hetzij in druk, hetzij in afschrift, tegen betaling der kosten, algemeen verkrijgbaar gesteld, en medegedeeld aan het kantongeregt, de arrondissements-regtbank en het geregtshof, waaronder de gemeente behoort, en aan het openbaar ministerie bij die collegiën.

Het oorspronkelijke stuk wordt ter secretarie bewaard

Art. 176 Gemeentewet: Jaarlijks doen Gedeputeerde Staten in het provinciaal blad eene korte opgaaf plaatsen van de gedurende het vorige jaar door degemeentebesturen hunner provincie afgekondigde verordeningen.

Art. 177 Gemeentewet: Door de in art. 166 bedoelde commissie, of waar deze niet bestaat, door Burgemeester en Wethouders, wordt aanhoudend onderzocht, aan welke van de bepalingen der plaatselijke verordeningen, tegen wier overtreding straf is bedreigd, voortdurende kracht is toe te kennen, en van de uitkomsten van dit onderzoek jaarlijks aan den Raad verslag gedaan.

toe, ten einde niet van de benoodigde baten te worden verstoken. Leidt de gedachtenwisseling niet tot een goed einde, gelijk meermalen voorkomt, dan blijft de verordening liggen. Hier daarentegen ontbreekt de spoorslag van rechtstreeksch voordeel. Dat in strijd met het inzicht van het hooger gezag elke regeling blijft ontbreken of een verkeerde regeling in werking treedt, kan niet worden geduld (M. v. T. 12).

Art. 8, 1e lid: **binnen twee jaren.**

De termijn moet ruim genoeg zijn om gemeen overleg mogelijk te maken. Ten einde te voorkomen, dat steeds wordt onderhandeld, zonder dat die onderhandeling leidt tot het vaststellen van voorschriften, is de opname van een termijn noodzakelijk (M. v. T. 12).

noodigen Gedeputeerde Staten Burgemeester en Wethouders uit zoodanige voorschriften te ontwerpen.

Art. 8, 2e lid: **en stellen daarna zoodanige voorschriften vast.**

De regeling in art. 126 der Gemeentewet [1]) neergelegd, kan hier niet worden gevolgd. B. en W. en eventueel de Commissaris der Koningin verleenen hunne medewerking tot de uitvoering van wetten en besluiten, waar de raad die weigert. Doch hier is van weigering veelal geen sprake. Weigerde de raad een verordening te maken, dan zou men desnoods de vaststelling aan B. en W. kunnen opdragen. Maar in casu heeft men te doen met een regeling, die de raad maakt, doch waaraan goedkeuring wordt onthouden.

De Regeering meende niet te kunnen verwachten, dat B. en W. zouden willen of kunnen doen, hetgeen de raad niet van zins is te doen (M. 37).

De C. v. V. verklaarde deze, in de M. v. A opgenomen, weerlegging van het denkbeeld om, in aansluiting aan art. 126 der Gemeentewet, de vaststelling aan burgemeester en wethouders op te dragen, wanneer de gemeenteraad in gebreke blijft een voor goedkeuring vatbare verordening vast te stellen, niet overtuigend te achten. Zonder twijfel kan zich het geval voordoen, dat burgemeester en wethouders meer gezind zijn dan de gemeenteraad tot vaststelling van een behoorlijke verordening te besluiten. Blijkt het tegendeel, dat kan vaststelling door Gedeputeerde Staten volgen.

De Regeering bleef bezwaar hebben de vaststelling aan burgemeester en wethouders op te dragen, ingeval de gemeenteraad niet weigert voorschriften vast te stellen, maar omtrent den inhoud der voorschriften verschil van meening bestaat tusschen den raad

---

[1]) Zie de noot op blz. 163.

en Gedeputeerde Staten. In zoodanig geval de vaststelling aan burgemeester en wethouders op te dragen kwam haar bedenkelijk voor, omdat het college van burgemeester en wethouders niet staat boven den raad. De opdracht zou haars inziens een schadelijken invloed kunnen hebben op de verhouding van dat college tot den raad. Intusschen verklaarde de Regeering zich bereid ter tegemoetkoming aan het geopperd bezwaar in het ontwerp op te nemen, dat, wanneer binnen den gestelden termijn geene voor goedkeuring vatbare voorschriften door den raad zijn vastgesteld, Gedeputeerde Staten burgemeester en wethouders uitnoodigen binnen een door hen te bepalen termijn zoodanige voorschriften te ontwerpen en in te zenden, opdat met het gevoelen van burgemeester en wethouders rekening kunne gehouden worden bij de vaststelling van voorschriften door Gedeputeerde Staten (M. O. 38).

Art. 8, 2e lid: **stellen voorschriften vast.**

Voor de vraag of deze bepaling in overeenstemming is met de door de Grondwet gewaarborgde autonomie der gemeenten, zie de Inleiding, en de aanteekeningen aan het begin van dit artikel.

Art. 8, 4e lid: **zijn aan Onze goedkeuring onderworpen.**

Door deze bepaling wordt de macht van G. S. eenigermate beperkt (M. 37).

De bepalingen van het vierde en vijfde lid van art. 7 behoeven op de verordeningen, door Gedeputeerde Staten vast te stellen, niet te worden toegepast. Die bepalingen betreffen de goedkeuring of de weigering van goedkeuring door Gedeputeerde Staten, welke niet wordt gepubliceerd. De verordeningen, door Gedeputeerde Staten vastgesteld, worden evenals andere verordeningen afgekondigd. De gezondheidsraad, de gemeenteraad en particulieren zijn aldus tot kennisneming en tot het vragen van vernietiging in de gelegenheid (M 38).

Art. 8, 6e lid: Oorspronkelijk, en ook na de wijzigingen naar aanleiding van het afdeelingsonderzoek en het mondeling overleg, was niets omtrent de afkondiging der besluiten voorgeschreven. Bij Nota van wijziging voegde de Regeering aan het vierde lid toe: „en worden afgekondigd met inachtneming van de regelen, bij algemeenen maatregel van bestuur vast te stellen" (H. II 1279).

De heer Fokker merkte bij de openbare behandeling op, dat niet geregeld was, door wie de afkondiging zou geschieden, en wanneer de voorschriften in werking zouden treden. Hij gaf in overweging een nieuw lid in te lasschen, waarbij die punten worden geregeld, en gaf een redactie aan de hand, welke door de Regeering werd overgenomen (H. II, 1286, 1296).

Art. 8, 6e lid: **De artikelen 172, 174, 175 eerste lid en 176 der Gemeentewet [1]) zijn ten deze van toepassing.**

Deze artikelen regelen de wijze van afkondiging, in werking treding, ter visie legging en aankondiging in het provinciaal blad van gemeenteverordeningen.

Art. 8, 7e lid: **De bepalingen van art. 7 zijn daarbij van toepassing.**

In het Regeeringsvoorstel stond in plaats van deze zinsnede de uitdrukking: „behoudens de vereischte goedkeuring". De heer de Waal Malefijt stelde voor die woorden te schrappen, en het geheele artikel 7 toepasselijk te verklaren, zoodat ook de overige bepalingen van dat artikel, waaronder het recht van beroep, gelden voor de hier bedoelde raadsbesluiten (H. II, 1285, 1296).

De Regeering nam het amendement over, daar het slechts een redactie-kwestie gold, en de bedoeling verduidelijkte (H II, 1297).

Art. 8, 7e lid: **De gemeenteraad is bevoegd de verordeningen .... in te trekken.**

Deze bepaling zou, strikt genomen, kunnen worden gemist, omdat de verordeningen, eenmaal door G. S. vastgesteld, op een lijn staan met andere plaatselijke verordeningen, doch om elken twijfel af te snijden is het behoud der bepaling wenschelijk (M. 38).

Art. 8, 8e lid: **Gedeputeerde Staten .... noodigen .... den gemeenteraad uit tot .... intrekking over te gaan.**

Art. 8, 9e lid: **kunnen Gedeputeerde Staten .... die voorschriften .... intrekken.**

De bevoegdheid, in deze bepalingen aan Gedeputeerde Staten geschonken, is onmisbaar ter waarborging, dat het in deze paragraaf beoogde doel worde bereikt. Vooreerst kan het zijn dat aanvankelijk door Gedeputeerde Staten goedkeuring is verleend aan een verordening, welke nog geen volledig stel voorschriften bevat, doch die op zich zelve geen stof tot aanmerkingen levert. Doch ook verordeningen, die tijdens haar vaststelling in de te regelen onderwerpen in allen deele voorzien, kunnen mettertijd blijken aanvulling te behoeven. Evenzoo kan na verloop van tijd, hetzij naar aanleiding van veranderde omstandigheden, hetzij uithoofde van in de praktijk verkregen ervaring, wijziging of intrekking dringend worden vereischt. Ook dan moeten Gedeputeerde Staten in staat zijn tegenover gemeentebesturen, die van den ernst der hun toevertrouwde zorg niet genoegzaam blijken te zijn doordrongen, het heft in handen te houden (M. v. T. 12).

Het vernietigingsrecht der Kroon is hier niet voldoende, omdat

---

1) Zie de noot op blz. 168.

vernietiging wegens strijd met het algemeen belang nimmer wordt uitgesproken, op grond dat een regeling niet voldoende is (M. 38).

Het recht, gegeven aan G. S., om den gemeenteraad uit te noodigen, en bij weigering zelf over te gaan tot wijziging enz. der voorschriften, ondervond oppositie van de zijde van den heer De Waal Malefijt, die vreesde dat daardóor alle verordeningen van den gemeenteraad op losse schroeven werden gezet. Hij wenschte een periodieke herziening, onafhankelijk van de in art. 178 der Gemeentewet bedoelde, en het recht van G. S. tot ingrijpen beperkt te zien tot die gevallen, waarin de gemeenteraad die herziening verzuimde (H. II, 1285).

De heer Drucker verklaarde zich daar tegen, omdat zich plotseling een verandering van omstandigheden kan voordoen (bijv. uitbreiding van een stad op het gebied van een aangrenzende gemeente), waardoor herziening of vernieuwing der verordeningen dringend noodig kan worden (H. II, 1287).

Art. 8, 9e lid: **na verloop van zes maanden.**

Voor ambtelijke correspondentie en persoonlijk onderzoek moet de noodige tijd worden gelaten. Het ware niet wenschelijk, dat G. S. reeds terstond of zeer kort na de verzending hunner uitnoodiging den raad voor een fait accompli zouden kunnen stellen, zonder dat deze gelegenheid had gehad om te trachten G. S. te overtuigen en hunne bezwaren te beantwoorden (M. 38, 39).

Art. 8, 9e lid: **met Onze goedkeuring.**

Waar het wijziging van reeds goedgekeurde voorschriften geldt, of wel intrekking, is tegenover de aan Gedeputeerde Staten toegekende macht eenig tegenwicht noodig. Voortdurende inmenging hunnerzijds zou op de toewijding der gemeentebesturen een verlammenden invloed uitoefenen. Daarom is bepaald, dat wijziging of intrekking door Gedeputeerde Staten van eenmaal in werking getreden voorschriften, bij weigering van den gemeenteraad om daartoe mede te werken, alleen met goedkeuring der Kroon kan tot stand komen (M. v. T. 13).

§ 2. Aangifte omtrent het aantal bewoners.

Overbevolking van woningen, zoo schadelijk voor gezondheid en zedelijkheid, wordt uitteraard allermeest aangetroffen in de groote steden. Het verschijnsel doet zich daar, gelijk mede geen toelichting behoeft, schier uitsluitend voor in verhuurde woningen en wel in de zoodanige, die niet meer dan twee woonvertrekken tellen. Betwist zal wel niet worden, dat het wenschelijk is aangaande de heerschende misstanden voortdurend gegevens bijeen

te brengen. Daarom werd voorgesteld de verhuurders te verplichten tot mededeeling — bij wijze van aangifte — van datgene, wat het gemeentebestuur van noode heeft om den stand van zaken te overzien. Het voorschrijven van deze verplichting geschiedt op het voetspoor van het Hessische „Gesetz, die polizeiliche Beaufsichtigung von Miethwohnungen und Schlafstellen betreffend" van 1 Juli 1893.

Het doen van aangifte *bij de wet verplicht* te stellen, is gewenscht. Het ware te vreezen, dat, werd het opleggen der verplichting aan het goedvinden van de gemeentebesturen overgelaten, meer dan één bestuur zou nalaten den hier aangewezen weg in te slaan, niet omdat men het bijeenbrengen van materiaal als boven voor nader onderzoek aangaande den feitelijken toestand overbodig zou achten, maar omdat men er tegen op zou zien aan eenige categorie van burgers een kleine last, hoe gering ook, in het algemeen belang op te leggen, indien de grondslag van dien verplichten last niet in de wet was neergelegd. Wat van de verhuurders zal worden gevraagd, zal hun trouwens weinig last veroorzaken, want omtrent de gegevens, die zij zullen moeten meedeelen, kunnen zij bezwaarlijk onbekendheid voorwenden. Indien sommigen tegen het overleggen van feitelijke gegevens aangaande den toestand der door hen verhuurde woningen bezwaar hebben, dan kan het alleen zijn, dat zij niet gaarne meewerken om de overheid van den werkelijken toestand op de hoogte te brengen, daar zij uit verklaarbaar eigenbelang voor alle maatregelen tot verbetering min of meer beangst zijn; maar dergelijke overweging kan er slechts toe leiden om de groote wenschelijkheid van den hier voorgestelden maatregel in het licht te stellen.

Dank zij dezen maatregel zullen op meer dan één plaats de oogen worden geopend voor eertijds verborgen misstanden. Aldus zal de stoot worden gegeven tot het beramen van middelen van redres. Bovendien mag worden verwacht, dat publiciteit een heilzame preventieve werking zal blijken te bezitten, in dier voege, dat verhuurders zelven voortdurend indachtig zullen blijven aan de verplichtingen welke op hen rusten, niet licht er toe zullen overgaan om meer personen in hunne perceelen toe te laten dan volgens verordening geoorloofd is, en in het algemeen, liever dan eventueel misbruik aan de kaak gesteld te zien, het zooveel doenlijk zullen trachten te keeren (M. v. T. 13).

De gemeentebesturen zullen dus volgens de bepalingen dezer wet niet alleen bevoegd, maar zelfs verplicht worden zich op de hoogte te stellen en te houden van de woningtoestanden in hunne gemeenten. Nauwkeurige kennis van den werkelijken toestand is voorzeker een eerste vereischte voor het beramen van doeltreffende maatregelen. Deze overweging behoeft er echter niet toe

te leiden om nog meer uitbreiding te geven aan hetgeen in § 2 van de wet wordt voorgeschreven.

In de kennisneming van de ingevolge de wet bijeen te brengen gegevens zal het gemeentebestuur gereede aanleiding vinden zijne onderzoekingen verder uit te strekken. Maar hier, gelijk in zoo menig andere materie, schijnt het ongeraden reeds terstond bij eene eerste bemoeiing van den wetgever zoo velerlei nieuwe verplichtingen en lasten op te leggen, dat de daadwerkelijke uitvoering gevaar loopt. Enkele bindende bepalingen zijn noodig, maar door te veel voor te schrijven zou men ook in deze het eigen initiatief afschrikken.

Bovendien loopen de misstanden op dit gebied te veel uiteen, dan dat het raadzaam zou zijn bij de wet het onderzoek voor alle gemeenten in bijzonderheden te willen regelen. Een onderzoek van bepaalde gegevens, in de eene gemeente urgent, kan in de andere overbodig wezen (M. 13).

Bij het afdeelingsonderzoek meenden sommige leden, dat, afgezien van de resultaten, op deze wijze te verkrijgen, op eenvoudiger wijze, nl. door het raadplegen der bevolkingsregisters kon worden nagegaan, welke toestanden op woninggebied bestaan (V. 39).

Het bevolkingsregister, hetwelk niet zelden minder nauwkeurig wordt bijgehouden, levert echter te dien opzichte geen voldoende gegevens; het aantal vertrekken der woning blijkt daaruit niet. Wel zal dat register zijn te raadplegen ten einde aan de hand der door de verhuurders verstrekte opgaven na te gaan, of bij voorbeeld de jeugdige leeftijd der bewoners grond oplevert om meer personen in de woning toe te laten dan zoo het volwassenen gold (M. 39).

In het o. o. was deze paragraaf getiteld: „aangifte van verhuurders". Door de toevoeging van de verplichting tot aangifte van het aantal kostgangers (zie bij art. 9, blz. 181) is het opschrift gewijzigd in: „aangifte omtrent het aantal bewoners".

Artikel 9.

1. Verhuurders van woningen, welke drie of minder ter bewoning bestemde vertrekken bevatten, zijn, onverschillig of de woning op zich zelve een gebouw vormt dan wel van een gebouw deel uitmaakt, verplicht bij het bestuur der gemeente, waarin de woning is gelegen, binnen een door het gemeentebestuur vast te stellen termijn, aangifte te doen van:

a. hunnen naam, hunne voornamen en woonplaats;

b. de ligging, zoo mogelijk met aanduiding van straat en nummer, van het gebouw, waarin zich de woning bevindt;

c. het aantal vertrekken der woning;

d. het aantal der bewoners met vermelding van naam en beroep.

2. Onder verhuurders worden verstaan de personen, die hetzij voor zich zelven hetzij in eenige hoedanigheid eene woning schriftelijk of mondeling verhuren.

3. De eerste aangiften geschieden binnen den door het gemeentebestuur vastgestelden termijn, uiterlijk twee jaren na het in werking treden dezer wet.

4. Verhuurders, in het eerste lid vermeld, zijn voorts verplicht nieuwe aangifte te doen binnen eene maand nadat de woning door een nieuwen huurder is betrokken tenzij deze inmiddels de bewoning heeft gestaakt.

5. Binnen vier jaren na het in werking treden dezer wet wordt bij algemeenen maatregel van bestuur, volgens daarbij vast te stellen regelen, met betrekking tot kostgangers en daarmede gelijkgestelden verplichting tot aangifte opgelegd aan hen, bij wie bedoelde personen inwonen.

6. De modellen voor de aangiften worden vastgesteld door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken.

7. De formulieren van aangifte worden ter gemeente-secretarie kosteloos verkrijgbaar gesteld.

8. Geene andere formulieren dan bedoeld in het voorgaand lid mogen worden gebezigd.

9. Bij algemeenen maatregel van bestuur worden nadere voorschriften vastgesteld betreffende de inrichting van registers van aangifte.

Art. 9: De bepaling van art. 9 heeft ten doel gegevens te verkrijgen omtrent de meerdere of mindere mate van overbevolking. Daartoe wordt aan verhuurders van kleine woningen (waar men uit den aard der zaak de meeste misstanden zal aantreffen) de verplichting opgelegd aangifte te doen van de grootte der door hen verhuurde woningen en van de grootte van het gezin, waaraan de woning wordt verhuurd, terwijl tevens regelen zullen worden vastgesteld, ten einde te weten te komen in welke gezinnen kostgangers en dergelijke personen worden gehouden.

Overbevolking komt uit den aard der zaak het meest voor in woningen, die door verhuurders worden geëxploiteerd. In eigen woningen of in woningen, welke om niet ter bewoning worden afgestaan, zal zij zelden worden aangetroffen. Het schijnt niet wenschelijk ter wille van enkele sporadische gevallen aan bewoners van eigen woningen, of aan eigenaars van om niet ten gebruike gegeven woningen, de hier gestelde verplichting op te leggen (M. 39).

Volgens het o. o. was het vragen van deze inlichtingen alleen verplicht in de gemeenten boven 20 000 inwoners, terwijl aan

kleinere gemeenten de bevoegdheid werd verleend aan dergelijke verhuurders de bedoelde vragen te stellen. Deze beperking was gegrond op de bewering, dat vooral in groote steden overbevolking voorkomt, zonder dat die voldoende bekend is, terwijl in landelijke gemeenten en kleine steden in den regel de een van den ander weet onder welke omstandigheden hij leeft, en hoe hij gehuisvest is (M. v. T. 13).

Bij het afdeelingsonderzoek konden vele leden zich met die beperking niet vereenigen. Juist in kleine gemeenten is vaak toezicht op de overbevolking van woningen noodig. In zulke gemeenten, vooral in gesloopte vestingen, vindt men vaak nauwe stegen, waar overbevolkte woningen worden aangetroffen, terwijl daarentegen in plattelandsgemeenten van ongeveer 20 000 zielen, zooals Apeldoorn en Emmen, waar de bevolking verspreid is over oppervlakten van 34 000 en 29 000 hectaren, weinig overbevolking wordt aangetroffen. Bovendien is in groote gemeenten het bevolkingsregister gewoonlijk beter in orde dan in kleine. De bepaling afhankelijk te stellen van het aantal bewoners der bebouwde kom of kommen werd ook niet raadzaam geacht, aangezien het dikwijls twijfelachtig is, hoever eene bebouwde kom zich uitstrekt. Men herinnerde aan de moeilijkheden, ten aanzien van dit punt ondervonden bij de uitvoering van de wet op het personeel, gelijk die luidde vóór de herziening in 1896 (V. 40).

Hierop antwoordde de Regeering, dat al had zij geen overwegend bezwaar de verplichtingen, in dit artikel omschreven, van toepassing te doen zijn op alle gemeenten, zij toch van de noodzakelijkheid dezer uitbreiding nog niet was overtuigd. Beslist noodig zouden de opgaven alleen zijn in die gemeenten, waarin de misstanden, welke men wenscht op te sporen en te bestrijden, veelvuldig voorkomen. Dat ook in kleinere gemeenten overbevolking hier en daar wordt aangetroffen, werd niet ontkend, maar voor de hand ligt, dat zij op groote schaal alleen in stedelijke gemeenten voorkomt (M. 40, 41).

De C. v. V. drong nader aan op wijziging van het artikel, zoodat het op alle gemeenten toepasselijk wordt. Blijft het artikel beperkt tot gemeenten boven de 20 000 zielen, het zou niet gelden voor vele steden. Bovendien wordt, gelijk de Memorie van Antwoord erkent, ook in kleinere gemeenten overbevolking aangetroffen.

De Regeering verklaarde zich daarop bereid het artikel overeenkomstig den wensch der Commissie te wijzigen (M. O. 41).

De heer Mackay verklaarde bij de openbare behandeling te hebben verwacht, dat de C. v. V. zou hebben voorgesteld enkele groote plattelandsgemeenten uit te sluiten, en enkele kleine steden in de verplichting op te nemen. De voorgestelde wijziging ging

hem te ver, en hij stelde daarom voor, aan Gedeputeerde Staten op te dragen de gemeenten aan te wijzen, waarin de aangifte der verhuurders zou moeten geschieden (H. II, 1299, 1300).

De heer Drucker wees er op, dat bij deze bepaling niet in de eerste plaats moet worden gedacht aan toepassing van bestaande verordeningen, maar aan het verkrijgen van bouwstof voor de beantwoording der vraag, of in zekere gemeente een verordening noodig is, en hoe zij moet worden ingericht (H. II, 1305). Voor de vraag, in welke gemeenten een dergelijk onderzoek noodig is, was het bevolkingscijfer geen goed kriterium, en alleen in *dit* verband was gesproken van de gemeenten Apeldoorn en Emmen. Die vraag was niet te beantwoorden, noch door de centrale Regeering, noch door G. S. (H. II, 1306).

Ook de Minister wees daarop. Hij stemde toe, dat deze opgaven geen *voldoend* materiaal zullen leveren, maar wel was er van te verwachten, dat door deze bepaling aan de gemeentebesturen en de gezondheidscommissiën een *deugdelijke legger* zou worden verschaft, waarop zij kunnen voortwerken.

Immers indien men werkelijk wil, dat in tal van gemeenten verordeningen zullen komen met betrekking tot de overbevolking, dan moet men zeer zeker deze paragraaf niet schrappen. Er zullen veel gemeentebesturen zijn, die, staande voor de vraag, of zij een dergelijke verordening op de overbevolking willen maken, zullen zeggen: heel gaarne, als wij maar wisten hoe ze in te richten; maar voordat wij een verordening kunnen maken, die goed te handhaven is, zal men, vooral in de groote steden, op de hoogte moeten zijn van de toestanden. Anders maken wij een verordening, die wel mooi is op papier, maar niet uitvoerbaar (H. II, 1306, 1307).

Het amendement werd verworpen met 37 tegen 34 stemmen (H. II, 1310).

Het artikel werd in stemming gebracht, en aangenomen met 40 tegen 31 stemmen (H. II, 1310).

Art. 9, *1e lid:* **Verhuurders van woningen.**

Ook op iemand, die geen ingezetene is der gemeente, waarin de door hem verhuurde woning ligt, rust de verplichting tot aangifte (M v. T. 14).

welke drie of minder ter bewoning bestemde vertrekken bevatten.

In het o. o. was geschreven „minder dan drie vertrekken”, een kriterium, volgens de M. v. T. „hetwelk in verband met de gemiddelde talrijkheid van een gezin voor de hand ligt.” Naar aanleiding van een opmerking in het voorloopig verslag (V. 40) werd dat veranderd in „drie of minder” (M. 41).

De heeren Van Kol, Schaper en Troelstra stelden voor te lezen: „vier of minder", wat door den heer Schaper werd gemotiveerd door op te merken, dat, wanneer alkoven, tot zolder ingerichte slaapplaatsen, enz. als „vertrek" zouden worden beschouwd (M. 41), vele arbeiderswoningen niet onder deze paragraaf zouden vallen (H. II, 1299).

De C. v. V. achtte het niet wenschelijk verder te gaan dan was voorgesteld. Omtrent de werking der verordeningen en omtrent het toezicht en de naleving der verordeningen wordt toch door deze paragraaf niets beslist (H. II, 1306).

De Minister ontried de aanneming van het amendement ten ernstigste, omdat het berustte op een misverstand omtrent de beteekenis van het woord vertrek (H. II, 1307).

Het werd verworpen met 62 tegen 7 stemmen (H. II, 1310).

ter bewoning bestemde vertrekken.

Wat als woonvertrek te beschouwen is, hangt van feitelijke omstandigheden af. Vertoeven een of meer bewoners een groot deel van den dag in de keuken, zoo is deze tevens woonvertrek. Een afzonderlijke slaapplaats, zooals een tot slaapplaats ingerichte zolder of een alkoof, zal meestal als vertrek zijn aan te merken. Daarentegen splitst plaatsing van een schot een kamer niet in twee vertrekken. Wordt een vertrek, hetwelk aanvankelijk door den verhuurder niet tot bewoning, maar bijv. tot bergplaats ingericht was, feitelijk tot bewoning gebezigd, dan blijkt het a posteriori te wezen een tot bewoning bestemd vertrek. Aan den anderen kant moeten woonvertrekken, die toevallig tijdelijk buiten gebruik zijn, maar niettemin ter bewoning bestemd zijn, meetellen.

Bij eventueele beslissing van de vraag of overtreding van de gestelde voorschriften valt te constateeren, zullen al deze omstandigheden in aanmerking dienen te worden genomen. Voor den verhuurder intusschen doen zij niets ter zake. Voor de aangifte komt het alleen aan op het aantal volgens de inrichting der woning voor bewoning bestemde vertrekken. Op de feitelijke wijze van bewoning kan niet voortdurend door den verhuurder toezicht worden gehouden (M. 41).

Bij de aangifte komt het voor den verhuurder alleen er op aan, opgave te doen van het aantal vertrekken, dat werkelijk *volgens de inrichting der woning* voor bewoning berekend is (H. II, 1307).

d. **het aantal der bewoners met vermelding van naam en beroep.**

De voornamen en de leeftijd der bewoners kunnen in het bevolkingsregister worden nageslagen (M. 41).

Aangifte wordt vereischt bij elke verhuizing (zie 4e lid), maar

niet bij elke verandering van het personeel gedurende dezelfde verhuring (opmerking van den heer Pijnappel, H. II, 1302). Dergelijke opgave zou lastig zijn voor de verhuurders en bezwarend, omdat zij daarvan niet altijd op de hoogte zijn (H. II, 1307).

Art. 9, 2e lid: **hetzij in eenige hoedanigheid.**

Het g. o. definieerde verhuurders als personen, die „hetzij voor zich zelven, hetzij als gemachtigden een woning verhuren." De heer Van Styrum stelde als amendement voor om in plaats van „als gemachtigden" te lezen „in eenige hoedanigheid." Evenals bij art. 5 betoogde hij, dat onder „gemachtigden" niet alle bedoelde personen vallen (H. II, 1299), welk amendement door de Regeering werd overgenomen (H. II, 1307).

Art. 9, 3e lid: **uiterlijk twee jaren na het in werking treden dezer wet.**

Voor het in praktijk brengen van den voorgestelden maatregel moet een vrij lange termijn worden gelaten. Hoelang die termijn moet zijn, kan binnen zekere grens gerust worden overgelaten aan de gemeentebesturen, die den tijd moeten hebben aan de beste wijze van inrichting der aan te leggen registers hunne aandacht te schenken en het best kunnen beoordeelen, wanneer de maatregel voldoende bekend zal zijn (M. v. T. 14).

Het zal eenigen tijd duren alvorens bekendheid met de hier opgelegde verplichting voldoende is doorgedrongen en bovendien de beste wijze van inrichting der aan te leggen registers met zorg is overwogen. Daarom laat de wet de gemeentebesturen vrij naar omstandigheden de invoering van den maatregel voor korter of langer tijd — mits niet meer dan twee jaren — te verschuiven (M. 41).

Art. 9, 4e lid: Het spreekt van zelf, dat bij verandering van huurders opnieuw aangifte moet worden gedaan. Gaat de eigendom in andere handen over, dan volgt de verplichting tot aangifte voor den nieuwen verhuurder reeds uit het bepaalde bij het eerste lid van dit artikel (M. v. T. 14).

Art. 9, 4e lid: **binnen ééne maand....**

tenzij deze (huurder) inmiddels de bewoning heeft gestaakt.

Zijn de nieuwe bewoners binnen een maand reeds weder verhuisd, dan kan de opgave wel worden gemist. Mocht al tijdelijk overbevolking zijn ingetreden door de opneming van die bewoners, zoo heeft zij reeds weder opgehouden en blijft een aanschrijving tot staking der bewoning toch achterwege. Art. 15 immers stelt den termijn van één maand als minimum voor de opvolging der aanschrijving (M. 42).

Art. 9, 5e lid: Bij het afdeelingsonderzoek werd opgemerkt, dat de verplichting tot aangifte onafhankelijk van de grootte der woning behoort te worden opgelegd aan allen, die kostgangers hebben, van de houders van pensions en van de slaapsteehouders. Juist met het oog op deze gevallen werd de beoogde contrôle noodig geacht (V. 39).

Aan den wensch om het artikel uit te breiden in dien zin, dat de verplichting tot aangifte, onafhankelijk van de grootte der woning, ook kan worden opgelegd aan allen, die kostgangers hebben, is daarop voldaan, en dientengevolge is ook het opschrift der paragraaf gewijzigd (zie blz. 175). Die verplichting kan echter (volgens de Regeering) bezwaarlijk worden uitgestrekt tot slaapsteden, welke een zeer vlottende bevolking herbergen en door hen, die daar hun intrek nemen, niet worden bewoond in den eigenlijken zin des woords (M. 39).

Volgens de aangebrachte wijziging zouden bij algemeenen maatregel van bestuur regelen gesteld *kunnen* worden betreffende het doen van aangiften omtrent het houden van kostgangers en daarmede gelijkgestelde personen. De C. v. V. achtte deze bepaling niet voldoende, aangezien zij het inzonderheid met betrekking tot woningen, waarin kostgangers en daarmede gelijk te stellen personen gehouden worden, wenschelijk rekende tegen overbevolking te waken. Zij sprak den wensch uit, dat een verplichting tot het stellen van regelen betreffende dit punt in de wet zou worden opgenomen.

De Regeering verklaarde zich bereid het artikel in dezen geest te wijzigen (M. O. 39, 40).

Art. 9, 6e, 7e en 8e lid: Eenheid van model is wenschelijk, ook met het oog op eventueele samenvatting der vergaarde bouwstoffen van Regeeringswege. Dat de verhuurders verplicht worden ook van de door den Minister vastgestelde formulieren gebruik te maken, kan te minder bezwaar hebben, indien de formulieren kosteloos beschikbaar worden gesteld (M. v. T. 14).

Art. 9, 9e lid: Dit lid is ingevoegd naar aanleiding van een desbetreffende vraag van de C. v. V. bij het mondeling overleg (M. O. 41).

Artikel 10.

Burgemeester en Wethouders brengen vóór den 15den van elke maand de opgaven, in de afgeloopen maand ontvangen, ter kennis van de gezondheidscommissie.

Art. 10: Deze bepaling, welke ook bij eerste invoering van den te nemen maatregel geldt, strekt om nevens het gemeente-

bestuur, dat het bijeengebrachte materiaal ter zijde zou kunnen leggen zonder daaraan de opmerkzaamheid te wijden, die het verdient, de gezondheidscommissie in staat te stellen, zich een oordeel over den toestand te vormen (M. v. T. 14).

ter kennis van de gezondheidscommissie.

Op welke wijze Burgemeester en Wethouders de opgaven ter kennis van de gezondheidscommissie willen brengen, wordt aan hun beleid overgelaten. Afschrift van de aanteekeningen op een over te leggen register is voldoende (M. v. T. 14).

§ 3. Verbetering van woningen; overbevolking.

Het bestaan van deugdelijke voorschriften omtrent de eischen waaraan gebouwde, alsmede omtrent die, waaraan te vernieuwen, en die, waaraan nieuw te bouwen woningen moeten voldoen, heeft weinig nut, wanneer niet de naleving dier voorschriften door voortdurende contrôle en, bij overtreding, door krachtige maatregelen tot herstel wordt verzekerd.

Overeenkomstig het beginsel, neergelegd in artikel 179*a* der Gemeentewet [1]), blijft het aan Burgemeester en Wethouders voorbehouden die maatregelen tot herstel uit te vaardigen.

Ingeval echter, hetzij wegens niet-inachtneming van de gestelde voorschriften, hetzij uit anderen hoofde — het kan zijn, dat voorschriften ontbreken of slechts een beperkte strekking hebben — woningen ongeschikt ter bewoning zijn of dreigen te worden of wel overbevolkt zijn, en Burgemeester en Wethouders niet uit eigen beweging maatregelen beramen om het euvel te keeren, behoort zoowel aan het orgaan van het sanitair toezicht als aan de ingezetenen zelven het recht te worden toegekend een gemotiveerde beslissing van Burgemeester en Wethouders uit te lokken. Het gaat niet aan, dat adviezen van bedoeld orgaan, krachtens zijn wettelijke taak op eigen initiatief of naar aanleiding van ingekomen bezwaarschriften uitgebracht, eenvoudig worden gedeponeerd. En wanneer Burgemeester en Wethouders niet medegaan met de voorstellen door bedoeld orgaan in overweging gegeven, dan behoort voorziening te kunnen worden gevraagd. Dat orgaan toch, hoewel allereerst tot adviseeren en nimmer tot beslissen geroepen, zou zijn beteekenis grootendeels verliezen, wanneer het een volstrekt lijdelijke rol te vervullen had.

Is een woning alléén relatief onbewoonbaar, op zichzelve ter bewoning geschikt, doch met bewoners overkropt, dan kan den

---

[1]) Art. 179 Gemeentewet: Tot het dagelijksch bestuur der gemeente, aan Burgemeester en Wethouders opgedragen, behoort:

a. het uitvoeren der verordeningen van den Raad;

bewoners, die in strijd met de verordening daarin hun intrek hebben, verder verblijf wordt ontzegd. Met betrekking tot absoluut onbewoonbare woningen kan tweeërlei maatregel worden toegepast: een vordering tot verbetering waar mogelijk, of anders onbewoonbaarverklaring (M. v. T. 14, 15).

Artikel 11.

De gezondheidscommissie wijst bij met redenen omkleed advies het gemeentebestuur de woningen aan:

a. die wegens niet-inachtneming van de voorschriften, bedoeld bij artikel 1, of uit anderen hoofde ongeschikt ter bewoning zijn, met bijvoeging van eene omschrijving der noodzakelijke verbeteringen, indien de commissie van oordeel is dat de woning alsnog in bewoonbaren staat kan worden gebracht;

b. waarbij, ofschoon zij niet ter bewoning ongeschikt zijn, het aanbrengen van bepaaldelijk aangeduide verbeteringen noodzakelijk is;

c. waarin meer personen zijn gehuisvest dan volgens plaatselijke verordeningen geoorloofd is.

Art. 11: Aan zelfstandig onderzoek en optreden van Burgemeester en Wethouders doet het hier bepaalde niet te kort. Ten overvloede blijkt uit artikel 16, dat geenszins de gezondheidscommissie het gemeentebestuur zijn taak uit handen neemt. Dat bestuur heeft volle vrijheid om ook buiten de gezondheidscommissie om op de geschiktheid der woningen nauwlettend toezicht uit te oefenen. Evenwel rust, afgescheiden daarvan, op die commissie de verplichting harerzijds alles in het werk te stellen, opdat niet het gemeentebestuur onkundig blijve van de aanwezigheid van woningen, die òf reeds ongeschikt ter bewoning zijn, òf, hoewel nog niet in het stadium van onbewoonbaarheid verkeerend, dringend verbetering behoeven, of wel een te talrijke bevolking huisvesten.

Ter volledige voorlichting van het gemeentebestuur brengt de commissie haar advies uit, met redenen omkleed, en duidt zij met betrekking tot de tweede kategorie van woningen de verbeteringen, naar haar oordeel noodzakelijk, bepaaldelijk aan (M. v. T. 15).

Zie voor de verhouding der gezondheidscommissie tot B. en W. de aanteekening bij art. 16 (blz. 194).

Art. 11, a: **of uit anderen hoofde ongeschikt ter bewoning.** In het verslag van het afdeelingsonderzoek werd opgemerkt, dat door de woorden „of uit anderen hoofde" de actie van de gezondheidscommissiën en van het plaatselijk gezag geenszins be-

perkt is tot gevallen, waarin sprake is van overtreding der bouwverordening (V. 43).

De Regeering antwoordde, dat de bevoegdheid tot het bevelen van verbeteringen en tot onbewoonbaarverklaring wettelijk inderdaad geheel ongelimiteerd is. Aan laatstbedoelde bevoegdheid zijn trouwens ook buiten de Woningwet om geen perken gesteld, en klachten daarover zijn niet vernomen. Aan den anderen kant is aan elke beperking der bevoegdheid het gevaar verbonden, dat in een geval, waarin handelen dringend noodig ware, de wet een hinderpaal zou blijken te zijn (M. 43, 44).

De woorden „uit anderen hoofde" kunnen in het stelsel der wet bezwaarlijk worden gemist. In den regel zal een woning, die aan de uitgevaardigde voorschriften beantwoordt, niet ongeschikt ter bewoning zijn, doch het geval *kan* zich voordoen, dat men zich om bijzondere redenen tot zeer primitieve voorschriften heeft beperkt en een woning wegens een samenloop van gebreken, waarin de verordening niet voorziet, behoort te worden afgekeurd. Men bedenke daarbij, dat in de eerste twee jaren na het in werking treden dezer wet in tal van gemeenten of geene of nog geheel onvoldoende bouwverordeningen zullen bestaan. Overigens ligt het niet op den weg der Commissie om eischen te stellen. Haar werkkring bepaalt zich tot aanwijzing van woningen aan het gemeentebestuur (M. I, 14; H. I, 421).

Artikel 12.

1. Indien drie of meer meerderjarige ingezetenen eener gemeente bij het gemeentebestuur een met redenen omkleed bezwaarschrift indienen betreffende een of meer woningen, die, blijkens persoonlijk onderzoek hetzij wegens niet-inachtneming van de voorschriften, bedoeld bij artikel 1, hetzij uit anderen hoofde ongeschikt ter bewoning zijn, of waarbij het aanbrengen van bepaaldelijk aangeduide verbeteringen noodzakelijk is, of wel waarin meer personen zijn gehuisvest dan volgens plaatselijke verordening geoorloofd is, wint het gemeentebestuur, met overlegging van het ingediende bezwaarschrift, onverwijld het advies van de gezondheidscommissie in.

2. Hetzelfde geldt, indien het hoofd van een gezin of een afzonderlijk levend persoon zoodanig bezwaarschrift indient betreffende de door hem bewoonde woning.

3. De zakelijke inhoud van het bezwaarschrift wordt door het gemeentebestuur medegedeeld aan den eigenaar der woning of aan dengene, die tot het aanbrengen der vereischte verbeteringen bevoegd is; ingeval het bezwaarschrift betreft woningen waarin meer personen zijn gehuisvest dan volgens plaatselijke verordening geoorloofd is, tevens aan den bewoner, hoofd van het gezin.

4. De gezondheidscommissie geeft bij met redenen omkleed advies en met inachtneming van het voorgaand artikel, binnen eene maand kennis aan het gemeentebestuur, of zij het bezwaarschrift geheel of ten deele gegrond dan wel ongegrond oordeelt.

5. Afschrift van dit advies wordt onverwijld door Burgemeester en Wethouders gezonden aan den eersten of den eenigen onderteekenaar van het bezwaarschrift.

Art. 12: Ook van de aanwijzingen, door particulieren te verstrekken, is partij te trekken. Mits de aanwijzingen van particulieren met waarborgen voor haar degelijkheid worden omringd, kan aan het ingediende bezwaarschrift meerder gevolg worden verbonden dan het recht van petitie oplevert. Onverwijld om bericht en raad in handen gesteld van de gezondheidscommissie, geeft het den stoot tot de bijzondere procedure, in de volgende artikelen dezer paragraaf geregeld (M. v. T. 15).

Tegen het verleenen van deze bevoegdheid werden bij de openbare behandeling bezwaren ingebracht door den heer van Karnebeek en den heer Tydeman, die vreesden daardoor een hinderlijke en schadelijke inmenging, vooral van jeugdige personen, in woningtoestanden, dikwijls tegen den zin der bewoners, in het leven te roepen (H. II, 1311).

De Minister wees die bedenkingen af, vooral met een beroep op de Engelsche wet (Housing of the Working Classes Act, 1890), welke ook een dergelijke bepaling heeft, zonder dat het Engelsche volk, dat in hooge mate aan huisvrede en aan bescherming van het huisgezin gehecht is, daartegen bezwaren heeft (H. II, 1313).

Het artikel werd aangenomen met 41 tegen 22 stemmen (H. II, 1316).

Art. 12, 1e lid: **drie of meer meerderjarige ingezetenen.**

In het o. o. was voorgesteld: „vier of meer meerderjarige ingezetenen eener gemeente, hoofden van gezinnen of afzonderlijk levende personen". Op voorstel van de C. v. V. is „vier" vervangen door „drie", en bij Nota van Wijziging zijn later de woorden „hoofden van gezinnen of alleen wonende personen" geschrapt. De heer van Karnebeek stelde een amendement voor om die woorden te herstellen, ten einde althans de gevaren, dat er zal optreden „een heirleger van vrijwilligers, dilettant-inspecteurs en -inspectrices, veelal van betrekkelijk jeugdigen leeftijd en wellicht overijverig, een vrijkorps, toegevoegd aan het ambtelijk toezicht", iets te verminderen (H. II, 1311). Daartegen werd door den heer Kerdijk (H. II, 1311), den Minister (H. II, 1313) en den heer Drucker (H. II, 1313) aangevoerd, dat juist onder de niethoofden van gezinnen dikwijls veel geschikte personen voorkomen, en dat het al of niet zijn van gezinshoofd afhangt van allerlei toe-

vallige omstandigheden geheel buiten de vraag van geschiktheid voor het hier bedoelde werk om. Het amendement werd verworpen met 56 tegen 5 stemmen (H. II, 1315).

Ook in de afdeelingen der Eerste Kamer werden tegen dit artikel gelijksoortige bezwaren ingebracht (V. I, 10; H. I, 377). De Regeering antwoordde, dat hier allerminst een recht tot binnentreden aan particulieren wordt toegekend. Gevaar voor het inkomen van tal van niet-serieuse klachten is er niet wegens de eischen aan het bezwaarschrift gesteld.

Afgaande op het Nederlandsche volkskarakter is veeleer te vreezen, dat van de bevoegdheid van art. 12 te weinig gebruik zal worden gemaakt dan dat men te klagen zal hebben over overdreven bemoeizucht. En waar al eens bij uitzondering daardoor een ongemotiveerde klacht mocht inkomen, daar staat tegenover, dat in menig sterk sprekend geval, hetwelk aan de aandacht der autoriteiten ontsnapt, de bevoegdheid om, steunende op degelijke beweegredenen, een onderzoek uit te lokken, krachtig kan medewerken om misstanden uit den weg te ruimen. Wanneer dan met instemming van den bewoner de klacht, met redenen omkleed en met omschrijving der onmisbare verbeteringen, wordt ingediend, kan er toch van „verklikken", „plagerij", „chantage" en wat dies meer zij, geen sprake wezen. De feiten moeten ten slotte den doorslag geven en niet persoonlijke eigenschappen en bedoelingen van de onderteekenaars van het bezwaarschrift. Bij een onderzoek naar feitelijke gegevens kan allerminst met de persoonlijke hoedanigheden van adressanten rekening worden gehouden.

Dit artikel moet worden aangemerkt als een aanmoediging van het particulier initiatief om mede te werken tot bevordering van het goede doel. De Regeering heeft de vaste overtuiging, dat last voor de betrokken personen en groote administratieve omslag volstrekt niet zijn te duchten en dat, al moge een enkele maal de klacht niet het beoogde gevolg hebben, in den regel van de bevoegdheid van dit artikel slechts dan gebruik zal worden gemaakt, wanneer er gegronde reden bestaat voor het provoceeren van inmenging van overheidswege (M. I, 14; H. I, 422).

Leden van besturen van vereenigingen en maatschappijen, in het belang der volkshuisvesting werkzaam, kunnen persoonlijk, afgescheiden van hunne kwaliteit, een bezwaarschrift indienen (M. 45).

Art. 12, *1e lid:* **waarbij het aanbrengen van bepaaldelijk aangeduide verbeteringen noodzakelijk is.**

In het o. o. was voorgeschreven, dat de verbeteringen moesten zijn „in het belang van gezondheid, veiligheid en zedelijkheid".

Nu uit art. 1 die woorden zijn vervallen, zijn ze in alle overige artikels dezer wet ook geschrapt. De heer van Karnebeek wilde ze hier echter herstellen, omdat volgens hem slechts de persoonlijke opvatting van de verzoekers ten deze de eenige maatstaf is en elk verband tusschen de klacht en de noodzakelijkheid van verbetering van de woning in het belang van gezondheid, veiligheid of zedelijkheid is vervallen (H. II, 1311).

Het amendement werd verworpen met 52 tegen 11 stemmen (H. II, 1315).

bij het gemeentebestuur.

Bij het afdeelingsonderzoek werd de meening geopperd, dat het ter vermijding van omslag beter zou zijn de klachten direct bij de gezondheidscommissie in te dienen (V 45).

De Regeering antwoordde, dat de klacht zelve behoort te worden ingediend bij het college, dat daarop de beschikking neemt, niet bij de adviseerende gezondheidscommissie (M. 45).

een met redenen omkleed bezwaarschrift.

Het gevaar van plagerij, chantage of geheel uit de lucht gegrepen klachten wordt voorkomen door de verplichting, het bezwaarschrift met redenen te omkleeden (M. 45).

betreffende een of meer woningen, die blijkens persoonlijk onderzoek.

In het o. o. was de bevoegdheid tot het inleveren van klachten beperkt tot „in de buurt gelegen" woningen. Hiertegen werd bezwaar geopperd bij het afdeelingsonderzoek. Sommige leden achtten de hierin liggende beperking niet gewenscht.

Vooreerst is het niet duidelijk, in welken zin het woord „buurt" zal zijn te verstaan. In de tweede plaats is er geen reden personen, die voor de volkshuisvesting hart hebben, zooals geneeskundigen, armverzorgers of opzichteressen over arbeiderswoningen, bedienaren van den godsdienst, de gelegenheid te ontnemen met drie (volgens het o. o. waren voor het inbrengen van een klacht vier personen noodig) andere personen een klacht in te dienen, wanneer de woning, waarop zij het oog hebben, niet in hunne buurt is gelegen (V. 44).

De Regeering verdedigde die beperking, met de opmerking, dat zij is aangebracht, ten einde te voorkomen, dat, zij het met goede bedoelingen, bemoeizuchtige personen in den blinde weg klachten indienen. Aan de praktijk kan worden overgelaten uit te wijzen, hoever het begrip buurt zich uitstrekt. In de Engelsche wet wordt de uitdrukking: „in or near that street" gebezigd. Een scherp belijnde bepaling is te minder noodig, wijl òf de commissie bereid kan zijn een bezwaarschrift te behandelen, dat

een woning betreft, welke op betrekkelijk niet geringen afstand is gelegen, òf, zoo zij dat weigert, allicht vier personen, meer nabij de woning gevestigd, te vinden zullen zijn om de klacht, wanneer die gegrond is, te herhalen (M. 45).

De C. v. V. betoogde nader, dat het niet wenschelijk is te vorderen, dat de ingezetenen, die bezwaarschriften wenschen in te dienen, wonen in de buurt der woning, waarover zij willen klagen. Zij gaf in overweging de bevoegdheid tot het indienen van klachten te geven aan drie ingezetenen, mits bij het bezwaarschrift een verklaring worde overgelegd, houdende, dat de klagers zich door persoonlijk onderzoek op de hoogte hebben gesteld van den toestand der woning, waarop zij het oog hebben (M. O. 45).

blijkens persoonlijk onderzoek.

Burgemeester en wethouders hebben volkomen het recht om het adres eenvoudig ter zijde te leggen, indien hun uit den inhoud of uit de mondelinge toelichtingen niet duidelijk blijkt, dat er een persoonlijk onderzoek is ingesteld. Immers de verplichting, om het adres door te zenden, rust alleen op hen, indien zij de zekerheid hebben verkregen, dat er een persoonlijk onderzoek heeft plaats gehad.

Het persoonlijk onderzoek moet zijn ingesteld door alle onderteekenaren (H. II, 1313).

Art. 12, 3e lid: **de zakelijke inhoud.**

Bij het, na het afdeelingsonderzoek ingezonden gewijzigd ontwerp, is dit lid ingevoegd. Echter was voorgesteld, dat „afschrift van het bezwaarschrift" zou worden gezonden aan de eigenaars, wat later is gewijzigd in „zakelijke inhoud". Deze wijziging heeft ten doel onnoodige schrijverij te voorkomen. Door deze wijziging wordt de aan de gemeentebesturen en aan de gezondheidscommissie op te leggen last kleiner (H. II, 1313).

Aan de gemeentebesturen wordt overgelaten, of zij bij de vermelding van den zakelijken inhoud van den eigenaar, al of niet den naam van den klager zullen vermelden (H II, 1315).

aan den eigenaar der woning of aan dengene, die tot het aanbrengen der vereischte verbeteringen bevoegd is.

De zakelijke inhoud van het bezwaarschrift wordt aan den eigenaar medegedeeld, tenzij het gemeentebestuur weet, dat een ander dan de eigenaar voor het onderhoud aansprakelijk is (H. II, 1313). Zie verder de aanteekening bij art. 14, blz. 191.

Art. 12, 4e lid: **bij met redenen omkleed advies.**

Geheel achterwege laten van onderzoek — behalve, indien de onbegrijpelijke inhoud of gemis van motiveering van het bezwaar-

schrift daartoe leiden — kan moeilijk worden toegestaan. De commissie is echter geheel vrij in de wijze, waarop zij het onderzoek wil instellen en in den omvang daarvan. Bezichtiging der woning is niet voorgeschreven, al zal zij meestal noodig wezen (M. 45).

Artikel 13.

1. Burgemeester en Wethouders nemen, naar aanleiding van het bij de artikelen 11 en 12 bedoeld advies binnen eene maand na de dagteekening daarvan, een met redenen omkleed besluit.

2. Ingeval het advies der gezondheidscommissie strekt tot onbewoonbaarverklaring, zijn Burgemeester en Wethouders verplicht, eene beslissing van den gemeenteraad omtrent het al of niet onbewoonbaar verklaren uit te lokken.

3. Burgemeester en Wethouders zenden binnen acht dagen een afschrift van elk ingevolge dit artikel genomen besluit aan de gezondheidscommissie en aan den eersten of den eenigen onderteekenaar van het bezwaarschrift.

Art. 13, 1e lid: Het is wenschelijk, dat Burgemeester en Wethouders naar aanleiding van het advies der gezondheidscommissie een met redenen omkleed besluit nemen en dit, overeenkomstig het derde lid van dit artikel, ter kennis van belanghebbenden brengen ook dan, wanneer zij met de commissie van oordeel zijn, dat voor tusschenkomst van het gemeentebestuur geen termen bestaan, of, evenzeer met de commissie, tot een tegenovergestelde conclusie komen (M. v. T. 16).

Art. 13, 2e lid: Onbewoonbaarverklaring behoort, in aansluiting aan de bestaande praktijk, ook naar de bepalingen der volgende paragraaf tot de competentie van den gemeenteraad. Het geldt hier een onderwerp, gewichtig genoeg om te worden beslist door de gemeentelijke vertegenwoordiging in haar geheel (M. v. T. 16).

Art. 13, 3e lid: Toezending van een afschrift van het door Burgemeester en Wethouders genomen besluit aan de gezondheidscommissie en casu quo aan den eersten of den eenigen onderteekenaar van het bezwaarschrift is noodig zoowel in verband met de regelen, voor het aanteekenen van hooger beroep gesteld, als om te bewerkstelligen, dat de beschikking en de gronden, waarop zij steunt, door hen, die haar hebben uitgelokt, worden gekend. Publiciteit en gelegenheid tot kritiek kunnen ten deze niet anders dan gunstig werken op de houding en op de activiteit van het gemeentebestuur (M. v. T. 16).

Artikel 14.

1. Indien Burgemeester en Wethouders beslissen dat het aanbrengen van verbeteringen noodzakelijk is, schrijven zij te gelijker tijd, met overlegging van een afschrift van het advies der gezondheidscommissie, den eigenaar der woning of dengene, die tot het aanbrengen der vereischte verbeteringen bevoegd is, aan om de noodig bevonden verbeteringen aan te brengen, of, zoo hij daaraan de voorkeur geeft, de bewoning te staken of te doen staken, een en ander binnen een door Burgemeester en Wethouders vast te stellen termijn van ten minste eene maand en ten hoogste een jaar.

2. Van de in het eerste lid bedoelde aanschrijving wordt door Burgemeester en Wethouders te gelijker tijd schriftelijk kennis gegeven aan hen, die in de daartoe bestemde registers als hypothecaire schuldeischers zijn ingeschreven. Deze kennisgeving geschiedt aan de bij die inschrijving gekozen woonplaats.

Art. 14: Het aanbrengen van verbeteringen, ten einde geheel verval te voorkomen, is van groot gewicht. Onbewoonbaarverklaring is een ultimum remedium. Is een woning ongeschikt ter bewoning, doch kan zij alsnog in bewoonbaren staat worden gebracht, zoo moet vóór alles worden beproefd den eigenaar of dengene, die tot het aanbrengen der vereischte verbeteringen bevoegd is, te bewegen tot noodzakelijke reparatiën. Evenzoo moet tot het aanbrengen van verbeteringen worden verplicht, in geval de woning wel niet volstrekt onbewoonbaar is, maar toch tengevolge van verwaarloozing of van inhaerente gebreken onbewoonbaar dreigt te worden, zoo niet aan herstelling de hand wordt geslagen. Het gemeentebestuur behoort de bevoegdheid te bezitten het uitvoeren van de noodige verbeteringen te gelasten, evenwel aan dengene, die voor den toestand der woning verantwoordelijk is, de keus latend desgewenscht liever de bewoning te staken of te doen staken. Wie een aanschrijving, overeenkomstig artikel 14, ontvangt, is, behoudens recht van beroep, gehouden daaraan te gehoorzamen. Wie haar in den wind slaat, maakt zich schuldig aan strafbare overtreding (M. v. T. 16).

Art. 14, 1e lid: **schrijven zij ... den eigenaar der woning ... aan.** In het o. o. werd voorgeschreven de aanschrijvingen te doen, „met inachtneming van de artikelen 840 en 841 van het Burgerlijk Wetboek", waar wordt omschreven, welke reparatiën komen ten laste van den vruchtgebruiker, en welke ten laste van den eigenaar. Daar ook in andere artikelen dezer wet niet naar die bepalingen van het B. W. wordt verwezen, is de aanhaling ook hier geschrapt (M. 46).

met overlegging van een afschrift van het advies der gezondheidscommissie.

Deze bepaling is niet meer dan billijk. Ook wanneer de eigenaar daaruit argumenten kan putten om het besluit van B. en W. te bestrijden, is het goed, dat deze argumenten in beroep kunnen worden onderzocht (M. 46).

den eigenaar der woning of dengene, die tot het aanbrengen der vereischte verbeteringen bevoegd is.

In het o. o. werd gesproken van den „eigenaar, vruchtgebruiker of beheerder." Evenals in de overige artikelen, waar die uitdrukking voorkwam, is zij na het afdeelingsonderzoek veranderd in: „eigenaar der woning of dengene, die voor het onderhoud daarvan aansprakelijk is." Bij de behandeling van dit artikel werden de bezwaren, reeds vroeger tegen die uitdrukking aangevoerd, op nieuw te berde gebracht door den heer van Karnebeek, die opmerkte, dat onduidelijk was tegenover wien hij, die aangeschreven zou worden, aansprakelijk moest zijn, en welke aansprakelijkheid werd bedoeld. De Minister en de Voorzitter van de C. v. V. meenden evenwel, dat de uitdrukking in de praktijk geen bezwaren zou opleveren, te meer, daar moeilijk een betere uitdrukking te vinden zou zijn, en daar omtrent dit punt uitvoerig tusschen de Regeering en de Commissie was geconfereerd (H. II, 1316).

Van verschillende zijden werden casuspositiën te berde gebracht, waaruit bleek, dat een leemte bestond, die ver strekkende gevolgen zou kunnen hebben. De behandeling van dit artikel werd daarop uitgesteld. In dien tusschentijd werden vijf amendementen voorgesteld, en wel door de heeren van Raalte, De Savornin Lohman, van Karnebeek, van Styrum en Pijnappel (H. II, 1372). Ook de Regeering stelde een wijziging voor, waarbij in plaats van „aansprakelijk tot onderhoud" werd gelezen „tot het aanbrengen der vereischte verbeteringen bevoegd" (H. II, 1376).

Alleen het amendement van den heer van Styrum, die voorstelde te lezen: „dengene, die, hetzij voor zich zelven, hetzij in eenige hoedanigheid over de woning beheer voert", kwam in stemming, doch werd verworpen met 64 tegen 15 stemmen (H. II, 1378).

Het door de Regeering gewijzigde artikel werd zonder hoofdelijke stemming aangenomen (H. II, 1378), ofschoon de heer Pijnappel verklaarde, dat z. i. niet kan worden volstaan met het aanschrijven van één persoon, wanneer er meerdere eigenaars zijn, omdat dan één alleen van die allen niet bevoegd is verbeteringen aan te brengen (H. II, 1377).

Art. 14, 1e lid: **aanschrijven.... om de noodig bevonden verbeteringen aan te brengen.**

In de afdeelingen werd voorgesteld de gemeentebesturen op te dragen zelf de noodige verbeteringen aan te brengen, indien de eigenaars daarin nalatig blijven (V. 42). De Regeering verklaarde, dat die maatregel in de praktijk groote moeilijkheden zou geven, terwijl hij bovendien onnoodig zou zijn, omdat naleving der voorschriften door de bepalingen dezer wet voldoende gewaarborgd is (M. 43).

Art. 14, 2e lid: Dit lid werd ingevoegd, doordat de Regeering een amendement, voorgesteld door den heer Veegens (H. II, 1372), overnam, nadat ook de C. v. V. zich er mee had vereenigd (H. II, 1377).

Het amendement werd gemotiveerd door aan te voeren het belang, dat de hypothecaire schuldeischers hebben bij deze aanschrijvingen, omdat dit kan worden gevolgd door onbewoonbaarverklaring, en dus groote waardevermindering van het onderpand. De schuldeischers kunnen dan dien maatregel helpen voorkomen, bijvoorbeeld door aan den eigenaar een krediet te openen tot het aanbrengen van de noodige verbeteringen (H. II, 1375).

Artikel 15.

Indien aan Burgemeester en Wethouders blijkt, dat in de woning meer personen zijn gehuisvest dan volgens plaatselijke verordening geoorloofd is, schrijven zij te gelijker tijd, met overlegging van een afschrift van het advies der gezondheidscommissie, den bewoner, hoofd van het gezin, aan, de overschrijding te doen ophouden binnen een door Burgemeester en Wethouders vast te stellen termijn van ten minste eene maand en ten hoogste een jaar.

Art. 15: **meer personen zijn gehuisvest dan volgens plaatselijke verordening geoorloofd is.**

Het getal personen, dat volgens plaatselijke verordening in de woning mag zijn gehuisvest, hangt niet alleen van de ruimte der bewoonde vertrekken af, doch in verband met het bepaalde bij artikel 2 mede van het tijdstip, sedert hetwelk de bewoners in de woning waren gehuisvest en van hunne betrekking tot het hoofd van het gezin. Uit de woorden „dat in de woning meer personen zijn gehuisvest dan volgens plaatselijke verordening geoorloofd is", mag dus geenszins worden afgeleid, dat hier, met voorbijzien van artikel 2, overschrijding van een aan de woonruimte evenredig aantal personen zou zijn bedoeld. Aan de wettelijke voorschriften van artikel 2 is natuurlijk de gemeenteraad gebonden. Een verordening, waarbij met die voorschriften geen rekening werd gehouden, zou in strijd zijn met de wet. Bepaalde bijv. de gemeenteraad, dat overschrijding van een

volgens de verordening geoorloofd getal door vermeerdering van gezin, overtreding zou daarstellen, dan zou een dergelijke verordening als in strijd met de wet vernietigd behooren te worden. Daarentegen kan de verordening zonder in strijd te komen met de wet wel zoo zijn ingericht, dat kostgangers, wien het aanvankelijk vrij stond in de woning intrek te nemen, tengevolge van de omstandigheid, dat uitwonende leden van het gezin daarin terugkeeren, haar moeten verlaten. Welke personen hun intrek hebben in strijd met de verordening, hangt dus geheel af van den inhoud dier verordening, met inachtneming van artikel 2 vastgesteld (M. v. T. 17).

schrijven den bewoner, hoofd van het gezin, aan, de overschrijding te doen ophouden.

In het o. o. werd voorgesteld bij een overbevolkte woning „de personen, die daarin hun intrek hebben in strijd met de verordening, aan te schrijven de woning te verlaten", en tevens „den bewoner, hoofd van het gezin", aan te schrijven „de bewoning door voormelde personen te doen staken."

De opmerking werd gemaakt, dat het niet steeds door B. en W. zal zijn uit te maken, welke personen de overbevolkte woning zullen moeten verlaten (V. 46). De Regeering meende, dat in het algemeen die vraag niet moeilijk zou zijn te beantwoorden. Zij wijzigde echter het artikel zóó, dat alleen de hoofdbewoner aansprakelijk is (M. 47).

een termijn van ten minste eene maand en ten hoogste een jaar.

Het stellen van een ruimen termijn kan noodig zijn, ingeval zij, die gedwongen worden de overbevolkte woning te verlaten, moeilijk gelegenheid kunnen vinden elders onder dak te komen (V. 47).

den bewoner, hoofd van het gezin.

Alleen de bewoner, niet de verhuurder der woning, is aansprakelijk. Deze kan niet bij voorbaat weten, hoe groot het gezin zal worden en hoeveel kostgangers zullen worden opgenomen (M. 47).

Artikel 16.

Burgemeester en Wethouders zijn evenals de gezondheidscommissie verplicht na te gaan, welke woningen ongeschikt ter bewoning zijn, verbeteringen behoeven of overbevolkt zijn, invoege als omschreven bij artikel 11. Zij doen, ook indien geene aanwijziging overeenkomstig artikel 11 en geen bezwaarschrift overeenkomstig artikel 12 is ingekomen, zelfstandig aanschrijvingen, als vermeld in de artikelen 14

en 15, uitgaan, maar zijn daarbij gehouden vooraf het advies der gezondheidscommissie in te winnen. Bij de aanschrijving wordt een afschrift van dat advies overgelegd.

Art. 16: In het o. o. was aan B. en W. de *bevoegdheid* verleend, ook zelfstandig, buiten de in artt. 11 en 12 bedoelde gevallen, aanschrijvingen in zake overtredingen der verordeningen af te zenden. Deze redactie gaf in de afdeelingen aanleiding tot de opmerking, dat de schijn werd gewekt, alsof aan het gemeentebestuur tegenover de gezondheidscommissie een secundaire rol werd toebedeeld. De wensch werd geuit juist anders te handelen; de taak, bedoeld in art. 11 moest in de eerste plaats worden opgedragen aan B. en W., terwijl de taak der gezondheidscommissie zou zijn op te treden in die gevallen, welke niet reeds de aandacht van het gemeentebestuur hadden getrokken (V. 42).

De Regeering antwoordde, dat uit het onderling verband der artt. 11 en 16 blijkt, dat noch aan het gemeentebestuur, noch aan de gezondheidscommissie een secundaire rol wordt toebedeeld. Beide handelen zelfstandig, maar de gezondheidscommissie blijft altijd een adviseerend college, dat wel door zijn werkzaamheden, door adviezen, rapporten en verzoeken, invloed kan uitoefenen op de beslissingen der besturende colleges, maar nooit in de plaats treedt van een besturend college; wel het initiatief kan nemen en behoort te nemen om de bestaande colleges te nopen langs den in de wet aangegeven weg misstanden te doen verdwijnen, maar in geen geval dit laatste zelf kan doen. Werd bepaald, dat de commissie alleen optreedt in gevallen, welke niet reeds de aandacht van het gemeentebestuur hebben getrokken, dan zou de tusschenkomst der commissie een min gewenscht karakter van contrôle dragen. Bovendien mag worden gevraagd, of zoodanige bepaling in de praktijk uitvoerbaar zou zijn. Hoe zou de commissie kunnen nagaan, of het geval reeds de aandacht van het bestuur heeft getrokken, zoolang het onderzoek nog niet ten einde is gebracht of maatregelen bij het bestuur wellicht nog in overweging zijn? En hoeveel tijd ware aan het bestuur te laten, alvorens de commissie harerzijds tusschenbeide zou mogen komen? Veel eenvoudiger is het, zoo te allen tijde èn het bestuur èn de commissie verplicht zijn aan de woningtoestanden hunne aandacht te wijden en tot verbetering den stoot te geven. Terecht is intusschen in het verslag opgemerkt, dat het gemeentebestuur ten deze tot handelen verplicht, niet slechts bevoegd moet zijn en art. 16 dienvolgens imperatief moet luiden (M. 42, 43).

Naar aanleiding van een opmerking van de C. v. V., die óók den indruk kreeg, dat ten onrechte aan het gemeentebestuur een secundaire rol werd toebedeeld, werd de redactie nader gewijzigd,

om beter te doen uitkomen, dat die bedoeling niet uit het artikel zou kunnen worden gelezen (M. O. 47).

Artikel 17.

1. De gezondheidscommissie en in de gevallen, bij artikel 12 omschreven, eveneens zij, die het bezwaarschrift hebben ingediend, kunnen binnen veertien dagen na het verstrijken van den termijn, gesteld bij artikel 13, eerste lid, bij den gemeenteraad voorziening vragen, indien in het advies der commissie is verklaard, dat het aanbrengen van bepaaldelijk aangeduide verbeteringen noodzakelijk is of wel, dat in de woning meer personen zijn gehuisvest dan volgens plaatselijke verordening geoorloofd is, en Burgemeester en Wethouders geene beslissing overeenkomstig dat advies hebben genomen.

2. Gelijke voorziening kan worden gevraagd door hen, tot wie eene aanschrijving, als vermeld in de artikelen 14—16 wordt gericht; in dit geval binnen dertig dagen na dagteekening der aanschrijving.

3. De gemeenteraad beslist binnen zes weken na den dag, waarop de voorziening is gevraagd.

4. Hangende de termijnen tot en de behandeling der voorziening, blijft de aanschrijving buiten werking.

Art. 17, 1e lid: **binnen 14 dagen na het verstrijken van den termijn, gesteld bij art. 13, 1e lid.**

Wanneer deze termijn begint te loopen, is er reeds ongeveer tien weken verstreken sedert de indiening van het bezwaarschrift bij B. en W.

bij den gemeenteraad voorziening vragen.

In het o. o. was voorgesteld beroep „bij Gedeputeerde Staten" in te stellen. Sommige leden achtten het ongewenscht, aan de gezondheidscommissie het recht te geven, tegenover het gemeentebestuur op te treden. Zij wenschten bepaald te zien, dat de gezondheidscommissie éérst haar bezwaren moest inbrengen bij den gemeenteraad (V. 47).

Indien echter de gezondheidscommissie zich allereerst zou moeten wenden tot den raad en eerst daarna tot Gedeputeerde Staten, zou een tweede en derde instantie worden geschapen, wat in deze materie onnoodigen omslag zou veroorzaken. Alleen de onbewoonbaarverklaring is den raad voorbehouden; over het aanbrengen van verbeteringen beslissen burgemeester en wethouders. In beide gevallen schijnt één instantie voor de handhaving van recht en billijkheid voldoende (M. 47, 48).

Ook de C. v. V. drong aan op wijziging van het artikel in zoodanigen zin, dat de gezondheidscommissiën hare bezwaren tegen de besluiten van burgemeester en wethouders moeten inbrengen bij den gemeenteraad.

De Regeering verklaarde zich bereid het artikel alsnog in dien zin te wijzigen, maar wanneer diensvolgens voorziening bij den gemeenteraad kan worden gevraagd, behoorde naar haar inzien van geen nader beroep van het besluit van den raad bij Gedeputeerde Staten sprake te zijn. Werd eerst beroep bij den raad en in tweede instantie ook nog beroep bij Gedeputeerde Staten toegekend, dan zou voor het mindere (aan te brengen verbeteringen) een dubbele instantie, voor het meerdere (onbewoonbaarverklaring, zie art. 19) slechts één instantie openstaan. Bij de voor te dragen wijziging zou zij dus de voorziening bij den raad doen treden in plaats van de aanvankelijk voorgestelde voorziening bij Gedeputeerde Staten (M. O. 48).

Art. 17, 2e lid: Volgens het hier bepaalde kunnen ook zij, die een aanschrijving hebben ontvangen, als vermeld in de artt. 14—16, beroep instellen. In het o. o. was dat recht beperkt tot het geval, dat de aanschrijving geschiedde „in strijd met het advies der gezondheidscommissie." De bepaling werd als volgt gemotiveerd: Volgens het bestaande recht is ook zelfs bij toepassing van het ultimum remedium, de onbewoonbaarverklaring, geen hooger beroep toegelaten. De thans voorgedragen regeling is dus in dit opzicht milder dan vroeger. Verder te gaan en beroep toe te staan in elk geval, ook al werd de beslissing genomen geheel in overeenstemming met het advies der gezondheidscommissie, zou niet zonder bedenking zijn, want dan zouden de beroepen onnoodig worden vermeerderd (M. v. T. 18).

Deze redeneering werd niet algemeen gedeeld. Bij het afdeelingsonderzoek bleek, dat tegen het tweede lid vele leden bezwaar hadden, in zooverre het vragen van voorziening uitgesloten wordt voor de gevallen, waarin het besluit van het gemeentebestuur overeenstemt met het advies der gezondheidscommissie. Men merkte hierbij op, dat, terwijl deze paragraaf ontleend is aan een Engelsche wet, daar te lande in den regel tegen de besluiten der plaatselijke overheid beroep kan worden ingesteld bij den rechter. Zoolang ten onzent geen administratieve rechtspraak bestaat, meende men, dat in de hier bedoelde gevallen althans beroep op Gedeputeerde Staten behoort toegelaten te worden. Ook met de rechten en belangen van verhuurders van woningen dient rekening gehouden te worden.

Voorts waren er leden, die, ten einde contradictoire behandeling der zaak bij de afdeeling van den Raad van State voor de geschillen van bestuur te verkrijgen, bepaald wenschten te zien, dat tegen het besluit van Gedeputeerde Staten beroep kan worden ingesteld bij de Kroon (V. 47).

Uitbreiding van het recht van beroep tot de gevallen, waarin

gemeentebestuur en gezondheidscommissie het eens zijn, alsmede invoering van hooger beroep bij de Kroon, achtte de Regeering minder gewenscht wegens den daarmede gepaard gaanden omslag en stagnatie in de uitvoering ook van de meest onontbeerlijke en meest eenvoudige verbeteringen. Het zou bovendien de vraag zijn, of bij overeenstemming tusschen de gezondheidscommissie en het plaatselijk bestuur, Gedeputeerde Staten, die toch bezwaarlijk overal, bij alle kwesties die zich voordoen, een persoonlijk onderzoek kunnen instellen en die reeds een drukken werkkring hebben, wel in staat zouden zijn gegevens op te sporen, die alsnog tot wijziging van de door de commissie en het gemeentebestuur noodig geoordeelde beslissing zouden moeten leiden (M. 48).

Ook de C. v. V. opperde bezwaren tegen deze beperking van beroep. Zij merkte op, dat deze beslissingen de eigenaars der woningen tot belangrijke uitgaven kunnen noodzaken. Zij gaf daarom als hare meening te kennen, dat voorziening ook moet kunnen worden gevraagd, wanneer de beslissing van burgemeester en wethouders genomen is in overeenstemming met het advies der gezondheidscommissie.

De Regeering verklaarde daarop, nu er beroep zal zijn op den gemeenteraad en niet op Gedeputeerde Staten, geen bezwaar meer te hebben ook bedoelde wijziging aan te brengen (M. O. 48).

Art. 17, *3e lid*: **binnen zes weken.**

Spoedige beslissing verdient aanbeveling. Wordt het geschilpunt op de lange baan geschoven, zoo bestaat alle kans dat een toestand, die althans door één der betrokken autoriteiten, ongunstig wordt geacht, verergert. Aan den anderen kant echter moet aan den gemeenteraad den noodigen tijd worden gelaten voor behoorlijk onderzoek. Daarom is hier een termijn van zes weken gesteld (M. v. T. 17).

§ 4. Onbewoonbaarverklaring, ontruiming, sluiting en afbraak.

Het opschrift dezer paragraaf duidt een reeks van vier, in klimmende mate ingrijpende maatregelen aan, die achtereenvolgens tegenover woningen, ter bewoning ongeschikt, kunnen worden toegepast.

Aan onbewoonbaarverklaring — uit te spreken met betrekking tot alle woningen, welke, hetzij niet meer in bewoonbaren staat kunnen worden gebracht, hetzij na vergeefsche aanschrijving tot verbetering in onbewoonbaren toestand blijven verkeeren — worden twee gevolgen verbonden. Aan de onbewoonbaar verklaarde woning

wordt een duidelijk waarneembaar kenteeken bevestigd, en nieuwe bewoners — met uitzondering van de leden van een eenmaal in de woning gevestigd gezin — mogen haar niet betrekken.

Met onbewoonbaarverklaring gaat na verloop van ten hoogste een half jaar ontruiming gepaard (M. v. T. 18).

In abstracto zou het gewenscht zijn, dat onbewoonbaarverklaring onder alle omstandigheden terstond of althans na zeer korten tijd met ontruiming gepaard ging. Het behoeft echter geen betoog, dat de wet, bijaldien zij dit op zich zelf logisch gebod algemeen stelde, feitelijk a priori tot doode letter zou worden gestempeld. In verscheiden gemeenten is het aantal woningen, in de termen vallend voor onbewoonbaarverklaring, zeer aanzienlijk. Geen bestuur zou de verantwoordelijkheid voor onbewoonbaarverklaring op zoo groote schaal durven aanvaarden, indien daarop reeds na enkele weken of maanden ontruiming moest volgen. Oogluikend zou met de toepassing der wet de hand moeten worden gelicht, uit vrees bedenkelijken woningnood in het leven te roepen. Grondige verbetering van woningtoestanden is niet op eens, maar slechts geleidelijk uitvoerbaar. Van daar dat uitzonderingen op het gebod tot ontruiming op korten termijn moeten worden toegelaten. Zoo bijv. indien een woning is opgenomen in een plan, hetwelk geleidelijk ontruiming verzekert van ongeschikte en niet te verbeteren perceelen. Uitzondering schijnt evenzeer gerechtvaardigd, in geval de woning begrepen is in een plan, waardoor langs den weg van onteigening een geheel kwartier of wel enkele perceelen zullen worden afgebroken (M. v. T. 5).

Laat vrijwillige ontruiming na verstrijken van den daartoe gegunden tijd zich wachten of wel, nemen opnieuw lieden, die niet gerekend kunnen worden tot het gezin te behooren, daarin hun intrek, dan is het oogenblik gekomen voor gerechtelijke ontruiming en desnoods sluiting. Hierdoor wordt voortdurende waakzaamheid tegen ter sluiks bewonen overbodig. Tevens draagt de sluiting het karakter eener straf; immers maakt zij gebruik als pakhuis, als bergplaats of tot andere doeleinden onmogelijk.

Blijkt eindelijk, dat de verlaten of gesloten woning gevaar of overwegenden hinder veroorzaakt voor de bewoning van nabijgelegen panden, zoo moet afbraak worden bevolen, of, indien afbraak der woning op zich zelve niet uitvoerbaar is, of wel niet noodzakelijk, tot andere maatregelen ter wegneming van gevaar en hinder worden overgegaan (M. v. T. 18).

Deze paragraaf bevatte in het o. o. een artikel, luidende:

„Aan den eigenaar of vruchtgebruiker, wiens woning onbewoonbaar wordt verklaard, zonder dat de toestand der woning in strijd is met voorschriften, vastgesteld krachtens artikel 2 (van

het ontwerp, d. i. art. 1 der wet) kan uit de gemeentekas bij het besluit tot onbewoonbaarverklaring eene tegemoetkoming in de te lijden schade worden toegekend."

Volgens de toelichting zou deze bepaling uitsluitend strekken om de bevoegdheid van den gemeenteraad tot voteeren van de hier bedoelde uitgaaf buiten twijfel te stellen. Het feit, dat onbewoonbaarverklaring wordt uitgesproken zonder dat de toestand der woning is in strijd met voorschriften krachtens artikel 1 vastgesteld, zal zich niet zelden voordoen. Of, en in hoeverre, er termen tot tegemoetkoming in de te lijden schade bestaan, zou in elk bijzonder geval afhangen van omstandigheden, waaromtrent de wet bezwaarlijk regelen kan stellen.

Door deze bepaling werd het geven van een tegemoetkoming in gevallen, waarbij blijkt van overtreding van wettige voorschriften, uitgesloten (M. v. T. 22).

Bij het afdeelingsonderzoek werden tegen deze bepaling verschillende bezwaren geopperd.

Vooreerst achtte men het niet juist, de bevoegdheid tot toekenning van tegemoetkoming te beperken tot de gevallen, waarin de toestand der woning niet in strijd is met de bouwverordening. Het ging, meende men, niet aan, die bevoegdheid te doen afhangen van het bestaan of niet bestaan van zulk een verordeding en van den inhoud daarvan. Kent men de hier bedoelde bevoegdheid toe, dan behoort zij te bestaan in alle gevallen, waarin billijkheidsgronden tot het verleenen van tegemoetkoming aanwezig worden geacht.

In de tweede plaats werd de vrees geuit, dat de gemeenteraden van de hier bedoelde bevoegdheid een al te ruim gebruik zouden maken. Het opnemen der bepaling in de wet zal vanzelf ten gevolge hebben, dat elke weigering van tegemoetkoming als een onbillijkheid wordt aangemerkt. Geeft men aan de eigenaars een vergoeding, dan meenden sommigen overigens, dat die ook moet worden verleend aan de huurders, met het oog op de te hunnen laste komende verhuiskosten.

Vele leden wenschten de bepaling te doen vervallen. Eenige hunner meenden, dat ook zonder uitdrukkelijk voorschrift het verleenen van tegemoetkomingen als de bedoelde geen bezwaar zal opleveren. Er werden voorbeelden vermeld van gevallen, waarin Gedeputeerde Staten goedkeuring verleenden aan besluiten tot het beschikbaar stellen van gelden voor dergelijke uitgaven.

Anderen achtten de opneming der bepaling gewenscht en het verleenen van tegemoetkomingen in de daarbij bedoelde gevallen billijk. Zelfs waren er enkelen, die een verplichting tot het geven van vergoeding wenschten opgelegd te zien. Tegen dit laatste gevoelen werd echter met nadruk opgekomen. Opgemerkt werd,

dat dan ook vergoeding zou worden gegeven aan hem, die een woning voor een geringe som koopt, terwijl de procedure tot onbewoonbaarverklaring reeds is aangevangen (V. 52).

De Regeering heeft naar aanleiding van de tegen dit artikel opgesomde bezwaren de bepaling uit het ontwerp gelicht. De vraag, of een uitgaaf, als hier bedoeld, te billijken is, blijft dan van het oordeel van Gedeputeerde Staten en van het centraal gezag afhankelijk, terwijl inlassching van het artikel allicht voedsel zou geven aan de meening, dat in geen geval een tegemoetkoming zou kunnen worden gegeven, bijaldien de woning niet geheel aan de gestelde eischen beantwoordde (M. 52).

Artikel 18.

1. Indien eene woning ongeschikt is ter bewoning en niet door het aanbrengen van verbeteringen in bewoonbaren staat kan worden gebracht, wordt zij bij besluit van den gemeenteraad, de gezondheidscommissie gehoord, onbewoonbaar verklaard.

2. Gelijke verklaring wordt uitgesproken, indien na het verstrijken van den ingevolge artikel 14 gestelden termijn de geëischte verbeteringen niet zijn aangebracht en de woning dientengevolge ongeschikt ter bewoning is.

3. Het besluit tot onbewoonbaarverklaring houdt tevens in den last tot ontruiming binnen een daarbij bepaalden termijn te rekenen van den dag, waarop de tijd tot voorziening is verstreken of het besluit tot onbewoonbaarverklaring is gehandhaafd.

4. De termijn, in het voorgaand lid bedoeld, wordt gesteld op ten hoogste zes maanden, behoudens in geval:

a. eene woning onbewoonbaar wordt verklaard, zonder dat blijkt van niet-inachtneming van de eischen, omschreven bij krachtens artikel 1 vastgestelde voorschriften;

b. Gedeputeerde Staten, den inspecteur gehoord, goedkeuring hebben verleend aan een door den gemeenteraad vastgesteld plan, waarin de woning is opgenomen en dat de geleidelijke ontruiming verzekert, binnen een bij dat plan bepaalden tijd, van de in de gemeente of in een bepaaldelijk aangewezen deel der gemeente gelegen woningen, welke ongeschikt ter bewoning zijn en niet door het aanbrengen van verbeteringen in bewoonbaren staat kunnen worden gebracht;

c. de woning is opgenomen in een door den gemeenteraad vastgesteld plan van onteigening, als bedoeld bij artikel 26.

5. De termijn van ontruiming kan door den gemeenteraad telkens voor ten hoogste zes maanden worden verlengd onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten, aan wie het advies der gezondheidscommissie wordt overgelegd.

6. Het besluit tot onbewoonbaarverklaring wordt onverwijld met

overlegging van een afschrift van het advies der commissie ter kennis gebracht van den bewoner, hoofd van het gezin of afzonderlijk levend persoon en van den eigenaar der woning of dengene, die bevoegd is de woning alsnog in bewoonbaren staat te brengen.

7. Aan de onbewoonbaar verklaarde woning wordt, binnen veertien dagen nadat de termijn van voorziening is verstreken of het besluit tot onbewoonbaarverklaring is gehandhaafd, door of van wege Burgemeester en Wethouders, op de wijze, bij plaatselijke verordening te bepalen, een kenteeken bevestigd, waarop met duidelijke letters te lezen is: onbewoonbaar verklaarde woning.

8. Na den dag, waarop het kenteeken in het voorgaand lid vermeld, aan de woning is bevestigd, mogen, behoudens de bepaling van artikel 25, personen, die de woning op dien dag niet bewoonden, daarin geen intrek nemen, met uitzondering van de leden van het gezin, dat daarin sedert dien dag gevestigd is gebleven.

9. Artikel 2, vierde lid, is ten aanzien van het bepaalde in het voorgaand lid van toepassing.

Art. 18: In de afdeelingen werd bezwaar geopperd tegen de ingrijpende maatregelen, welke krachtens art. 18 en de volgende artikelen dezer paragraaf kunnen worden genomen. Bepaaldelijk werd de mogelijkheid, dat een woning, die aan de voorschriften der bouwverordening voldoet, onbewoonbaar wordt verklaard, als een te groote hardheid beschouwd. Daartegen werd opgemerkt, dat de verordening zich wel tot minimum-eischen moet bepalen, zal de toepassing op bestaande woningen mogelijk zijn. Het geval kan zich dus voordoen, dat een woning wel aan die eischen voldoet, maar toch zooveel verschillende gebreken heeft, dat zij wegens den samenloop van die gebreken voor bewoning ongeschikt moet geacht worden. Overigens mag niet uit het oog worden verloren, dat, al is het doel dezer wet de onbewoonbaarverklaring van woningen, die inderdaad voor bewoning ongeschikt zijn, te bevorderen, de wet toch meer waarborgen geeft, dat zoodanige verklaring niet zonder geldige reden wordt uitgesproken dan de in sommige gemeenten thans daaromtrent geldende bouwverordeningen (V. 48).

De meerdere waarborgen, waarmee de geldigheid eener onbewoonbaarverklaring wordt omringd, maakt ook, dat de vrees (in de afdeelingen geuit), dat dit middel voortaan zou worden aangegrepen om mingegoeden uit een gemeente te verdrijven, en proletariërs naar de groote steden te drijven, volkomen ongegrond is. Was dat het geval, dan zouden ook zonder deze wet de gemeentebesturen tot dat middel hun toevlucht hebben kunnen nemen. En daar, waar de onbewoonbaarverklaring terecht geschiedt, moet de vraag of, en zoo ja, naar welke soort van

gemeenten de bewoners der te ontruimen woningen zullen verhuizen, buiten beschouwing blijven (M. 49, 50).

Art. 18, 1e lid: **indien eene woning ongeschikt is ter bewoning en niet door het aanbrengen van verbeteringen in bewoonbaren staat kan worden gebracht.**

De tweeledige beslissing, dat de woning ongeschikt is ter bewoning en dat zij niet door het aanbrengen van verbeteringen in bewoonbaren staat kan worden gebracht, staat aan den gemeenteraad. Met opzet wordt intusschen niet gezegd: „Indien eene woning *naar het oordeel van den gemeenteraad* ongeschikt is ter bewoning", enz. Door deze bijvoeging toch zou bij eventueele invoering der administratieve rechtspraak de beantwoording der vragen, òf de woning ongeschikt is ter bewoning en òf zij niet door het aanbrengen van verbeteringen in bewoonbaren staat kan worden gebracht, bij voorbaat aan het oordeel van den administratieven rechter zijn onttrokken (M. v. T. 19).

de gezondheidscommissie gehoord.

De woorden „de gezondheidscommissie gehoord" zijn ingelascht, ten einde te doen uitkomen, dat in geen geval zonder voorkennis en voorlichting dier commissie onbewoonbaarverklaring mag worden uitgesproken. Het initiatief tot dien maatregel behoeft niet altijd uit te gaan òf van de commissie (zie artikel 11) òf van particulieren door het indienen van een bezwaarschrift, waarover mede de commissie haar licht doet schijnen, de onbewoonbaarverklaring kan ook zelfstandig, op initiatief van het dagelijksch bestuur of van leden van den gemeenteraad aan de orde worden gesteld, echter in geen geval haar beslag krijgen geheel buiten de gezondheidscommissie om (M. v. T. 19).

Art. 18, 2e lid: Aan onbewoonbaarverklaring is niet de beteekenis te hechten, als zou daarin een volstrekte ontkenning van de mogelijkheid tot herstel in bewoonbaren staat liggen. Waar dat herstel mogelijk is, wordt eerst getracht dit te verkrijgen; maar mislukt dat door onwil of onmacht van den verhuurder, zijn dus de wettige middelen in dit opzicht uitgeput, dan mag ten slotte niet langer worden toegestaan, dat een woning, welke zonder het aanbrengen van herstellingen ongeschikt is om er burgers in te huisvesten, nog langer bewoond wordt.

Niet altijd zal de gemeenteraad, nadat het aanbrengen van verbeteringen op verzet is afgestuit, tot onbewoonbaarverklaring behoeven over te gaan. De mogelijkheid is niet uitgesloten, dat herstellingen zijn voorgeschreven, zonder dat nog de woning in een staat van geheel verval is, of om den term der wet te gebruiken, zonder dat nog de woning als geheel ongeschikt ter bewoning moet

worden aangemerkt. In een dergelijk geval zal onbewoonbaarverklaring over eenigen tijd waarschijnlijk toch moeten volgen, want juist om geheel verval te voorkomen zijn de herstellingen voorgeschreven, maar dit neemt niet weg, dat onbewoonbaarverklaring niet behoort plaats te vinden, voordat de ongeschiktheid ter bewoning reeds werkelijk is ingetreden. Daarom zijn bijgevoegd de woorden: „*en* de woning dientengevolge ongeschikt ter bewoning is" (M. v. T. 19, 20).

Bovendien zij in het oog gehouden dat onbewoonbaarverklaring overeenkomstig het tweede lid van artikel 18 in werkelijkheid niet dikwijls zal voorkomen. Immers zal de strafbepaling van artikel 40 den eigenaar, vruchtgebruiker of beheerder allicht bewegen, liever dan haar te zien toegepast, de bewoning te staken of te doen staken, zoodat ontruiming alsdan vrijwillig geschiedt (M. v. T. 20).

Art. 18, 3e lid: **binnen een daarbij bepaalden termijn.**

Terwijl het aanbrengen van een uiterlijk kenteeken aan de onbewoonbaar verklaarde woning en het verbod tot opneming van nieuwe bewoners terstond in toepassing komen, kan tot ontruiming niet dadelijk worden overgegaan. Den bewoners moet voldoende gelegenheid worden gelaten een nieuwe, hun passende woning te zoeken. Naarmate de moeilijkheid om een passende woning te vinden grooter is, zal de termijn voor ontruiming langer dienen te zijn (M. v. T. 20).

te rekenen van den dag, waarop de tijd tot voorziening is verstreken of het besluit tot onbewoonbaarverklaring is gehandhaafd.

Deze toevoeging, bij de tweede lezing ingelascht, is noodig, omdat de termijn van ontruiming eerst mag beginnen te loopen, wanneer omtrent de onbewoonbaarverklaring definitief is beslist. Anders zou iemand de woning reeds moeten ontruimen, terwijl misschien nog wordt beslist dat de woning niet onbewoonbaar is (H. II, 1473).

Art. 18, 4e lid: **ten hoogste zes maanden.**

In het o. o. was een termijn voorgesteld van één jaar. Deze termijn werd door verschillende leden te lang gevonden (V. 49), waarom hij werd teruggebracht tot zes maanden. Dit kan met des te minder bezwaar, omdat uitzonderingen zijn toegelaten, en omdat de termijn wel een maximum aangeeft, maar toch voor verlenging vatbaar is (zie 5e lid) (M. 50).

Art. 18, 4e lid, a: Het geval, sub *a* omschreven, zal zich vermoedelijk niet zelden voordoen. Voorschriften betreffende de ei-

schen, waaraan *bestaande* woningen moeten beantwoorden, zullen zich voor vele gemeenten tot de meest primitieve eischen moeten bepalen. Onbewoonbaarverklaring kan reeds om die reden evenmin als aanschrijving tot verbetering onverbrekelijk aan overtreding van zoodanige voorschriften worden vastgekoppeld. Toepassing van eerstgenoemden maatregel wordt gewettigd door het bloote feit, dat de woning ongeschikt is ter bewoning en hetzij voor herstel niet vatbaar is, hetzij in weerwil van aanmaning onverbeterd is gebleven. Vinden echter belanghebbenden geen leiddraad voor de appreciatie van den toestand der woning in de plaatselijke verordening, zoo zijn er redenen van billijkheid om de verschuiving van het in werking treden van het meest krasse gevolg der onbewoonbaarverklaring, n.l. ontruiming, voor langeren tijd mogelijk te maken dan indien te voren kon worden berekend, dat er naar alle waarschijnlijkheid — overtreding van voorschriften behoeft natuurlijk niet *per se* tot toepassing van artikel 14 of tot onbewoonbaarverklaring te leiden — termen voor onbewoonbaarverklaring zouden bestaan. In vele gevallen zal ook onder omstandigheden, bedoeld sub *a*, een termijn van zes maanden ruim voldoende zijn. Waar de onbewoonbaar verklaarde woning zoozeer in verval is, dat ontruiming in het belang van de gezondheid der bewoners zeer dringend noodzakelijk moet worden geacht en het verkrijgen van een andere meer geschikte woning geenszins op onoverkomelijke moeilijkheden behoeft af te stuiten, daar zal dikwijls ook in de gevallen sub *a* zelfs een termijn van zes maanden nog veel te lang zijn. Aan den raad blijft de beslissing om met inachtneming van de wettelijke voorschriften den termijn te bepalen. In het besluit tot onbewoonbaarverklaring moet die termijn — behoudens mogelijkheid van verlenging — worden vastgesteld (M. v. T. 20).

Art. 18, 5e lid: Goedkeuring van Gedeputeerde Staten is bij eventueele verlenging van den termijn als voorwaarde gesteld om misbruik te voorkomen. Werd zonder die voorwaarde het geheel aan het goedvinden van den raad overgelaten om in elk geval den termijn te verlengen, dan zou allicht het imperatief voorschrift — een maximum — in sommige gemeenten een doode letter blijven. — Ook zou het te vreezen zijn, dat menige gemeenteraad in stede van overeenkomstig artikel 18, vierde lid *b*, een plan tot geleidelijke ontruiming te ontwerpen, zich uit voorkomende moeilijkheden zou trachten te redden door telkens maar verlenging toe te staan. In de bepalingen zooals zij zijn vastgesteld, ligt thans voor de gemeentebesturen, vooral van groote gemeenten, een krachtige prikkel om tot het vaststellen van zulk een plan over te gaan. Mocht thans de raad herhaaldelijk tot

verlenging besluiten, dan kunnen Gedeputeerde Staten aandringen op het vaststellen van zoodanig plan en, bij gebreke van dien, verdere verlenging weigeren (M. v. T. 21).

Art. 18, *6e lid:* **hoofd van het gezin of afzonderlijk levend persoon.**

Het bevolkingsregister duidt aan, wie als hoofd van een gezin en wie als afzonderlijk levende personen zijn aan te merken (M 51).

die bevoegd is de woning alsnog in bewoonbaren staat te brengen.

Bij de tweede lezing werd deze uitdrukking gesteld in de plaats van de woorden: „die voor het onderhoud daarvan aansprakelijk is". Naar de meening van de Regeering en de Commissie van Voorbereiding is dit hier het beste kriterium. Men zou misschien de opmerking kunnen maken, dat het op het hier bedoelde tijdstip niet altijd meer mogelijk is de woning in bewoonbaren staat te brengen, maar het is niet de vraag of dit feitelijk mogelijk is, maar of, voor zoover het mogelijk is, de persoon in kwestie *bevoegd* is de woning in bewoonbaren staat te brengen (H. II, 1473).

Art. 18, *7e lid:* Het plaatsen van een waarschuwingsbord is noodzakelijk wegens het verbod, in het volgend lid gesteld. Bovendien mag worden verwacht, dat menige huurder de plaatsing van een dergelijk bord minder aangenaam zal vinden en die plaatsing hem allicht tot spoedige verhuizing zal doen besluiten (M. v. T. 21).

nadat de termijn van voorziening is verstreken.

In het o. o. was voorgesteld, een kenmerk aan te brengen, binnen veertien dagen „na dagteekening van het besluit". Dit is veranderd, zoodat het kenteeken eerst wordt aangebracht, nadat het besluit tot onbewoonbaarverklaring in kracht van gewijsde is gegaan (V. 51).

bij plaatselijke verordening te bepalen.

In de plaatselijke verordening, krachtens art. 1 uitgevaardigd, kan een artikel worden opgenomen, waarin het kenteeken wordt bepaald. Een afzonderlijke verordening is niet noodig (H. II, 1320).

onbewoonbaar verklaarde woning.

Bij het afdeelingsonderzoek werd de uitdrukking „onbewoonbaarverklaring" door sommigen minder juist geacht, al is zij ook gebruikelijk. Zij wilden liever gesproken zien van afkeuring van woningen en afgekeurde woning. Het ging volgens deze leden niet aan, woningen onbewoonbaar te verklaren en tevens toe te laten, dat zij nog geruimen tijd bewoond worden. Woningen, die

nog bewoond worden, mogen ongeschikt of ongezond zijn, onbewoonbaar zijn zij niet. Aanplakking van een bordje, waarop te lezen is, dat de woning onbewoonbaar verklaard is, zal den indruk van een bespotting maken en den eerbied voor de wet niet verhoogen, indien de onbewoonbaar verklaarde woning nog gedurende wellicht ettelijke jaren bewoond blijft. Bovendien zal de huurder door de aanplakking gelegenheid verkrijgen den verhuurder te dwingen met groote vermindering der huursom genoegen te nemen, aangezien de van een bord voorziene woning niet meer aan anderen is te verhuren (V 49).

De Regeering meende evenwel, dat er geen grond bestond om den sedert lang gebruikelijken term „onbewoonbaarverklaring" door een anderen te vervangen. Ook al is voorloopig de woning nog niet ontruimd, zoo duidt de uitdrukking „onbewoonbaar verklaarde woning" voldoende aan, dat de woning niet geschikt is ter bewoning. Aanplakking van een waarschuwingsbord zal een heilzame uitwerking hebben, al zal zeer goed begrepen worden, dat niet terstond tot ontruiming wordt overgegaan. In de vermindering van huur, welke de eigenaar zich allicht zal mooten laten welgevallen, ligt voor hem een krachtige prikkel om bijtijds maatregelen te nemen, waardoor onbewoonbaarverklaring wordt voorkomen (M. 50).

Ook de C. v. V. vond de uitdrukking „afgekeurde woning" beter, maar de Regeering bleef ongezind zoodanige wijziging aan te brengen, omdat het woord „onbewoonbaarverklaring" in de praktijk reeds lang gebruikelijk is en omdat die uitdrukking beter de bedoeling aangeeft dan het woord „afkeuring" (M. O. 50).

Art. 18, 8e lid: Tegenover lieden, die de bewoning reeds hebben gestaakt of tijdens de onbewoonbaarverklaring niet in de woning waren gevestigd, behoeft geen consideratie, als die, welke voorloopige voortzetting der bewoning veroorlooft aan wie eenmaal in de woning waren gehuisvest, te worden gebruikt. Het hier gesteld verbod heeft nevens repressieve ook preventieve kracht. Immers zal de wetenschap, dat verhuur aan nieuwe bewoners na onbewoonbaarverklaring is uitgesloten, den eigenaar, of dengene die bevoegd is de woning te verbeteren, prikkelen tegen verwaarloozing der woning op zijne hoede te zijn (M. v. T. 21).

Na den dag, waarop het kenteeken.... aan de woning is bevestigd.

Oorspronkelijk luidde de aanhef van deze bepaling: „zoolang eene woning krachtens raadsbesluit onbewoonbaar is." Bij de behandeling van art. 43 (dat straf bedreigt tegen overtreding van het hier voorgeschrevene) maakte de heer Mackay opmerkzaam

op deze bepaling, waardoor het verbod, om een woning te betrekken, eerder in werking zou treden, dan het aanbrengen van het kenteeken, en dus reeds vóór het feit der onbewoonbaarverklaring bekend was (H. II, 1411). Bij de tweede lezing werd daarom deze wijziging aangebracht (H. II, 1473).

Artikel 19.

1. Indien aan een advies der gezondheidscommissie tot onbewoonbaarverklaring binnen drie maanden na dagteekening van dat advies geen gevolg is gegeven door den gemeenteraad, kunnen de commissie en in de gevallen, bij artikel 12 omschreven, eveneens zij, die het bezwaarschrift hebben ingediend, bij Gedeputeerde Staten gedurende zes weken voorziening vragen.

2. Voorziening bij Gedeputeerde Staten kan ook worden gevraagd door de commissie en in de gevallen, bij artikel 12 omschreven, mede door hen, die het bezwaarschrift hebben ingediend, indien de verklaring, bedoeld bij het tweede lid van het voorgaand artikel, niet binnen twee maanden na het verstrijken van den voor het aanbrengen van verbeteringen gestelden termijn is uitgesproken.

3. Binnen dertig dagen na dagteekening van het besluit tot onbewoonbaarverklaring, kan bij Gedeputeerde Staten voorziening worden gevraagd door den bewoner, hoofd van het gezin of afzonderlijk levend persoon en door den eigenaar der woning of dengene, die bevoegd is de woning alsnog in bewoonbaren staat te brengen.

4. Gedeputeerde Staten beslissen, den inspecteur gehoord, binnen zes weken na den dag, waarop de voorziening is gevraagd.

5. Hangende de termijnen tot en de behandeling van de voorziening blijft het besluit tot onbewoonbaarverklaring buiten werking.

6. Wordt door Ons het besluit van Gedeputeerde Staten vernietigd, dan doen deze opnieuw uitspraak met inachtneming van Onze beslissing.

Art. 19: Ingevolge art. 13, 1e en 2e lid, zijn B. en W. verplicht een besluit te nemen binnen een maand na de ontvangst van het advies der gezondheidscommissie, en ingeval dat advies strekt tot onbewoonbaarverklaring, een beslissing van den gemeenteraad uit telokken.

Natuurlijk is de mogelijkheid niet uitgesloten, dat Burgemeester en Wethouders niet voldoen aan de verplichting, hun bij artikel 13 opgelegd. Ook kan het gebeuren, dat Burgemeester en Wethouders wel bij tijds een voorstel aan den raad hebben gedaan, maar dat de raad de zaak niet afdoet binnen den termijn van artikel 19. In dat geval behooren belanghebbenden echter toch het recht te hebben een beslissing van Gedeputeerde Staten uit te lokken. Anders zou de raad door geen beslissing te nemen voorziening onmogelijk kunnen maken (M. v. T. 21).

Art. 19, 1e lid: **binnen drie maanden.**

Daar aan B. en W. een termijn van één maand voor het nemen van een besluit is gelaten, heeft de raad nog twee maanden tijd om zich uit te spreken over de onbewoonbaarverklaring.

gedurende zes weken.

De termijn, waarbinnen voorziening mogelijk is, is opzettelijk zeer ruim gesteld, omdat belanghebbenden. indien zij weten dat de raad spoedig een beslissing zal nemen, allicht liever die beslissing zullen willen afwachten, voordat zij zich tot Gedeputeerde Staten wenden (M. v. T. 25).

Art. 19, 1e en 2e lid: **bij Gedeputeerde Staten voorziening vragen.**

Het verleenen van recht van beroep op G. S. is niet in strijd met het bepaalde bij artt. 126 en 127 der Gemeentewet [1]). Deze artikels doelen op het geval, dat de raad een voorgeschreven medewerking weigert, terwijl in casu verschil van inzicht bestaat tusschen den raad en de gezondheidscommissie omtrent de wenschelijkheid van een maatregel, welks al of niet uitvaardiging de wet, behoudens beroep, aan den raad overlaat. Wordt geen beroep ingesteld, dan kan evenmin van toepassing dier artikelen sprake zijn (M 51).

Art. 19, 2e lid: Zijn reeds twee maanden voorbijgegaan, nadat voor toepassing van artikel 18, tweede lid, grond bestaat, zoo mag de gemeenteraad geacht worden in mora te zijn.

Het is niet noodig in dit geval het aanteekenen van beroep aan een bepaalden termijn te binden, wijl hier strafwaardige nalatigheid van den aangeschrevene in het spel komt. Blijft de gemeenteraad onder de hier bedoelde omstandigheden in gebreke onbewoonbaarverklaring uit te spreken, hoewel de woning ongeschikt ter bewoning is, dan is het wenschelijk, dat de verhuurder wete, dat hij nog ten allen tijde door een hooger bestuur op minder aangename wijze er aan kan worden herinnerd, dat hij zijn plicht heeft verzuimd (M. v. T. 21).

---

[1]) Art. 126 Gemeentewet: Wanneer ter uitvoering van wetten, van algemeene maatregelen van inwendig bestuur, van Onze daartoe betrekkelijke bevelen, en van provinciale reglementen en verordeningen door het gemeentebestuur moet worden medegewerkt, geschiedt dit door Burgemeester en Wethouders.

Vorderen de wetten, maatregelen, bevelen, reglementen of verordeningen eene bepaalde medewerking van den Raad en wordt die door dezen geweigerd, dan voorzien Burgemeester en Wethouders daarin.

Art. 127 Gemeentewet: Wanneer Burgemeester en Wethouders niet of niet behoorlijk voor de hun bij het vorig artikel opgedragen uitvoering zorgen, kan Onze Commissaris in de provincie, ten koste der nalatigen, in die uitvoering voorzien.

Art. 19, *3e lid:* **kan voorziening worden gevraagd door den bewoner.**

In het o. o. was, evenals in art. 17 en op dezelfde gronden, het recht van beroep beperkt tot de gevallen, waarin een besluit was genomen „in strijd met het advies der commissie.” Ook hier kwamen leden tegen die beperking op (V. 51), maar de Regeering vreesde dat, werd beroep tot in hoogste instantie opengesteld, de daaraan verbonden omslag en tijdroovende bemoeiingen allicht van krachtig optreden zouden terughouden. Vooral diende in het oog te worden gehouden, dat tot nu toe bij onbewoonbaarverklaring in geen geval beroep mogelijk was (M. 51).

De C. v. V. drong ook hier nader op het toelaten van beroep in alle gevallen aan. Zij deed uitkomen, dat de gemeenteraad in den regel niet tot onbewoonbaarverklaring zal overgaan, indien de gezondheidscommissie daartoe niet adviseert, zoodat de voorgestelde bepaling in de praktijk zoo goed als geen beteekenis zou hebben.

De Regeering erkende, dat na de wijziging in artikel 17 gebracht, ook in geval van onbewoonbaarverklaring beroep behoorde te worden toegelaten, indien de beslissing van den gemeenteraad overeenkomt met het advies der gezondheidscommissie. Zij verklaarde zich bereid het artikel in dien zin te wijzigen (M. O. 51, 52).

Art. 19, *6e lid:* Deze bepaling kan, in verband met het bepaalde bij art. 168 der Provinciale wet [1]) niet worden gemist. Toepassing zal uit den aard der zaak uitzondering zijn; alleen, wanneer wetschennis zou zijn te bestrijden — wat bij de zorgvuldige voorbereiding der procedure niet licht zal voorkomen — of in het schier ondenkbare geval, dat het algemeen belang bij de beslissing ware betrokken, zouden termen tot vernietiging bestaan. De mogelijkheid, dat die vernietiging inderdaad niet meer zal zijn dan een cassatie in het belang der wet — ingeval nl. aan de aanschrijving reeds gevolg is gegeven — is minder bedenkelijk dan het oponthoud, hetwelk hooger beroep in tweede instantie zou medebrengen (M. v. T. 18).

Artikel 20.

1. Bij besluit van Burgemeester en Wethouders wordt onverwijlde ontruiming van eene onbewoonbaar verklaarde woning gelast, ingeval na verloop van den volgens artikel 18 gestelden termijn de bewoning

---

[1]) Art. 168 Prov. wet: De uitspraken van Gedeputeerde Staten over geschillen van bestuur of andere, wier beslissing hun door bijzondere wetten is opgedragen, worden geschorst of vernietigd op de wijze en met de gevolgen, in die wetten omschreven.

voortduurt of, in strijd met het bepaalde bij het achtste lid van dat artikel, opnieuw aanvangt.

2. Tevens kan bij gebleken noodzakelijkheid door hen tot sluiting, voor zoolang noodig, worden overgegaan.

Art. 20, 1e lid: De mogelijkheid laat zich denken, dat niettegenstaande onbewoonbaarverklaring, gepaard met den last tot ontruiming binnen zekeren termijn, na afloop van dien termijn de bewoning voortduurt of wel opnieuw bewoners zich in de woning vestigen. Strafbedreiging is geen afdoend middel om te voorkomen, dat met het uitgevaardigd bevel de spot wordt gedreven. Doorloopende bewaking van de woning, welke had moeten zijn ontruimd, is, althans in groote steden, niet wel uitvoerbaar. Daarom moet, zoodra de clandestine overtreding wordt ontdekt, daaraan zoo spoedig mogelijk een einde worden gemaakt (M. v. T. 22).

Art. 20, 2e lid: Sluiting behoeft niet verplichtend te worden voorgeschreven; het kan gerustelijk aan Burgemeester en Wethouders worden overgelaten in dezen naar omstandigheden te handelen en ook de sluiting weer op te heffen als zij daartoe den tijd gekomen achten (M. v. T. 22).

Art. 20, 1e en 2e lid: Onverminderd de hier beschreven executie, wordt tegen den overtreder ook nog straf bedreigd (art. 43). Door de executie toch wordt het strafbare feit niet te niet gedaan (M. 53).

Artikel 21.

De ontruiming en de sluiting geschieden op vertoon van den daartoe strekkenden last, in tegenwoordigheid hetzij van den kantonrechter, hetzij van den burgemeester of eenen wethouder der gemeente, hetzij van een commissaris van politie.

Art. 21: Onder de bestaande wetgeving doen zich ten opzichte van de wijze, waarop tot ontruiming kan worden geraakt, praktische moeilijkheden voor. Door de eenvoudige regeling, hier aangegeven, wordt snelle tenuitvoerlegging van het bevel tot ontruiming en sluiting verzekerd (M. v. T. 22).

De kosten van ontruiming en van sluiting komen uit den aard der zaak ten laste der gemeente (M. 53).

Artikel 22.

Indien eene onbewoonbaar verklaarde woning na verloop van den voor ontruiming gestelden termijn blijkt gevaar of overwegenden hinder te veroorzaken voor de bewoning van andere woningen, besluiten Burgemeester en Wethouders, de gezondheidscommissie gehoord, tot afbraak van het gebouw, waarin zich die woning bevindt, of wel

tot andere maatregelen, waardoor het gevaar of de hinder worden weggenomen.

Art. 22: **besluiten Burgemeester en Wethouders.**

Hetgeen hier wordt verordend, is niet meer dan een politiemaatregel, die ook thans met toepassing van artikel 180 der Gemeentewet [1]) kan worden uitgevaardigd. Artikel 22 strekt dan ook niet om de bevoegdheid van het gemeentebestuur nadrukkelijk te bevestigen, doch verscherpt haar tot plicht; bovendien zal krachtens dit artikel die plicht ook dan kunnen worden vervuld, wanneer Burgemeester en Wethouders den maatregel niet op een door den raad te dezer zake vastgestelde verordening kunnen baseeren (M. v. T. 22).

tot afbraak .... of wel tot andere maatregelen.

Afbraak zal somtijds overwegend bezwaar opleveren. Een kelderwoning bijvoorbeeld, of een woning, waarboven in hetzelfde gebouw andere woningen liggen, kan niet met den grond gelijk worden gemaakt. Verbouwing, wegneming van de oorzaken, waardoor bouwvalligheid, vochtigheid, verrotting, stank, of welk gevaar of hinder dan ook. ontstaan, zullen alsdan moeten worden bevolen (M. v. T. 22).

na verloop van den voor ontruiming gestelden termijn.

Aan de bevoegdheid van den gemeenteraad om te allen tijde met inachtneming van de wettelijke bepalingen maatregelen tegen gevaar of hinder vast te stellen, wordt niet te kort gedaan. Het artikel geeft slechts aan, welke verplichting op B. en W. rust, ingeval een onbewoonbaar verklaarde en ontruimde woning gevaar of hinder voor haar omgeving blijkt te veroorzaken (M. 53).

Artikel 23.

Van het bevel tot sluiting alsmede van elk besluit, bedoeld in het voorgaande artikel, wordt onverwijld kennis gegeven aan den eigenaar der woning of aan dengene, die bevoegd is de woning alsnog in bewoonbaren staat te brengen.

Artikel 24.

In geval van afbraak worden de bouwmaterialen in het openbaar verkocht en wordt de opbrengst na aftrek der kosten van afbraak en verkoop den rechthebbende ter hand gesteld.

Art. 24: Het in de afdeelingen geopperde bezwaar, dat de grond, die natuurlijk aan den eigenaar blijft behooren, later mis-

[1]) Zie de noot op blz. 155.

schien niet krachtens § 5 onteigend zou kunnen worden (V. 53), is, volgens de Regeering, geheel ongegrond (M. 53).

Artikel 25.

1. Opheffing der onbewoonbaarverklaring kan, mits voldoende blijkt dat de woning alsnog in bewoonbaren staat is gebracht, geschieden bij besluit van den gemeenteraad, de gezondheidscommissie gehoord; in geval de onbewoonbaarverklaring niet is uitgesproken door den gemeenteraad, bij besluit van Gedeputeerde Staten, den inspecteur gehoord.

2. Bij opheffing der onbewoonbaarverklaring wordt het kenteeken, in artikel 18 bedoeld, verwijderd.

Art. 25, 1e lid: **Opheffing der onbewoonbaarverklaring.**

Het ware ongeraden aan onbewoonbaarverklaring een onherroepelijk karakter te verleenen. Zelfs al mocht naar het gevoelen der sanitaire en der administratieve autoriteit een woning niet meer in bewoonbaren staat kunnen worden gebracht, zoo moet toch, wil de belanghebbende, desnoods met aan haar waarde onevenredige kosten, haar pogen te restaureeren, hiertoe gelegenheid worden gelaten. Verbeteren, verbouwen en opnieuw optrekken kunnen daarenboven bezwaarlijk scherp worden onderscheiden (M. v. T. 19).

in bewoonbaren staat is gebracht.

In het o. o. stond daarvoor in bewoonbaren staat „wordt of is" gebracht, en werd dus niet de eisch gesteld, dat de noodige werkzaamheden reeds zijn voltooid, maar ook genoegen genomen met het feit, dat klaarblijkelijk de woning alsnog in bewoonbaren staat *wordt* gebracht. In het bijzonder toch, wanneer de termijn tot ontruiming nog niet is verstreken en de bewoners de woning nog niet hebben verlaten, is opheffing der onbewoonbaarverklaring, ingevolge waarvan het bij artikel 18, zevende lid, bedoelde kenteeken wordt verwijderd en het aangaan eener eventueele huurovereenkomst met nieuwe bewoners wordt vergemakkelijkt, wenschelijk zoodra aan herstel ernstig de hand wordt geslagen (M. v. T. 22).

Daartegen werd in het verslag het vermoeden uitgesproken, dat misleiding door baatzuchtige huiseigenaars, op grond van die bepaling, wel niet zou uitblijven (V. 51), waarop de Regeering het artikel wijzigde.

bij besluit van Gedeputeerde Staten.

Wanneer een woning tegen den wil van den gemeenteraad onbewoonbaar is verklaard, mag aan dat college niet de bevoegdheid

worden gegeven dat besluit op te heffen. In dat geval is ook voor de opheffing der onbewoonbaarverklaring een besluit van G. S. noodig (V. 53).

§ 5. Onteigening.

Op vergemakkelijking van onteigening ten behoeve der volkshuisvesting door ruime omschrijving der gevallen, waarin zij te baat kan worden genomen, op vermijding van den omslag, verbonden aan tusschenkomst van den wetgever, aan de vigeerende regeling omtrent hetgeen aan de verklaring van het algemeen nut vooraf behoort te gaan, alsmede omtrent de eindaanwijzing der te onteigenen perceelen, en ten derde, op rationeele berekening der schadevergoeding wordt schier eenstemmig aangedrongen door hen, die zich in de laatste jaren met de onderhavige aangelegenheid hebben bezig gehouden.

Onteigening van hetgeen de Engelsche wet noemt „unhealthy areas" is ook thans ten onzent mogelijk, getuige de wet van 28 Augustus 1886 (*Staatsblad* n°. 135), ingevolge welke een ongezonde wijk van Rotterdam werd gesloopt en de onteigening van de buurt Klarendal te Arnhem, in 1892 tot stand is gekomen. Daarentegen kan worden betwijfeld, of reeds thans onteigening mogelijk is ter verwijdering van woningen, waarvan afdoende verbetering in verband met haar ligging, onderling of ten opzichte van andere woningen of perceelen, bezwaarlijk uitvoerbaar is, alsmede onteigening ter verwijdering van woningen of perceelen, die beletten dat aangrenzende of nabijgelegen woningen in bewoonbaren staat kunnen worden gebracht, zg. „obstructive buildings". Wordt eenmaal het belang der volkshuisvesting als publiek belang wettelijk erkend, dan behoort dit belang zich te kunnen doen gelden ook daar, waar, als in beide laatst omschreven gevallen, op zeer kleine schaal aan verbetering der volkshuisvesting de hand wordt geslagen. Voorts is het duidelijk, dat evenzeer als door middel van onteigening slooping van ongezonde wijken en verwijdering van uit sanitair oogpunt hinderlijke perceelen behoort te kunnen worden verwezenlijkt, omgekeerd ter voorziening in woningnood, over terreinen, feitelijk aan het verkeer onttrokken, de beschikking moet kunnen worden erlangd. Dat een in het belang der volkshuisvesting vastgesteld bouwplan onuitgevoerd zou moeten blijven, ook bij dringende behoefte aan bouwterrein, wijl de eigenaar uit speculatiezucht of uit welke beweegreden ook, ongezind is van zijn eigendommen afstand te doen anders dan tegen prijzen, welke bij voorbaat van aankoop afschrikken, ware met gezegd publiek belang ten eenenmale onvereenigbaar. Eindelijk geldt hetzelfde, waar het gemeentebestuur

in het belang van regelmatige uitbreiding van de bebouwde kom der gemeente in de naaste toekomst de hand wenscht te leggen op terreinen van grooter of geringer uitgestrektheid, ten opzichte waarvan het billijkheidshalve meent het in artikel 27 omschreven verbod tot bouwen niet te mogen toepassen, terwijl toch in verband met het vastgestelde uitbreidingsplan het verkrijgen van de beschikking over bedoelde terreinen wenschelijk is.

Verschillende gronden pleiten er voor om bij wijze van uitzondering geen tusschenkomst van den wetgever in zake onteigening in het belang der volkshuisvesting te vorderen en de voorbereiding der onteigening zoo eenvoudig mogelijk te regelen. De weg, dien de artikelen 5—16 der Onteigeningswet voor onteigening in gewone gevallen aanwijzen, is zeer omslachtig en heeft langdurig oponthoud ten gevolge. In het belang der huisvesting zullen dikwijls onteigeningen op zeer kleine schaal noodig zijn. Kan het wenschelijk wezen voor elke onteigening een wet noodig te maken? Deze soort van onteigening zal ook altijd, in tegenstelling met onteigening ten behoeve van groote openbare werken, steeds tot één gemeente zijn beperkt. Voorts geldt het hier niet goederen, waarvan het rechtmatig en nuttig gebruik moet wijken voor eischen van hooger belang, doch goederen, die òf wegens hun schadelijk karakter uit den weg moeten worden geruimd, òf, uit speculatiezucht of winstbejag aan het verkeer onttrokken, voor aanwending ten algemeenen nutte beschikbaar moeten worden gesteld. Eindelijk ontbreekt bij onteigening in het belang der volkshuisvesting geheel en al het element, welks overheersching bij gewone onteigening krachtig moet worden tegengegaan: het najagen van bijzonder voordeel onder de leuze van bevordering van publiek belang.

Met betrekking tot de schadeloosstelling voor onteigend goed bevat schijnbaar de vigeerende wet een volkomen rationeele en billijke regeling. In werkelijkheid wordt te recht of ten onrechte deze regeling in dier voege toegepast, dat veel méér dan de geleden schade wordt vergoed. Het is bekend, dat het voornaamste bezwaar tegen opruiming van krotten en van ongezonde wijken ligt in den buitensporigen prijs, dien de eigenaars voor afstand van hun bezit vorderen. Hoe gebrekkig en ellendig de woning ook moge zijn, zij vindt veelal huurders en werpt naar verhouding van haar werkelijke waarde als menschelijke woning onevenredige winst af. Bleef de huidige wijze van schatting bij onteigening ook ten aanzien dier woningen ongemoeid, zoo zou onteigening in het belang der volkshuisvesting veelal op het onverdiend voordeel, hetwelk zij den eigenaars in den schoot werpt, afstuiten.

Behalve de omstandigheid, dat in de praktijk onteigening duur-

der is dan zij naar recht en billijkheid zou behoeven te wezen, is er een andere overweging, welke den wetgever thans moet nopen de berekening der schadevergoeding aan nieuwe regelen te onderwerpen, waar hij onteigening in het belang der volkshuisvesting als zelfstandig instituut erkent.

Nu volgens de Woningwet de wetgever het belang der volkshuisvesting binnen den kring zijner bemoeiingen trekt en voorschriften gaat geven omtrent verbetering en onbewoonbaarverklaring van woningen, mag diezelfde wetgever niet gedoogen, dat in geval van onteigening bij de berekening der werkelijke waarde in aanmerking zou komen het bijzondere voordeel, hetwelk de woning juist ingevolge niet-naleving van wettelijke voorschriften den eigenaar verschaft.

De huur, die een onmenschwaardige woning opbrengt, moge hoog zijn, de verhuurder geniet zijn overwinst *in fraudem legis.* Immers alleen aan niet-gestrenge toepassing der wet dankt hij het, dat het als woning waardeloos verblijf ongestoord een rijke bron van inkomst voor hem opleverde. Evenmin als na invoering der drankwet door schatters rekening mag worden gehouden met de meerwaarde, die een perceel aan clandestienen drankverkoop ontleent, evenmin mag de winst, welke uit onrechtmatige exploitatie van woningen voortspruit, als factor worden erkend bij de bepaling van haar werkelijke waarde. Het is raadzaam de mogelijkheid om een maatstaf aan te leggen, die uitsluitend aan de uitkomsten van ongebreideld winstbejag wordt ontleend, uitdrukkelijk af te snijden.

Doelmatige regeling van de onteigening kan tot op zekere hoogte als een noodzakelijke aanvulling van de overige bepalingen der Woningwet worden beschouwd. Met de indiening van een woningwet te wachten totdat een algemeene herziening der Onteigeningswet is tot stand gekomen, zou, waar betere behartiging van dit volksbelang zoo urgent is, zeker niet gerechtvaardigd zijn. En waar nu een woningwet zonder een gewijzigde regeling van de onteigening, slechts half werk zou zijn geweest, is door de Regeering, gedachtig aan den aandrang, zoo dikwijls in de Staten-Generaal gebezigd om niet voor partieele wijziging terug te deinzen, in het door haar ingediende ontwerp-Woningwet opgenomen één artikel, waarin zijn opgenomen bepalingen omtrent onteigening in het belang der volkshuisvesting, welke bepalingen zijn samengevat in een nieuwen, aan de Onteigeningswet toe te voegen titel, in die wet geïncorporeerd, wat ook daarom gewenscht is, omdat artikel 151 der Grondwet van een *algemeene* wet gewaagt en daaruit door velen wordt geconcludeerd, dat alle wetsbepalingen, op onteigening betrekkelijk, in één wet moeten worden saamgevat.

In dien nieuwen Titel (Titel IV der Onteigeningswet) wordt vooreerst aangegeven, in welke gevallen onteigening in het belang der volkshuisvesting wordt toegelaten. De mogelijkheid dier onteigening wordt in zooverre beperkt, dat zij alleen kan geschieden ten name van de gemeente of van vereenigingen en maatschappijen, uitsluitend in het belang van verbetering der volkshuisvesting werkzaam en als zoodanig toegelaten. De voorbereiding van het eigenlijke geding tot onteigening wordt in de artikelen 79—86 geheel anders geregeld dan, naar de artikelen 5—16, bij onteigening in gewone gevallen. Onteigening in het belang der volkshuisvesting heeft plaats uit kracht van een bij Koninklijk Besluit goedgekeurd besluit van den gemeenteraad. Met gebruikmaking van het tweede lid van artikel 151 der Grondwet [1]) wordt de voorafgaande verklaring bij de wet, dat het algemeen nut de onteigening vordert, losgelaten. Belanghebbenden worden in de gelegenheid gesteld hunne bezwaren te doen hooren, aanvankelijk tegen het door den raad vastgesteld plan; bovendien kunnen zij, nadat het raadsbesluit tot onteigening tot stand is gekomen, zich wenden tot Gedeputeerde Staten, die daarover aan de Kroon verslag uitbrengen of tot de Kroon zelve, wier goedkeuring wordt vereischt. De bepalingen van het Derde en van het Vierde Hoofdstuk van Titel I der Onteigeningswet worden, mutatis mutandis, grootendeels ook bij onteigening in het belang der volkshuisvesting toepasselijk verklaard. Met één zeer belangrijke uitzondering nochtans. De bepaling der schadevergoeding wordt in dier voege geregeld, dat de berekening daarvan niet dezelfde zal zijn als thans in de praktijk bij toepassing van artikel 40 pleegt te worden gevolgd (M. v. T. 23—26).

Bij het afdeelingsonderzoek werden tegen de voorgestelde wijziging in de Onteigeningswet in het algemeen twee principieele bezwaren ingebracht.

Het eene betrof den vorm. Eenige leden meenden, dat, waar art. 151 der Grondwet een *algemeene* wet eischt, het niet geoorloofd is de Onteigeningswet bij een tot een ander doel strekkende wet te wijzigen, en dat in] elk geval zulk een wijze van wetgeving niet wenschelijk is, omdat men daarbij gevaar

---

[1]) Art. 151 Grondwet: Niemand kan van zijn eigendom worden ontzet dan na voorafgaande verklaring bij de wet dat het algemeen nut de onteigening vordert en tegen vooraf genoten of vooraf verzekerde schadeloosstelling, een en ander volgens ns de voorschriften van eene algemeene wet.

Deze algemeene wet bepaalt ook de gevallen in welke de voorafgaande verklaring bij de wet niet wordt vereischt.

Het vereischte, dat de verschuldigde schadeloosstelling vooraf betaald of verzekerd zij, geldt niet, wanneer oorlog, oorlogsgevaar, oproer, brand of watersnood eene onverwijlde inbezitneming vordert.

loopt bepalingen te maken, die in het stelsel der Onteigeningswet niet goed passen, en het aanbrengen van wijzigingen in een wet bij een andere wet, welke in hoofdzaak een andere strekking heeft, tot verwarring aanleiding kan geven. Hiertegen werd door anderen aangevoerd, dat het wetsontwerp geen afzonderlijke regeling bevat, maar nadere bepalingen toevoegt aan de algemeene wet, die de Grondwet vordert. Waarom het ongeoorloofd of bedenkelijk zou zijn die algemeene wet te wijzigen bij een wet, die tevens andere bepalingen bevat, verklaarden deze leden niet in te zien (V. 54).

De Regeering merkte naar aanleiding daarvan op, zich te vereenigen met de hierboven gegeven weerlegging van het geopperde bezwaar. Elke algemeene wet kan voortdurend, met behoud van haar eenheid, worden herzien (M. 54).

De heer Bastert opperde hetzelfde bezwaar nog eens bij de openbare beraadslaging door op te merken, dat art. 151 der Grondwet „een algemeene wet" op de onteigening vordert (H. II, 1330), waarop de heer Cort van der Linden, Minister van Justitie, nogmaals er op wees, dat de hier vast te stellen titel een deel van de algemeene onteigeningswet zal uitmaken (H. II, 1331).

Het tweede bezwaar betrof den inhoud van de voorgestelde wijzigingen der Onteigeningswet. Die wijzigingen hebben de strekking voor onteigening in het belang der volkshuisvesting speciale regelen te stellen, afwijkende van die in de algemeene wet opgenomen. Behoeven de bestaande bepalingen verbetering, en zijn in het bijzonder ten aanzien van de schadeloosstelling, die de Grondwet waarborgt, rechterlijke beslissingen gevallen, die men afkeurt en die men door wijziging van de wettelijke regeling voor het vervolg wenscht te voorkomen, dan kan hierin voorzien worden door een herziening van de regelen, welke de algemeene wet voor alle onteigeningen stelt. Daarentegen is vaststelling van afwijkende bepalingen, welke uitsluitend zullen gelden voor onteigening in het belang der volkshuisvesting, naar het gevoelen van verscheidene leden in strijd met art. 4 der Grondwet [1]) volgens hetwelk allen, die zich op het grondgebied van het Rijk bevinden, gelijke aanspraak hebben op bescherming van persoon en goederen, terwijl het maken van verschillende regelen voor de bepaling der schadeloosstelling strijdt met art. 151 der Grondwet, dat aan allen, wier eigendom in het algemeen belang wordt onteigend, een volledige en dus een naar gelijke regelen berekende schadeloosstelling verzekert (V 54).

De Regeering antwoordde hierop, dat ook thans niet dezelfde

1) Art. 4, 1e lid Grondwet: Allen die zich op het grondgebied van het Rijk bevinden, hebben gelijke aanspraak op bescherming van persoon en goederen.

regelen voor alle onteigeningen gelden. Maar al ware dit anders, niets belet den wetgever voor een bijzonder soort van onteigeningen bijzondere bepalingen te maken en bijzondere regelen voor te schrijven, wanneer hij het noodig oordeelt. Artikel 4 der Grondwet staat daaraan zeker niet in den weg. Allen, die zich op het grondgebied van het Rijk bevinden, hebben gelijke aanspraak op bescherming van persoon en eigendom, maar aan dat beginsel wordt door de voorgestelde regeling volstrekt geen afbreuk gedaan. Aan den een wordt niet meer of minder bescherming verleend dan aan den ander, maar allen, wier eigendommen voor onteigening ten behoeve der volkshuisvesting in aanmerking komen, zullen onderworpen zijn aan de regelen, bij deze wet vast te stellen (M. 54).

Ook het beroep op art. 151 der Grondwet was naar de meening der Regeering ongegrond. Geen enkele waarborg, aan eigenaars bij dit grondwetsartikel verzekerd, wordt door de voorgedragen regeling te niet gedaan of verminderd. Niemand zal, ook nadat deze wet zal zijn tot stand gekomen, van zijn eigendom worden ontzet zonder vooraf genoten of vooraf verzekerde schadeloosstelling, een en ander volgens de voorschriften der algemeene wet. Dat in alle gevallen, van gelijksoortigen of van ongelijksoortigen aard, een naar gelijke regelen berekende schadeloosstelling zou moeten worden gegeven, staat in genoemd artikel niet te lezen. Wel staat in het artikel, dat de onteigeningsvoorschriften moeten worden opgenomen in een algemeene wet, maar het behoeft waarlijk geen betoog, dat dit geheel iets anders is. De algemeene wet blijft, maar in die wet worden verschillende regelen gesteld voor ongelijksoortige gevallen, wat de grondwetgever niet heeft uitgesloten en ook blijkbaar niet heeft willen uitsluiten (M. 55).

Deze grondwettelijke bezwaren werden bij de openbare beraadslaging nog weer aangevoerd door de heeren de Savornin Lohman, de Waal Malefijt en Bastert.

De heer de Savornin Lohman beriep zich op art. 4 der Grondwet (H. II, 1323), waarop de Minister van Justitie antwoordde, dat genoemd artikel niet slaat op de hier bedoelde vraag, maar ten doel heeft aan vreemdelingen gelijke rechten te waarborgen als aan Nederlanders (H II, 1326).

Nog betoogde de heer de Savornin Lohman, dat bij de voorgestelde bepalingen een afzonderlijke maatstaf van beoordeeling en van schadevergoeding wordt ingevoerd bij de onteigening ten bate der volkshuisvesting, waaruit zou blijken, òf dat hier de onteigende partij te weinig zal ontvangen, òf dat art. 40 der Onteigeningswet [1]) in het algemeen niet deugt. In het eerste geval

[1]) Art. 40, Onteigeningswet, zie de noot op blz. 235.

geval mochten de voorgestelde bepalingen niet worden aangenomen, in het laatste geval had de Regeering behooren voor te stellen, art. 40 der Onteigeningswet te herzien (H. II, 1323, 1324). Met dit betoog stemde de heer de Waal Malefijt in (H. II. 1326).

De heer Cort van der Linden weerlegde deze opmerkingen door aan te toonen, dat art. 151 der Grondwet alleen zegt, dat er zal worden onteigend tegen schadeloosstelling, doch verder de bepaling wat schadeloosstelling is, overlaat aan den gewonen wetgever. Deze is dus bevoegd voor verschillende categoriën van onteigening de schadeloosstelling naar verschillenden maatstaf te regelen. Bovendien is dat ook, onafhankelijk van de Grondwet, te rechtvaardigen.

In de Onteigeningswet zelf kan men daarvan meer dan één voorbeeld vinden. Zoo wordt bij het toekennen van schadeloosstelling bij den vestingbouw, in verband met de wet op de verboden kringen, en bij de aardhalingen, een andere maatstaf aangelegd dan bij gewone onteigeningen. De maatstaf aangelegd bij schadeloosstelling voor onteigening bij besmettelijke veeziekte is geheel anders dan in andere gevallen.

De Minister van Justitie is het verder geheel eens met den heer Lohman, dat de volle waarde van het onteigende goed moet worden vergoed, en dat daarin ook is begrepen de betrekkelijke waarde, de waarde van het goed naar zijn bestemming. Maar er is verschil in opvatting over de vraag, of ook persoonlijke elementen van den eigenaar in rekening moeten worden gebracht. Zij, die dat willen, vergoeden ook voor iets, wat met het goed zelf niets te maken heeft, bijv. het renteverlies van den eigenaar of verlies door staking van het bedrijf of door verhuiskosten of het inrichten van een nieuw gebouw.

In de al of niet berekening van dergelijke persoonlijke elementen ligt het verschil in de grootte der schadevergoeding. Maar juist omdat dit zuiver persoonlijke elementen zijn, bewegen zich de voorstanders van de ruime interpretatie op een gebied van volkomen onzekerheid, en de jurisprudentie is dan ook zeer verschillend en weifelend.

Het hier voorgestelde is alleen een rationeele toepassing van de bepalingen der Onteigeningswet. Bovendien is de uitzondering op de gewone wijze van berekening der schadevergoeding hier niet onbillijk. Bij de gewone onteigening voor publieke werken hebben wij te doen niet alleen met een rechtmatig gebruik maken van den eigendom, maar ook met een nuttig gebruik. En nu zal niemand beweren, dat eigenaars van ongezonde woningen of van woningen in ongezonde buurten een nuttig gebruik van hun eigendom maken. Evenzoo kan men beweren en volhouden, dat de

speculanten in bouwterrein wel een rechtmatig gebruik van hun eigendom maken, maar niet, dat dat gebruik nuttig is voor de maatschappij. Het verhindert toch het vervullen van een eerste levensbehoefte van de gemeente en de natie..

De hier voorgestelde regeling maakt, dat wel geheel en al de werkelijke waarde wordt vergoed, maar het eenige wat zij doet, is, dat zij een eenigszins minder milden maatstaf aanlegt dan bij de gewone onteigéning het geval is (H. II, 1326, 1327).

De heer de Savornin Lohman bleef ontkennen. dat het resultaat zou zijn een volledige schadevergoeding aan de onteigende partij (H. II, 1328), waarop de Minister van Justitie nog eens het tegendeel verklaarde. en o. a. verwees naar de Memorie van Toelichting, waaruit blijkt, dat de Regeering is uitgegaan van een volledige schadevergoeding (H. II, 1331).

Gelijksoortige beschouwingen werden gehouden bij het afdeelingsonderzoek in de Eerste Kamer (V. I, 5—7; H. I, 375, 376), en door de Regeering op de reeds aangevoerde gronden beantwoord (M. I, 7—9; H. I, 418, 419).

Het vraagstuk van de grondwettigheid van de voorgestelde toevoeging aan de Onteigeningswet vulde een groot deel der openbare beraadslaging in de Eerste Kamer. Bezwaren daartegen werden geopperd door de heeren Schimmelpenninck van der Oije (H. I, 484), Melvil van Lynden (H. I, 495), Vlielander Hein (H. I, 497) en Reekers (H. I, 498). De Minister van Justitie ontkende, dat hier werd gehandeld in strijd met de Grondwet, omdat de hier ingelaschte bepalingen omtrent onteigening in het belang der volkshuisvesting een deel zullen uitmaken van de door de Grondwet geëischte algemeene wet, zoodat de formeele bezwaren geen steek houden, terwijl ook volgens dezen titel aan den eisch der Grondwet wordt voldaan, dat steeds „volledige schadeloosstelling" behoort te worden gegeven (H. I, 502—504).

Artikel 26.

I.

Aan de wet van den 28 Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 125) laatstelijk gewijzigd bij de wet van 15 April 1886 (*Staatsblad* n°. 64) wordt toegevoegd een IVde Titel „Over onteigening in het belang der volkshuisvesting."

Deze Titel bevat de volgende bepalingen:

Artikel 77.

Zonder voorafgaande verklaring bij de wet, dat het algemeen nut de onteigening vordert, kan in het belang der volkshuisvesting onteigening plaats vinden:

1°. ter ontruiming van oppervlakten, waarop ten gevolge van gebrekkigen toevoer van licht of lucht of gemis van andere voor bewoonbaarheid noodzakelijke vereischten in verband met den onderlingen zamenhang of met de ligging der gebouwen, afdoende verbetering der woningen langs anderen weg bezwaarlijk uitvoerbaar is;

2°. ter verwijdering van één of meer woningen, waarvan afdoende verbetering in verband met hare ligging, onderling of ten opzigte van andere woningen of perceelen, bezwaarlijk uitvoerbaar is;

3°. ter verwijdering van één of meer woningen of perceelen die, al of niet geschikt ter bewoning of niet ter bewoning bestemd, beletten, dat aangrenzende of nabijgelegen woningen in bewoonbaren staat kunnen worden gebragt;

4°. ter verkrijging van de beschikking over ongebouwde of gebouwde eigendommen, ten einde uitvoering te kunnen geven aan een in het belang der volkshuisvesting vastgesteld bouwplan of aan een plan van uitbreiding, vastgesteld in verband met § 6 der Woningwet.

In de genoemde gevallen geschiedt de onteigening overeenkomstig de volgende artikelen.

Art. 77: **Zonder voorafgaande verklaring bij de wet.**

In de afdeelingen werd opgemerkt, dat art. 151 der Grondwet alleen toelaat, den eisch van een wettelijke verklaring van het bestaan van algemeen nut te laten varen in die gevallen, waarin het algemeen nut zóó ontwijfelbaar vaststaat, dat een dergelijke verklaring overbodig zou zijn. Naar het inzicht van sommige leden was dat echter bij onteigeningen in het belang der volkshuisvesting geenszins het geval (V. 55).

De Regeering antwoordde op deze bedenking:

Art. 151 der Grondwet stelt als regel, dat een verklaring *bij de wet* noodig is, dat het algemeen nut de onteigening vordert, maar in de tweede zinsnede van bedoeld artikel is uitdrukkelijk bepaald, dat van dien regel mag worden afgeweken in de gevallen, in welke de voorafgaande verklaring bij de wet niet wordt geeischt. Er wordt bijgevoegd, dat de algemeene wet zelve die gevallen moet bepalen, maar aan dat voorschrift wordt ten volle voldaan. Dit wordt trouwens ook door hen, die voor de onteigeningen ten behoeve der volkshuisvesting de verklaring van algemeen nut bij de wet willen behouden, niet ontkend, maar zij beweren, dat toepassing van het tweede lid van art. 151 der Grondwet alleen geoorloofd is, wanneer het algemeen nut eener onteigening zóó ontwijfelbaar vaststaat, dat een wettelijke verklaring overbodig is, en dat dus voor onteigeningen ten behoeve van de volkshuisvesting bedoeld tweede lid als niet geschreven moet worden beschouwd, omdat men niet kan zeggen, dat voor elke onteigening met dat doel het algemeen nut a priori onbetwistbaar is.

Op die wijze geeft men echter aan art. 151, alinea 2, een zeer beperkte uitlegging, of liever legt men geheel willekeurig daarin een beperking, die in de bewoordingen van het artikel niet te vinden is. Nu de grondwetgever den gewonen wetgever volkomen vrij laat om de gevallen, waarin de wettelijke verklaring niet wordt vereischt, naar goedvinden te bepalen of uit te breiden, die talrijk te maken of wel tot enkele gevallen te beperken, zonder daarbij zelfs aan eenigen maatstaf gebonden te zijn, gaat het toch niet aan te zeggen: de grondwetgever heeft gewild, dat de wetgever zich tot deze of die gevallen zou beperken. Ware dat de bedoeling van den grondwetgever geweest, dan zou bedoelde beperking in de Grondwet moeten zijn opgenomen.

Zelfs indien uit de geschiedenis van art. 151 zou kunnen worden aangetoond, dat de grondwetgever op gevallen als in de Woningwet worden geregeld, niet het oog heeft gehad, dan zou dit nog niet het recht geven om, waar volgens de redactie der Grondwet de vrijheid van den wetgever niet beperkt is, een toepassing als thans wordt voorgesteld, ongrondwettig te verklaren.

In de Grondwet staat wel, dat de wet de gevallen mag aanwijzen, waarin de wettelijke verklaring niet wordt geëischt, maar de Grondwet bepaalt niet wat er dan voor in de plaats moet komen. De wetgever zou dus niet handelen in strijd met de Grondwet, indien hij in de bedoelde gevallen zich tevreden stelde met een beslissing van den gemeenteraad zonder meer of zelfs met een beslissing van burgemeester en wethouders. Zoover gaat echter deze wet niet. Al zal het in het vervolg niet meer noodig zijn telkens voor elke onteigening ten behoeve der volkshuisvesting de tusschenkomst van de Wetgevende Macht in te roepen, de wet, die tusschenkomst op zijde zettende, zal toch grooten waarborg geven, dat niet zonder noodzaak tot onteigening zal worden overgegaan, en eerst dan als het besluit van den gemeenteraad door de Kroon is gesanctionneerd, eerst dan als, na de beslissing van den gemeenteraad, ook bij afzonderlijk Koninklijk Besluit, in de *Staatscourant* op te nemen, de noodzakelijkheid der onteigening ook door de centrale Regeering is erkend, zal voldaan zijn aan hetgeen gevorderd wordt in plaats van de wettelijke verklaring (M. 56, 57).

In de afdeelingen der Eerste Kamer werd de bewering, dat er geen reden was om, waar het de volkshuisvesting gold, niet evenals voor alle andere doeleinden een speciale Onteigeningswet te eischen, bestreden. Men meende, dat, waar de reden van alle onteigeningen voor dit bijzonder doel, de volkshuisvesting, bij deze wet van 1901 erkend zou zijn als van algemeen nut, de vereischte speciale wet eigenlijk bestond en het niet te eischen

was, telkens wanneer in een der elfhonderd Nederlandsche gemeenten een onteigening van dezen aard noodig was, daarvoor dan nog eens de tusschenkomst des wetgevers in te roepen. De gemeentebesturen en Gedeputeerde Staten trouwens konden naar het oordeel der leden, die dit betoog hielden, het best de behoefte aan onteigening beoordeelen. Hun kon dit met gerustheid ter beslissing worden toevertrouwd (V. I, 7; H. I, 376). De Regeering vereenigde zich met deze beschouwing (M. I, 9; H. I, 419).

in het belang der volkshuisvesting.

Op den voorgrond moet worden gesteld, dat de bepalingen van titel IV alleen toepasselijk zullen zijn op onteigeningen in het belang der volkshuisvesting noodig geacht, maar welke onteigeningen daaronder zullen vallen, kan de wet slechts in hoofdtrekken aangeven. Pogingen om de schakeeringen der praktijk met volkomen juistheid af te bakenen, zijn *à priori* onvruchtbaar (M. v. T. 26).

Art. 77, 1e lid, 1°—4°: Met opzet zijn de omstandigheden, waaronder artikel 77, 1e zinsnede, in toepassing kan worden gebracht, in zeer algemeene bewoordingen geformuleerd. De mogelijkheid, dat onteigening ingevolge de hier gestelde bepaling zou afstuiten op angstvallige wetsinterpretatie, moet worden voorkomen. Wel behoort de wet een richtsnoer te bieden omtrent de vereischten, welke ten deze aan onteigening ten grondslag liggen, doch de vraag, of naar den geest harer voorschriften die maatregel in praktijk kan worden gebracht, staat telkens ter beoordeeling van den gemeenteraad, van Gedeputeerde Staten en in hoogste ressort van het verantwoordelijk centraal gezag (M. v. T. 26).

Art. 77, 1e lid, 1°: **afdoende verbetering.... bezwaarlijk uitvoerbaar is.**

Wanneer alleen dàn onteigening ware toegelaten, zoo afdoende verbetering *niet* uitvoerbaar is, zou in de meeste gevallen het beoogde doel niet worden bereikt, omdat het bewijs dat geen zoodanige verbetering kan worden aangebracht slechts zelden zal zijn te leveren. De gebrekkige, dikwijls onhoudbare toestand zou alsdan zeer ten nadeele der volksgezondheid in vele gevallen blijven bestendigd (M. I, 17; H. I, 423).

Art. 77, 1e lid, 3°: **dat aangrenzende of nabijgelegen woningen in bewoonbaren staat kunnen worden gebracht.**

Verwijdering van op zich zelf geschikte woningen is alleen veroorloofd, ten einde ter bewoning ongeschikte woningen tot dat doel geschikt te maken, niet ten einde aan niet-onbewoonbare woningen verbeteringen aan te brengen (M. 58).

Art. 77, 1e lid, 4°: Onteigening ter verkrijging van de beschikking over ongebouwde of gebouwde eigendommen buiten verband met eenig bouwplan of plan van uitbreiding behoort langs den gewonen weg te geschieden (M. 58).

Onteigening ten behoeve van verwijdering van fabrieken uit de bebouwde kom der gemeente kan moeilijk als onteigening in het belang der volkshuisvesting worden aangemerkt (M. 58).

Onteigening ter verkrijging van den eigendom van aan particulieren toebehoorende gedeelten van straten kan langs den gewonen weg tot stand komen (M. 58).

Dat de bouwplannen en de plannen van uitbreiding, bedoeld in art. 77, niet enkel arbeiderswoningen maar ook andere mogen betreffen, blijkt voldoende uit de redactie van het artikel (M. 15).

Tegen de invoeging van het sub 4° bepaalde in art. 77 opponeerde bij de openbare beraadslaging de heer Van Karnebeek, die bij amendement voorstelde, deze zinsnede te laten vervallen. Hij betoogde, dat in dit geval het algemeen nut der onteigening niet ontwijfelbaar vast staat, en dat dus hier de gewone weg ter onteigening moest worden gevolgd (zie ook blz. 221), ook omdat een historische interpretatie van art. 151 der Grondwet aantoonde, dat alleen voor die gevallen het bepaalde bij het tweede lid van dat artikel was geschreven (H. II, 1332).

De Minister van Justitie ontkende die interpretatie; volgens hem waren de uitzonderingen niet beperkt tot die gevallen, waarin het publiek nut evident was, maar konden daaronder worden begrepen alle, door den wetgever aan te wijzen gevallen, waarin het eischen van een bijzondere wet voor elk speciaal geval onpraktisch werd geoordeeld. Werd de bedoelde bepaling uit de wet gelicht, dan zou deze daardoor zéér verzwakken, de onmogelijkheid om nieuwe woningen beschikbaar te stellen voor hen, die ongezonde en ongeschikte woningen zouden moeten verlaten, is altijd het groote struikelblok geweest voor allen, die de verbetering der volkshuisvesting ter hand wilden nemen (H. II, 1333).

Het amendement werd verworpen met 46 tegen 16 stemmen (H. II, 1334).

Art. 77, 2e lid: Zie hiervoor de aanteekening omtrent artt. 3 en 4 der Onteigeningswet bij art. 88 (blz. 234).

Artikel 78.

De onteigening geschiedt ten name der gemeente of van vereenigingen, vennootschappen of stichtingen, uitsluitend in het belang van verbetering der volkshuisvesting werkzaam en als zoodanig, door Ons, Gedeputeerde Staten gehoord, toegelaten.

De vereischten voor toelating worden nader bij algemeenen maatregel van bestuur vastgesteld.

Art. 78, 1e lid: **ten name der gemeente of van vereenigingen, vennootschappen of stichtingen, uitsluitend in het belang van verbetering der volkshuisvesting werkzaam.**

Onteigening in het belang der volkshuisvesting ligt allereerst op den weg der gemeentebesturen. Daarnevens moet aan vereenigingen en maatschappijen, die zich behartiging van gezegd volksbelang ten doel stellen, gelegenheid worden geboden het middel van onteigening aan te grijpen. Het spreekt van zelf, dat niet aan elke vereeniging of maatschappij, welke zich als zoodanig aanmeldt, kan worden toegestaan van het in deze paragraaf geregeld rechtsinstituut partij te trekken. Onder schoonschijnende bedoelingen kan zich eigenbaat verschuilen, waaraan allerminst voedsel mag worden gegeven. In theorie zou het beginsel, in artikel 2 der Onteigeningswet neergelegd [1]), ook bij onteigening in het belang der volkshuisvesting kunnen worden gehuldigd. In werkelijkheid staat de zaak anders. Bij onteigening ten behoeve van groote openbare werken, ten name van bijzondere personen of vereenigingen ondernomen, gaan veelal publiek en privaat belang hand aan hand. Bij onteigening in het belang der volkshuisvesting daarentegen, ook al draagt zij geen philanthropisch karakter en al sluit zij vergoeding voor bewezen diensten geenszins uit, behoort uitsluitend en alléén het algemeen welzijn drijfveer te wezen. Daarom moet zij slechts aan die lichamen worden toevertrouwd, welke krachtens hunne wettelijke roeping of krachtens den aard van hun streven klaarblijkelijk alléén door dien drijfveer worden bewogen. Het valt niet te loochenen, dat tal van bijzondere personen, insgelijks met edele bedoelingen bezield, gaarne met behulp van onteigening in het belang der volkshuisvesting zouden medewerken tot verbetering van woningtoestanden. Welnu, van hen wordt niet meer gevergd dan dat zij zich in wettelijken vorm aaneensluiten en aan de door het centraal gezag te stellen voorwaarden voldoen. Door openlijk van hun oogmerk blijk te geven zien zij hun werkzaamheid in geenen deele bemoeilijkt. Daarentegen zou de taak der overheid aanmerkelijk worden verzwaard, ja bijna onuitvoerbaar worden, indien men ook toeliet onteigening in het belang der volkshuisvesting op naam van particulieren, want dan zou telkens een onderzoek naar personen noodig worden, een onderzoek waarmede men redelijkerwijze de bestuursorganen niet kan belasten (M. v. T. 26, 27).

---

1) Art. 2 Onteigeningswet: In dat publiek belang kan ook ten name van bijzondere personen of vereenigingen, aan wie de uitvoering van het werk, dat onteigening vordert, is toegestaan, worden onteigend.

Bij het afdeelingsonderzoek bleek oppositie te bestaan tegen het verleenen van het onteigeningsrecht aan vereenigingen, enz., omdat werd gevreesd, dat van die bepaling misbruik zou kunnen worden gemaakt (V. 58, 59).

Naar aanleiding van de in het verslag gemaakte opmerkingen heeft de Regeering dit punt nog eens ernstig overwogen, maar zij is tot de conclusie gekomen, dat zij verkeerd zou doen in deze haar voorstel te wijzigen. Zooals ook door sommige leden werd opgemerkt, zou van het weglaten van vereenigingen in dit verband het gevolg worden, dat in vele gemeenten in het geheel geen onteigening in het belang der volkshuisvesting zou plaats vinden. Onteigening ten name der gemeente bezorgt altijd risico aan de gemeentekas, en dit zal vele gemeenteraden afschrikken — soms omdat zij voor het belang van goede woningtoestanden weinig gevoelen en daarvoor geen offers willen brengen, soms ook omdat de gemeentefinanciën in zeer slechten toestand zijn en dus uit den aard der zaak de vrees voor mogelijk verlies dubbel zwaar weegt en moet wegen (M. 59, 60).

De heer Tydeman vroeg bij de openbare beraadslaging, of hier werden bedoeld vereenigingen ad hoc, die zich uitsluitend de verbetering der volkshuisvesting ten doel stelden, dan wel of hieronder ook vallen vereenigingen, die naast dit doel ook nog een ander hebben, hetzij oorspronkelijk, hetzij dat zij die later aan hun bemoeiing in zake de volkshuisvesting vastmaken (H. II, 1337).

De Minister van Justitie was van oordeel dat het niet noodig was, vereenigingen ad hoc te eischen, mits slechts vast sta, dat er geen sprake zij van eenige speculatieve nevenbedoeling. Het komt hierop aan, dat de vereeniging in geen enkel opzicht winstbejag beoogt (H. II, 1340).

Deze verklaring scheen den heer Tydeman onvoldoende, waarom hij een amendement voorstelde, bepalende dat onteigening alleen mogelijk zou zijn ter name der gemeente (H. II, 1340).

De C. v. V. ontraadde de aanneming van het amendement. De heer Drucker beredeneerde, dat het zeer wel mogelijk was, de voorwaarden tot toelating zóó te stellen, dat vrees voor misbruiken werden voorkomen (H. II, 1340, 1341).

De heer Mackay merkte op, dat, wanneer vereenigingen werden toegelaten, die zich verschillende philantropische zaken ten doel stellen, de contrôle op den eisch, dat zij geen winst mogen maken, uiterst moeilijk zou worden, omdat dan eventueele winst op de bemoeiingen in zake volkshuisvesting kan worden gecompenseerd en bedekt door verliezen op ander gebied. Hij stelde daarom voor, wel vereenigingen toe te laten, maar te eischen, dat zij „uitsluitend" zouden moeten werkzaam zijn in het belang der

volkshuisvesting. Nadat de Minister dit amendement had overgenomen, trok de heer Tydeman het zijne in (H. II, 1341).

vereenigingen.

Moet in het algemeen tegen het voorkomen van misstanden bij *alle* woningen worden gewaakt, het is duidelijk, dat, waar sprake is van vereenigingen in het belang van verbetering der volkshuisvesting werkzaam, daarbij niet wordt gedacht aan verbetering van op zich zelf reeds volkomen geschikte woningen noch aan den bouw van woningen voor meergegoeden, bij voorbeeld door coöperatieve vereenigingen van woningen voor hoogere ambtenaren. Ook te dezen aanzien kan evenwel geen richtsnoer in de wet worden vastgelegd. Voor zoover twijfel mocht rijzen in een bepaald geval, of een vereeniging te goeder trouw het algemeen belang dient dan wel bijzondere belangen najaagt, behoort aan het toezicht en het beleid der overheid de beslissing te worden gelaten, of die vereeniging in de termen der wet valt. En evenzoo behoort naar bevind van omstandigheden en naar het inzicht der overheid te worden beslist bij de beoordeeling van de vraag, of er termen zijn om aan een zekere bouwvereeniging financieelen steun te verleenen. Uit den aard der zaak komen in de eerste plaats voor financieelen steun in aanmerking vereenigingen, welke zich ten doel stellen woningen te verhuren tegen zeer lagen huurprijs — woningen dus die voor minvermogenden zijn bestemd —, maar er kunnen zich hier en daar woningtoestanden voordoen, die het gewenscht maken vereenigingen, die duurdere woningen bouwen, eenigszins tegemoet te komen. Elke poging om dienaangaande in de wet een regel te stellen, moet noodzakelijk op teleurstelling uitloopen (M. 14, 15).

Door de C. v. V. werd nader gevraagd, of ook, ten einde daardoor eenigermate te gemoet te komen aan de bezwaren van de leden, die tegen onteigening op naam van vereenigingen bezwaar hebben, opneming van een bepaling betreffende waarborgentegen vervreemding van gronden en woningen door vereenigingen niet wenschelijk was te achten.

De Regeering beantwoordde de vraag in ontkennenden zin. Een algemeen verbod van vervreemding zou haars inziens verkeerd zijn. De moeilijkheden, die zich bij de regeling der agrarische toestanden in Ierland omstreeks het midden der vorige eeuw hebben voorgedaan ten gevolge der omstandigheid, dat de grond daar feitelijk schier geheel onvervreemdbaar was geworden, en andere gelijksoortige ervaringen, manen tot voorzichtigheid. Verkoop van grond en woningen door vereenigingen kan in het belang der volkshuisvesting en om andere redenen wenschelijk zijn. Zoo heeft zich te Amsterdam het geval voorgedaan, dat een aan-

tal arbeidswoningen moesten worden opgeruimd, omdat zij omringd waren door perceelen, die alle, overeenkomstig een latere verordening, op een hooger peil waren gebouwd. Ook kan verkoop wenschelijk zijn ten einde in het belang eener nieuwe arbeiderswijk gelegenheid te geven tot het oprichten eener kerk. Is het dus niet gewenscht vervreemding van grond en woningen te verbieden, wèl behoort gezorgd te worden, dat zoodanige vervreemding niet wordt een middel van speculatie ter verrijking van de leden der vereeniging. Hiertegen kan gewaakt worden door opneming van bepalingen in den in het artikel bedoelden algemeenen maatregel van bestuur. Zoo zou bepaald kunnen worden, dat in het bestuur een gedelegeerde van den gemeenteraad wordt opgenomen; dat de leden van het bestuur geenerlei voordeel genieten; dat de uitdeelingen aan leden of deelhebbers moeten beperkt blijven tot een in de reglementen of statuten aangewezen maximum; dat in geval van liquidatie eventueele overschotten boven het bijeengebrachte kapitaal bestemd moeten worden voor een in de reglementen of statuten aangeduid algemeen maatschappelijk belang, bij voorkeur tot verbetering der volkshuisvesting; dat elke wijziging van de reglementen of statuten moet worden onderworpen aan de goedkeuring van den gemeenteraad en daarna aan die der Koningin (M. O. 60, 61).

vennootschappen.

De heer Pijnappel merkte op, dat volgens de geldende jurisprudentie geen enkele vennootschap kan voldoen aan den in dit artikel gestelden eisch. De vennootschap onder firma en de commanditaire vennootschap kan men niet toelaten, omdat men dan even goed afzonderlijke personen zou kunnen toelaten; de burgerlijke maatschap kan niet in aanmerking komen, omdat zij niet tegenover derden optreedt, maar alleen aanleiding geeft tot individueele rechtsverhoudingen; terwijl eindelijk de naamlooze vennootschap is bestemd voor handelszaken. De in dit artikel bedoelde vennootschap, die als bouwmaatschappij zal optreden, drijft geen handelszaak. Hij wees daarom op de noodzakelijkheid, dat een wijziging van het Wetboek van Koophandel zou moeten plaats hebben, waarbij werd verklaard, dat de naamlooze vennootschap zoowel voor burgerlijke handelingen als voor die van koophandel gebezigd kan worden (H. II, 1337).

De Minister van Justitie erkende niet het groote bezwaar, omdat 1° de moeilijkheid was gebaseerd op slechts één arrest van den Hoogen Raad, en 2° de vereeniging slechts niet in het onteigeningsproces zou kunnen optreden, omdat zij geen rechtspersoonlijkheid zou bezitten (H. II, 1338).

Zoolang de bepalingen van het Wetboek van Koophandel betref-

fende naamlooze vennootschappen niet zullen zijn gewijzigd, en de jurisprudentie van den Hoogen Raad ten aanzien der naamlooze vennootschappen gehandhaafd blijft, zullen de voorschriften, regelende de onteigening ten name van vennootschappen, geen toepassing kunnen vinden. In de praktijk zullen derhalve naast de gemeenten, alleen vereenigingen en stichtingen, uitsluitend in het belang van verbetering der volkshuisvesting werkzaam en als zoodanig toegelaten, tot onteigening kunnen overgaan (M. I, 17; H. I, 423).

Art. 78, 2e lid: **nader bij algemeenen maatregel van bestuur vastgesteld.**

De Regeering is overtuigd, dat door het stellen van strenge eischen voldoende waarborgen moeten en kunnen worden verkregen. Die waarborgen zijn niet in de wet opgenomen, omdat zich in de praktijk allicht gevallen kunnen voordoen, die de wet niet heeft voorzien. Daarom is het wenschelijk niet bij de wet zelve, maar bij algemeenen maatregel van bestuur regelen te stellen, welke zoo noodig gemakkelijk en spoedig kunnen worden gewijzigd (M. 60).

Artikel 79.

Onteigening in het belang der volkshuisvesting heeft, behoudens het geval omschreven in artikel 87, plaats uit kracht van een besluit van den gemeenteraad, door Ons, den Raad van State gehoord, goedgekeurd.

In het geval, omschreven bij artikel 77, 1°., brengt de gezondheidscommissie, ingevolge de Gezondheidswet ingesteld, een beredeneerd verslag uit aangaande den toestand der woningen, met opgaaf van de te onteigenen gebouwen, welke haars inziens alsnog aan voor bewoonbaarheid noodzakelijke eischen voldoen.

Art. 79, 1e lid: **uit kracht van een besluit van den gemeenteraad.**

Eerst wanneer de lokale overheid termen vindt om tot dien maatregel te besluiten, bestaat er aanleiding voor hooger gezag om te overwegen, of daardoor metterdaad het algemeen nut wordt gebaat en of private belangen, bij de onteigening betrokken, genoegzaam tegen krenking zijn gevrijwaard (M. v. T. 27).

Over beroep, ingeval de gemeenteraad weigert tot onteigening te besluiten, zie de aanteekening bij art. 87 (blz. 233).

Art. 79, 2e lid: Het ligt in de rede, dat de gezondheidscommissie omtrent onteigening in het belang der volkshuisvesting

worde gehoord. Zulks is hier niet voorgeschreven, wijl het reeds voortvloeit uit de bepalingen van de wet betreffende het Staatstoezicht op de volksgezondheid. Wel is aan de gezondheidscommissie bijzonderlijk opgedragen in het geval van onteigening eener geheele wijk, een beredeneerd verslag uit te brengen aangaande den toestand der woningen, met schifting van alsnog bewoonbare en niet bewoonbare woningen. Het kan zijn, dat nog niet alle in het bewuste kwartier gelegen woningen, welke ongeschikt ter bewoning en niet voor verbetering vatbaar zijn, met toepassing van art. 18, eerste lid, van de Woningwet, onbewoonbaar zijn verklaard. Dit behoort alsnog te geschieden, vóórdat over de onteigening uitspraak is gedaan, en wel in verband met de voorschriften van art. 93 omtrent de berekening der schadevergoeding (M. v. T. 27).

Voor de in een onteigeningsplan begrepen woningen, die onbewoonbaar zijn, moet nog eerst een onbewoonbaarverklaring worden uitgesproken. In geen geval mag eenig ander motief tot onbewoonbaarverklaring leiden dan bewezen ongeschiktheid der woning. Maar er is ook geen enkele reden om een woning, die werkelijk ongeschikt is, niet onbewoonbaar te verklaren, op grond dat er een onteigeningsplan aanhangig zal komen, waarin die woning is begrepen. Alle woningen, die werkelijk onbewoonbaar zijn, behooren op gelijken voet te worden behandeld. Mocht ten aanzien van sommige daarvan onbewoonbaarverklaring verzuimd zijn, zoo zou, indien men bij dat verzuim volhardde, daarvan het gevolg zijn dat bij onteigening aan die eigenaars een ongewettigd voordeel werd toegekend boven anderen, wier woningen niet slechter zijn, maar op wie reeds enkele maanden of weken vroeger de onbewoonbaarverklaring werd toegepast (M. 62).

Artikel 80.

Belanghebbenden worden, voordat eene beslissing van den gemeenteraad omtrent de onteigening wordt genomen, in de gelegenheid gesteld hunne bezwaren te doen hooren.

Te dien einde doen Burgemeester en Wethouders, indien onteigening ten name der gemeente wordt beoogd, een uitgewerkt, bij besluit van den gemeenteraad voorloopig goedgekeurd plan, met uitvoerige kaarten en grondteekeningen en met duidelijke aanwijzing van de te onteigenen eigendommen, met hunne kadastrale nummers en de namen hunner in de registers van het kadaster aangeduide eigenaars gedurende ten minste dertig dagen op de gemeente-secretarie ter inzage voor een ieder nederleggen.

Eene vereeniging, vennootschap of stichting, als bedoeld in artikel 78, die onteigening ten haren name verlangt, legt aan Burgemeester

en Wethouders over een uitgewerkt plan met verdere bescheiden, als vermeld in het tweede lid. Binnen eene maand, nadat hieraan is voldaan, doen Burgemeester en Wethouders die stukken gedurende ten minste dertig dagen op de gemeente-secretarie ter inzage voor een ieder nederleggen.

Van elke nederlegging wordt door het hoofd van het gemeentebestuur in een of meer nieuwsbladen der gemeente of, bij het ontbreken daarvan, eener naburige gemeente, onverwijld kennis gegeven. Zij wordt daarenboven door hem op de gebruikelijke wijze aan de ingezetenen bekend gemaakt.

Bij de stukken, die ter inzage worden nedergelegd, voegen Burgemeester en Wethouders in het geval, bedoeld bij artikel 79, tweede lid, het daar genoemde verslag der gezondheidscommissie.

Artikel 81.

De belanghebbenden kunnen uiterlijk veertien dagen na verloop van den termijn voor nederlegging hunne bezwaren schriftelijk aan het gemeentebestuur opgeven. Burgemeester en Wethouders brengen die bezwaren ten spoedigste ter kennis van de gezondheidscommissie, met verzoek om advies.

Artikel 82.

Artikel 9 is ten deze van toepassing, met dien verstande, dat hetgeen daar van den Staat gezegd wordt, van toepassing wordt op de gemeente.

Artikel 83.

Besluit de gemeenteraad tot onteigening ten name der gemeente of van eene vereeniging, vennootschap of stichting, dan worden bij het raadsbesluit tot onteigening de perceelen aangewezen, welke onteigend zullen worden, door aanhaling van de plans of kaarten, waarop die perceelen naauwkeurig zijn aangewezen en vermelding van hunne kadastrale nummers en de namen der in de registers van het kadaster aangeduide eigenaars.

Indien andere perceelen dan die, welke bij het eerste plan vermeld zijn, moeten worden onteigend, worden de bepalingen der vier voorgaande artikelen ten aanzien dier perceelen toegepast.

Artikel 84.

Het raadsbesluit tot onteigening wordt in een of meer nieuwsbladen der gemeente of, bij het ontbreken daarvan, eener naburige gemeente openbaar gemaakt. Het wordt daarenboven door het hoofd van het gemeentebestuur op de gebruikelijke wijze aan de ingezetenen bekend gemaakt.

Artt. 80—84: **Deze artikelen bevatten een vereenvoudigde regeling, in den trant der bestaande, in Titel I en II der Onteigeningswet genoemde ter waarborging van genoegzame publiciteit en gelegenheid tot het indienen van reclames.**

Artikel 85.

Het raadsbesluit tot onteigening wordt met de plannen, kaarten, grondteekeningen, verslagen, bezwaarschriften en adviezen, in de artikelen 79—81 vermeld, voorgedragen aan Gedeputeerne Staten, die Ons binnen twee maanden na ontvangst verslag doen.

Gedeputeerde Staten winnen, alvorens verslag te doen, het advies in van den inspecteur, belast met het toezigt op de handhaving van de wettelijke bepalingen betreffende de volkshuisvesting.

Art. 85, 1e lid: **voorgedragen aan Gedeputeerde Staten.**

Het is wenschelijk, dat, waar het raadsbesluit tot onteigening in het belang der volkshuisvesting de goedkeuring der Kroon zal behoeven, deze door het college van Gedeputeerde Staten worde voorgelicht, op gelijksoortige wijze als bij art. 233 der Gemeentewet ten opzichte van het invoeren, wijzigen of afschaffen eener plaatselijke belasting is voorgeschreven (M. v. T. 27).

Art. 85, 2e lid: **winnen het advies in van den inspecteur.**

Het inwinnen van het advies van den inspecteur, belast met het toezicht op de handhaving van de wettelijke bepalingen betreffende de volkshuisvesting, biedt den waarborg, dat niet lokale invloeden, bij de vaststelling van het onteigeningsplan mogelijkerwijze in het spel gekomen, objectieve beoordeeling van dat plan zouden bemoeilijken (M. v. T. 27).

Artikel 86.

Onze beslissing, binnen drie maanden nadat Gedeputeerde Staten Ons verslag hebben gedaan, bij een met redenen omkleed besluit te nemen, wordt aan Gedeputeerde Staten medegedeeld en door dezen ter kennis gebragt van het gemeentebestuur en van de onteigenende partij.

Wordt het raadsbesluit door Ons goedgekeurd, zoo wordt Ons daartoe strekkend besluit in de ***Staatscourant*** **opgenomen.**

Artikel 87.

Indien de gemeenteraad naar aanleiding van een tot onteigening strekkend verzoek van eene vereeniging, vennootschap of stichting niet tot onteigening besluit, kan door den aanvrager binnen vier maanden na verloop van den termijn, genoemd in artikel 81, maar niet eerder

dan eene maand na verloop van dien termijn, voorziening bij Ons worden gevraagd.

Wordt door Ons, Gedeputeerde Staten gehoord, de onteigening toegestaan, zoo zijn de artikelen 83 en 84 van toepassing, met dien verstande, dat hetgeen daar van het raadsbesluit wordt gezegd, van toepassing wordt op Ons besluit.

Ons besluit tot onteigening behoeft bekrachtiging door de wet en vervalt indien deze wet niet binnen zes maanden na dagteekening van Ons besluit is afgekondigd.

Art. 87: Art. 79 bepaalt, dat onteigening in het belang der volkshuisvesting plaats heeft uit kracht van een besluit van den gemeenteraad. In het o. o. was daarbij geen beroep opengesteld. De uitsluiting van beroep werd in de afdeelingen afgekeurd, omdat de weigering van den raad, om aan het verzoek van een vereeniging tot onteigening te voldoen, gevolg te geven, kan voortspruiten uit niet te billijken motieven. Men gaf daarom in overweging, in geval van zoodanige afwijzing, aan de vereeniging het recht te geven bij de Kroon in beroep te komen (V. 61).

De Regeering wilde op dat voorstel niet ingaan. Hoewel niet te ontkennen viel, dat aan een dergelijke regeling eenig voordeel verbonden was, omdat zij toegaf, dat de mogelijkheid niet was uitgesloten, dat de weigering van een gemeenteraad berustte op motieven aan bijzondere belangen ontleend, meende zij toch, haar voorstel niet te moeten wijzigen, en wel op de volgende gronden:

1°. omdat, waar het nog in de praktijk moet blijken hoe onteigening ten name van vereenigingen hier te lande zal werken, het niet geraden schijnt daaraan te groote uitbreiding te geven en ze ook toe te staan, indien er blijkbaar in plaatselijken kring groote tegenstand is;

2°. omdat bij verzet van den raad het voor de Kroon zeer moeilijk zal worden te beoordeelen of het toch wenschelijk is tot bedoelde onteigening over te gaan;

3°. omdat hier te recht afdoende waarborgen tegen onnoodige onteigening worden verlangd, en die waarborgen worden verzwakt indien overeenstemming tusschen Kroon en gemeenteraad niet noodig zal zijn (M. 61).

De in de Memorie van Antwoord geopperde bezwaren kwamen aan de C. v. V. voor niet van zooveel beteekenis te zijn, dat van het toelaten van zoodanig beroep afgezien zou moeten worden.

De Regeering betoogde, dat onteigening op grond der Woningwet uitzondering behoort te blijven, indien zij door den gemeenteraad niet wordt gewenscht, en dat het te ver zou gaan aan de Kroon de bevoegdheid te geven in zulke gevallen tot onteigening te besluiten met het gevolg, dat dan de bijzondere bepalingen

der Woningwet op die onteigening toepasselijk zouden zijn. De Regeering verklaarde zich echter ter gemoetkoming aan het geopperd bezwaar bereid bepalingen tot het toekennen van beroep bij de Kroon in het ontwerp op te nemen met dien verstande, dat, indien de Kroon termen vindt tot onteigening te besluiten, dit bekrachtiging bij speciale wet behoeft en vervalt, indien die bekrachtiging niet binnen zes maanden is verleend (M. O. 62).

Art. 87, 1e lid: **niet eerder dan eene maand na dien termijn.** Deze zinsnede is bij de openbare behandeling ingelascht op voorstel van den heer Willinge. Voorgesteld was, dat beroep kon worden ingesteld „binnen drie maand na verloop van den termijn, genoemd in art. 81". Volgens die redactie zou beroep reeds kunnen worden ingesteld, wanneer belanghebbenden nog bezwaren tegen het plan kunnen inbrengen bij het gemeentebestuur, dus reeds vóór dat van den raad redelijkerwijs een beslissing kan worden verwacht (H. II, 1342).

Artikel 88.

De artikelen 3 en 4, alsmede de artikelen 17—22, 24, 26—38, 40, 41, 42, 1ste en 2de lid, 43—47, 49—54 zijn ten deze van toepassing behoudens dat, indien de gemeenteraad tot onteigening heeft besloten, hetgeen van Ons besluit gezegd wordt, van toepassing wordt op het besluit van den gemeenteraad en dat, wanneer de onteigening geschiedt ten name van eene vereeniging, vennootschap of stichting, deze als eischende partij optreedt.

Artikelen 3 en 4 der Onteigeningswet [1]).

De aanhaling van deze artikelen van de algemeene bepalingen der Onteigeningswet zijn ingelascht, doordat de Regeering een amendement overnam, voorgesteld door de heeren van Raalte, Veegens en Willinge.

---

1) Art. 3, Onteigeningswet: Als eigenaars van het goed waarvan sprake is, worden zij beschouwd, die als zoodanig in de registers van het kadaster voorkomen, en bij gemeenen eigendom, uit die registers blijkbaar, ook de mede-eigenaars.

Desniettegenstaande kan ieder, die beweert eigenaar of mede-eigenaar te zijn, en niet in het geding van onteigening is geroepen, aan den regter verzoeken, daarin te mogen tusschenkomen, zoolang de eindconclusiën door partijen niet genomen zijn. Hetzelfde regt hebben derde belanghebbenden, waaronder verstaan worden huurders, en zij die zakelijke regten op het goed hebben.

Bij tegenspraak der hoedanigheid van eigenaar, mede-eigenaar of derde belanghebbende, wordt de onteigening met de overigen voortgezet, en zal hij, die beweert eenig regt op de zaak te hebben, dit alleen op de schadevergoeding kunnen uitoefenen, die in dat geval wordt geconsigneerd.

Art. 4, Onteigeningswet: De bepalingen van het Wetboek van Burgerlijke Regtsvordering zijn op het geding tot onteigening toepasselijk, voor zooveel daarvan bij deze wet niet is afgeweken.

Deze artikelen beheerschen het geheele onteigeningsproces; omtrent de vraag, of zij bij de onteigening in het belang der volkshuisvesting van toepassing zullen zijn, mag dus geen twijfel bestaan. Voor dien twijfel was bij het o. o. geen grond aanwezig.

Men kan aannemen, dat deze artikelen, als deel uitmakende van de algemeene bepalingen, ook zouden gelden ten aanzien van den nieuwen IVden titel; maar na de schriftelijke gedachtenwisseling is door de Regeering aan art. 77 toegevoegd: „In de genoemde gevallen geschiedt de onteigening overeenkomstig de volgende artikelen." Daardoor is, volgens de voorstellers van het amendement, de interpretatie mogelijk geworden, dat alleen die artikelen van de Onteigeningswet, welke in de op art. 77 volgende artikelen worden genoemd, van toepassing zullen zijn op de onteigening in het belang der volkshuisvesting (H. II, 1343).

De Minister van Justitie achtte de toevoeging overbodig, omdat art. 77 toch staat in een titel van de Onteigeningswet, en de toegevoegde uitdrukking niets afdoet aan de geldigheid van de algemeene bepalingen der Onteigeningswet (H. II, 1345).

De C. v. V. adviseerde tot aanneming van het amendement, dat misschien niet volstrekt noodig was maar toch een gewenschte verduidelijking aangaf (H. II, 1347), waarop de Regeering het overnam (H. II, 1348).

Artikel 40 der Onteigeningswet [1]).

Ook dit artikel is toepasselijk verklaard op voorstel van de heeren van Raalte, Veegens en Willinge, en in verband daarmee is de aanhef van art. 92, luidende: „Alleen de werkelijke waarde der goederen wordt vergoed," vervallen. In de toelichting van art. 92 werd de gekozen redactie, welke afwijkt van de woorden van art. 40 der Onteigeningswet, gemotiveerd, door op te merken, dat, volgens de bestaande jurisprudentie, bij de beoordeeling der schadevergoeding wordt getreden buiten de taxatie van de waarde van het goed en de waardevermindering van het overblijvende. Zonder een oordeel te willen vellen over de vraag of zulks terecht of ten onrechte geschiedt, wil de Regeering zoodanige jurisprudentie, welke bewerkt, dat steeds onteigening ongehoopt voordeel brengt, voor het vervolg weren (M. v. T. 28).

De voorstellers van het amendement hadden bezwaar tegen de opname van twee, bijna identiek luidende bepalingen in dezelfde wet. Art. 40 zou dan spreken van wat bij gewone onteigening „in aanmerking komt", art. 92, van wat bij onteigening in het be-

1) Art. 40, Onteigeningswet: Alleen de werkelijke waarde der goederen, niet de denkbeeldige, welke zij uitsluitend voor den persoon des eigenaars hebben, komt in aanmerking.

lang der volkshuisvesting „wordt vergoed". Daarmee zal de rechter en iedere uitlegger der wet verlegen zijn. Men zal dan in het vervolg aan art. 40 een ruimere beteekenis hechten, dan aan het eerste lid van art. 92. Bovendien is niet waar, dat „alleen" de werkelijke waarde wordt vergoed, omdat ook, volgens art. 41 der Onteigeningswet de vermindering in waarde van het overblijvende in aanmerking wordt genomen. Daarom stelden zij voor in art. 88 ook toepasselijk te verklaren art. 40, en in verband daarmee den aanhef van art. 92 te laten vervallen (H. II, 1343, 1344).

De Minister beschouwde het amendement als een zuivere redactiewijziging, omdat volgens hem de beide uitdrukkingen volkomen equivalent waren, en nam daarom het amendement over (H. II, 1345).

Naar aanleiding hiervan merkte de heer de Savornin Lohman op, dat daarmee de toelichting van art. 92 in de M. v. T. werd afgesneden, en dus bij toepassing van art. 40 de rechter niets te maken zal hebben met die toelichting (H. II, 1347).

Artikel 42, 1e en 2e lid der Onteigeningswet [1].

Zie hiervoor de aanteekening bij art. 95 (blz. 246).

Artikel 50 der Onteigeningswet [2].

Het o. o. verklaarde dit artikel niet toepasselijk, maar bevatte een artikel, waarin werd bepaald: „Elke partij betaalt haar eigen kosten, tenzij met het aanbod der onteigenende partij door den verweerder onmiddellijk bij zijne verschijning genoegen wordt genomen. In dat geval betaalt de onteigenende partij de kosten van het geding."

Dit voorstel hield verband met het in art. 88 voorgestelde, dat voorafgaande poging om bij minnelijke overeenkomst den eigendom te verkrijgen, zooals volgens art. 17 der Onteigeningswet verplicht is, bij onteigening in het belang der volkshuisvesting niet meer zou worden vereischt.

Deze afwijkingen in het geding tot onteigening werden toegelicht als volgt:

---

[1]) Art. 42, 1e en 2e lid, Onteigeningswet: Bij onteigening van een verhuurd goed wordt door de onteigenende partij aan den huurder, wiens huurtijd nog één of meer jaren moet duren, tot schadeloosstelling eene som betaald, gelijkstaande aan den huurprijs van twee jaren.

Indien nogtans de te velde staande vruchten, of de onkosten welke de huurder aantoont gedurende de laatste twee jaren aan het goed te hebben besteed, meer beloopen dan de tweejarige huurprijs, wordt de waarde dier vruchten of het bedrag dier onkosten als schadeloosstelling betaald.

[2]) Art. 50, Onteigeningswet: Wanneer de bij het vonnis bepaalde schadevergoeding meer bedraagt dan het gedane aanbod, wordt de onteigenende partij, en in de overige gevallen de verweerder, in de kosten veroordeeld.

„Het verdient aanbeveling de gedwongen minnelijke onderhandelingen wegens den daaraan verbonden omslag te laten varen. Natuurlijk is het niet de bedoeling, pogingen om in der minne den eigendom te verkrijgen, te verbieden. Doch niet langer worden zij als volstrekt vereischte gesteld, bij gebreke waarvan hij, die dagvaart, wordt teruggewezen. Te minder bestaat daartoe reden, wijl de minnelijke overeenkomst volgens onze Onteigeningswet geenszins met waarborgen in het belang van derden omringd is en zij zich in geen opzicht van de gewone koopovereenkomst onderscheidt" (M. v. T. 27).

En verder, omdat „eenerzijds naar de geldende regeling de kosten meestentijds komen ten laste van de onteigenende partij; terwijl anderzijds is betwist, of veroordeeling van den eischer in de kosten kan worden gegrond op het feit, dat de gedaagde terstond het aanbod der dagvaarding heeft aangenomen. Artikel 56 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering stelt vóórop, dat al wie bij vonnis in het ongelijk wordt gesteld, in de kosten wordt verwezen. Kan men nu in gemoede volhouden, dat de eischer, die geringer schadevergoeding biedt dan ten slotte wordt toegewezen, in het ongelijk wordt gesteld? De hoegrootheid der schadevergoeding zal gewoonlijk het midden houden tusschen hetgeen de eischer bereid is te geven en hetgeen de gedaagde meent te moeten erlangen. Dan drukken de kosten van het geding niettemin uitsluitend op de onteigenende partij, die toch volstrekt niet lichtvaardig procedeerde; integendeel — geen andere weg stond hem open. Werd de exceptioneele bepaling van artikel 50 onveranderd aanvaard, zoo zou veeltijds onteigening in het belang der volkshuisvesting onnoodig worden verzwaard. In één geval echter, indien nl. de onteigende partij onmiddellijk met het aanbod genoegen neemt, is het billijk dat geen kosten te haren laste komen, maar alléén de onteigenende partij de trouwens in dat geval niet aanzienlijke kosten hebbe te dragen. Deze uitzondering is te eer noodzakelijk, omdat de mogelijkheid bestaat, dat waar minnelijke onderhandelingen niet langer verplicht zijn, de onteigenende partij, zonder in overleg te treden, de te onteigenen partij rauwelijks dagvaardt, terwijl deze wellicht gezind was zich bij elk redelijk bod terstond neder te leggen" (M. v. T. 29).

Met deze redeneering konden zich vele leden niet vereenigen. In de eerste plaats werd het beroep op art. 56 van het Wetb. v. Burgerlijke Rechtsvordering gewraakt, omdat die bepaling voor de hier voorgestelde speciale regeling geen beteekenis zou hebben; in de tweede plaats werd betwijfeld, of de schadevergoeding gewoonlijk het midden zal houden tusschen wat wordt aangeboden en gevraagd. Over de vraag, hoe de betaling van de kosten van het geding behoort geregeld te worden, liepen de gevoelens zeer

uiteen, er werden verschillende regelingen voorgesteld (V. 71).

De Regeering handhaafde in de M. v. A. haar voorstel, daar zij de aangevoerde bezwaren niet gewichtig achtte, en overigens de meeningen omtrent de vast te stellen regeling zeer uiteenliepen. Zij erkende, dat art. 56 van het Wetb. van Burgerlijke Rechtsvordering, door de speciale regeling, waarvan hier sprake is, geen beteekenis heeft, maar wees er toch op, dat de eerste zinsnede van dat artikel den rechtsregel vooropstelt, dat wie in het ongelijk wordt gesteld in de kosten wordt verwezen. Ook bleef de Regeering natuurlijk vinden, dat de eischer geneigd is te weinig te bieden, de gedaagde te overvragen (M. 72).

De C. v. V. verklaarde van meening te zijn, dat voor afwijking van den bij art. 50 der Onteigeningswet gestelden regel geen dringende reden bestaat. Waar verder tegen de door de Regeering voorgestelde bepalingen blijkens het verslag bij vele leden bezwaren van verschillenden aard bestaan, gaf zij in overweging het artikel alsnog te doen vervallen.

De Regeering merkte op, dat volgens de Onteigeningswet de onteigenaar verplicht is vóór de dagvaarding onderhandelingen aan te knoopen. Indien deze verplichting vervalt, kan de onteigende dus geplaatst worden voor een aanbod, dat hij niet bestrijdt. Daarom is, indien de verplichte poging om bij minnelijke overeenkomst den eigendom te verkrijgen niet wordt vereischt, afwijking van art. 50 noodig. De Regeering verklaarde zich intusschen bereid het artikel te doen vervallen, maar dan tevens in art. 88 te zullen schrappen de woorden: „en dat voorafgaande poging om bij minnelijke overeenkomst den eigendom te verkrijgen niet wordt vereischt" (M. O. 72).

en dat, wanneer de onteigening geschiedt ten name van eene vereeniging, vennootschap of stichting, deze als eischende partij optreedt.

Deze zinsnede is ingevoegd bij de openbare behandeling, doordat de Regeering overnam een amendement van de heeren van Raalte, Veegens en Willinge. Wel is art. 19 der Onteigeningswet toepasselijk verklaard, waarin wordt bepaald, dat in het geding der onteigening, wanneer de uitvoering van het werk aan bijzondere personen of vereenigingen is toegestaan, deze als eischende partij optreden; maar dat slaat op art. 2 dier wet, waar sprake is van onteigening „in het publiek belang" ten name van bijzondere personen of vereenigingen, aan wie de uitvoering van een werk is opgedragen. Die reden voor onteigening is hier losgelaten, en heeft plaats gemaakt voor het belang der volkshuisvesting. Daardoor is art. 2 hier niet toepasselijk, is er dus geen concessionaris, aan wien een werk is opgedragen, en zou dus

steeds, volgens art. 19, bij een onteigening ten name van eene vereeniging of stichting, de burgemeester der gemeente als eischende partij moeten optreden. Ten einde dat niet-gewilde gevolg te voorkomen, en de werkelijke bedoeling tot haar recht te laten komen, is de genoemde zinsnede aan het artikel toegevoegd (H. II, 1343).

Artikel 89.

Ten minste drie dagen vóór de verschijning legt de onteigenende partij tot staving van haren eisch ter griffie van de regtbank over

a. indien de gemeenteraad tot onteigening heeft besloten:

1°. het raadsbesluit, waarbij de te onteigenen perceelen worden aangewezen;

2°. Ons besluit tot goedkeuring daarvan;

3°. een door het hoofd van het gemeentebestuur afgegeven bewijs, dat de artikelen 80 en 84 zijn nageleefd:

b. indien tot onteigening is besloten overeenkomstig het bepaalde in art. 87:

1°. Ons besluit, waarbij de te onteigenen perceelen worden aangewezen;

2°. een nummer van het *Staatsblad*, waarin de wet tot bekrachtiging van Ons besluit is opgenomen.

Art. 89: Dit artikel komt, behoudens de gevorderde wijziging, overeen met artikel 23 der Onteigeningswet.

In het o. o. was bepaald, dat Burgemeester en Wethouders een afschrift van de adviezen der gezondheidscommissie ter griffie van de rechtbank moesten overleggen. De bedoeling was aan de rechtbank een maatstaf te geven bij de beoordeeling van het begrooten der schadevergoeding. De Regeering had voorgesteld B. en W. met de overlegging te belasten, omdat dat de eenvoudigste weg was (M. 64). De heer Pijnappel keurde af, dat hierdoor verplichtingen werden opgelegd aan hen, die in het proces geen partij zijn, en stelde daarom een amendement voor, waarbij de onteigenende partij moest zorgen voor de overlegging (H. II, 1348).

De Minister van Justitie verklaarde daarop het geheele lid in te trekken, omdat het voorschrift toch niet strikt noodig was, waarop de heer Pijnappel zijn amendement introk (H. II, 1349).

Artikel 90.

De regtbank kan aan de onteigenende partij haren eisch niet toewijzen:

1°. wanneer de volgens artikel 89 door de onteigenende partij over te leggen bescheiden niet zijn overgelegd;

2°. wanneer het blijken mogt, dat de artikelen 80 en 84 niet zijn nageleefd.

Art. 90: Dit artikel sluit aan bij het voorschrift, in art. 25 der Onteigeningswet vervat.

Artikel 91.

Bij de berekening der schadevergoeding wordt niet gelet op nieuwe getimmerten of op veranderingen, gemaakt na de nederlegging ter inzage van het in artikel 80, tweede en derde lid, bedoeld plan.

Art. 91: Dit artikel sluit aan bij het bepaalde in art. 39 der Onteigeningswet.

Artikel 92.

Als de werkelijke waarde, bedoeld in artikel 40, wordt aangemerkt, behoudens het bepaalde in de volgende artikelen, de som, die de goederen in het tijdperk, beginnende achttien maanden en eindigende zes maanden vóór den dag, waarop het plan, bedoeld in artikel 80, tweede en derde lid, ter inzage is nedergelegd, elk in het bijzonder hadden kunnen opbrengen, bijaldien alle goederen, op welke het besluit tot onteigening betrekking had, in het bovengenoemde tijdperk ten verkoop waren aangeboden.

Art. 92: Zie ook de aanteekening bij art. 88, betreffende toepasselijk-verklaring van art. 40 der Onteigeningswet (blz. 235) en de in de Eerste Kamer geleverde beschouwingen (blz. 220).

waarde.

De term „waarde” beteekent hier uit den aard der zaak niets anders dan verkoopswaarde (M. I, 17; H. I, 423).

de goederen.

De waarborg, welke art. 92 wenscht te geven tegen speculatie, was oorspronkelijk beperkt tot ongebouwde eigendommen. De C. v. V. merkte op, dat daardoor in de praktijk moeilijkheden zouden ontstaan, waarom de Regeering de redactie verbeterde (M. O. 68).

Bevinden zich op den grond gebouwen, dan worden deze laatste gewaardeerd naar de bepalingen van artt. 93 en 94.

tijdperk, beginnende achttien maanden en eindigende zes maanden vóór den dag.

Bij de redactie van dit artikel is gezocht naar een formule, die het beginsel van onteigening naar de werkelijke waarde ten volle handhaaft, maar juist daarom voorkomt, dat de aangekondigde onteigening zelve oorzaak wordt van overdreven schattingen (M. v. T. 28)

De waarde der gronden zal waarschijnlijk stijgen, indien het bouwplan of plan van uitbreiding waartoe zij behooren, vóór de indiening van het raadsbesluit betreffende de onteigening bekend wordt. Juist daarom is bepaald, de waarde te vergoeden, die de eigendommen hebben in de 18 tot 6 maanden *vóór* de ter visielegging van het plan. Liet men den termijn loopen van den dag waarop het plan ter visie was gelegd, dan zou men het doel, waarmede die termijn gekozen is, geheel verijdelen. Dat doel is de waarde te vergoeden, die de eigendommen hadden vóór de ter visieligging, dus onafhankelijk van het bouwplan (M. 70).

elk in het bijzonder hadden kunnen opbrengen, bijaldien alle goederen ..... in het bovengenoemde tijdperk ten verkoop waren aangeboden.

In het o. o. was bepaald, de som, die de goederen „bij volledigen verkoop" hadden kunnen opbrengen. Op een in het voorloopig verslag gedane vraag, wat de beteekenis van die uitdrukking was en of de bedoeling was ieders eigendom te schatten naar de gemiddelde waarde van het complex, antwoordde de Regeering: „Er wordt van geen gemiddelde waarde gesproken. De vraag, die de schatters ten aanzien van elk perceel te beantwoorden zullen hebben, is eenvoudig deze: wat zou dit perceel hebben opgebracht, indien het, niet op zich zelf, maar *met* al de andere in het raadsbesluit genoemde perceelen ware verkocht, en voor dien verkoop het genoegzaam ruime tijdperk ware gebezigd in het artikel aangeduid? Er bestaat echter bij de Regeering geen bezwaar tegen, dit een en ander in het artikel uit te drukken, hetgeen kan geschieden, door het aldus te lezen:

„Van ongebouwde eigendommen wordt vergoed de som, die zij elk in het bijzonder hadden kunnen opbrengen in het tijdperk beginnende achttien en eindigende zes maanden vóór den dag, waarop het voorstel tot het raadsbesluit betreffende de onteigening werd ingediend, bijaldien alle ongebouwde eigendommen, op welke dat raadsbesluit betrekking had, in het bovengenoemde tijdperk ten verkoop waren aangeboden" (M. 70).

Later werd de redactie nog weer gewijzigd, naar aanleiding van de hierboven genoemde bedenkingen der C. v. V. en werd gesproken van alle goederen.

De heer Tydeman stelde een amendement voor om de laatste zinsnede, en wel de woorden „bijaldien alle goederen . . . enz." te laten vervallen. Hij betoogde, dat de eisch om te schatten alsof „alle" goederen ten verkoop waren aangeboden, de prijzen zal neerdrukken en daardoor de eigenaars minder zullen ontvangen dan elk hunner bij vrijwillige verkoop zou krijgen (H. II, 1349, 1350). De Minister van Justitie en de Voorzitter der C. v. V.

betoogden daartegenover, dat in het door den heer Tydeman gewilde geval de prijzen juist exorbitant zouden worden opgedreven en ontraadden daarom ten sterkste de aanneming van het amendement (H. II, 1351).

Het amendement werd verworpen met 41 tegen 39 stemmen (H. II, 1352).

Volgens sommige leden der Eerste Kamer zou dit voorschrift een onmogelijken eisch stellen en groote ongelijkheden scheppen, omdat bijv. de *volgorde*, waarin men zich de te waardeeren perceelen verkocht denkt, van grooten invloed is op den prijs. Bij een klein complex zal de waarde hooger zijn, naarmate eenig stuk later wordt verkocht, bij een zéér groot complex, waar het aanbod de vraag overtreft, zal het omgekeerde het geval zijn (V. I, 12; H. I, 378).

Dit stemde de Regeering niet toe, doch voerde daartegen aan:

De wijze, waarop naar dit artikel de waarde wordt vastgesteld, heeft ten doel, de moeilijkheden, die aan schattingen in den regel verbonden zijn, te verminderen, door aan de schatters een richtsnoer te geven, een duidelijke aanwijzing van de vragen, die zij zich te stellen hebben. De Regeering kan niet inzien, dat door de gekozen redactie dit doel gemist zou zijn, allerminst dat de eisch om te bepalen, wat een tot een te onteigenen complex behoorend perceel *in het bijzonder* had kunnen opbrengen tot de onmogelijkheden zou behooren. Het artikel geeft toch het navolgende voorschrift: Ter bepaling van de waarde van een perceel, behoorende tot een complex van goederen, op welke het besluit tot onteigening betrekking heeft, wordt genomen de waarde, welke aan het perceel zou moeten worden toegekend in evenredigheid van den gezamenlijken prijs, dien de goederen zouden blijken te hebben opgebracht, indien gedurende het in het artikel genoemd tijdperk van twaalf maanden het geheele complex ware verkocht. Derhalve zou de prijs van onbebouwde eigendommen van gelijke kwaliteit en ligging juist in dezelfde verhouding staan tot den gezamenlijken prijs als de grootte van ieder perceel tot de gezamenlijke grootte der in de onteigening begrepen goederen.

Bij de schatting zal echter, behalve met algemeene omstandigheden, die het aannemen van hooge of lage prijzen motiveeren, evenals bij iedere schatting rekening moeten gehouden worden met de bijzondere eigenschappen der bijzondere perceelen, zooals bijv. de kwaliteit van den grond, of de gunstige ligging. Juist daarom wordt in het artikel gesproken van de waarde „die *elk in het bijzonder* hadden kunnen opbrengen."

Het komt der Regeering voor, dat door deze regeling werkelijk een juiste leidraad ter bepaling van de waarde wordt gegeven en

de waarde van ieder deel van het complex volkomen tot haar recht wordt gebracht, zonder dat een ongemotiveerd hooge of ongemotiveerd lage schatting te vreezen is. Want eenerzijds wordt vermeden, dat de waarde van een deel, misschien een zeer klein deel zelfs, tot maatstaf wordt genomen voor die van het geheel, anderzijds — en daarvoor dient de bepaling der 12 maanden — dat slechts vergoed wordt, wat de eigendommen bij *geforceerden* verkoop hadden kunnen opbrengen. Daartegen moest gewaakt worden (M. I, 16; H. I, 423).

hadden kunnen opbrengen.

Bij de bepaling der waarde mag worden gelet op de bestemming, welke aan de eigendommen zal worden gegeven, wanneer zij worden onteigend, omdat zij zijn opgenomen in een volgens art. 27 vastgesteld uitbreidingsplan. In vele gevallen is het schier van zelf sprekend, op hoedanige wijze de uitbreiding moet plaats hebben. In zoodanige gevallen bij de vaststelling der waarde de bestemming buiten rekening te laten, ware onverdedigbaar (M. 70).

De vergoeding te regelen naar een bepaald veelvoud van de belastbare opbrengst zou tot resultaat hebben, dat dikwijls niet de werkelijke waarde werd vergoed (M. 70).

Art. 92 werd aangenomen met 50 tegen 30 stemmen (H II, 1352).

Artikel 93.

Indien het te onteigenen gebouw onbewoonbaar is verklaard, wordt vergoed de waarde van den grond en van de bouwmaterialen, ingeval het gebouw voor geen enkel doeleinde kan worden gebruikt. Ingeval het gebouw tot eenig ander doeleinde dan bewoning zoude kunnen worden gebruikt, wordt vergoed de waarde van den grond en van de bouwmaterialen, vermeerderd met zoodanig bedrag, als billijk kan worden geacht in verband met de meerdere voordeelen, welke de eigenaar uit bedoeld gebruik zou kunnen trekken. Voor de bepaling van de waarde van den grond is artikel 92 van toepassing.

Indien slechts een gedeelte van het te onteigenen gebouw onbewoonbaar is verklaard, wordt bij de bepaling der waarde van het geheel daarmede rekening gehouden. Daarbij wordt gelet op de geschiktheid of ongeschiktheid van het onbewoonbaar verklaarde deel voor andere doeleinden dan bewoning.

Art. 93, 1e lid: **Indien het te onteigenen gebouw onbewoonbaar is verklaard.**

Het besluit tot onbewoonbaarverklaring moet zijn uitgevaardigd, wanneer dit artikel zal worden toegepast. Is de woning feitelijk onbewoonbaar, doch is er geen raadsbesluit, waarbij die onbe-

woonbaarheid is uitgesproken, dan zal de schadevergoeding allicht hooger uitvallen, dan bij behoorlijke uitvoering der Woningwet het geval zou zijn geweest. Intusschen is zulks alsdan aan den raad of aan B. en W. zelven te wijten. Maar afgescheiden hiervan, behoort er een vast kriterium te worden gesteld. Laat men dit los, wijl het in sommige gevallen geen toepassing vindt, dan ontstaat het gevaar, dat de rechter zijn schatting in den regel hooger stelt dan hem thans in de bij het artikel aangeduide gevallen vrijstaat. Het gaat ook niet aan de bepalingen in dier voege te redigeeren, dat de rechter, ingeval de raad of het gemeentebestuur niet tijdig tot onbewoonbaarverklaring of bevel tot verbetering is overgegaan, niettemin de hier gestelde regelen zou moeten toepassen, als ware die verklaring of dat bevel reeds uitgesproken. De rechter zou dan uitmaken, dat raad of gemeentebestuur in de vervulling van hun plicht waren te kort geschoten. In enkele sterk sprekende gevallen ware dit misschien verdedigbaar, maar het ligt toch niet op den weg van den rechter om indirect te doen wat tot 's raads bevoegdheid behoort, te minder omdat men wel als regel mag aannemen, dat, waar werkelijk de woningen geheel ongeschikt zijn, de onbewoonbaarverklaring ook niet achterwege zal blijven. Daarenboven ware het eenigermate hard voor den eigenaar, indien de bepalingen van art. 93 en art. 94 konden worden toegepast, ook al is geenerlei waarschuwing of aanmaning van de zijde van het gemeentebestuur vooraf gegaan. Een en ander neemt niet weg, dat toch reeds de rechter uit hoofde van den slechten staat van het gebouw zeer laag kan afdalen, in enkele gevallen wellicht tot geen hooger bedrag dan toepassing van art. 93 en art. 94 zou medebrengen (M. 67).

In het o. o. luidde de aanhef van dit artikel:

„Bij de bepaling der werkelijke waarde wordt niet gelet op verhuiskosten, kosten voor inrichting van een nieuw gebouw, overdrachtskosten bij aankoop van zoodanig gebouw en renteverlies."

Hiertegen werden in het voorloopig verslag verschillende bezwaren geopperd (V. 64, 65), doch de Regeering handhaafde haar voorstel, en weersprak de bezwaren in haar antwoord (M. 66, 67). Bij de openbare beraadslaging dienden de heeren van Raalte, Veegens en Willinge een amendement in, om dien aanhef te schrappen. De heer van Raalte wees in zijn toelichting er op, dat nu in art. 92 een omschrijving voorkomt, wat onder „werkelijke waarde" moet worden verstaan (wat in het o. o. niet het geval was), en dat daarom de hier gegeven omschrijving in dit artikel niet op haar plaats is. Wordt de waarde van het te onteigenen goed berekend volgens art. 92, dan zijn van zelf de in den aanhef van art. 93 genoemde kosten uitgesloten. Daar komt bij, dat,

wordt dat artikel woordelijk opgevat, kosten, die daarin niet zijn genoemd, wèl in aanmerking mogen worden genomen, zooals bijv. overdrachtskosten bij den aankoop van nieuw ongebouwd eigendom. Bovendien is de omschrijving onnoodig, omdat in den laatsten tijd de jurisprudentie zich reeds in die richting beweegt (H. II, 1353), terwijl ook nog deze bepaling zou kunnen worden opgevat als een interpretatie der bestaande onteigeningswet.

Tegen die opvatting van de vereischte berekening der waarde verzette zich de heer de Savornin Lohman (H. II, 1353).

De C. v. V. achtte de aanneming van het amendement een consequentie van de in art. 92 aangebrachte wijziging (de omschrijving van wat als werkelijke waarde wordt aangemerkt), waarna de Minister van Justitie het amendement overnam, hoofdzakelijk om een onzuivere stemming te voorkomen, want de een zou er in zien een bevestiging, de ander een afkeuring der jurisprudentie (H. II, 1354).

Artikel 94.

Indien eene aanschrijving tot het aanbrengen van verbeteringen volgens artikel 14 der Woningwet is gedaan, zonder dat daaraan gevolg is gegeven, wordt vergoed de waarde, die het gebouw zoude hebben in geval zoodanige verbeteringen waren aangebragt, met aftrek van de kosten van verbetering.

Indien het gebouw door een grooter aantal personen wordt bewoond dan volgens plaatselijke verordening geoorloofd is, wordt bij het bepalen van de werkelijke waarde geene rekening gehouden met de vermeerdering van huurprijs, welke uit die overschrijding voortvloeit.

Art. 94, 1e lid: **indien eene aanschrijving tot het aanbrengen van verbeteringen .... is gedaan.**

Zie hiervoor de aanteekening bij art. 93, 1e lid.

zonder dat daaraan gevolg is gegeven.

Het zou geen zin hebben, verbeteringen voor te schrijven en aan te brengen zeer korten tijd voordat de woning toch wordt onteigend. In de praktijk echter zal dit bezwaar zich slechts uiterst zelden doen gelden. Of een woning, die op het oogenblik verbetering behoeft, eerlang zal worden onteigend, is meestal niet met zekerheid te zeggen. Met de plannen tot onteigening en met de uitvoering daarvan is veelal een lang tijdsverloop gemoeid. Het kan voor de bewoners van belang zijn, dat sommige, wellicht weinig kostbare, maar doeltreffende verbeteringen inmiddels nog worden aangebracht. Geschiedt dit, dan vindt later bij onteigening de eigenaar in de hoogere waarde, waarop de woning wordt geschat, zijn onkosten gedekt. Overigens moet ook hier eenig

vertrouwen worden gesteld in het beleid van gemeentebesturen en Gedeputeerde Staten. Is een woning niet onbewoonbaar, maar heeft zij niettemin verbeteringen van noode, welke aanzienlijke uitgaven vorderen, zoo kan, wanneer *zeer spoedig* onteigening te wachten staat, een aanschrijving tot verbetering achterwege blijven. Art. 94, eerste lid, blijft dan buiten toepassing, doch de rechter zal niettemin den onvoldoenden staat der woning in aanmerking nemen (M. 68).

de waarde van het gebouw.

Bevindt zich de woning in onvoldoenden staat zonder dat nog voor onbewoonbaarverklaring of voor het bevelen van verbeteringen termen bestaan, zoo kan toch eerlang door verergering van dien onvoldoenden staat het aanbrengen van verbeteringen wèl noodzakelijk worden. Met die omstandigheid moet uit den aard der zaak bij de schatting der verkoopwaarde rekening worden gehouden. Daarom ook zullen de schatters niet uitsluitend rekening kunnen houden met den huurprijs, die in zulke gevallen dikwijls te hoog is in verhouding tot de werkelijke waarde der woning (M. 68).

Artikel 95.

Indien de huurder minder dan een jaar huur had, wordt hem het viervoud van den huurprijs, berekend per tijdperk, waarvoor de huur was aangegaan, tot ten hoogste dien van een jaar, of de waarde der te velde staande vruchten, zoo die meer beloopt, vergoed.

Indien de verhuring of hare verlenging na het tijdstip, in artikel 91 aangewezen, heeft plaats gehad, wordt door de onteigenende partij aan den huurder geene schadeloosstelling betaald, maar heeft deze eene vordering tot schadevergoeding tegen den verhuurder, ten ware anders mogt zijn overeengekomen.

Voortzetting van huur, bij de week aangegaan, wordt niet als verlenging in den zin van het vorige lid beschouwd.

Art. 95, 1e en 2e lid: Deze bepalingen vervangen voor de onteigening in het belang der volkshuisvesting art. 42, 3e en 4e lid van de Onteigeningswet. Volgens art 43, 3e lid, wordt den huurder, die minder dan een jaar huur had, de huurprijs van een vol jaar vergoed. Deze onteigening betreft echter, voor zoover aangaat gebouwde eigendommen, veelal woningen, welke bij de week worden verhuurd.

Vergoeding van den huurprijs van een vol jaar zou den huurders van dergelijke woningen een ongerijmd voordeel bezorgen, dat, waar de onteigening zich over tal van woningen uitstrekt, een zeer aanzienlijk bedrag vertegenwoordigt. Hierdoor

zou het welslagen van het onteigeningsplan, waartoe de gemeente of de vereeniging of maatschappij, die het op touw zet, zich toch reeds offers in het publiek belang heeft te getroosten, in niet geringe mate worden tegengewerkt. Met toekenning van het viervoud van den huurprijs schijnt in dezen te kunnen worden volstaan. Anderzijds moet, evenzeer als in het eerste lid van artikel 42, hetwelk bij artikel 88 toepasselijk is verklaard, een maximum worden gesteld.

Dat een regeling in dier voege eenigermate ongelijk werkt, kan gereedelijk worden toegegeven. Maar de knoop moet — en dan op dezelfde wijze als bij onteigening in gewone gevallen — op de een of andere wijze worden doorgehakt (M. v. T. 28, 29).

Tegen deze regeling waren bij het afdeelingsonderzoek bezwaren ingebracht (V. 70, 71), welke bij de openbare behandeling werden belichaamd in een amendement, voorgesteld door de heeren de Waal Malefijt, van Asch van Wijk en van de Velde, die ook het 3e lid van art. 42 toepasselijk wilden zien verklaard, waardoor dan het eerste lid van art. 95 zou vervallen. (Hierbij dient opgemerkt, dat oorspronkelijk de Regeering als maximum van vergoeding „een „half jaar" huur wilde zien toegekend). De heer de Waal Malefijt merkte op, dat de onteigeningen volgens dezen titel volstrekt niet zijn beperkt tot kleine woningen, en er ook onder kunnen vallen ongebouwde eigendommen, zooals warmoezerijen. Voor de huurders daarvan zou de bepaling zeer schadelijk en onbillijk werken, en voor de huurders van week-woningen was de vergoeding van vier weken huur veel te gering. Het scheen hem daarom verkieslijk, de bepalingen van art. 42 te laten gelden (H. II, 1344, 1345). De Minister van Justitie merkte op, dat aanneming van het amendement tot enorme verhooging der kosten zou leiden, terwijl bovendien de bepaling niet onbillijk is, omdat volgens het eerste lid van art. 42 de maximale vergoeding is tweemaal de huurprijs, terwijl hier het viervoud van die som wordt vergoed, waarom bij aanneming van het amendement sterk ontraadde (H. II, 1345, 1346). Ook de heer Drucker verklaarde zich sterk tegen het amendement, vooral ook omdat hij veronderstelde, dat de onteigenende partij gaarne vier weken huur zou willen geven, maar vreesde, dat deze wel middelen zou weten te vinden, om aan vergoeding van een jaar huur te ontkomen. Voor het geval zulk een huurder moeilijk een nieuwe woning zou kunnen vinden, opent art. 32 1e lid, *b* de gelegenheid hem te helpen (H. II, 1347).

Het amendement werd verworpen met 43 tegen 38 stemmen (H. II, 1348).

Art. 95, 1e lid: **ten hoogste dien van een jaar.**

Oorspronkelijk was als maximale vergoeding voorgesteld een

half jaar huur. Na een opmerking van den heer Pijnappel, dat daarbij voor hen, die bij het jaar huren dit maximum te laag was (H. II, 1347), veranderde de Regeering den termijn in dien van een vol jaar (H, II, 1348).

Art. 95, 3e lid: Bij de behandeling van het amendement van de heeren de Waal Malefijt c.s. merkte de heer van Raalte op, dat in de praktijk aan huurders van week-woningen nooit vergoeding van huur werd gegeven, omdat dan gebruik werd gemaakt van art. 42, 4e lid (correspondeerende met art. 95, 2e lid.) De huur van dergelijke woningen wordt toch telkens opnieuw voor een week vernieuwd, wat dus ook steeds geschiedt na de nederlegging der plannen, zoodat de huurders dan geen aanspraak op vergoeding hebben (H. II, 1326). De heer Veegens stelde daarom voor, een dergelijke toepassing van de wet hier te voorkomen door invoeging van een nieuw lid (H. II, 1354), aan welk voorstel de Regeering gevolg gaf, door inlassching van een derde lid aan art. 95 (H. II, 1354).

In de afdeelingen der Eerste Kamer werd opgemerkt, dat de hier bedoelde woningen gewoonlijk bij mondelinge afspraak worden verhuurd, welke huurovereenkomsten bij de berekening der schadevergoeding door den rechter niet in aanmerking kunnen worden genomen (V. I, 13; H. I, 379). De Regeering antwoordde, dat, waar de huur tot uitvoering is gekomen, al is het gedeeltelijk, getuigenbewijs ook hier niet zal zijn uitgesloten. Ten einde zich tegen mogelijke verkorting van aanspraken te kunnen wapenen, zal echter de huurder zooveel mogelijk de overeenkomst bij geschrift behooren aan te gaan (M. I, 17; H. I. 423).

Artikel 96.

Ten aanzien van de betaling der schadeloosstelling gelden de bepalingen van het Vierde Hoofdstuk van den Eersten Titel, behoudens dat, in de gevallen, genoemd bij artikel 61[1]), de onteigende de keuze heeft tusschen terugvordering, als omschreven bij dat artikel, en eene vordering tot uitkeering van eene door den regter naar billijkheid te

---

[1]) Art. 61 Onteigeningswet: Indien, ten gevolge van oorzaken welke de onteigenende bij magte was uit den weg te ruimen, met het werk, waartoe werd onteigend, niet binnen een jaar nadat het eindvonnis van onteigening in kracht van gewijsde is gegaan, aanvang is gemaakt, of de arbeid daaraan meer dan een jaar mogt zijn gestaakt, of indien uit andere omstandigheden is aan te toonen, dat het werk blijkbaar niet tot stand zal worden gebragt, kan de onteigende bij den regter het afgestane goed terugvorderen in den toestand, waarin het zich alsdan bevindt, doch onder gehoudenheid om, in evenredigheid tot de terugontvangen waarde de schadeloosstelling terug te geven.

bepalen schadeloosstelling boven de reeds genotene en dat de daar genoemde termijnen van één jaar worden gesteld op tien jaren.

de keuze tusschen terugvordering.... en eene vordering tot uitkeering van eene.... schadeloosstelling boven de reeds genotene.

In gewone gevallen moge het recht tot terugvordering van het afgestane goed in den toestand, waarin het zich bij niet-voltooiing van het werk bevindt, onder gehoudenheid, dat in evenredigheid tot de terugontvangen waarde de schadeloosstelling worde teruggegeven — voldoende zijn, bij onteigening in het belang der volkshuisvesting is een vordering tot uitkeering van een schadevergoeding boven de reeds genotene te billijken. Financieel voordeel wordt met deze onteigening niet, nevens het algemeen nut, beoogd. Is eenmaal onder de vereischte goedkeuring besloten tot zoodanige onteigening, dan behoort het werk te worden doorgezet en niet op overwegingen, aan bijzonder belang ontleend, te worden afgebroken. Blijkt niettemin ten slotte, dat de eigenaars van het onteigend goed zich noodeloos van hun bezit zagen beroofd — en wel tegen geringere vergoeding dan bij onteigening in gewone gevallen — dan is eenige tegemoetkoming wegens deze stoornis gerechtvaardigd. Aldus zullen gemeenten en vereenigingen of maatschappijen worden geprikkeld om met de meest mogelijke voorzichtigheid te werk te gaan.

Waar zij eenerzijds tot deze onteigening gemakkelijker en op gunstiger voorwaarden dan tot de gewone kunnen overgaan, mag aan den anderen kant worden gevergd, dat zij, alvorens particuliere belangen te treffen, zich bij voorbaat verzekeren, dat het te ondernemen werk zal slagen.

Afgescheiden hiervan is er nog een bijzondere reden, welke voor de voorgestelde bepaling pleit. Gesteld een wijk of wel enkele huizen worden onteigend en afgebroken; het met den afbraak samenhangend plan van reconstructie blijft echter onuitgevoerd. In dat geval zal het recht tot terugvordering van den grond den eigenaar niet baten. Immers moet hij, dit recht uitoefenend, in evenredigheid tot de terugontvangen waarde de schadeloosstelling restitueeren. Die waarde zal wel worden gesteld op het bedrag, waarvoor de grond bij de toekenning der schadeloosstelling in rekening is gebracht. Doch inderdaad is zij niet onbelangrijk gedaald, want, na amotie van het gebouwde is de eigenaar, die den grond terug bekomt, gebonden aan de voorschriften der bouwverordening met betrekking tot nieuw te bouwen woningen, welke voorschriften in menig opzicht — men denke aan rooilijn, hoedanigheid der woning enz. — strenger zullen zijn dan die, welke voorheen door hem in acht waren te nemen (M. v. T. 29).

de daar genoemde termijnen van één jaar worden gesteld op tien jaren.

In het o. o. kwam deze zinsnede niet voor. In de afdeelingen werd op de wenschelijkheid van een dergelijke bepaling gewezen, aangezien het bij onteigeningen, als waarvan hier sprake is, somtijds zeer lang kan duren, vóór dat de werken, waarvoor onteigend wordt, tot stand komen (V. 73).

Daarop breidde de Regeering de termijn van één jaar, in art. 61 gesteld, uit tot vijf jaren (M. 73).

De C. v. V. drong op een langeren termijn aan, waarop de Regeering zich bereid verklaarde, hem op tien jaren te stellen (M. O. 73).

De heer van Karnebeek wenschte den termijn weer terug te brengen tot vijf jaar, doch zijn amendement werd verworpen met 42 tegen 29 stemmen (H. II, 1355).

de daar genoemde termijnen.

In art. 61 worden twee termijnen genoemd: 1° dien, waarop het werk moet zijn begonnen, en 2° dien, gedurende welken de arbeid aan het begonnen werk mag worden gestaakt, beide bedragend één jaar. De heer Fokker wenschte alleen den eerstgenoemden termijn te verlengen tot tien jaren. De Minister van Justitie en de heer Drucker meenden, om consequent te zijn, beide termijnen tot tien jaren te moeten verlengen (H. II, 1355). Het amendement werd verworpen met 62 tegen 7 stemmen (H. II, 1356).

Het geheele artikel kwam in herstemming en werd aangenomen met 48 tegen 21 stemmen (H. II, 1356).

II.

Artikel 77 der wet van den 28 Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 125), laatstelijk gewijzigd bij de wet van den 15den April 1886 (*Staatsblad* n°. 64) wordt artikel 97; artikel 78 dier wet wordt artikel 98.

§ 6. Uitbreiding van bebouwde kommen.

Bij Koninklijk Besluit van 8 April 1889 (*Staatsblad* n°. 36) is vernietigd een verordening, door den raad van Nieuwer-Amstel vastgesteld, waarbij werd verboden getimmerten van welken aard ook te bouwen of eenig bedrijf uit te oefenen op geprojecteerde wegen. De motiveering van gemeld Koninklijk Besluit houdt in, dat dusdanig verbod om te bouwen op gronden, die nog geen wegen zijn, maar slechts eens waarschijnlijk wegen zullen worden, niet betreft de huishouding der gemeente noch het belang der openbare orde, zedelijkheid of gezondheid, weshalve de gemeenteraad door bovengemelde beperking van het eigendomsrecht of van

de uitoefening van bedrijf de grenzen zijner wettelijke bevoegdheid heeft overschreden.

Evenzoo werd bij Koninklijk Besluit van 10 April 1893 (*Staatsblad* n°. 73) vernietigd een verordening van den raad van Utrecht, waarbij werd verboden een gebouw te stellen of te herbouwen op grond, welke bij besluit van den gemeenteraad voor den aanleg van een straat of plein bestemd is. De motiveering luidde thans, dat het artikel, hetwelk verbiedt het bouwen op grond, als boven omschreven, ook wanneer die aan bijzondere personen behoort en tot bijzonder gebruik bestemd is, niet betreft de huishouding der gemeente, noch het belang der openbare orde, zedelijkheid of gezondheid, weshalve de gemeenteraad door bovengemelde beperking van het eigendomsrecht de grenzen zijner wettelijke bevoegdheid heeft overschreden.

In gelijken zin werd uitspraak gedaan bij het Koninklijk Besluit van 6 October 1894 (*Staatsblad* n°. 161) tot vernietiging van een besluit van den raad der gemeente 's Gravenhage tot aanwijzing van terreinen om voor openbare straat te worden bestemd.

De uitlegging, bij genoemde Koninklijke Besluiten aan artikel 135 der Gemeentewet [1]) gegeven, schijnt te eng. Daargelaten het verbod, in de verordening van Nieuwer-Amstel opgenomen, om eenig bedrijf op de geprojecteerde wegen uit te oefenen, — welk verbod ter bereiking van het door den gemeenteraad nagestreefd doel kon worden gemist — het verbod om te bouwen op grond, bij raadsbesluit voor den aanleg van straten bestemd, kan worden vergeleken met bepaling van rooilijnen, waartoe de gemeenteraad onbetwist bevoegd is. Slechts de omstandigheid, dat hier door aanwijzing van rooilijn een *toekomstige* weg wordt getraceerd, kon op het dwaalspoor voeren, alsof de belangen, door artikel 135 der Gemeentewet in bescherming genomen, hier buiten spel blijven.

Klaarblijkelijk kan uit het oogpunt van openbare orde, zedelijkheid en gezondheid niet worden gedoogd, dat het nog vrij liggend terrein eener gemeente eenvoudig zou worden volgebouwd. Juist de onoordeelkundige wijze, waarop dikwijls in het verledene geheele stadskwartieren zonder eenheid of regelmaat zijn uitgelegd, heeft slechte woningtoestanden in de hand gewerkt, herstel ten zeerste bemoeilijkt. Nu is nevens een verbod om te bouwen anders dan aan straten van zekere afmeting — een verbod, in tal van plaatselijke verordeningen opgenomen — een verbod om te bouwen op grond, die volgens een weloverwogen plan van uitbreiding in de naaste toekomst voor openbaren weg zal zijn te reserveeren, een doeltreffend middel om verwarde bebouwing, met al haren nasleep, tegen te gaan. Dat de nog on-

[1]) Zie de noot op blz. 91.

bebouwde grond aan bijzondere personen behoort en tot bijzonder gebruik is bestemd, is een argument, hetwelk den zin van artikel 625 van het Burgerlijk Wetboek miskent en de rechtmatigheid noch van het eene, noch van het andere verbod kan treffen.

Ten einde eens vooral de uitlegging, bij boven geciteerde Koninklijke besluiten aan artikel 135 der Gemeentewet gegeven, af te snijden, is opneming van een uitdrukkelijke wetsbepaling gewenscht.

Naast waarborging eener onmisbare bevoegdheid is er een tweede middel, geschikt om te bevorderen, dat voortaan ongebreidelde aanbouw, met zijne nadeelige gevolgen, worden voorkomen.

De groote steden, die blijkens de ervaring zich voortdurend uitzetten, alsook die gemeenten, welker zielental buitengewoon snel aangroeit, kunnen worden verplicht, tijdig hunne aandacht te wijden aan de uitbreiding hunner bebouwde kom, welke onvermijdelijk met den aanwas der bevolking gepaard gaat. Hiertoe strekt de verplichting tot periodieke vaststelling van een plan, waarbij de grond wordt aangewezen, die in de naaste toekomst bestemd is voor den aanleg van straten en pleinen (M. v. T. 30, 31).

Art. 27 verklaart den gemeenteraad bevoegd, te verbieden dat gebouwen worden gebouwd of herbouwd op grond, welk ingevolge een voorafgaand raadsbesluit in de naaste toekomst voor den aanleg van een straat, gracht of plein bestemd is, terwijl art. 28 aan den raad van gemeenten met meer dan 10 000 inwoners, en van gemeenten, wier zielental in de laatste vijf jaren met meer dan een vijfde is toegenomen, de verplichting oplegt een plan van uitbreiding vast te stellen, waarbij de grond wordt aangewezen, in de naaste toekomst voor den aanleg van een straat, gracht of plein bestemd. Die grond kan, krachtens art. 26, worden onteigend of, krachtens art. 32, worden aangekocht. De hier bedoelde plannen behoeven niet uitsluitend bestemd te zijn om den bouw van arbeiderswoningen te bevorderen. De wijze, waarop de uitbreiding plaats heeft, hangt echter met het belang der volkshuisvesting in het algemeen ten nauwste samen. De onoordeelkundige wijze van uitlegging van stadskwartieren heeft slechte woningtoestanden, waaronder allermeest de mingegoeden lijden, in de hand gewerkt. Daar nu deze Woningwet betrekking heeft op de volkshuisvesting in ruimeren zin, past deze paragraaf wel degelijk in haar kader. Doch bovendien is niet bij voorbaat uit te maken of een kwartier, waarin aanvankelijk alleen woningen voor meergegoeden verrijzen, niet na verloop van tijd, tengevolge van verschillende omstandigheden, met woningen voor mingegoeden zal worden volgebouwd.

Een regeling, als in deze paragraaf is omschreven, moet tot het verkrijgen van duurzame, betere woningtoestanden noodzakelijk

worden geacht. Vooral in groote steden doet zich de behoefte aan een dergelijke regeling sterk gevoelen (M. 75).

Om al deze redenen kon de Regeering geen gevolg geven aan den aandrang, door sommige leden bij het afdeelingsonderzoek uitgeoefend (V 73), om deze paragraaf te laten vervallen.

Ook tegen den inhoud werden in de afdeelingen bezwaren opgeworpen (V 73—75), welke door de Regeering in haar antwoord werden weerlegd, in het volgende betoog:

Het hoofdbezwaar, in de afdeelingen ontwikkeld, komt hier op neer, dat de eigenaars van gronden die voor straten enz. zijn aangewezen, hun eigendom een belangrijke vermindering van waarde zien ondergaan, omdat het hun verboden wordt daarop te bouwen, terwijl andere gronden die voor bebouwing worden bestemd, daarentegen belangrijk in waarde zullen rijzen.

Het wil der Regeering voorkomen, dat de leden die dit bezwaar op den voorgrond stelden, zich geen juist denkbeeld hebben gevormd van den gewonen gang van zaken. Vooreerst moet men in het oog houden, dat het bouwverbod wel betreft bepaalde strooken gronds, maar dat ook zonder dat verbod toch in de toekomst niet elke vierkante meter van het terrein zou kunnen worden bebouwd. Eenig gedeelte van dit terrein zal *per se* voor verkeer en luchtverversching moeten dienen en als zoodanig minder waarde bezitten dan het eigenlijke bouwterrein. Het plan van uitbreiding wijst slechts aan welke gedeelten voor gezegde doeleinden zijn bestemd.

Nu doet men het echter in het verslag voorkomen, alsof de eigenaars, wier gronden in een plan tot uitbreiding vallen, zouden te verdeelen zijn in twee categorieën: eigenaars op wier perceelen het bouwverbod toepassing vindt, en eigenaars wier perceelen voor bebouwing in aanmerking komen.

Maar die voorstelling is minder juist. In den regel zullen dezelfde eigenaars een deel van hun grond voor bebouwing en een deel voor straat zien aangewezen. En in dat geval zullen zij — buitengewone omstandigheden daargelaten — niet van slechter maar van beter conditie worden. Meestal hebben zij, de uitbreiding der stad gadeslaande, er geruimen tijd op gespeculeerd, dat ook hun grond bouwterrein zou worden. In de officieele vaststelling van een bouwplan met het daaraan annexe bouwverbod zullen zij een begin zien van de verwezenlijking van hetgeen zij zich reeds jaren lang hadden voorgesteld. Natuurlijk hebben zij daardoor nog geen zekerheid dat zij, zelf niet tot bouwen overgaande, weldra dien grond als duur bouwterrein zullen kunnen verkoopen — dat hangt natuurlijk niet af van het verlof tot bouwen, maar van allerlei oeconomische en sociale factoren — maar toch begint voor hen het verwijderde ideaal meer nabij te komen. En dat

niet al hun grond mag worden bebouwd, zullen zij heel natuurlijk vinden, want dat er een niet onbelangrijk deel voor straten en pleinen moet worden gereserveerd, was hun niet onbekend. Het eenige verschil met vroeger is hierin gelegen, dat zij nu ook weten, welk deel dit zal zijn. Nog een ander groot voordeel is voor de eigenaren aan een wel overwogen plan van uitbreiding met bouwverbod verbonden. Weten zij niet lang te voren op welk deel van het terrein zal mogen worden gebouwd, dan kunnen hun allicht kort vóór de uitvoering van bouwplannen moeilijkheden in den weg worden gelegd, juist ter zake van aanleg van straten en pleinen.

Vraagt men nu of het dan nooit zal kunnen voorkomen, dat het gemeentebestuur voor den dag komt met een bouwplan, waarbij de grond van één eigenaar in zijn geheel door het bouwverbod wordt getroffen, terwijl die van een ander in zijn geheel voor bebouwing is aangewezen, dan moet daarop het antwoord luiden, dat het gemeentebestuur verplicht is bij het ontwerpen van zijn plannen zich ook wel degelijk rekenschap te geven van de verschillende belangen die er bij betrokken zijn, en dat daar waar één of meer eigenaars schromelijk door de overgelegde plannen zouden worden benadeeld, het hooger toezicht geroepen is dergelijk misbruik te keeren door goedkeuring te weigeren.

En in dergelijke gevallen zal het gemeentebestuur zich tot verdediging nooit met grond kunnen beroepen op de omstandigheid, dat nu wel toevallig de één zeer boven den ander zal worden bevoordeeld, maar dat men in het belang van de beste uitbreiding daarover heen moet stappen. Immers het hooger bestuur zou daarop natuurlijk antwoorden, *òf* dat ook zonder zich aan zoo schromelijke onbillijkheden schuldig te maken wel goede plannen te ontwerpen zijn, *òf* dat het gemeentebestuur, indien er werkelijk voor de gemeente een zoo groot belang bij betrokken is om het straat-servituut juist te leggen op eigenaars, die geen anderen grond bezitten dan de voor straat aangewezen perceeltjes, alsdan op grond van deze wet en met de faciliteiten door deze wet toegekend, tot onteigening kan overgaan, — een onteigening welke juist voor dergelijke gevallen uitdrukkelijk is toegelaten en vergemakkelijkt (M. 75, 76).

Zoodra wordt erkend, en dat is door het uitvaardigen van deze wet geschied, dat eigenaars van terreinen niet de vrijheid hebben, deze op elken duim gronds met gebouwen te bedekken, moet worden toegegeven, dat schadevergoeding voor een bouwverbod als regel, onder normale omstandigheden, niet is te verdedigen. Iets anders is het, wanneer strooken of oppervlakten, die redelijkerwijze niet zonder schadevergoeding aan bebouwing mogen worden onttrokken, volgens het plan van uitbreiding onbebouwd moeten blijven. Dan is aankoop of onteigening toe te passen, en wordt langs dien weg

schadeloosstelling genoten. Gedeputeerde Staten, en in hoogste instantie de Kroon, hebben tot taak en plicht, voortdurend te waken, dat bij de distributie van „verboden bouwgrond" over verschillende eigenaren, en bij het toepassen van het bouwverbod op het geheele bezit van bepaalde eigenaars, geen onbillijkheden voorkomen (M. 77).

De in deze paragraaf neergelegde regelen vormen geen volledig geheel in zake den aanbouw van nieuwe wijken, maar die nog niet geregelde onderwerpen behooren niet in het kader dezer wet. Dat is bijv. het geval met de „Umlegung" der eigendommen, naar de regeling waarvan in de afdeelingen werd gevraagd (V. 74), en waaromtrent de Regeering een afzonderlijk ontwerp toezegde (M. 78), en met bepalingen omtrent bestrating, rioleering en samenwerking tusschen naburige gemeenten, welke de heer van de Velde wenschte te zien geregeld (H. II, 1365). Een meer uitvoerige regeling werd ook gevraagd door den heer van Karnebeek, die, in afwachting daarvan deze paragraaf uit de wet wilde lichten (H. II, 1363, 1364).

De Minister van Binnenlandsche Zaken antwoordde op deze opmerkingen, dat voor een deel de vereischte maatregelen door de gemeentebesturen te nemen, door deze paragraaf gemakkelijker tot stand zullen kunnen worden gebracht, en dat de waarschijnlijkheid, dat later uitbreiding der regeling noodig zal blijken, geen reden is, om deze urgente voorschriften ook maar achterwege te laten (H. II, 1367).

Na een uitvoerige discussie nam de Tweede Kamer ten slotte de artikelen zonder hoofdelijke stemming aan (H. II, 1371), omdat de oppositie overtuigd was geworden, dat bij de voorgestelde regeling, al was zij niet voldoende, toch aan de grondeigenaren méér waarborgen worden gegeven dan zij totnogtoe hebben gehad.

Bij de openbare beraadslaging in de Eerste Kamer werden de bezwaren tegen deze paragraaf breed uitgemeten. De heer van der Biesen stelde het, tengevolge van een uitbreidingsplan, op bepaalde gronden gelegde servituut van niet te bouwen gelijk met eigendoms-ontneming (H. I, 483). De heer Vlielander Hein ging niet zoo ver, maar was toch van oordeel, dat, evenals bij het bouwverbod in de verboden kringen om vestingen, aan de eigenaren schadevergoeding behoorde te worden gegeven (H. I, 497), terwijl ook den heer van Lier de bepaling, dat een geheele strook gronds, zonder schadevergoeding *extra commercium* gesteld kon worden, onbillijk voorkwam (H. I, 498). Deze bezwaren werden door den heer 's Jacob als zuiver theoretische bestempeld, terwijl hij het voorschrift van art. 27 dringend noodzakelijk achtte. Volgens hem zullen de gronden door het vastgestelde plan juist in waarde rijzen, en bij verkoop belangrijk meer dan de waarde van

tuin- of bouwland opbrengen (H. I, 501, 502), waarvan door den Minister van Binnenlandsche Zaken werd toegevoegd, dat, terwijl in den regel reeds het plan van uitbreiding voordeelen zal meebrengen, die de nadeelen van het bouwverbod overtreffen, bovendien in de vereischte goedkeuring van Gedeputeerde Staten en in het beroep op de Kroon voldoende waarborgen worden gevonden tegen de mogelijkheid van benadeeling (H. I, 508).

Artikel 27.

1. De gemeenteraad is bevoegd in het belang van stelselmatige bebouwing te verbieden, dat gebouwen worden gebouwd of herbouwd op grond, welke ingevolge een voorafgaand raadsbesluit in de naaste toekomst voor den aanleg van eene straat, eene gracht of een plein bestemd is.

2. Bij een raadsbesluit, hetwelk een verbod tot aanbouw of herbouw inhoudt, wordt aangegeven, op welk deel van den grond, aan één en denzelfden eigenaar toebehoorende, het verbod betrekking heeft en worden, ingeval het verbod meer dan één derde gedeelte van zijn in het plan begrepen grond betreft, de redenen medegedeeld, waarom niet tot aankoop of onteigening wordt overgegaan.

3. Op dit raadsbesluit zijn de bepalingen van artikel 7 van toepassing, met dien verstande, dat ook belanghebbenden bij Ons voorziening kunnen vragen tegen het verleenen van goedkeuring door Gedeputeerde Staten.

4. Het ontwerp van dit raadsbesluit ligt met uitvoerige kaarten en grondteekeningen ten minste gedurende vier weken vóór de vaststelling op de gemeentesecretarie voor een ieder ter inzage.

5. Het raadsbesluit ligt met uitvoerige kaarten en grondteekeningen op de gemeentesecretarie voor een ieder ter inzage.

6. Van de nederlegging en van de goedkeuring door Gedeputeerde Staten wordt door het hoofd van het gemeentebestuur in een of meer nieuwsbladen der gemeente of, bij het ontbreken daarvan, eener naburige gemeente, onverwijld kennis gegeven. Zij worden daarenboven door hem op de gebruikelijke wijze aan de ingezetenen bekend gemaakt.

Art. 27, 1e lid: **in het belang van stelselmatige bebouwing.**

In het o. o. luidde de redactie: „in het belang van regelmatige uitbreiding van de bebouwde kom der gemeente." Naar aanleiding van een opmerking in het verslag, dat nieuwe aanbouw ook kan plaats hebben buiten de bestaande kom (V. 75), wijzigde de Regeering de redactie (M. 78).

gebouwen.

Zonder een interpretatie te willen geven van het woord „ge-

bouwen", verklaarde de Minister, dat hieronder niet zijn begrepen hekken en dergelijke getimmerten, zoodat dus de grond door het bouwverbod geen publiek domein wordt (H. II, 1370).

worden gebouwd of herbouwd.

Naast aanbouw moet noodzakelijk herbouw worden gekeerd. Anders zou ontduiking van het verbod in sommige gevallen al heel gemakkelijk worden gemaakt.

Reparatie van bestaande woningen is niet uitgesloten, maar is het gebouw geheel afgebroken, dan is er geen reden om herbouw, d. i. nieuwen aanbouw, toe te staan (M. 78).

ingevolge een voorafgaand raadsbesluit.

De bevoegdheid tot het verbieden van aanbouw of herbouw is vastgeknoopt aan de uitvaardiging van een voorafgaand raadsbesluit, dat de grond, waarop het verbod toepasselijk is, aanwijst. Eerst nadat het besluit de goedkeuring van G. S. heeft verkregen (zie 3e lid), treedt het verbod in werking (M. v. T. 31).

in de naaste toekomst.

Aan den raad en aan de organen, welke ten deze toezicht oefenen, moet worden overgelaten de beantwoording van de vraag, welke gronden in de plannen van uitbreiding zullen worden opgenomen. De wet geeft alleen de aanwijzing, dat daartoe alleen die gronden mogen behooren, die *in de naaste toekomst* voor den aanleg van straten enz. zijn bestemd. De uitdrukking: in de naaste toekomst, is zeer vaag, maar door hier een bepaalden termijn te noemen zou de raad te veel worden gebonden. Voor de eene gemeente zou de termijn allicht te kort, voor de andere te lang zijn (M. 77).

eene straat, eene gracht of een plein.

In het o. o. waren genoemd „een straat, plein of park". Bij de openbare behandeling stelde de heer Mackay een amendement voor, om het woord „park" te laten vervallen (H. II, 1369), vooral ook omdat in het volgend artikel eveneens parken werden genoemd, die begrepen waren in het verplicht vast te stellen plan van uitvoering (H. II, 1363). De Minister had wel geen overwegend bezwaar tegen het amendement, maar hij wenschte er uitdrukkelijk op te wijzen, dat schrapping van het woord „park" in de beide artikelen in geen geval zóó mag worden uitgelegd, dat daardoor worde uitgemaakt, dat de aanleg van parken, vooral in de buurt van groote steden, niet wenschelijk zou zijn, en dat voortaan in een plan van uitbreiding geen parken mogen zijn begrepen. Aanneming van het amendement zal alleen beteekenen, dat bij aanleg van parken altijd tot aankoop of onteigening moet

worden overgegaan, en dat men niet de beschikking over een groote uitgestrektheid grond moet kunnen verkrijgen door een bouwverbod.

Met die toelichting nam de Minister het amendement over (H. II, 1370).

eene gracht.

De heer Drucker vestigde namens de C. v. V., de aandacht op de wenschelijkheid om het woord „gracht" in te lasschen. Het zou toch kunnen zijn, dat personen, die de wet zeer eng uitleggen, later zeiden, dat „grachten", strikt genomen, niet onder „straten" zijn begrepen. De Minister meende evenwel, dat grachten bij de uitbreiding van steden bijna nooit meer worden geprojecteerd, en dat men, wilde men over zooveel terrein beschikken, maar moest aankoopen of onteigenen (H. II, 1370) wat door den heer Pijnappel werd tegengesproken (H. II, 1370), die dan ook een amendement voorstelde, om grachten wel op te nemen, welk amendement met 46 tegen 26 stemmen werd aangenomen (H.II, 1371).

Art. 27, 2e lid: **waarom niet tot aankoop of onteigening wordt overgegaan.**

De strekking en de bedoeling van deze bepaling is duidelijk. Men wil het hooger bestuur daardoor in de gelegenheid stellen om misbruiken te voorkomen en op goede gronden de goedkeuring te weigeren, indien geen voldoende reden kan worden opgegeven, waarom in dergelijk geval geen aankoop of onteigening plaats heeft (H. II, 1367).

In geen enkel geval wordt aan de gemeente de verplichting tot onteigening bepaald opgelegd, maar dat is alleen niet geschied, omdat de te trekken grenzen nooit van willekeur zouden zijn vrij te pleiten. Hier hangt te veel af van bijzondere omstandigheden. In hoeverre niet door een bouwverbod, maar door onteigening het behoud van open terrein overeenkomstig het vastgestelde plan van uitbreiding moet worden verzekerd, is een zaak van uitvoering. Welke de verhouding zal zijn tusschen den omvang der toepassing van het eene en die van het andere hulpmiddel, hangt af van allerlei factoren en omstandigheden, en ook van billijkheidsoverwegingen, waaromtrent in de wet bezwaarlijk een vast richtsnoer kan worden gesteld. Mocht bij het ontwerpen van het plan van uitbreiding de wenschelijkheid blijken om in ruimere mate bebouwing te verbieden, dan toepassing van art. 27 in billijkheid gedoogt, zoo behoort het middel van onteigening te worden aangegrepen. Is het gemeentebestuur daartoe niet genegen, dan behoort het hooger bestuur te zorgen, dat het bouwverbod niet in werking treedt, voordat dat aan dien eisch van rechtvaardigheid is voldaan. Zoo zal ook zeer stellig

van den weg van onteigening gebruik moeten worden gemaakt, indien de gemeenteraad het in het belang der volkshuisvesting in ruimen zin noodig oordeelt, dat niet alleen straten van behoorlijke breedte worden aangelegd, op sommige punten door pleinen afgewisseld, maar dat ook hier of daar een park van eenigen omvang in het uitbreidingsplan wordt opgenomen (M. 76, 77).

In haar Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag der Eerste Kamer bepleitte de Regeering deze zaak op dezelfde gronden (M. I, 10, 11; H. I, 420).

Art. 27, 3e lid: Wijl het hier een niet onbelangrijke beperking van het eigendomsrecht geldt, en de aard dezer in het openbaar belang op te leggen beperking althans den schijn van willekeur in zich kan sluiten, is het raadzaam aan het gemeentebestuur niet geheel en al de vrije hand te laten, maar zijn plan aan de goedkeuring van hooger autoriteit te onderwerpen.

Tevens verdient het aanbeveling over een plan, waarbij sanitaire belangen in hooge mate zijn betrokken, den inspecteur te hooren (M. v. T. 31).

Door toepasselijkverklaring van artikel 7 wordt in een en ander voorzien, waaraan bij de openbare behandeling werd toegevoegd de bepaling, dat ook beroep door belanghebbenden kan worden ingesteld (H. II, 1369).

dat ook belanghebbenden voorziening kunnen vragen.

De redactie van dit lid werd bij de tweede lezing gewijzigd, waarbij de woorden „binnen een maand", die voorkwamen in de bij de openbare beraadslaging vastgestelde redactie (H. II, 1369) weer werden uitgelicht, als zijnde overbodig, omdat art. 7, 3e lid, dat hier van toepassing is, reeds voorziet in den termijn (H. II, 1474). Op de opmerking van den heer Mackay, dat in art. 7 alleen gesproken wordt van een beroep van den gemeenteraad, en daarvoor een termijn is vastgesteld, antwoordde de Minister, dat, ook zonder dat zulks hier afzonderlijk genoemd werd, het buiten twijfel is, dat de belanghebbenden hier voor het instellen van beroep een termijn hebben van dertig dagen (H. II, 1474).

Artt. 27 en 28: Art. 27 regelt een algemeene bevoegdheid, en moet daarom voorafgaan aan art. 28, hetwelk alleen voor de bepaalde kategoriën van gemeenten geldt. Dat art. 27 eerst toepassing zou kunnen vinden, als een plan van uitbreiding is vastgesteld, is niet juist. Art. 27 gewaagt wel van een „voorafgaand raadsbesluit", doch dit raadsbesluit *kan* op een bepaald stuk grond betrekking hebben, en behoeft geenszins een min of meer volledig plan van uitbreiding te behelzen.

Het plan van uitbreiding en het bouwverbod behooren niet onverbrekelijk te worden samengekoppeld. In de eerste plaats valt na vaststelling van het plan te overwegen, welke gedeelten van den te reserveeren grond voor onteigening of aankoop en welke voor toepassing van het bouwverbod in aanmerking komen. Maar bovendien moet ook daarna de gemeenteraad bevoegd blijven de uitvaardiging van dat verbod nog eenigen tijd uit te stellen, of wel die geheel achterwege te laten. In den regel zal hij wel van zijn bevoegdheid tot uitvaardiging van het verbod gebruik maken, maar er kunnen zich omstandigheden voordoen, die uitstel of het nemen van andere maatregelen raadzaam maken (M. 78).

Artikel 28.

1. In gemeenten, die meer dan 10 000 zielen tellen, alsmede in gemeenten, wier zielental in de laatste vijf jaren met meer dan een vijfde is toegenomen, stelt de raad behoudens vrijstelling van Gedeputeerde Staten een plan van uitbreiding vast, waarbij de grond wordt aangewezen, die in de naaste toekomst voor den aanleg van straten, grachten en pleinen is bestemd.
2. Dit plan wordt ten minste eenmaal in de tien jaren herzien.
3. Het plan van uitbreiding alsmede de plannen tot herziening daarvan zijn aan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten onderworpen. Tegen weigering van de goedkeuring kan door den raad en tegen het verleenen van de goedkeurieg door belanghebbenden binnen eene maand beroep bij Ons worden ingesteld.
4. Het ontwerp van het plan van uitbreiding, alsmede de ontwerpen tot herziening daarvan liggen met uitvoerige kaarten en grondteekeningen ten minste gedurende vier weken vóór de vaststelling op de gemeentesecretarie voor een ieder ter inzage.
5. Het plan van uitbreiding alsmede de plannen tot herziening daarvan liggen met uitvoerige kaarten en grondteekeningen op de gemeentesecretarie voor een ieder ter inzage.
6. Van de nederlegging en van de goedkeuring door Gedeputeerde Staten wordt door het hoofd van het gemeentebestuur in een of meer nieuwsbladen der gemeente of, bij het ontbreken daarvan, eener naburige gemeente, onverwijld kennis gegeven. Zij worden daarenboven door hem op de gebruikelijke wijze aan de ingezetenen bekend gemaakt.
7. Bij algemeenen maatregel van bestuur worden voorschriften gegeven betreffende de inrichting van plannen van uitbreiding overeenkomstig dit artikel.

Art. 28, 1e lid: **gemeenten, die meer dan 10 000 zielen tellen.**

In het o. o. was voorgesteld, de verplichting te beperken tot „gemeenten, die blijkens de uitkomsten der laatst gehouden volkstelling meer dan 20 000 zielen tellen". In de afdeelingen werd

betoogd, dat het bevolkingscijfer geenszins beslissend is voor de behoefte aan uitbreiding der bebouwde kom. Overigens zou, wilde men rekening houden met het bevolkingscijfer, gelet moeten worden op het jaarlijks vast te stellen cijfer, omdat sedert de laatste volkstelling de behoefte aan uitbreiding zeer kan zijn toegenomen (V. 79).

De Regeering antwoordde, dat zij hier een greep deed, terwijl de vraag, of de hier bedoelde verplichting verder zou behooren te worden uitgestrekt, te minder belangrijk is, omdat de bevoegdheid tot het maken van een plan van uitbreiding toch ontwijfelbaar aan alle gemeenten toekomt (M. 79).

De C. v. V. betoogde nader, dat het artikel niet van toepassing zou zijn op vele gemeenten, waar vaststelling van een plan van uitbreiding wenschelijk kan zijn, en gaf een redactie aan, die door de Regeering werd overgenomen (M. O. 79) en onveranderd werd vastgesteld.

Art. 28, 3e lid: **goedkeuring van Gedeputeerde Staten.**

Bij weigering van den raad om een voldoend plan vast te stellen, aan G. S. op te dragen zulk een plan vast te stellen zou niet baten, omdat G. S. den raad niet tot onteigenen, aankoop of het uitvaardigen van een bouwverbod kunnen nopen (M. 79).

De C. v. V. vroeg, of het niet wenschelijk zou zijn, in deze wet speciale bepalingen omtrent den verkoop van grond door de gemeenten op te nemen. De Regeering achtte dit niet noodig, omdat G. S. krachtens art. 194 *c* der Gemeentewet hebben te waken tegen ongemotiveerden verkoop van gronden.

De Commissie merkte intusschen op, dat naar de bestaande jurisprudentie Gedeputeerde Staten alleen dan hunne goedkeuring aan raadsbesluiten tot verkoop van grond kunnen onthouden, indien die verkoop in strijd is met het financieel belang der gemeente of indien het besluit leiden zou tot het leggen van lasten op het toekomstige geslacht, welke door het tegenwoordige gedragen behooren te worden.

Hierop antwoordde de Regeering, dat art. 194 geen bijzondere bepaling bevat ten aanzien van de motieven, waarop Gedeputeerde Staten hunne goedkeuring kunnen onthouden. Bij de bestaande jurisprudentie is natuurlijk geen rekening gehouden met de Woningwet. Is deze wet tot stand gebracht, dan zal naar de meening der Regeering, de bevoegdheid van Gedeputeerde Staten tot onthouding van goedkeuring aan verkoop van gemeentegrond op grond, dat de verkoop in strijd is met de bevordering der volkshuisvesting, niet ontkend kunnen worden (M. O. 80).

Art. 28, 4e, 5e en 6e lid: Aangezien zoo publieke als private belangen met een algemeen uitbreidingsplan ten nauwste samen-

hangen, is het van gewicht ruimschoots gelegenheid tot kritiek te schenken. De mogelijkheid, dat de zaak wordt afgehandeld, zonder dat daarvan de belanghebbende ingezetenen met nadruk zijn verwittigd, moet worden uitgesloten (M. v. T. 31).

§ 7. Geldelijke steun van gemeentewege.

Bij deze paragraaf worden de gemeentebesturen nadrukkelijk gemachtigd tot handelingen, die wel is waar niet expressis verbis van hunne bevoegdheid zijn uitgesloten, waarvan men zelfs kan zeggen, dat zij niet liggen buiten de grens hunner bevoegdheid, maar waartoe ze toch hoogst zelden overgaan, omdat in ruimen kring de meening heeft post gevat, dat uitgaven als hier omschreven niet liggen op den weg van gemeentebesturen. De praktijk leert dan ook, dat Gedeputeerde Staten over het algemeen weinig geneigd zijn aan dergelijke niet uitdrukkelijk onder de gemeentezorg gebrachte uitgaven hunne goedkeuring te verleenen. Waar voortaan ook de staatskas niet meer voor dit groote volksbelang gesloten zal zijn, daar ligt het voor de hand, dat ook de gemeentebesturen, in de eerste plaats geroepen verbetering der volkshuisvesting te bevorderen, uitdrukkelijk bevoegd worden verklaard onder de noodige waarborgen, wat betreft oogmerk en richtig gebruik, financieele medewerking te verleenen. Natuurlijk blijft contrôle van hoogere besturen onmisbaar, maar de wet behoort eenige vormen aan te geven, waarin financieele steun kan worden verstrekt en tevens in hoofdtrekken de eischen te omschrijven, waaraan bij het verleenen van financieele medewerking moet worden voldaan.

De voorschriften van deze paragraaf zijn echter niet limitatief in dien zin, dat in geen geval een gemeente zich uitgaven zal mogen getroosten voor doeleinden en in vormen, niet uitdrukkelijk in een der artikelen genoemd. In hoeverre daartoe termen kunnen zijn, moet in ieder speciaal geval in eerste instantie door den raad en verder volgens het gewone recht door de hoogere besturen worden beoordeeld (M. v. T. 31, 32).

Artikel 29.

1. Bij besluit van den gemeenteraad kunnen rentedragende voorschotten worden verleend aan hen, tot wie eene aanschrijving, als bedoeld in artikel 14, is gericht.

2. Deze voorschotten worden slechts verstrekt onder hypothecair verband van het gebouw met den ondergrond ten behoeve waarvan zij worden verleend.

3. Deze voorschotten worden alleen verleend onder voorwaarde van

aflossing, uiterlijk in twintig jaren, in gelijke jaartermijnen of bij wege van annuïteiten.

4. Bij ontbinding eener vereeniging, vennootschap of stichting en bij faillissement worden de nog verschuldigde gelden terstond opvorderbaar.

Art. 29, 1e lid: Niet altijd zal de eigenaar voldoende gereed geld of crediet bezitten om herstellingen binnen den bij de aanschrijving gegunden termijn te doen uitvoeren. En toch is het van het grootste gewicht — ook in het belang der gemeente — dat noodzakelijke herstellingen onmiddellijk geschieden. Met kleine voorschotten zal hier in den regel veel nut kunnen worden gesticht, terwijl door het bepaalde in het tweede lid waarborg wordt verkregen voor terugbetaling (M. v. T. 32).

Wilde men alles, wat door zoodanige verbeteringen nog bruikbaar is te maken, afbreken, dan zou de oplossing van het woningvraagtuk zeer kostbaar worden, maar bovendien zou bij afbraak van woningen op zoo groote schaal, en zelfs van woningen, die misschien nog door betrekkelijk kleine verbeteringen weer in goeden staat zijn te brengen, het gevaar voor woningnood zeer zeker niet denkbeeldig worden. Wat nog voor verbetering vatbaar is, mag niet worden weggeruimd. En op dat standpunt verdient het aanbeveling de financieele bezwaren, aan het aanbrengen van verbeteringen verbonden, zooveel mogelijk uit den weg te ruimen (M. 89).

Bij besluit van den gemeenteraad.

In tegenstelling met de in art. 30 bedoelde voorschotten, wordt voor deze besluiten niet de goedkeuring van G. S. vereischt. De voorschotten, in art. 29 bedoeld, zullen eenerzijds een veel minder aanzienlijk bedrag vertegenwoordigen dan die, welke art. 30 op het oog heeft; aan den anderen kant zullen deze laatste slechts een enkele maal worden verleend, terwijl van art. 29, eerste lid, veelvuldig gebruik kan worden gemaakt. Voor elk klein voorschot van misschien enkele tientallen van guldens de medewerking van Gedeputeerde Staten voor te schrijven, scheen minder gewenscht. Daar komt bij, dat de voorschotten volgens art. 29 uit den aard der zaak meer op streng commercieele grondslagen zullen rusten. De gemeentebesturen zullen er wel voor zorgen, dat zij bij de voorschotten van art. 29 niet te kort komen. (M. I, 19; H. I, 424).

rentedragende voorschotten.

Alleen *rentedragende* voorschotten mogen worden verstrekt. Wel is waar geeft die bijvoeging geen grooten waarborg, omdat toch aan den gemeenteraad moet worden overgelaten te bepalen *hoeveel*

rente moet worden betaald, maar de bepaling geeft tenminste dit voordeel, dat men van lastige aanvragen van arme verhuurders om renteloozе voorschotten te mogen ontvangen, verschoond blijft (M. v. T. 32).

Art. 29, 2e lid: **slechts verstrekt onder hypothecair verband.**

In het o. o. luidde de bepaling: „deze voorschotten zijn boven hypotheek bevoorrecht". De bepaling werd verdedigd door te betoogen: „In den voorrang, hier aan deze schulden, zelfs boven hypotheek toegekend, ligt geen onbillijkheid. Immers wordt de woning, indien verbetering uitblijft, allicht onbewoonbaar verklaard en doet ontruiming, binnen korter of langer tijd, alsmede het verbod om nieuwe bewoners toe te laten, haar waarde gevoelig dalen. Alleen dank zij het voorschot blijft die waarde intact; daarom is het billijk, dat deze kosten in de eerste plaats op het pand worden verhaald. Zelfs in die gevallen, dat ook zonder herstellingen de onbewoonbaarverklaring alsnog zou uitblijven, zullen toch in elk geval de herstellingen de waarde vermeerderen" (M. v. T. 32).

Bij het afdeelingsonderzoek bleek, dat sommige leden van oordeel waren, dat de waarborg voor terugbetaling, door dit artikel gegeven, niet voldoende is, omdat het ophoudt te gelden bij verkoop van de woning, terwijl ook gewezen werd op de onbillijkheid, die was gelegen in de bevoorrechting boven hypotheek. De waardevermeerdering bij verbetering houdt toch geen gelijken tred met de kosten der verbetering, zoodat de belangen der hypotheekhouders belangrijk kunnen worden benadeeld (V. 89).

De Regeering beriep zich in haar antwoord op de M. v. T., waarin zij had betoogd, dat zonder het verleenen van een voorschot de schade voor den hypotheekhouder nog grooter zou zijn, omdat hij dan kans loopt, dat de woning onbewoonbaar wordt verklaard, en hij dus in het geheel geen rente zal trekken (M. 90).

De C. v. V. was ook van meening, dat de gegeven waarborg niet voldoende was, en wees op het gevaar, dat met het verleenen van een voorschot de eigenaar licht zal trachten de woning te verkoopen. Zij gaf in overweging de voorschotten slechts te verleenen onder hypothecair verband, met dien verstande, dat de aldus gevestigde hypotheken den voorrang zouden hebben boven andere, met uitzondering van die, welke reeds vóór de totstandkoming dezer wet gevestigd waren. De Regeering wijzigde het artikel in dien zin (M. O. 91).

Tegen deze bepaling richtten zich bij de openbare behandeling de heeren van Raalte, Veegens en Willinge, die een amendement voorstelden, waarbij de bevoorrechting boven andere hypotheken zou vervallen. De heer Veegens lichtte het amendement toe, door

op te merken, dat volgens deze regeling feitelijk de verbetering zou geschieden op kosten van den (voormaligen) eersten hypotheekhouder, daar bij verkoop, na aftrek der gerechtskosten en van het gemeentelijk voorschot voor hem niet veel zal overblijven. Praktisch zou het gevolg zijn, dat niemand, die zijn belang kent, hypotheek zal willen geven op arbeiderswoningen, wat ten nadeele zal komen van de verbetering der volkshuisvesting (H. II, 1385, 1386).

De heer Cort van der Linden, Minister van Justitie, en de heer Drucker, Voorzitter van de C. v. V., drongen beiden aan op behoud van de bepaling, omdat zij wel billijk zou zijn, en omdat zonder dien waarborg de gemeenten wel uiterst moeilijk tot het verleenen van voorschotten zouden overgaan (H. II, 1388, 1389).

Het amendement werd aangenomen met 43 tegen 29 stemmen (H. II, 1391), zoodat elke bevoorrechting van de gemeentelijke hypotheek is vervallen.

Art. 29, 3e lid: **uiterlijk in twintig jaren.**

In het o. o. was als maximale termijn veertig jaren gesteld. Hoewel de gemeente volkomen vrijheid heeft, strengere eischen te stellen, werd toch de termijn tot op twintig jaren verkort, op grond van de opmerking in het verslag, dat veertig jaren voor bestaande, wellicht reeds oude woningen, veel te lang is (V. 91).

Artikel 30.

1. Bij besluit van den gemeenteraad kunnen onder nader bij algemeenen maatregel van bestuur te regelen voorwaarden aan vereenigingen, vennootschappen en stichtingen uitsluitend in het belang van verbetering der volkshuisvesting werkzaam en als zoodanig door Ons, Gedeputeerde Staten gehoord, toegelaten, voorschotten en bijdragen worden verleend ter tegemoetkoming in de door die vereenigingen, vennootschappen en stichtingen ten behoeve van de volkshuisvesting aan te wenden kosten.

2. Dit raadsbesluit wordt aan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten onderworpen.

3. Wordt door Ons het besluit van Gedeputeerde Staten vernietigd, dan hebben deze opnieuw uitspraak te doen, met inachtneming van Onze beslissing.

4. De voorschotten en de bijdragen, in dit artikel bedoeld, worden alleen verleend onder voorwaarde, dat het bedrag, hetwelk voor rekening der vereeniging, vennootschap of stichting blijft, uiterlijk in vijftig jaren, in gelijke jaartermijnen of bij wege van annuïteiten, wordt afgelost.

5. **Bij ontbinding en bij faillissement worden de nog verschuldigde gelden terstond opvorderbaar.**

Art. 30, 1e lid: **aan vereenigingen, vennootschappen en stichtingen.**

Zulke vereenigingen, al zijn zij volkomen solide, kunnen haar schuldbrieven zeer moeilijk plaatsen. Dit bleek o.a. te Leiden, niettegenstaande daar de gemeente de rente der schuldbrieven had gegarandeerd. De reden van het bezwaar is vooral hierin gelegen, dat de schuldbrieven ter beurze geen courant artikel zijn. Er zijn particuliere bouwondernemers, die zich het benoodigde kapitaal weten te verschaffen door hypotheken, maar zulke ondernemers bouwen dikwijls slechte woningen, die zij tegen hooge prijzen verhuren. Bouwvereenigingen, die solide woningen willen bouwen en die tegen gematigde prijzen willen verhuren, kunnen vaak niet de rente betalen, welke de hypotheekbanken vorderen. In de behoefte aan kapitaal voor het bouwen kan verder niet voldoende voorzien worden, door belegging van de gelden der Rijkspostspaarbank in obligatiën van bouwvereenigingen toe te laten, want die vereenigingen zullen, vooral wanneer zij zich met opruiming van slechte woningen bezighouden, dikwijls niet in staat zijn de rente te betalen, welke die spaarbank met het oog op de rente, die zij weder aan de inleggers heeft te betalen, vorderen moet. Het stelsel dezer wet geeft gelegenheid, aan in het belang der volkshuisvesting werkzame vereenigingen die hulp te verstrekken, welke onmisbaar is tot het vervullen van het doel, waarvoor zij zijn opgericht. (V. 80).

Art. 30, 1e lid: **voorschotten en bijdragen.**

Geeft de gemeente een voorschot, welks aflossing geschiedt bij wege van annuïteiten en neemt zij een deel van die annuïteiten voor haar eigen rekening, dan is natuurlijk niet louter een voorschot ontvangen, doch tevens, wijl terugbetaling niet ten volle geschiedt, geldelijke steun genoten (M. v. T. 32).

Garantieleeningen zijn, al worden zij niet uitdrukkelijk genoemd, niet uitgesloten (M. 91), want als een leening wordt gegarandeerd, wordt een bijdrage, zij het ook een voorwaardelijke, in uitzicht gesteld (H. II, 1392).

Eveneens laat de redactie van het artikel toe, dat de gemeente deelneemt in een geldleening, uitgeschreven door een vereeniging, mits zij werkzaam is uitsluitend in het belang der volkshuisvesting en aan de daarbij gestelde eischen voldoet (H. I, 505).

Art. 30, 1e lid: **ter tegemoetkoming in de ten behoeve van de volkshuisvesting aan te wenden kosten.**

In de wet behoeft geen beperking van de gevallen, waarin

steun mag worden verleend, te worden opgenomen. De stedelijke gemeenten zullen uit eigen beweging wel zorgen, dat die steun niet leidt tot toevloed van bewoners, welke de algemeene kosten (onderwijs en armwezen) verhoogen, zonder een evenredige bijdrage te leveren in de inkomsten, terwijl voor dorpsgemeenten een ruime toepassing der bepalingen wenschelijk is, ten einde den trek van het platteland naar de steden tegen te gaan (M. 83).

Beperking van den steun tot den bouw van woningen beneden een bepaald maximum van kadastrale of andere huurwaarde is niet aan te bevelen. Wanneer een vereeniging woningen bouwt, die in hoofdzaak voor de arbeidersklasse zijn bestemd, kan het nuttig zijn daarbij woningen te doen verrijzen, die voor personen van hoogeren welstand kunnen dienen of wel voor gaarkeukens, winkels of magazijnen. Daarbij is het moeilijk een maximum te bepalen, dat passend is voor alle streken en alle gemeenten des lands (M. 84).

Wanneer de voorschotten zijn afgelost, moet de vereeniging vrij zijn, om met haar eigendommen te doen, wat zij wil. Verbod van vervreemding dier woningen kan daarom niet worden bepaald. Overwinsten, gevormd door bijdragen van den Staat en de gemeenten, mogen niet aan de deelhebbers komen (M. 84).

Art. 30, 2e en 3e lid.

Belanghebbenden kunnen, bij weigering van den gemeenteraad om voorschotten te geven, geen beroep instellen; het zou te ver gaan de gemeentebesturen daartoe te dwingen (M. 91, 92).

Art. 30, 4e lid: **uiterlijk in vijftig jaar.**

In het o. o. was een termijn bepaald van veertig jaren, welke termijn, naar de meening van deskundigen, voor den bouw van nieuwe woningen te kort is. Een zoo korte termijn zou leiden tot onnoodige verhooging van de huurprijzen (V. 92).

De Regeering ontkende den invloed van den termijn op de huurprijzen, welke alleen bepaald worden door de huurwaarde der woningen, waarbij de werking van vraag en aanbod een groote rol speelt. Verlenging van den termijn heeft alleen invloed op het bedrag der annuïteit, die daardoor wordt verlaagd. Met het oog op de toekomstige behoeften achtte de Regeering een belangrijke verlenging van den termijn ongewenscht, maar omdat de rentekoers sedert de indiening van het ontwerp was gestegen, en dus het bedrag der annuïteiten was verhoogd, verlengde zij den termijn tot vijftig jaren (M. 92, 93).

Artikel 31.

1. Bij besluit van den gemeenteraad kunnen gronden en gebouwen, aan de gemeente toebehoorende, aan vereenigingen, vennootschappen

of stichtingen, als genoemd in het voorgaand artikel, in eigendom, erfpacht of opstal worden overgedragen tot aanbouw of verbouw van woningen in het belang der volkshuisvesting en kunnen met gelijk doel gronden en gebouwen worden aangekocht.

2. Artikel 30, tweede en derde lid zijn op de raadsbesluiten bovenvermeld van toepassing.

Art. 31, 1e lid: **eigendom, erfpacht of opstal.**

Door de heeren van Kol, Schaper en Troelstra was een amendement voorgesteld om aan dit artikel toe te voegen: „Vervreemding van grond, aan de gemeente toebehoorende, heeft niet plaats, tenzij met Onze toestemming", welk amendement niet in behandeling kwam omdat het niet paste in het kader dezer wet, en een tweede, eveneens ingetrokken amendement, waarbij werd voorgesteld de overdracht „in eigendom" aan de vereenigingen uit het artikel weg te nemen. De Minister van Binnenlandsche Zaken en de Voorzitter der C. v. V. stemden beiden toe, dat in het algemeen overdracht in erfpacht de voorkeur verdiende boven het afstaan van den eigendom, maar zij wilden de mogelijkheid van het laatste niet geheel wegnemen, terwijl bovendien de gemeenten toch, krachtens hun algemeene bevoegdheid, onder hoogere goedkeuring, die bevoegdheid zouden behouden (H. II, 1392—1395).

Art. 31, 2 lid:

De vereischte goedkeuring van G. S. waarborgt speculatie der gemeentebesturen inzake aankoop en verkoop van bouwterrein.

Artikel 32.

1. Bij besluit van den gemeenteraad kan een bedrag beschikbaar worden gesteld:

a. ter uitvoering van een onteigeningsplan, als genoemd bij artikel 26;

b. ter tegemoetkoming in de kosten van voorziening in de huisvesting, verhuiskosten hieronder begrepen, der bewoners van na onbewoonbaarverklaring ontruimde en van overeenkomstig artikel 26 onteigende gebouwen;

c. tot aankoop van gronden en tot aankoop, aanbouw of verbouw van woningen in het belang der volkshuisvesting voor rekening der gemeente, ingeval dit noodzakelijk is voor de richtige uitvoering van deze wet.

2. Artikel 30, tweede en derde lid zijn op de raadsbesluiten bovenvermeld van toepassing.

Art. 32, 1e lid, b: **verhuiskosten hieronder begrepen.**

Deze woorden zijn ingelascht in verband met art. 93 (Onteigeningswet) van het o. o. waarin was opgenomen, dat bij de vaststelling van de werkelijke waarde van een gebouw niet mocht

worden gelet op verhuiskosten. De C. v. V. vroeg bij het mondeling overleg omtrent dat artikel, of in art. 32 wel voldoende rekening was gehouden met de mogelijkheid, dat ook uit billijkheidsgronden verhuiskosten dienden te worden vergoed. Ten einde twijfel weg te nemen, nam de Regeering in art. 32 die woorden op (M. O. 68).

Art. 32, 1e lid, c: Voor eene richtige uitvoering der wet kan het onvermijdelijk zijn, dat de aankoop, aanbouw of verbouw van woningen geschiedt voor rekening der gemeente. Daartoe behoort eerst in laatste instantie te worden overgegaan, indien langs andere wegen het doel niet te bereiken is. Niet altijd echter zal het particulier initiatief kunnen of willen optreden; — niet altijd zullen er soliede vereenigingen zijn, bereid om met geldelijke hulp in den woningnood te voorzien. En toch kan die nood zoo groot zijn, dat onthouding onverantwoordelijk zou wezen. In sommige gemeenten zal aan onbewoonbaarverklaring op groote schaal niet te ontkomen zijn zonder de wet te ontduiken. Wel maakt de wet het mogelijk die onbewoonbaarverklaring geleidelijk te doen plaats vinden, maar over eenige jaren staat men toch voor het feit, dat tal van perceelen, vroeger voor woning bestemd, niet meer als zoodanig mogen worden gebezigd en ontruimd moeten worden. Naar alle waarschijnlijkheid is intusschen de bevolking nog toegenomen en daardoor de behoefte aan woningen nog grooter geworden. Werd in die behoefte aan woningen niet voorzien, dan zou men voor onoverkomelijke moeilijkheden komen te staan. In de meeste gevallen zal zeker het particulier initiatief zich krachtig doen gelden, te meer daar ook de bouw van nieuwe woningen minder risico oplevert naarmate de behoefte grooter is. De wet mag er echter niet op rekenen, dat dit initiatief onder alle omstandigheden voldoende zal zijn. Naarmate de ingezetenen, die de afgekeurde woningen moeten verlaten, meer zullen behooren tot de laagste maatschappelijke kringen en minder in staat zullen zijn voor een goede woning een met de kosten overeenkomende huur te betalen, zal de behoefte aan voorziening grooter en de lust van bouwvereenigingen om voor dat doel kapitalen beschikbaar te stellen kleiner worden. Alsdan kan zich het geval voordoen, dat de gemeente door den nood gedrongen wordt zelve te gaan bouwen (M. v. T. 33).

Nader werd in de Memorie van Antwoord aangegeven, dat de Regeering aanbouw van wege de gemeente slechts wenscht, als het particulier initiatief achter blijft (M. 83).

aankoop, aanbouw of verbouw van woningen.

De heeren de Waal Malefijt, van de Velde en van Asch van

Wijk wilden het recht der gemeenten om woningen aan te bouwen, schrappen, omdat de gemeente niet alleen duur zal bouwen, maar ook daardoor een onbillijke concurrentie zal voeren tegen particuliere bouwondernemers (H. II, 1400).

De Minister van Binnenlandsche Zaken betoogde, dat deze bevoegdheid in het systeem der wet een noodzakelijk element is, omdat de mogelijkheid bestaat, dat anders onbewoonbaarverklaring onuitvoerbaar zal worden, en verbetering der volkshuisvesting achterwege zal moeten blijven (H. II, 1401).

Het amendement werd verworpen met 56 tegen 6 stemmen (H. II, 1404).

noodzakelijk tot richtige uitvoering van deze wet.

De heeren van Kol, Schaper en Troelstra stelden bij amendement voor, deze woorden te vervangen door: „in het belang der volkshuisvesting wenschelijk (H. II, 1396).

De Minister verklaarde zich tegen het amendement, evenals de heer Drucker, vooral omdat het weinig beteekenis had, daar het woord „noodzakelijk" in het regeeringsvoorstel volstrekt niet beteekent: in den uitersten nood. Zoo is, volgens art. 32, mogelijk, dat de gemeente voorgaat door het bouwen van verschillende typen van woningen, en zoo het particulier initiatief aanmoedigt. Daarop werd het amendement ingetrokken (H. II, 1401—1404).

Art. 32, 1e lid b: **tegemoetkoming in de kosten van voorziening in de huisvesting.**

De Regeering verklaarde hiermede te bedoelen het verleenen van tijdelijke ondersteuning aan personen, die hunne woning hebben moeten verlaten en tegen zoodanigen huurprijs, als zij in staat zijn te betalen, niet dadelijk een andere woning kunnen bekomen. Een kleine bijdrage zal in vele gevallen voldoende zijn tot het geven van gelegenheid om onder dak te komen (M. O. 94).

§ 8. Geldelijke steun van Rijkswege.

Evenmin als die van de gemeenten kan de financieele steun van het Rijk worden gemist. Konden de gemeenten, waar zij zich zelve belangrijke offers in het belang der volkshuisvesting getroosten, niet op een tegemoetkoming uit de staatskas rekenen, dan zou het gevaar groot zijn, dat in zeer veel gevallen ook de eigen opofferingen achterwege bleven.

De Regeering heeft in deze paragraaf der wet de hoofdlijnen eener regeling vastgesteld, waarvan de nadere uitwerking aan regeling bij algemeenen maatregel van bestuur wordt overgelaten. Die regeling wordt in de M. v. T. als volgt omschreven:

Het college, waaraan artikel 35 het aanschijn schenkt, adviseert omtrent het verleenen van voorschotten — uitsluitend aan de burgerlijke gemeenten — voor de doeleinden in § 7 omschreven. Het zal tevens toezicht houden op het wettig gebruik dier gelden en overigens alle werkzaamheden verrichten, waarmede het bij algemeenen maatregel van bestuur zal worden belast. Het ligt in het plan het college ook in staat te stellen de toegekende voorschotten uit te keeren. Voor dat doel zullen Rijksschuldbrieven, naar gelang der behoefte, in omloop worden gebracht. De aflossing dier schuldbrieven zal, met toepassing van het gewone annuïteitenstelsel, in ongeveer veertig jaren haar beslag krijgen. De gelden, tot betaling der annuïteiten benoodigd, zullen worden geïnd, ten deele van de gemeente, waaraan het voorschot is uitgekeerd, ten deele van het Rijk zelf. Het ligt in de bedoeling gewoonlijk juist zóóveel annuïteitsdeelen, als de gemeente voor haar rekening neemt, door het Rijk voor de zijne te doen nemen.

Tot verduidelijking een voorbeeld.

Een gemeente wenscht een bouwvereeniging te steunen. Deze kan niet meer dan $2^1/_2$ pct. annuïteit toezeggen. Nu neemt het Rijk $\frac{4^1/_2 - 2^1/_2}{2} = 1$ pct. te zijnen laste, de gemeente evenzoo 1 pct. plus de $2^1/_2$ pct., welke haar worden gerestitueerd.

Loopt de gemeente bijzondere risico's, zoodat er kans bestaat, dat zij ten slotte met de annuïteitsdeelen, die voor haar rekening zijn gelaten, niet uitkomt, dan zal het billijk zijn, dat het Rijk iets meer dan de helft draagt. Elk geval zal op zichzelf beoordeeld moeten worden.

Het spreekt vanzelf, dat ook na aanneming van deze wet zelfs niet tot gedeeltelijke uitvoering van bovengeschetst plan kan worden overgegaan zonder voortdurende medewerking van de Staten-Generaal. Van de som, elk jaar op de begrooting uit te trekken, zal het afhangen in welken omvang in bedoelden vorm steun van Rijkswege *kan* worden verstrekt. Of er veel of weinig noodig zal zijn, zal natuurlijk in de eerste plaats afhangen van de vraag of de gemeentebesturen de zaak krachtig zullen aanpakken, m. a. w. of vele gemeentebesturen onder medewerking van den Staat bereid zullen zijn zichzelven ook in het belang der volkshuisvesting opofferingen te getroosten. In de tweede plaats zal het afhangen van de mate van steun, die noodig is om het doel te bereiken. Het kan zijn, dat een vereeniging bereid is tot uitvoering van een bouwplan over te gaan, indien zij slechts zekerheid heeft het benoodigde kapitaal ongerekend de aflossing tegen een rente van 3 percent ter leen te kunnen krijgen, maar het is ook mogelijk, dat zij bij de uitvoering van haar plan geen kans ziet uit de huren enz. meer dan 2 percent van het te besteden

kapitaal te maken en dus ook aan haar geldschieter onmogelijk meer dan 2 percent kan toezeggen. In het ééne geval kost de operatie aan Staat en gemeente zoo goed als niets; in het andere geval is er jaarlijks 1 percent verlies op het voorgeschoten kapitaal, dat volgens het aangegeven schema voor de helft voor rekening van den Staat en voor de helft voor rekening der gemeente zal komen.

Bijaldien — hetgeen een pessimistische onderstelling is — ieder voorschot den Staat 1½ percent kost, zal dit geen zwaar offer zijn; immers dan zal door een jaarlijksche uitgaaf gedurende veertig jaar van *f* 15 000 de mogelijkheid ontstaan om *f* 1 000 000 beschikbaar te stellen. En na veertig jaren keert deze mogelijkheid terug. Hoeveel millioenen noodig zijn is niet te berekenen. Maar al mochten er van lieverlede vele vereischt worden, dan zou de last nog niet overmatig klimmen. Te minder omdat het bovengenoemde cijfer van 1½ percent als middencijfer hoog is geraamd.

Door toepassing van een regeling, zooals boven is geschetst, wordt dus het groote voordeel verkregen, 1°. dat in betrekkelijk korten tijd groote kapitalen tot verbetering van de volkshuisvesting kunnen worden beschikbaar gesteld, zonder dat de staatsbegrooting bovenmatig behoeft te worden bezwaard, 2°. dat de schuld, ten behoeve van dit volksbelang aangegaan, na betrekkelijk weinig jaren weer wordt gedelgd, zoodat men dan opnieuw weer aanzienlijke kapitalen voor hetzelfde volksbelang beschikbaar kan stellen, zonder dat men bevreesd behoeft te zijn voor geregelde, voortdurende vermeerdering van staatsschuld (M. v. T. 34, 35).

Naar aanleiding van de vraag om nadere inlichtingen omtrent de in de M. v. T. voorgedragen regeling, antwoordde de Regeering, dat zij de zaak zóó wil regelen, dat jaarlijks bij iedere begrooting met een oogopslag blijkt, wat de geldelijke steun aan de gemeenten ten behoeve der volkshuisvesting aan de schatkist kost; wel te verstaan, niet zoozeer welke kasoperatiën deze steun noodig maakt, maar in welke mate hij het budget bezwaart. Daartoe dient lid 3 van art. 33. Het Rijk zal aan de gemeenten voorschotten geven; het voor rente en aflossing deswege door de gemeenten verschuldigde (hetgeen natuurlijk gelijk zal zijn aan de annuïteit, die het Rijk zelf ten laste van hoofdstuk VII *A* moet betalen) zal voorkomen onder de Middelen. Tot zoover is nog niets gebeurd, wat het budget bezwaart, want inkomsten en uitgaven zijn met elkaar in evenwicht gebleven. Maar het Rijk gaat een stap verder; het steunt de gemeenten in de betaling van datgene wat jaarlijks aan het Rijk zelf verschuldigd is. En dáárvoor komt een post op hoofdstuk V der begrooting, welke post in den waren zin een *uitgaaf* is. Met andere woorden: het

ontwerp onderscheidt streng tusschen de functiën, die de Staat in dezen als bankier en als bijdragende tot de kosten van de verbetering der volkshuisvesting zal verrichten, en het doel van deze onderscheiding is, gelijk zoo even werd gezegd: omtrent den omvang dier kosten steeds volledig licht te verschaffen aan de Staten-Generaal.

In de praktijk zal het stelsel bijzonder eenvoudig zijn. Gesteld, men bracht de voorschotten zelve onder de uitgaven en de terugbetalingen onder de middelen, welk een omslachtige rekening zou dan noodig zijn om te weten te komen, hoeveel offers de zaak van den Staat vergde. Naar het voorstel der Regeering zal in het geheel geen becijfering noodig zijn, want de verhooging van de rente en aflossing der Nationale Schuld, die uit de voorschotten ontstaan zal, kan buiten aanmerking blijven; daar staan middelen van gelijk bedrag tegenover. Het eenige cijfer, dat men zal hebben te raadplegen, zal zijn een post op hoofdstuk V, welke post aldus zal kunnen luiden: *bijdragen aan de gemeenten voor hun annuïteitsbetalingen aan het Rijk in zake de volkshuisvesting.*

En even gemakkelijk als zich een helder beeld te vormen van de totale som, waarmede deze operatiën het budget bezwaren, zal het zijn iedere concrete regeeringsdaad te beoordeelen. Telken jare zal een staat worden overgelegd, waaruit blijkt, dat zooveel is geleend aan gemeente A, zooveel aan gemeente B, C, D. Daarbij zal vermeld worden, of, en zoo ja, hoeveel annuïteitsdeelen de Staat voor zijn rekening nam, met hoeveel derhalve gedurende het bepaalde getal jaren de Staatsbegrooting uit dezen hoofde klimt. Zoo krijgen de Staten-Generaal telkens een cijfer vóór zich, waarin de geheele zaak zich om zoo te spreken, uit een financieel oogpunt bezien, kristalliseert. Dank zij de toepassing van het stelsel van aflossingen binnen een bepaald getal jaren, zullen de uitgaven ten behoeve der volkshuisvesting en de voor dat doel te sluiten leeningen, niet altijd door klimmen, maar zullen van lieverlede posten vrijvallen, die dan weder besteed kunnen worden, zonder dat de hierboven nader toegelichte post op hoofdstuk V der Staatsbegrooting andermaal verhoogd behoeft te worden. Tevens zullen door ditzelfde middel zeer krachtige vereenigingen gevormd worden als bedoeld bij art. 30, eerste lid.

Wanneer toch de vereenigingen, die geldelijk door de gemeente worden gesteund, haar schulddelgingen geheel uit haar inkomsten bestrijden, zullen zij na eenigen tijd een groot actief hebben tegenover haar passief. Wel verre echter van daarin een bezwaar te zien, acht de Regeering dit bijzonder wenschelijk. Nogmaals zij er op gewezen, dat hier alleen sprake is van vereenigingen, die „in het belang" — niet van eenige kapitalisten, maar — „van verbetering der volkshuisvesting" werkzaam en *als zoodanig* toe-

gelaten zijn onder goedkeuring harer statuten en reglementen door het hoogste gezag; van vereenigingen derhalve, die geen winstbejag beoogen of kunnen beoogen, want daartegen zullen de statuten moeten waken. Als zulke lichamen zeer sterk zijn geworden, kunnen zij zich beter dan ooit wijden aan haar taak; waaronder te verstaan is, dat zij gebrekkige woningen zullen opkoopen om die (op de oude plaats of elders) door goede woningen te vervangen (M. 85, 86).

De C. v. V. merkte op, dat de bewering der Regeering, als zouden de sommen, die de gemeenten voor rente en aflossing aan het Rijk schuldig zijn, natuurlijk gelijk zijn aan de annuïteiten, die het Rijk zelf ten laste van hoofdstuk VII *A* moet betalen, niet juist was. De Regeering stemde toe, dat zulks slechts in grove trekken waar was. Tusschen beide bedragen kan eenig verschil bestaan, aangezien het rentecijfer, dat de Staat zal hebben te betalen, niet altijd gelijk zal zijn aan dat, hetwelk aan de gemeenten in rekening werd gebracht. Of dit verschil in het voordeel dan wel in het nadeel van den Staat zal zijn, hangt af van de omstandigheid, of de geldmarkt in het tijdsverloop tusschen het verstrekken van het voorschot, en dat, waarop de leening gesloten wordt, vooruit of achteruit gaat. De uitkomst zal in den regel voor den Staat voordeelig zijn, indien de toestand van 's Rijks kas veroorlooft de leening uit te stellen en daardoor rente te besparen.

Het Rijk zal de voorschotten aan de gemeenten a pari verstrekken tegen een rente, berekend naar den koers, waartegen men a pari zou kunnen leenen op het oogenblik der verstrekking (M. O. 87).

Bij de openbare behandeling kwam het voorgedragen stelsel niet nader in behandeling, de geheele paragraaf werd zonder discussie of stemming aangenomen (H. II, 1404).

De Regeering vulde de mededeelingen omtrent haar voornemens te dezen opzichte in de Memorie van Antwoord aan de Eerste Kamer nog aan, door op te merken, dat het nuttig zal zijn, voor de bevordering van een juisten blik op de begrooting, ten behoeve der voorschotten een nieuw hoofdstuk te scheppen, hoofdstuk VII*C*, omdat de uitgaven, die uit dezen hoofde zullen geschieden, een eigenaardig karakter zullen dragen, immers slechts *uitschotten* zullen zijn. De werkelijke *uitgaven* der bijdragen aan de gemeenten voor haar annuïteitsbetalingen, zullen voorkomen onder Hoofdstuk V; daar zal men vinden, wat de uitvoering der wet aan het Rijk *kost*. De post onder Hoofdstuk VII *C* zal, bij het overzicht, dat de Minister van Financiën in het begin van elke zitting pleegt te geven, in mindering kunnen gebracht worden van het totaal der uitgaven, daar die post geen andere dan credietoperatiën zal aanwijzen. Natuurlijk moeten dan ook de terugbetalingen in

mindering van de middelen worden gebracht, zal het overzicht een nauwkeurig beeld van den financieelen toestand geven (M. I, 11, 12; H. I, 420).

In het o. o. was nog voorgesteld aan de bij art. 26 dezer wet genoemde vereenigingen van de door hen te bouwen woningen vrijdom van grondbelasting te verleenen, en ze daardoor een niet belangrijk, maar toch niet te versmaden faciliteit te verleenen. Het artikel is voorloopig teruggenomen, omdat de Regeering erkende, dat het te vaag was gesteld, om aan het beginsel een billijke toepassing te verzekeren. De Regeering wil nader overwegen, in hoeverre speciale wettelijke voorziening, waardoor een meer volledige regeling van dit onderwerp wordt verkregen, mogelijk is (M. 90, 91).

Artikel 33.

1. Aan gemeenten kunnen door Ons voorschotten uit 's Rijks kas worden verstrekt voor de doeleinden, in § 7 omschreven.

2. De rente en de aflossing dezer voorschotten moeten voldaan worden in ten hoogste vijftig gelijke annuïteiten.

3. Aan de gemeenten kunnen tot betaling dezer annuïteiten bijdragen worden verzekerd uit 's Rijks kas.

Art. 33, 1e lid: **aan gemeenten.**

Alléén aan de gemeenten worden voorschotten uit 's Rijks kas verstrekt. Vooreerst heeft het Rijk op de gemeenten ten allen tijde verhaal. Tegenover vereenigingen of maatschappijen kan het niet op even eenvoudige wijze, door inhouding van uitkeeringen en opcenten, zijn recht doen gelden. Ten tweede kan het Rijk op plaatselijk gevestigde bijzondere lichamen minder gemakkelijk contrôle uitoefenen. Ten derde past rechtstreeksche steun van Rijkswege aan vereenigingen of maatschappijen niet in het boven ontwikkelde systeem. Bij voorbaat stelt de gemeente zich borg voor aflossing van die annuïteitsdeelen, welke, is eenmaal het aandeel van het Rijk gefixeerd, voor haar risico blijven (M. v. T. 35).

Bij het afdeelingsonderzoek verklaarden vele leden, dat het Rijk ook zonder medewerking van het gemeentebestuur subsidiën zou moeten verleenen. Zij betoogden, dat anders dit krachtige middel tot verbetering van woningtoestanden ongebruikt zal moeten blijven in die gemeenten, waar de gemeenteraad onwillig is of meent, dat de toestand der gemeentefinanciën het verleenen van medewerking onraadzaam maakt. Hetgeen in de Memorie van Toelichting op art. 33 wordt gezegd, bevredigde deze leden niet. Volgens die toelichting is het de bedoeling, eventueele verliezen, welke uit déconfiture der gesubsidieerde vereeniging voortvloeien, geheel ten laste der ge-

meente te brengen. Dit werd al zeer onbillijk geacht. Waar Rijk en gemeente beide subsidie verleenen, is het billijk, dat eventueele misrekeningen evenzeer ten laste van beiden komen. In de toelichting wordt ook gezegd, dat rechtstreeksche steun van Rijkswege niet past in het systeem der Regeering, Is dit zoo, dan dient dat systeem veranderd te worden, opdat het groote belang der volkshuisvesting behoorlijk tot zijn recht kome. Het gaat niet aan, een onbillijk systeem voor te stellen en zich dan op dat systeem te beroepen (V 81).

Hierop antwoordde de Regeering, dat reeds het openen van de mogelijkheid, steun te verleenen buiten de gemeenten om, verlammend zou werken op de gemeentebesturen; daarenboven heeft het Rijk niet de noodige gegevens om hier met op eigen ervaring gegrond oordeel te handelen. Verder dan tot het bijstaan van de gemeenten wil de Regeering in deze niet gaan; evenmin wil zij de risico's van eventueele verliezen door déconfiture van gesteunde vereenigingen voor rekening van den Staat doen komen. De gemeenten kunnen er gewoonlijk tegen waken, dat die verliezen op eenigszins belangrijke schaal ontstaan; de Staat is daartoe veel minder in de gelegenheid. En mochten in een bepaald geval de risico's van de gemeente bijzonder groot zijn, zoo kan daarmede rekening worden gehouden bij de bepaling der annuïteitsdeelen die ten laste van den Staat komen, gelijk reeds in de Memorie van Toelichting werd opgemerkt (zie blz. 267). Is van de toepassing van dit stelsel te vreezen, dat in sommige gemeenten van geldelijken steun niets komen zal? De Regeering verwacht dat daar, waar zoodanige steun onmisbaar zal blijken, die ook wel verleend zal worden. Krachtdadige uitvoering der artikelen betreffende de onbewoonbaarverklaringen is hier de hoofdzaak. Wordt daaraan de hand gehouden, dan mag met grond worden verwacht dat ook het overige zal volgen (M. 84).

Nader drong de C. v. V. nog aan op het wegnemen van de bepaling, dat alléén steun zou worden verleend aan gemeenten.

De Regeering bleef op de in de Memorie van Antwoord ontwikkelde gronden bezwaar maken tegen rechtstreeksche hulp uit 's Rijks kas. Zij merkte voorts op, dat, waar de gemeente bezwaar heeft tegen het geven van voorschotten aan een vereeniging wegens den toestand der gemeentefinanciën, aan dit bezwaar, indien daartoe termen zijn, kan te gemoet worden gekomen door de toezegging, dat het Rijk meer dan de helft der annuïteit, die ten laste van Rijk en gemeente komt, voor zijn rekening zal nemen. Voorts werd van de zijde der Regeering opgemerkt, dat jaarlijks slechts een bepaalde som van Rijkswege voor verbetering der volkshuisvesting beschikbaar gesteld zal kunnen worden en dat, indien aan sommige vereenigingen rechtstreeksche hulp werd

verleend, het gevolg daarvan allicht zou zijn, dat verzoeken van andere gemeenten, waar de raad bereid is zijn medewerking te verleenen, zouden moeten worden afgewezen (M. O. 87).

Ook oordeelde de C. v. V. de bepaling, dat de Staat niet zou deelen in eventueele verliezen der gemeenten ten gevolge van déconfiture der gesteunde vereenigingen, onbillijk (M. O. 87).

De Regeering wilde ook in dezen niet toegeven. Zij betoogde, dat de wet reeds tot niet geringe lasten voor 's Rijks schatkist aanleiding zal kunnen geven. Verder te gaan achtte de Regeering om financiëele redenen niet geraden. In den regel zullen de gemeenten tegen verliezen voldoende kunnen waken. Haar gevoel van verantwoordelijkheid zou verzwakt worden, indien een deel van eventueele verliezen voor rekening van het Rijk werd genomen. Mocht zich intusschen het geval voordoen, dat een gemeente geheel buiten haar schuld een zwaar verlies lijdt, dan kan altijd nog overwogen worden, of er termen bestaan bij speciale wet een deel van zoodanig verlies ten laste van het Rijk te brengen (M. O. 88).

Art. 33, 1e lid: **kunnen voorschotten worden verstrekt.**

Art. 33 is facultatief, maar art. 34 bepaalt, dat bij algemeenen maatregel van bestuur regelen worden gesteld met betrekking tot de voorwaarden, waaronder geldelijke steun van Rijkswege wordt verleend. Als regel zullen dus gesteund worden alle gemeenten, die aan de gestelde voorwaarden voldoen, maar zoo nauwkeurig en volledig kunnen die voorwaarden bezwaarlijk worden omschreven, dat de mogelijkheid om steun te weigeren, ook al wordt aan de gestelde eischen voldaan, absoluut zou kunnen worden uitgesloten (M. 95).

De C. v. V. merkte op, dat het voor de gemeente wenschelijk is te weten, of zij, steun toezeggende, ook harerzijds op Rijkshulp zal kunnen rekenen. Blijft dit onzeker, dan zal deze onzekerheid allicht een reden kunnen zijn tot weigering van voorschotten. De Commissie vroeg, of niet bepaald kan worden, in welke gevallen steun van Rijkswege hier zal worden verleend.

De Regeering achtte dit niet wel doenlijk, maar betoogde, dat de gemeenten de gelegenheid zullen hebben omtrent het verleenen van Rijkshulp inlichting te vragen aan de Regeering, voordat zij harerzijds steun toezeggen. Wendt een gemeente zich met zulk een vraag tot de Regeering, dan zal deze het advies inwinnen van het college, bedoeld in art. 35, en vervolgens aan de gemeente mededeelen, of en onder welke voorwaarden Rijkshulp kan worden verleend (M. O. 95).

Art. 33, 2e lid: **ten hoogste vijftig gelijke annuïteiten.**

Zie de aanteekening bij art. 30, 4e lid (blz. 267).

Artikel 34.

1. Bij algemeenen maatregel van bestuur worden regelen gesteld met betrekking tot de voorwaarden, waaronder geldelijke steun, als bedoeld in het voorgaand artikel, wordt verleend.

2. Onze besluiten tot het verleenen van zoodanigen geldelijken steun worden, met redenen omkleed, in de *Staatscourant* openbaar gemaakt.

Art. 34, 1e lid: De uit te vaardigen algemeene maatregel van bestuur zal het plan, hiervoren uiteengezet (zie blz. 271), moeten détailleeren. Aangezien niet anders dan met instemming der Staten-Generaal het verleenen van geldelijken steun, als hier bedoeld, kan geschieden, kan nadere aanduiding van den vorm, waarin en van de voorwaarden, waaronder die steun zal zijn te verschaffen, in de wet zelve worden gemist. Nadere aanduiding in de wet zelve zou zelfs ongewenscht zijn. Al is het ook het stellige voornemen der Regeering de regelen en voorwaarden, boven ontwikkeld, zooveel mogelijk in den later uit te vaardigen algemeenen maatregel van bestuur op te nemen, de mogelijkheid is toch niet uitgesloten, dat de ervaring aan het licht brengt, dat die regelen en voorwaarden op dit of dat punt wijziging behoeven, ja dat zelfs een andere dan de aangegeven vorm om geldelijken steun te verstrekken de voorkeur verdient. Alsdan met verandering te moeten wachten totdat de Woningwet zou zijn herzien, zou zeker niet in het belang der zaak zijn (M. v. T. 35).

Art. 34, 2e lid: Publicatie van de besluiten, waarbij geldelijke steun van Rijkswege in het belang der volkshuisvesting wordt toegekend, met vermelding der motieven, is aanbevelenswaardig, niet alleen als waarborg zelfs tegen den schijn van willekeur, maar ook om contrôle en kritiek, die tot betere uitvoering kan leiden, mogelijk te maken (M. v. T., 36.)

Artikel 35.

1. Tot bijstand in de uitvoering van het bepaalde in de beide voorgaande artikelen wordt een college ingesteld, hetwelk de aanvragen om voorschotten en bijdragen onderzoekt, toezicht houdt op het richtig gebruik daarvan en overigens de werkzaamheden verricht, waarmede het bij algemeenen maatregel van bestuur wordt belast.

2. Dit college bestaat uit ten minste drie leden en wordt bijgestaan door een bezoldigden secretaris.

3. De leden en de secretaris worden door Ons benoemd en ontslagen.

4. Een der leden wordt door Ons als voorzitter aangewezen.

5. De leden en de secretaris genieten vergoeding van bureau-, reis- en verblijfkosten. Daarboven genieten de leden presentiegeld.

Art. 35, 1e lid: **aanvragen om voorschotten en bijdragen onderzoekt.**

In het artikel wordt gesproken van „voorschotten en bijdragen", aangezien in het voorschot tevens een subsidie ligt verscholen voor zoover namelijk het Rijk de afbetaling der annuïteiten gedeeltelijk te zijnen laste neemt (M. v. T. 36).

Artikel 36.

De bevoegdheid en de werkkring van het college, in het voorgaand artikel bedoeld, worden nader bij algemeenen maatregel van bestuur geregeld.

§ 9. Strafbepalingen.

Artikel 37.

1. Op overtreding van de verordeningen, krachtens de artikelen 1, 8 en 27 vastgesteld, kan hechtenis van ten hoogste twee maanden of geldboete van ten hoogste driehonderd gulden worden gesteld.

2. Indien tijdens het plegen van de overtreding nog geen jaar is verloopen, sedert eene vroegere veroordeeling van den schuldige wegens gelijke overtreding onherroepelijk is geworden, kan de rechter geldboete of hechtenis tot het dubbel van het voor elke overtreding gesteld maximum uitspreken.

Art. 37, 1e lid: Verhooging van het maximum der straf, in artikel 161 der Gemeentewet[1]) tegen overtreding van plaatselijke verordeningen bedreigd, is dringend noodig om aan de voorschriften, van gemeentewege in het belang der volkshuisvesting uit te vaardigen, de vereischte kracht bij te zetten. Wanneer eenerzijds de wetgever ter wille van dat belang een zware taak op de schouders der gemeentebesturen legt, moet hij anderzijds voor dezen de mogelijkheid openen om met gestrengheid de bepalingen, ter vervulling van die taak in het leven geroepen, te doen eerbiedigen (M. v. T. 36).

In overeenstemming met de artt. 161 en 162 der Gemeentewet[2])

---

1) Art. 161 Gemeentewet: De Raad kan op overtreding zijner verordeningen, voor zooveel daartegen niet bij eene wet, eenen algemeenen maatregel van inwendig bestuur of eene provinciale verordening is voorzien, hechtenis van ten hoogste zes dagen of geldboete van ten hoogste vijf en twintig gulden stellen, alsmede verbeurdverklaring van de voorwerpen door middel van de overtreding verkregen of waarmede de overtreding is gepleegd, voor zoover zij den veroordeelde toebehooren.

2) Art. 162 Gemeentewet: Indien tijdens het plegen van de overtreding nog geen jaar is verloopen, sedert eene vroegere veroordeeling van den schuldige wegens gelijke overtreding onherroepelijk is geworden of daarvoor vrijwillig de geldboete is betaald, kan de regter geldboete of hechtenis tot het dubbel van het voor elk gesteld maximum uitspreken.

wordt de nadere bepaling der straffen aan den raad overgelaten. Deze behoort ook ten deze met plaatselijke omstandigheden rekening te houden (M. 96).

Art 37, 2e lid: **onherroepelijk is geworden.**
De woorden „of daarvoor vrijwillig de geldboete is betaald", in artikel 162 der Gemeentewet voorkomende, zijn hier weggelaten, aangezien art. 91 juncto artikel 74 van het Wetboek van Strafrecht inlassching overbodig maakt (M. v. T. 36).

wegens gelijke overtreding.
In overeenstemming met art. 162 der Gemeentewet kan de rechter alleen de dubbele straf opleggen, wanneer dezelfde bepaling binnen den tijd van een jaar is overtreden (V. 96).

Artikel 38.

1. Hij, die zonder schriftelijke vergunning van Burgemeester en Wethouders of zonder nadere goedkeuring met afwijking van het bouwplan, overeenkomstig hetwelk de vergunning is verleend, een gebouw opricht of geheel of voor een gedeelte vernieuwt, wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste twee maanden of geldboete van ten hoogste driehonderd gulden.
2. Met gelijke straf wordt gestraft hij, die zonder schriftelijke vergunning van Burgemeester en Wethouders hetzij krachtens eenig zakelijk recht tot woning in gebruik neemt, hetzij als eigenaar of in eenige andere hoedanigheid tot woning in gebruik geeft een gebouw of een gedeelte van een gebouw, laatstelijk niet als woning gebezigd, of wel eene inrichting, als bedoeld in artikel 49, eerste lid, voor zoover die niet aan het Rijk, de provincie of de gemeente toebehoort of daarbij in gebruik is.

Art. 38: Er is geen onderscheid gemaakt in het maximum der straf voor gevallen, waar strijd is met de bepalingen eener bouwverordening en de gevallen, waar van zoodanigen strijd niet of slechts op ondergeschikte punten sprake is. De rechter zal uit den aard der zaak op het meer of minder ernstig karakter der overtreding acht hebben te slaan (M. 96).

Artikel 39.

Hij, die niet of niet behoorlijk voldoet aan eene der verplichtingen, in artikel 9 of krachtens dat artikel bij algemeenen maatregel van bestuur of bij plaatselijke verordening opgelegd, wordt gestraft met een geldboete van ten hoogste vijf en twintig gulden.

Art 39: **bij plaatselijke verordening.**

De bewoordingen van het artikel zijn derwijze gekozen, dat omtrent terzijdestelling van artikel 161 der Gemeentewet, ook voor het geval, dat de verplichting van den verhuurder, in stede van uit de wet zelve, uit een krachtens artikel 9, vierde lid, vastgestelde plaatselijke verordening voortvloeit, geen twijfel kan ontstaan (M. v. T. 36).

niet voldoet aan eene der verplichtingen.

Waar in het artikel gelezen wordt „voldoet aan eene der verplichtingen" blijkt duidelijk dat veronachtzaming van *elke* verplichting met een geldboete van ten hoogste 25 gulden wordt gestraft (M. 97).

niet of niet behoorlijk voldoet.

De opgaven kunnen in dier voege zijn ingericht, dat al voldoet de verhuurder aan zijn verplichting tot inlevering, de opgave zelve niettemin door onvolledigheid of onduidelijkheid waardeloos is. Toegegeven moet worden, dat in dit geval de verhuurder strikt genomen *niet* aan zijn verplichting voldoet. Teneinde zulks buiten twijfel te stellen zijn nochtans de woorden „of niet behoorlijk" ingelascht (M. I, 19; H. I, 424).

Artikel 40.

Hij, die niet of niet tijdig gevolg geeft aan eene aanschrijving overeenkomstig artikel 14, wordt, tenzij hij de bewoning heeft gestaakt of de noodige maatregelen genomen heeft om haar te doen staken vóór den afloop van den termijn, binnen welken de verbeteringen moeten zijn aangebracht, gestraft met eene geldboete van ten hoogste vijf gulden voor elken dag, volgende op dien, waarop gemelde termijn verstrijkt, tot en met dien, waarop hetzij de verbeteringen zijn aangebracht, hetzij de bewoning alsnog is gestaakt, hetzij onbewoonbaarverklaring is uitgesproken.

Art. 40: **of de noodige maatregelen genomen heeft om haar te doen staken.**

In het o. o. stond „of heeft doen staken". Bij de openbare behandeling werd tegen de de strafbaarstelling van dat feit opgekomen door de heeren Harte van Tecklenburg, de Savornin Lohman en Pijnappel (H. II, 1406, 1407), die aanvoerden, dat de eigenaar misschien slechts door het voeren van een proces, waarvan de kosten wel steeds op zijn hoofd zouden neerkomen, aan zijn bevel om de bewoning te doen staken, kracht zou kunnen bijzetten. Hem dien plicht op te leggen scheen onredelijk. De

Minister van Justitie wijzigde daarop in het artikel zooals het nu luidt (H. II, 1409).

Op de vraag van den heer de Savornin Lohman, welke die „noodige maatregelen" zijn, of bijvoorbeeld het doen eener sommatie voldoende is, wenschte de Minister van Justitie niet te antwoorden, omdat in de bepaling daarvan de rechter geheel vrij moet blijven (H. II, 1409).

eene geldboete van ten hoogste vijf gulden voor elken dag.

Het stelsel van oploopende boete, in navolging van de Housing of the Working Classes Act, hier geadopteerd, levert de meest geschikte sanctie om overtreding van aanschrijvingen volgens artikel 14 niet eindeloos te rekken. Bij enkelvoudige straf zou, zoodra de overtreding is gepleegd, de prikkel ontbreken om desniettegenstaande alsnog aan de aanschrijving gehoor te geven (M. v. T. 36).

Beboeting voor elken dag verzuim wijkt af van den gewonen regel. Intusschen wordt ook hier de uitgesproken straf bij het vonnis gefixeerd, doch zal zij zwaarder of lichter zijn naar gelang van den duur van het verzuim. Gelet op de omstandigheid, dat misstanden bij nalatigheid ten deze zeer snel en in klimmende mate verergeren, achtte de Regeering in dit geval afwijking van den gewonen regel aanbevelenswaardig. Ook van de zijde der gemeentebesturen zelven is meermalen met klem gewezen op het geheel ontoereikende der vigeerende strafbepalingen. Een krasse verhooging van het maximum op zich zelf zou, daargelaten, dat die evenzeer juist door haar onevenredigheid zou afwijken van de gewone beginselen van ons strafrecht, in de praktijk nog geen scherper toepassing waarborgen (M. I, 19; H. I, 424).

Een handeling in strijd met het bepaalde van art. 14 is te beschouwen als één, zij het ook een voortdurende, overtreding, die gestraft wordt met één geldboete, waarvan het maximum zooveel malen vijf gulden bedraagt als er dagen van verzuim zijn, zoodat, wanneer de bewoning nog bijv. geduurd heeft 10 dagen na de aanschrijving, die overtreding zal gestraft worden met een geldboete van hoogstens vijf maal tien, dus vijftig gulden, terwijl het minimum alsdan slechts vijftig cent zal zijn en slechts één subsidiaire gevangenisstraf met een minimum van één dag kan worden opgelegd (H. II, 1407).

tot en met dien, waarop hetzij verbeteringen .... enz.

Op drie wijzen kan de tijdelijke toestand van ongehoorzaamheid een einde nemen: door het aanbrengen der verlangde verbeteringen, door staking van bewoning of wel door onbewoonbaarverklaring. Wordt deze uitgesproken, dan vangt een nieuwe phase

aan, waarin na verloop van den daartoe gegunden tijd ontruiming moet geschieden, tenzij alsnog door verbetering der woning ontheffing der onbewoonbaarverklaring is te verkrijgen. In deze phase, welke ten slotte tot de bevolen ontruiming leidt of anders wegens niet-ontruiming nieuwe bestraffing medebrengt, ware, wijl de onbewoonbaarverklaring met haar gevolgen zelve als sanctie is te beschouwen, voortzetting van bestraffing, op grond van niet-verbetering, kwalijk te billijken (M. v. T. 36).

Artikel 41.

Hij, die na verloop van den in artikel 15 bedoelden termijn geen gevolg geeft aan de aanschrijving, in dat artikel genoemd, wordt gestraft met eene geldboete van ten hoogste drie gulden voor elken dag van verzuim.

Artikel 42.

Hij, die het kenteeken, bedoeld in artikel 18, zevende lid, wegneemt, vernielt of onleesbaar maakt, wordt gestraft met eene geldboete van ten hoogste honderd gulden.

Art. 42: Het kenteeken in art. 18 bedoeld, heeft een meer duurzame bestemming dan in den regel het geval is met de bekendmakingen in art. 447 van het Strafwetboek bedoeld. Daar het als blijvende waarschuwing moet dienen, is oplegging van een niet te geringe straf wegens verwijdering gerechtvaardigd (M. 97).

Artikel 43.

1. De bewoner, hoofd van een gezin of afzonderlijk levend persoon, eener onbewoonbaar verklaarde woning, die na verloop van den gestelden termijn van ontruiming de woning niet verlaat wordt gestraft met eene geldboete van ten hoogste drie gulden voor elken dag van verzuim, tenzij blijkt, dat het hem onmogelijk was andere huisvesting te bekomen.

2. Hij, die in strijd met artikel 18, achtste lid, eene onbewoonbaar verklaarde woning betrekt en daarin blijft wonen, wordt gestraft met eene geldboete van ten hoogste drie gulden voor elken dag van verzuim.

3. Met gelijke straf wordt gestraft hij, die in de bovenomschreven gevallen de woning ter bewoning afstaat.

Art. 43, 1e lid: De bewoner, die in gebreke blijft de woning te verlaten, pleegt een overtreding. De omstandigheid, dat de eigenaar het in zijn macht heeft het plegen dier overtreding te beletten ontneemt daaraan haar strafbaar karakter niet (M. 97).

tenzij blijkt, dat het hem onmogelijk was, andere huisvesting te bekomen.

Deze zinsnede werd ingelascht op voorstel van de heeren van Kol, Schaper en Troelstra, welk amendement door den Minister van Justitie werd overgenomen (H. II, 1410, 1411).

Art. 43, 2e lid: **Hij, die.... eene onbewoonbaar verklaarde woning betrekt en daarin blijft wonen.**

Bij het eerste lid was oorspronkelijk ook strafbaar gesteld „hij, die, na in strijd met art. 18, 8e lid, zoodanige woning betrokken te hebben, daarin blijft wonen." Bij de openbare behandeling werd beslist, dat zoo iemand niet strafbaar zal zijn, indien het hem onmogelijk was, een andere woning te vinden. Daar het echter niet de bedoeling was, ook van straf vrij te stellen dengene, die in een onbewoonbaar verklaarde woning *gaat* wonen, en zich wil verontschuldigen door te beweren, dat hij geen andere woning kon vinden, werden bij de tweede lezing de aangehaalde woorden geschrapt, en werd een nieuw tweede lid ingevoegd (H. II, 1474).

Art. 43, 3e lid: **hij, die.... de woning ter bewoning afstaat.**

Blijkt de overtreding met instemming van den eigenaar, vruchtgebruiker of beheerder te geschieden — uit winstbejag of uit welke oorzaak ook — zoo moet ook deze strafrechtelijk verantwoordelijk worden gesteld (M. v. T. 37).

Onder „ter bewoning afstaan" is ook het opnieuw verhuren der woning, nadat zij ontruimd behoort te worden, begrepen. Evenzoo het blijven verhuren. Maar verhuren wordt niet eens vereischt. Al ontvangt de eigenaar geen gelden meer van den bewoner, zoo maakt toch de instemming, waarmede hij voortgezette of hernieuwde bewoning toestaat, hem strafbaar. Uit de omstandigheid, dat hij geenerlei pogingen in het werk stelt om de bewoners uit de woning te doen gaan, blijkt van die instemming voldoende (M. 97).

Bij de openbare beraadslaging over art. 43 uitte de heer Mackay den wensch, dit artikel te laten vervallen, omdat, wanneer de onbewoonbaarverklaring is uitgesproken, en de termijn, gedurende welken de bewoner mag blijven wonen, verstreken is, B. en W., volgens art. 20, onverwijld tot ontruiming der woning moeten overgaan, en die zelfs kunnen doen sluiten (H. II, 1410).

Hierop antwoordde de Minister van Justitie, dat het in de eerste plaats goed is dat een woning, die onbewoonbaar is verklaard, zoo spoedig mogelijk wordt ontruimd. Maar tevens is het wenschelijk, dat een gewelddadige ontruiming zooveel mogelijk moet worden vermeden. Juist deze strafbepaling zal preventief

werken en tegengaan, dat men verplicht zal zijn om de menschen op straat te zetten. Bovendien kan het gebeuren, dat de menschen, wanneer zij den eenen dag de woning ontruimd hebben, er den volgenden dag weder intrekken, en dan zou men weder met de ontruiming moeten beginnen. Daarbij komt in de tweede plaats, dat die strafbepaling niets nieuws is, omdat zij tegenwoordig in gemeenteverordeningen reeds voorkomt (H. II, 1411).

Artikel 44.

De in de artikelen 37—43 bedoelde strafbare feiten worden als overtredingen beschouwd.

§ 10. Slotbepalingen.

Artikel 45.

De bevoegdheid, den gemeenteraad toekomende ingevolge artikel 135 der Gemeentewet [1]), blijft ten aanzien van het onderwerp, waarin deze wet voorziet, gehandhaafd, voor zoover de door hem te maken verordeningen niet met de bepalingen dezer wet in strijd zijn.

Art. 45: Deze bepaling kan niet worden ontbeerd, dewijl bij ontstentenis daarvan de geheele materie, waarop deze wet betrekking heeft, naar den regel van artikel 150 der Gemeentewet [2]) aan den werkkring der plaatselijke besturen zoude zijn onttrokken, voor zoover niet de wet zelve hun regeling opdroeg (M. v. T. 37).

voor zoover de door hem te maken verordeningen niet met de bepalingen dezer wet in strijd zijn.

Deze zinsnede is aan het artikel toegevoegd na de opmerking in de afdeelingen, dat de oorspronkelijke redactie aanleiding gaf tot de meening, als zou de gemeenteraad bevoegd zijn zelfstandige bepalingen te maken over punten, in de Woningwet geregeld (V. 98).

De thans gekozen redactie kan geen aanleiding meer geven tot die meening. Zuiver aanvullende bepalingen vast te stellen is niet per se verboden. De grens tusschen geoorloofde aanvullingsbepalingen en de zoodanige, die met de wettelijke voorschriften in strijd geraken, wijzigt zich naar gelang van den inhoud dier bepalingen en voorschriften en hun onderling verband.

Het kan niet anders, of de toepassing van de artt. 135 en 150 der Gemeentewet, alsmede van art. 45 der Woningwet, moet in de praktijk in sommige gevallen tot uiteenloopende beslissingen

---

[1]) Art. 135 Gemeentewet: zie de noot op blz. 91.
[2]) Art. 150 Gemeentewet: zie de noot op blz. 92.

leiden. Verschil van meening omtrent de vraag, hoever de bevoegdheid van den gemeenteraad reikt, zal onvermijdelijk blijven bestaan, zoolang het onmogelijk is, door een algemeene formule den omvang dier bevoegdheid voor alle gevallen scherp af te bakenen (M. 98, 99).

Artikel 46.

1. Waar de uitvoering van deze wet en van de krachtens deze wet vastgestelde verordeningen en besluiten aan het gemeentebestuur is opgedragen, behoort onder die uitvoering de bevoegdheid tot het, desnoods ten koste der overtreders, doen wegnemen, beletten of verrichten van hetgeen in strijd met die wet of die verordeningen en besluiten, wordt daargesteld, ondernomen of nagelaten. Spoedeischende gevallen uitgezonderd, geschiedt dit niet, dan nadat de belanghebbende schriftelijk is gewaarschuwd.

2. De kosten, ingevolge het voorgaand lid aangewend in het belang der volkshuisvesting, zijn bevoorrecht op het gebouw, ten aanzien waarvan zij zijn besteed, en worden nà de kosten tot behoud, bedoeld in artikel 1185, 4°. van het Burgerlijk Wetboek, uit de opbrengst van het goed gekweten.

Art. 46: De bepaling in het eerste lid is overgenomen uit art. 180 der Gemeentewet [1]), die van het tweede lid is wenschelijk, opdat met minder angstvalligheid dan tot dusverre ten bate der volkshuisvesting het voorschrift van art. 180 der Gemeentewet kan worden toegepast (M. v. T. 37).

In het o. o. was alleen het tweede lid van art. 46 opgenomen, waar toen werd gesproken van „de kosten, ingevolge art. 180 der Gemeentewet aangewend." Bij het afdeelingsonderzoek werd opgemerkt, dat de in dat artikel verleende bevoegdheid alleen kan worden uitgeoefend ter uitvoering van verordeningen van den gemeenteraad, terwijl B. en W. dikwijls zullen moeten optreden ter uitvoering van de Woningwet zelve en dus verwijzing naar art. 180 niet voldoende is. Daarom werd de redactie gewijzigd (V. 99).

Artikel 47.

1. Aan den schuldenaar of aan diens woning wordt door den beambte, daartoe aangewezen door het gemeentebestuur, beteekend eene door het bestuur opgemaakte en geteekende acte, die het bedrag der overeenkomstig het voorgaand artikel gemaakte kosten, zooveel mogelijk door bescheiden gestaafd, vermeldt en de waarschuwing inhoudt het bedrag binnen drie dagen te voldoen ter plaatse, in de acte aan te wijzen.

---

[1]) Art. 180 Gemeentewet: zie de noot op blz. 155.

2. Indien de schuldenaar hieraan niet voldoet, wordt hij schriftelijk aangemaand binnen drie dagen het verschuldigde te betalen, onder kennisgeving, dat dit anders zal worden ingevorderd bij dwangbevel.

3. Bij niet-voldoening aan deze aanmaning wordt het verschuldigde ingevorderd bij dwangbevel, uitgevaardigd door den beambte, met de ontvangst der verschuldigde gelden belast en uitvoerbaar verklaard door den kantonrechter, in wiens kanton de invordering geschiedt.

4. Dit dwangbevel wordt beteekend en ten uitvoer gelegd op de wijze, bij het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering ten aanzien van vonnissen en authentieke akten voorgeschreven.

5. De tenuitvoerlegging van het dwangbevel wordt geschorst door verzet, binnen veertien dagen na de uitvaardiging bij de arrondissements-rechtbank aanhangig te maken.

6. Dit verzet, dat met redenen moet zijn omkleed, is toegelaten hetzij op grond, dat de kosten niet zijn aangewend of wel tot een geringer bedrag dan het dwangbevel aangeeft, hetzij op grond van het niet krachtens wet of verordening verschuldigd zijn van het ingevorderd bedrag.

7. Ten laste van den schuldenaar komen ook de uitgaven, vallende op de invordering der boven vermelde kosten.

8. Zij worden betaald volgens de berekening en op quitantie van het bestuur, van hetwelk de invordering uitgaat.

9. Binnen veertien dagen na de aanbieding der quitantie kan de schuldenaar in verzet komen bij de arrondissements-rechtbank. Dit verzet schort de verplichting tot betaling niet op. Wordt het gegrond verklaard, dan wordt het te veel betaalde onverwijld teruggegeven.

Art. 47: Dit artikel is, behoudens luttele wijzigingen van ondergeschikten aard, ontleend aan den inhoud der artikelen 7—10 van het ontwerp van wet tot regeling der bevoegdheid van het administratief hoog-gerechtshof, aangeboden door de Staatscommissie, benoemd bij Koninklijk Besluit van 16 September 1891 n°. 14. Terecht schrijft voormelde Staatscommissie: „Het komt ons voor, dat met de regeling der administratieve rechtspraak nauw verband houdt de uitbreiding der bevoegdheid van de administratie bij dwangbevel in te vorderen ..... de kosten ten laste van derden komende en door haar gemaakt, waar zij van haar Regeeringsrecht gebruik maakte. Het is eene leemte in de wetgeving, dat in verreweg de meeste gevallen tot het terugbekomen van deze kosten ..... de burgerlijke rechter moet worden geadieerd, terwijl de kosten ..... verschuldigd zijn op grond van publiekrechterlijke verplichting." (M. v. T. 37).

Art. 47, 1e lid: **door den beambte, daartoe aangewezen door het gemeentebestuur.**

Beteekening, op de gewone wijze, bij deurwaarders-exploot

zou in kleinere gemeenten, waar geen deurwaarder woont, te veel omslag vereischen. In de aanwijzing der beambten is het gemeentebestuur vrij; het ligt voor de hand, dat in kleinere gemeenten een ambtenaar ter secretarie of wel een veldwachter met de beteekening zal worden belast (M. 100).

Art. 47, 2e lid: **wordt hij schriftelijk aangemaand.**

De schriftelijke aanmaning, volgende op beteekening en waarschuwing, geeft geen noemenswaardig oponthoud en schenkt belanghebbenden gelegenheid verzuim alsnog te herstellen (M. 100).

Art. 47, 4e lid: **wordt geschorst door verzet.**

Tegen de beschikking van den kantonrechter tot uitvoerbaarverklaring van het dwangbevel kan verzet worden ingesteld. Hooger beroep zal niet kunnen worden ingesteld, omdat deze wet dat rechtsmiddel niet verleent. De beslissing der rechtbank is echter krachtens de algemeene bepalingen van de wet op de rechterlijke organisatie wel aan cassatie onderworpen (M. 100).

Art. 47, 5e lid: In het o. o. was bepaald, dat verzet alleen zou zijn toegelaten op grond, dat de kosten niet zijn aangewend of wel tot een geringer bedrag dan het dwangbevel aangeeft.

Bij de openbare behandeling merkte de heer Loeff op, dat een verordening door B. en W. verkeerd kan worden toegepast. De jurisprudentie, in verband met art. 180 der Gemeentewet, leert, dat iemand, die zich over zulk een verkeerde toepassing beklaagt, soms den burgerlijken rechter zich competent, soms incompetent hoort verklaren. Volgens het 5e lid van art. 27, zooals het was voorgesteld, zou deze wet uitmaken, dat de burgerlijke rechter steeds onbevoegd zou zijn. Immers, de geëxecuteerde kan alleen beklag indienen op grond van een verkeerde declaratie, niet tegen de toepasselijkheid der verordening, en het al of niet rechtvaardige der executie. Daarom wenscht hij aan art. 46 te zien toegevoegd de clausule: over geschillen betreffende de rechtmatigheid dier uitvoering oordeelt de burgerlijke rechter", òf art. 47 zien vervallen, waardoor de geheele aangelegenheid in statu quo zou blijven, en ten aanzien van deze materie de jurisprudentie gelijk zou blijven aan die, ten aanzien van art. 180 der Gemeentewet.

De voorgestelde bepaling zou ten overvloede nog mogelijk maken, dat iemand, die, strafrechterlijk vervolgd ter zake van overtreding eener verordening, te dier zake werd ontslagen van rechtsvervolging, en niettemin administratief zou worden geëxecuteerd voor de gemaakte kosten (H. II, 1412, 1413).

De Minister van justitie wenschte niet te voldoen aan den wensch,

incidenteel te beslissen, dat bij al deze parate executiën de burgerlijke rechter competent zou zijn; maar hij erkende, dat steeds meer het gemis van een administratieve rechtspraak werd gevoeld. Hij kwam den heer Loeff echter tegemoet, door in art. 47, 5e lid op te nemen de bepaling, dat verzet óók zou zijn toegelaten op grond van het niet krachtens wet of verordening verschuldigd zijn van het in te vorderen bedrag (H. II, 1413).

Hierdoor is echter nog niet mogelijk geworden een reeds verrichte executie ongedaan te maken, of daarvoor aan den geëxecuteerde vergoeding te verleenen (H. II, 1414).

Artikel 48.

1. De in de artikelen 12—20 dezer wet bedoelde bezwaar- en verzoekschriften, beslissingen, aanschrijvingen en kennisgevingen zijn vrij van zegelrecht en van de formaliteit van registratie. Hetzelfde geldt ook ten aanzien van de vergunningen bedoeld in de artikelen 5 en 49 en van de ter verkrijging daarvan in te dienen verzoekschriften.

2. Alle acten en vonnissen betreffende overdrachten van onroerende zaken krachtens artikel 26, en alle acten van overdracht, alsmede van uitgifte in erfpacht en opstal opgemaakt ingevolge artikel 31, eerste lid, zijn vrijgesteld van de rechten van registratie en van overschrijving.

3. De aanschrijvingen en kennisgevingen, in de artikelen 14—16 en 18 bedoeld, geschieden bij te adviseeren dienstbrief.

Artikel 49.

1. De artikelen 1—25 en 27 dezer wet zijn niet van toepassing op ter tijdelijke bewoning bestemde loodsen, keeten, tenten en andere soortgelijke inrichtingen, tenzij de bewoning, zij het door verschillende bewoners, langer dan vijf jaren aanhoudt.

2. Inrichtingen als bedoeld in het eerste lid van dit artikel mogen voor zoover zij niet aan het Rijk, de provincie of de gemeente toebehooren, of daarbij in gebruik zijn, alleen met schriftelijke vergunning van Burgemeester en Wethouders ter bewoning worden gebezigd.

3. Burgemeester en Wethouders verbinden aan het verleenen van die vergunning voorwaarden in het belang van gezondheid, veiligheid en zedelijkheid.

4. Burgemeester en Wethouders zijn bevoegd op kosten der overtreders te doen wegnemen of te beletten hetgeen zonder de vereischte vergunning of in strijd met de opgelegde voorwaarden wordt daargesteld of ondernomen en te doen verrichten hetgeen in strijd met die voorwaarden wordt nagelaten. Spoedeischende gevallen uitgezonderd, geschiedt dit niet, dan nadat de belanghebbende schriftelijk is gewaarschuwd.

5. De artikelen 46 en 47 zijn op de in het vierde lid bedoelde kosten van toepassing.

Art. 49: Loodsen, voor tijdelijke bewoning bestemd, keeten, tenten en andere soortgelijke inrichtingen vallen buiten het kader dezer wet, voor zoover die stabiele verbetering van woningtoestanden beoogt (M. v. T. 37).

Art. 49, 1e lid: **langer dan vijf jaren aanhoudt.**

Ten einde te voorkomen, dat onder den schijn van tijdelijkheid de wet kan worden ontdoken, is een termijn gesteld, gedurende welken de bewoning mag duren, zonder dat de genoemde artikelen van toepassing zijn. In het o.o. was die termijn gesteld op twee jaren. Bij het afdeelingsonderzoek werd door sommigen aangedrongen op verkorting van dien termijn, terwijl anderen hem integendeel te kort vonden (V. 100).

De heer Roessingh wilde bij de openbare behandeling elke termijnsbepaling uit het artikel wegnemen, vooral omdat veenarbeiders bij een nieuwe ontginning van veen in keeten *moeten* wonen, welke keeten in het algemeen niet binnen twee jaren door steenen woningen kunnen worden vervangen (H. II, 1414, 1415). Reeds vóór hij zijn amendement toelichtte, verklaarde de Minister van Binnenlandsche Zaken, dat hij den termijn van twee jaren verlengde tot vijf jaren (H. II, 1414), waarop de heer Roessingh zijn amendement introk (H. II, 1415).

Art. 49, 2e lid: **alleen met toestemming van Burgemeester en Wethouders ter bewoning worden gebezigd.**

Daar woonverblijven, als in het eerste lid bedoeld, niet zelden veel te wenschen overlaten, is toezicht van de lokale overheid gewenscht. Daarom is imperatief voorgeschreven, dat voor de bewoning toestemming van B. en W. noodig is (M. v. T. 38).

Art. 49, 3e lid: In het o. o. was aan B. en W. de *bevoegdheid* verleend, aan die toestemming voorwaarden te verbinden in het belang van gezondheid, veiligheid en zedelijkheid. De heeren van Kol, Schaper en Troelstra stelden voor de bevoegdheid in een verplichting om te zetten, welke wijziging door de Regeering werd overgenomen (H. II, 1414).

Art. 49, 4e lid: Afzonderlijke machtiging bij de wet is noodig, wijl hier geen sprake is van uitvoering van verordeningen van den raad, en artikel 180 der Gemeentewet ten deze alzoo niet kan worden toegepast (M. v. T. 38).

Artikel 50.

1. De artikelen 11 tot en met 25 dezer wet alsmede de voorschriften in gemeentelijke verordeningen omtrent de afmetingen der ter bewoning in te richten vertrekken, zijn niet van toepassing op gebouwen, aan het Rijk of de provincie toebehoorende of daarbij in gebruik.

2. Deze wet is niet van toepassing op woonwagens en woonschepen.

Art. 50: In het o. o. luidde dit artikel: „Deze wet is niet van toepassing op:

1°. gebouwen, aan het Rijk, de provincie of de gemeente toebehoorende of daarbij in gebruik;

2°. beweegbare woningen."

Het artikel werd toegelicht: „Waar de overheid krachtiger dan te voren in het belang der volkshuisvesting zal optreden, mag worden vertrouwd, dat in gebouwen, aan het Rijk, de provincie of de gemeente toebehoorende of daarbij in gebruik, geen misstanden als die, welke dit ontwerp bestrijdt, zullen worden aangetroffen. Uit den aard der zaak kan bovendien op sommige kategorieën van gebouwen, als gevangenissen en huizen van bewaring, de wet niet worden toegepast. Uitoefening der bevoegdheden, waarmede naar deze wet de gemeentebesturen zijn toegerust, kan ten aanzien van Rijks- en provinciale gebouwen bezwaarlijk worden geduld, terwijl zij met betrekking tot gemeentelijke gebouwen geen zin zou hebben. In verband hiermede moet ook de procedure, welke de wet schept ter verscherping van publieke contrôle, aan genoemde gebouwen vreemd blijven. Het recht van petitie der ingezetenen schijnt genoegzaam bij machte om wegneming van fouten, die zoodanige gebouwen als woonverblijf mochten aankleven, uit te lokken.

Beweegbare woningen verschillen in wezen dermate van gebouwen, dat maatregelen, overeenkomstig deze wet in het belang der volkshuisvesting genomen, uitteraard zich tot laatstgenoemde soort van woningen moeten beperken. Reeds de omstandigheid, dat beweegbare woningen niet onafscheidelijk met het grondgebied eener bepaalde gemeente zijn verbonden, moet van gelijkstelling doen afzien. Deze bepaling belet overigens niet, dat gemeentebesturen krachtens hunne algemeene bevoedheid ook bepalingen met betrekking tot beweegbare woningen kunnen vaststellen (M. v. T. 38).

In het verslag werd opgemerkt, dat tot dusverre die gebouwen aan de gemeentelijke bouwpolitie zijn onderworpen. Wordt de voorgestelde bepaling aangenomen, dan zal ieder bouwmeester van het Rijk of van een provincie kunnen bouwen, zooals hij verkiest. Vertoogen van de gemeentebesturen zouden dikwijls niet baten, aangezien de hoofden der ministerieele Departementen en de gewestelijke besturen niet licht hunne ondergeschikten in het ongelijk zullen stellen. Als de gebouwen, die aan Rijk en provincie toebehooren en ook die, welke door Rijk of provincie zijn gehuurd, buiten de wet worden gesteld, is het bovendien niet duidelijk, hoe een uitbreidingsplan, met name hoe een verbod tot bouwen kan worden gehandhaafd.

Ook verkeerden niet alle woningen, aan Rijk, provincie of gemeente toebehoorende of daarbij in gebruik, uit een sanitair oogpunt in voldoenden staat. Men erkende wel, dat niet alle bepalingen der wet zonder meer op bedoelde woningen toepasselijk kunnen worden verklaard, maar achtte het toch hoogst wenschelijk de wet zooveel mogelijk op die gebouwen toe te passen (V. 101).

De Regeering wees er in haar antwoord op, dat, voorzoover de gemeentebesturen bevoegd zijn voorschriften met betrekking tot zoodanige woningen, buiten de Woningwet om, vast te stellen, die bevoegdheid, welke in art. 135 der Gemeentewet haren grond vindt, blijft bestaan.

De C. v. V. verklaarde tegen het bepaalde onder 1° overwegend bezwaar te hebben. Vooreerst zag zij geen voldoenden grond om gebouwen, toebehoorende aan of in gebruik bij de gemeenten, buiten deze wet te stellen. Hier kan van inmenging van een lager bestuur met betrekking tot gebouwen, in beheer bij een hoogere administratie, geen sprake zijn. Anders is het gelegen met woningen, toebehoorende aan of in gebruik bij het Rijk of een provincie en de Commissie kan toegeven, dat het kwalijk aangaat aan de gemeentebesturen het recht te geven zulke woningen onbewoonbaar te verklaren of verbetering daarvan te bevelen. Daarentegen zag zij niet in, waarom de §§ 1 en 2 van de wet op zoodanige gebouwen niet toepasselijk zouden moeten zijn. In deze meening werd zij versterkt door het in de Memorie van Antwoord voorkomende betoog, dat de gemeentebesturen ondanks deze wet ten aanzien van die gebouwen allerlei voorschriften zullen kunnen vaststellen. Voorts scheen het der Commissie geheel verkeerd de §§ 5 en 6 niet toepasselijk te verklaren op bedoelde gebouwen. Waarom zouden de bepalingen omtrent onteigening niet gelden ten opzichte van die gebouwen? En waarom zou een verbod om te bouwen of te herbouwen voor zulke gebouwen als niet geschreven beschouwd moeten worden?

De Regeering bleef met nadruk volhouden, dat het niet mogelijk was de geheele wet toepasselijk te maken op woningen van Rijk en provincie. Zij erkende echter, dat er verschillende bepalingen in de wet voorkomen, die zonder bezwaar ook op bedoelde gebouwen kunnen worden toegepast. Meer in het bijzonder betoogde zij, dat de voorschriften betreffende het aanbrengen van verbeteringen en de onbewoonbaarverklaring in elk geval behoorden te worden uitgesloten. Ook zou h. i. het toepassen van bepalingen van verordeningen omtrent de afmetingen van vertrekken op Rijks- en provinciale gebouwen, tot moeilijkheden aanleiding kunnen geven. Ten slotte verklaarde de Regeering zich bereid het voorgestelde onder 1° te vervangen door de bepaling, dat

de artikelen 11 tot en met 25 dezer wet, alsmede de voorschriften van gemeentelijke verordeningen omtrent de afmetingen der ter bewoning in te richten vertrekken niet toepasselijk zijn op gebouwen, aan het Rijk of de provincie toebehoorende' of daarbij in gebruik (M. O. 102, 103.)

Het zou geen zin hebben de bijzondere procedure, in de §§ 3 en 4 geregeld, ten deze toe te passen, te minder, aangezien de Kroon daarbij haar vernietigingsrecht kan uitoefenen. De zorg voor den goeden staat van Rijkswoningen kan aan het Rijk zelf, met voorbijgang van de gemeentebesturen, worden toevertrouwd (M. I, 20; H. I, 424).

Art. 50, 2e lid: **woonwagens en woonschepen.**

Tegen den term „beweegbare woningen" werd bij het afdeelingsonderzoek aangevoerd, dat de beteekenis niet duidelijk was. Men wenschte hem te vervangen door „verplaatsbare woningen." Ook zouden sommige bepalingen toch wel kunnen worden toegepast, wat ook noodig was, omdat de bewoning van dergelijke woningen uit sanitair oogpunt dikwijls veel bedenkelijker was dan die van keeten en tenten, welke blijkens art. 29 niet als beweegbare woningen werden aangemerkt.

Daartegen werd opgemerkt, dat toepasselijkverklaring van bepalingen der wet op beweegbare woningen in de praktijk niet zou baten. Zoodra blijkt, dat een gemeentebestuur ten aanzien van zulk een woning handelend zou willen optreden, zouden de bewoners de schuit of den wagen al zeer spoedig uit de gemeente verwijderen (V. 101, 102).

De Regeering vereenigde zich in haar antwoord met die laatste beschouwing, en merkte nog op, dat de gemeenteraad buiten de Woningwet om, nog wel desgewenscht eenige voorschriften zou kunnen vaststellen. Zij wijzigde de uitdrukking echter in „woonwagens en woonschepen (M. 102).

Artikel 51.

Alle plaatselijke verordeningen, regelende het onderwerp, waarin deze wet voorziet, vervallen drie jaren na het tijdstip, waarop zij in werking treedt, indien zij niet met inachtneming van de bepalingen dezer wet binnen dien termijn zijn herzien.

Art. 51: **vervallen drie jaren na het tijdstip.**

In het o. o. was de termijn gesteld op twee jaren. Bij het afdeelingsonderzoek werd gewezen op art. 8 der wet, volgens welke G. S. eerst kunnen optreden twee jaren na de inwerkingtreding dezer wet. Daarom behoorde de termijn in dit artikel te worden verlengd (V. 103.)

De Regeering verlengde hem daarop tot drie jaren.

Alle plaatselijke verordeningen .... vervallen.

Ook al zijn bestaande plaatselijke verordeningen niet bepaaldelijk in strijd met de Woningwet, zoo is het nuttig, dat gedwongen herziening den raad noopt tot overweging van de vraag, in hoeverre, ook met het oog op de voorschriften der wet, aanvulling dier verordeningen in overweging moet worden genomen. Wordt geenerlei wijziging of aanvulling noodig geoordeeld, dan is hernieuw de vaststelling een bloote formaliteit, waarvan de vervulling zeer gemakkelijk is (M. 103.)

Artikel 52.

1. Jaarlijks doen Burgemeester en Wethouders aan den raad een beredeneerd verslag van hetgeen met betrekking tot verbetering der volkshuisvesting in de gemeente is verricht.

2. Dit verslag wordt ingericht in den vorm, door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken te bepalen.

3. Het wordt aan Gedeputeerde Staten en aan het college, bedoeld bij art. 35, alsmede aan den centralen gezondheidsraad medegedeeld.

4. Van Regeeringswege wordt jaarlijks een algemeen verslag samengesteld, aan de Staten-Generaal aangeboden en in afdruk tegen betaling der kosten verkrijgbaar gesteld.

Art. 52: Bij de behandeling van §§ 7 en 8 werd in de afdeelingen de wensch geuit, het verleenen van steun aan bouwvereenigingen door de gemeenten zooveel mogelijk aan te moedigen, bijv. door van Rijkswege een jaarlijksch verslag te publiceeren, omtrent hetgeen de gemeenten in dit opzicht verricht hebben. In de Memorie van Antwoord werd daaromtrent niets gezegd. De C. v. V. vroeg nader de meening der Regeering omtrent dien wensch. De Regeering verklaarde met dit denkbeeld zeer ingenomen te zijn, en laschte daarom art. 52 in (M. O. 88).

Artikel 53.

Deze wet kan worden aangehaald onder den titel van „Woningwet."

Artikel 54.

Deze wet treedt in werking op een nader door Ons te bepalen tijdstip.

ALPHABETISCH REGISTER.

REGISTER.

De **vette cijfers** duiden de artikelen aan van de **Gezondheidswet** (**G**) en van de **Woningwet** (**W**), de overige cijfers de bladzijden.

A.

B.

C.

D.

E.

F.

G.

H.

I.

K.

L.

M.

N.

O.

P.

R.

S.

T.

U.

V.

W.

Z.

